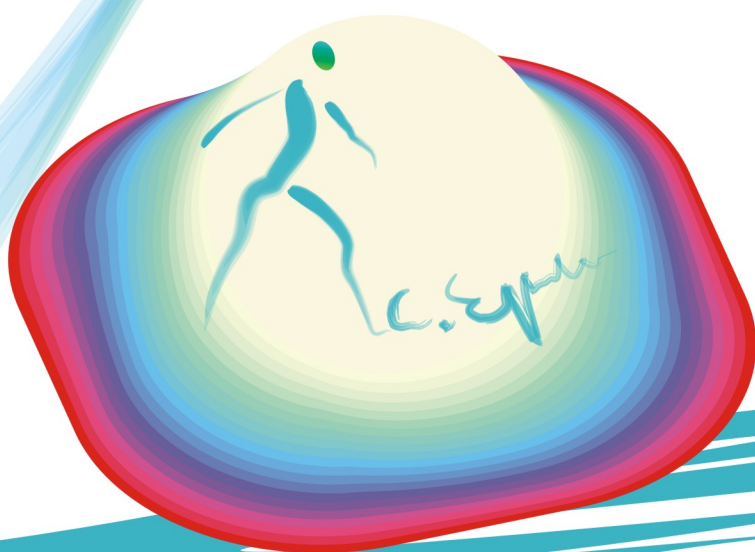

**ПЕДАГОГІКА, ПСИХОЛОГІЯ
ТА
МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ**

№ 12, 2006

Ministry of Education and Sciences of Ukraine
Kharkiv State Academy of Design and Arts
(Kharkiv Art - Industrial Institute)

ISSN 1818-9172

PEDAGOGICS, PSYCHOLOGY,
MEDICAL-BIOLOGICAL PROBLEMS
OF PHYSICAL TRAINING AND SPORTS

The scientific monography is edited by professor S. Yermakov

№12

KHARKIV 2006

Міністерство освіти і науки України
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
(Харківський художньо-промисловий інститут)

ПЕДАГОГІКА, ПСИХОЛОГІЯ ТА
МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Наукова монографія за редакцією проф. С. Єрмакова

№12

ХАРКІВ 2006

Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. - №12. - 168 с.

(Укр., рос., польс., англ. мов.)

У збірку вміщено статті, що висвітлюють нові технології фізичного виховання молоді і підготовки спортсменів.

Збірник розрахований на вчителів і викладачів фізичного виховання, тренерів, спортсменів, докторантів, аспірантів.

Видається за рішенням Вченої ради Харківської державної академії дизайну і мистецтв (протокол № 6 від 28.02.2006 р.).

Збірник входить до переліку наукових видань, в яких можуть публікуватися основні результати дисертаційних робіт:

«**Фізичне виховання і спорт**» - постанова ВАК України від 09.06.1999р. №1-05/7. - Бюл. ВАК України, 1999. - №4. - С. 59;

«**Педагогічні науки**» - додаток до постанови президії ВАК України від 11.04.2001р. №5-05/4. - Бюл. ВАК України, 2001. - №3. - С. 6;

Окремі статті зараховуються як фахові з **біологічних наук** за поданням спеціалізованої ради - постанова президії ВАК України від 11.10.2000р. №2-03/8. - Бюл. ВАК України, 2000. - №6. - С. 7.

Видання зареєстровано ISSN International Centre (Париж, Франція):

ISSN 1818-9172 (Print);

ISSN 1818-9210 (Online) - URL: <http://www.nbu.gov.ua/articles/khhpi/>

Редакційна колегія:

Бізін В.П., д.пед.н., проф.; Бойченко С.Д., д.пед.н., проф.; Дмитриєв С.В., д.пед.н., проф.; Друзь В.А., д.біол.н., проф.; Єрмаков С.С., д.пед.н., проф., (гол.ред.); Камаєв О.І., д.пед.н., проф.; Клименко А.І., д.біол.н., проф.; Лапутін А.М., д.біол.н., проф.; Ложкін Г.В., д.психол.н., проф.; Романенко В.О., д.біол.н., проф.; Ткачук В.Г., д.біол.н., проф.

Почесна редакційна колегія:

Веріч Г.Є., д.мед.н., проф.; Дмитренко Т.О., д.пед.н., проф.; Золотухіна С.Т., д.пед.н., проф.; Корягін В.М., д.пед.н., проф.; Максименко Г.М., д.пед.н., проф.; Носко М.О., д.пед.н., проф.; Сак Н.М., д.мед.н., проф.

ISBN 966-8106-42-3

МЕТОДИКА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ СПЕЦІАЛЬНИХ РУХОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ КІКБОКСЕРІВ

Белих С.І.

Донецький національний університет

Анотація. У статті викладена методика підвищення ефективності педагогічного процесу розвитку спеціальних рухових здібностей спортсмена. Встановлено, що на результати двобою в кікбоксингу впливають наступні показники: прості і складні рухові реакції, реакції антиципації, диференціровка м'язового зусилля, розумова й емоційна діяльність. Сумарний внесок цих факторів у загальній дисперсії вибірки на попередньому етапі підготовки кікбоксерів складає 66,33%; на етапі початкової спортивної спеціалізації – 67,44%; на етапі заглибленого тренування – 74,25%; на етапі спортивного удосконалювання – 77,12%.

Ключові слова: методики, підвищення ефективності, педагогічний процес, розвиток, спеціальні рухові здібності, дослідження, спортсмен.

Аннотация. Белих С.И. Методика повышения эффективности педагогического процесса развития специальных двигательных способностей кикбоксеров. В статье изложена методика повышения эффективности педагогического процесса развития специальных двигательных способностей спортсмена. Установлено, что на результаты поединка в кикбоксинге влияют следующие показатели: простые и сложные двигательные реакции, реакции антиципации, дифференцировка мышечного усилия, умственная и эмоциональная деятельность. Суммарный вклад этих факторов в общей дисперсии выборки на предыдущем этапе подготовки кикбоксеров составляет 66,33%; на этапе начальной спортивной специализации - 67,44%; на этапе углубленной тренировки - 74,25%; на этапе спортивного совершенствования - 77,12%.

Ключевые слова: методики, повышение эффективности, педагогический процесс, развитие, специальные двигательные способности, исследование, спортсмен. Annotation. Belykh S.I. Procedure of raise efficacy of pedagogical development of special motorial abilities a kickboxers. In clause is stated the technique increase of efficiency of pedagogical process of development of special impellent abilities of the sportsman. It is established that outcomes of a duel in a kickboxing are influenced with the following parameters: prime and composite motor reactions, a differentiation of muscular gain, mental and emotional activity. The cooperative contribution of these factors to a total variance of sample at the previous stage of preparation a kickboxer compounds 66,33 %; at a stage of initial sports specialization - 67,44 %; at a stage of the profound aging - 74,25 %; at a stage of sports perfecting - 77,12 %.

Key words: techniques, increase of efficiency, pedagogical process, development special impellent abilities, research, sportsman.

Вступ.

Процес керування багаторічним спортивним тренуванням передбачає корекцію тренувальних впливів, що здійснюється за допомогою методів педагогічного контролю (Джероян Г.О., Філімонов В.І., 1975; Вікторов І.Б., Нікіфоров Ю.Б., 1978; Дегтярьов І.П., Омурзаков Ж.Ш., 1979, Колмиков Є.В. 1996 і ін.).

Вивченню даного питання значна увага приділена в теорії і практиці боксу (Бондарчук О.П.,

Кочур О.Г., Кіпріч С.В., Савчин М.П., Шуренов О.О., 1993; Колмиков Є.В. 1996 і ін.).

Актуальність розробки даної проблеми полягає в тому, що практика реалізації навчально-тренувального процесу вимагає створення оптимальної структури педагогічного контролю спеціальних рухових реакцій кікбоксерів, які є ведучими в процесі багаторічної спортивної підготовки.

Аналіз спеціальної літератури, вивчення й узагальнення досвіду передової спортивної практики дозволяють говорити про відсутність науково-обґрунтованої системи педагогічного контролю за розвитком спеціальних здібностей кікбоксерів на різних етапах багаторічної підготовки, що робить це питання одним з найбільш актуальних у сучасній системі спортивного тренування.

У спеціальній літературі, програмах тренування кікбоксерів не враховується такий важливий фактор, як оптимізація розвитку спеціальних здібностей спортсменів за допомогою оригінальних тренажерних пристроїв, облаштованих електронним контролем психофізіологічного стану спортсменів у момент роботи на них.

Робота виконана за планом НДР Донецького національного університету.

Формулювання цілей роботи.

Підвищити ефективність педагогічного процесу розвитку спеціальних рухових якостей і здібностей кікбоксерів на основі оптимізації тренувального процесу з застосуванням оригінальної тренажерної техніки і розробити критерії диференційованої педагогічної оцінки спеціальних рухових реакцій, що є ведучими якостями в підготовці спортсменів.

Методи й організація дослідження. Дослідження проводилися в три етапи за участю спортсменів збірної команди України, найкращих кікбоксерів Донецької області, спортивного клубу «Юний спартаківець», спортивного клубу «Ювілейний», учнів Донецького училища олімпійського резерву і кікбоксерів дитячо-юнацького спортивного клубу «Олімп» ім. О.Ягубкіна м.Донецька протягом 2001-2006 р.р. У дослідженнях взяли участь кікбоксери різного віку і спортивного стажу. Загальна кількість випробуваних 160 чоловік.

Результати досліджень.

В основу наших тренажерів покладена задача здійснення такої взаємодії спортсмена з механічною і керуючою електронною частинами тренажера, щоб було забезпечено кероване формування технічно безпомилкових атакуючих і захисних дій з одночасним контролем сили, точності і швидкості їхнього виконання і тим самим підвищення ефективності тренувального процесу.

Наші експериментальні тренажери принципово відрізнялися від традиційних тим, що елементи конструкції тренажерів ставили руки і ноги спортсменів у строго необхідні умови, формуючі правильні техніко-тактичні і біомеханічні навички на ранніх стадіях тренувань [1-10].

Одним з найбільш важливих переваг наших

тренажерів є те, що вони забезпечують одночасне керування формуванням техніки, точності, реакцій і сили ударів з оперативним підрахунком динамічних показників діяльності спортсменів, зміни режимів роботи, чим досягається оптимальний ефект тренувань.

Таким чином, використовувані нами експериментальні тренажери дозволяють вирішити поставлену задачу, а саме: робити кероване формування техніки безпомилкових прямих ударів і захисних дій спортсменів від атакуючих і контратакуючих бічних, прямих, ударів знизу суперника шляхом обмеження просторових дій кікбоксерів з одночасним контролем техніки, сили, точності і швидкості виконання атакуючих, контратакуючих дій і захисних рухів, а також оперативним інформуванням про моменти і характер допущених помилок. Цим забезпечується підвищення ефективності тренувальних занять.

Тренажер-робот забезпечує прискорене формування техніки ударів: прямих, бічних, знизу. Тренажер керується комп'ютером за допомогою записаної програми на твердому диску. Для усунення замаху при бічних ударах на тренажері встановлені спеціальні прозорі обмежники з оргскла («боковини»), які перешкоджають замахові і реструють його за допомогою аудіо і відео сигналів. Тренажер складається з двох елементів: подушки-голови і тулуба. На рівні голови встановлене півкільце, що призначене для корекції техніки прямих ударів і ударів знизу в голову й у тулуб. Півкільце змушує спортсмена не опускати руку після прямого удару і наносити його не за рахунок навалювання на суперника, а за рахунок розвороту пліч і стегна. При бічних ударах півкільце змушує спортсмена піднімати лікоть на належний рівень. У момент тренування тренажером вимірюється швидкість реакції спортсмена, сила і точність його ударів. Якщо спортсмен допустив не більш 5-ти помилкових дій протягом одного раунду-тренажер говорить: «Молодець!» [1-10].

Дослідження реакцій кікбоксерів показало, що поліпшення реагування настає при впровадженні в тренувальний процес електронних тренажерів.

У результаті кореляційного і факторного аналізу з п'ятнадцяти параметрів для проведення педагогічного контролю і диференційованої оцінки рівня спеціальних здібностей кікбоксерів, у залежності від етапу підготовки, виділилися наступні показники: попередня підготовка-розподіл уваги, оперативний мислення, стійкість уваги, реакція просторово-тимчасової антиципації, зорово-моторна реакція вибору; початкова спортивна спеціалізація – зорово-моторна реакція вибору, зорово-моторна реакція розрізнення, проста зорово-моторна реакція, переключення уваги, стійкість уваги, оперативне мислення і реакція просторово-тимчасової антиципації; заглиблене тренування в кікбоксінгу – проста зорово-моторна реакція, зорово-моторна реакція вибору, реакція з опорою на «почуття часу», зорово-моторна реакція розрізнення, реакція на рухомий об'єкт, зорово-моторна реакція вибору з роз-

поділом, переключення уваги; спортивне удосконалювання, реакція просторово-тимчасової антиципації, реакція на рухомий об'єкт.

При проведенні спортивного відбору до складу збірних команд для виступу у відповідальних змаганнях року доцільно використовувати показники диференційованої оцінки параметрів, які характеризують рівень спеціальних здібностей кікбоксерів.

У результаті проведеного етапного педагогічного контролю встановлений сумарний ефект тренувальних впливів і визначений фактичний рівень спеціальних рухових реакцій спортсменів, отриманий за даними зіставлення результатів обстежень, експертної оцінки тренерів із середньо-груповими й індивідуальними характеристиками спеціальних здібностей кікбоксерів.

На підставі досягнутих практичних результатів і впровадження тренажерів-роботів стало можливим здійснення більш точної цілеспрямованої корекції учбово-тренувального процесу, спрямованого на підвищення рівня спеціальних рухових реакцій спортсменів [1-10].

На кожному етапі багаторічної підготовки структура спеціальних здібностей впливає на спортивний результат, змінюється, що, у свою чергу, відбивається на її змісті.

Нами розроблена методика ранньої спеціалізації й індивідуалізації травмобезпечної підготовки кікбоксерів на біомеханічних тренажерах і тренажерах-роботах, що прискорює становлення і формування спеціальних рухових здібностей єдиноборців [2-4]. Отримані результати можуть служити підставою для розробки основ теорії спеціальних здібностей кікбоксерів з врахуванням їхнього вікового розвитку і зниження травматизму, що має важливе значення для здійснення добору і педагогічного контролю в динаміці багаторічного тренування. Застосування нетрадиційних методик дозволяє скоротити терміни підготовки спортсменів до змагань вищого масштабу і значно підвищити рівень розвитку спеціальних рухових здібностей кікбоксерів, оптимізувати тренувальний процес, усунути травматизм, скоротити тимчасову довжину різних етапів багаторічної підготовки.

Найбільш виражений розвиток інформаційно значимих показників спостерігається в наступних вікових періодах (мал.1) : 12-14 років - ПЗМР (-28,2%), ЗМРВ - (-24%), ЗМРВ-Р (-21,5%), ДМУ (100%), УВ (45,8%). У 15-16 років - РДО (106,1%), РОЧВ (103,1%), РПВА (114,9%), ОМ (72,8%), ОП (-109,1%). У 17-18 років ЗМРР (-22,1%), ЗМРВ-П (-23,2%), РВ (58,5%), ПВ (62,7%), ЗУ (66,2%). Ріст інформаційно важливих показників у кікбоксерів у віковому діапазоні від 10-11 років до 17-18 років протікає в такий спосіб: на низькому рівні розвитку - ПЗМР (-58,2%), ЗМРР (-51,1%), ЗМРВ (-52,1%), ЗМРВ-Р (-57,2%), ЗМРВ-П (-54,5%), на середньому рівні розвитку - ЭУ (90,7%), УВ (103,2%), РВ (119,7%), ПВ (131,5%), ОМ (142,6%) і на високому

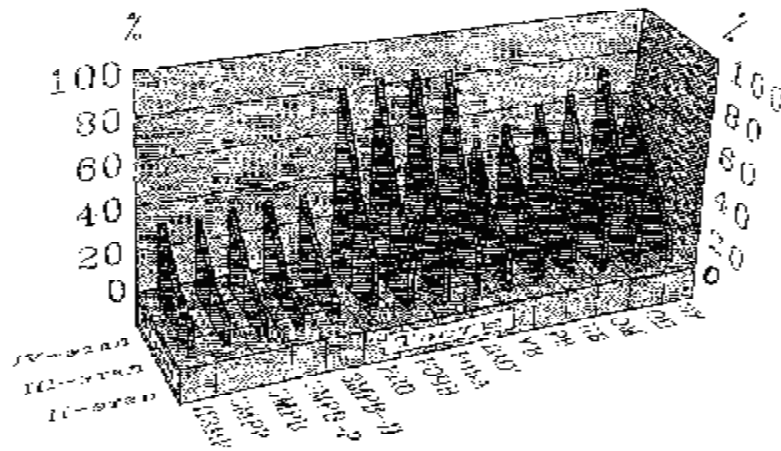

Рис. 1. Темпи приросту спеціальних рухових реакцій кікбоксерів на різних етапах багаторічної підготовки.

рівні розвитку - ОП (-156,7%), ДМУ (157,5%), РДО (158,5%), РОЧВ (171,9%), РПВА (171,3%).

Зіставлення даних кореляційного аналізу і темпів приросту показників, які характеризують спеціальні рухові реакції кікбоксерів, дають підставу вважати правомірним включенням виділених п'ятнадцяти показників у зміст педагогічного контролю на різних етапах багаторічної спортивної підготовки.

У співвідношенні з експериментальними даними були розроблені оцінні таблиці параметрів спеціальних здібностей кікбоксерів юнаків і юніорів у залежності від етапу спортивної спеціалізації, ефективність яких була визначена в умовах підготовки спортсменів до змагань.

У результаті кореляційного і факторного аналізу також були визначені засоби і методи етапного педагогічного контролю за рівнем розвитку спеціальних рухових реакцій кікбоксерів у залежності від етапу багаторічної спортивної підготовки, ефективність яких підтвердилася в процесі проведеного педагогічного експерименту.

На підставі результатів досліджень стало можливим здійснення більш точної цілеспрямованої корекції учбово-тренувального процесу, спрямованого на підвищення рівня спеціальних здібностей єдиноборців.

У співвідношенні з експериментальними даними були розроблені оцінні таблиці параметрів спеціальних реакцій кікбоксерів у залежності від етапу спортивної спеціалізації, ефективність яких була визначена в умовах підготовки спортсменів до змагань за допомогою оригінальних тренажерів.

На підставі отриманої інформації стало можливим здійснення більш точної цілеспрямованої корекції учбово-тренувального процесу (за допомогою тренажерів), спрямованого на підвищення рівня спеціальних здібностей спортсменів.

Висновки.

Проведені спостереження дають підставу для висновку, що найбільше інформаційно значимими тестами є наступні п'ятнадцять:

- проста зорово-моторна реакція - ПЗМР;
- зорово-моторна реакція розрізнення - ЗМРП

(швидкість реагування до «переробки» сигнального значення подразника);

- зорово-моторна реакція вибору - ЗМРВ (швидкість реагування);

- зорово-моторна реакція вибору-розподілу ЗМРВ-Р (швидкість реагування);

- зорово-моторна реакція вибору-переключення - ЗМРВ-П (швидкість реагування);

- реакція на об'єкт, що рухається - РДО (точність реагування);

- реакція з опорою на «почуття часу» - РОЧВ (точність реагування);

- реакція просторово-тимчасової антиципації - РПВА (точність реагування);

диференціювання м'язового зусилля - ДМУ (точність диференціювання, рівна 25% від максимального м'язового зусилля);

- стійкість уваги - УВ (швидкість переробки інформації в зоровому каналі);

- розподіл уваги - РВ (швидкість переробки інформації в зоровому каналі);

- переключення уваги - ПВ (швидкість переробки інформації в зоровому каналі);

- оперативне мислення - ОМ (швидкість переробки інформації в зоровому каналі);

- оперативна пам'ять - ОП (швидкість переробки інформації);

- емоційна стійкість - ЕС (точність виконання завдання).

Отримані результати досліджень дозволяють констатувати, що на результати двобою в кікбоксінгу впливають наступні показники: прості і складні рухові реакції, реакції антиципації, диференціровка м'язового зусилля, розумова й емоційна діяльність. Сумарний внесок цих факторів у загальній дисперсії вибірки на попередньому етапі підготовки кікбоксерів складає 66,33%; на етапі початкової спортивної спеціалізації – 67,44%; на етапі заглибленого тренування – 74,25%; на етапі спортивного удосконалювання – 77,12%.

За допомогою виготовленої нами травмобезпечного екіпірування і тренажерів-роботів продовжуються роки участі єдиноборців у міжнарод-

них змаганнях. Двобої стають більш осмисленими, різноманітними, красивими, із широким діапазоном техніко-тактичної підготовки, що є основою здорового, мистецького, інтелектуального кікбоксінгу, як ефективного засобу прискореного розвитку майстерності й оздоровлення спортсмена.

Установлений на наших тренажерах комплекс медичної апаратури контролює: ЧСС; артеріальний тиск (за допомогою автоматичного тонометра); дихальну систему (реагуючи на вдих і видих); психофізіологічний стан (воно вимірюється за допомогою датчиків, що реєструють швидкість ухвалення рішення і безпомилковість дій кікбоксерів); температуру тіла (вимірюється за допомогою електротермометра) єдиноборців до тренування, у момент його і після нього, фактично замінюючи бригаду лікарів. Це дозволило проводити тренування без шкоди для здоров'я кікбоксерів.

Великі функції, виконувані тренажером-роботом (тестування, електронний тренер, електронний спаринг-партнер, оперативне визначення (термінова інформація) сили, точності, техніки ударів, корекції тактики ведення бою, швидкості реакцій, потужності роботи, а також заохочувальні, негативні, попереджаючі, коригувальні аудіо- і відео-команди (усього 275) керують педагогічним процесом, оптимізують його за рахунок технічних засобів.

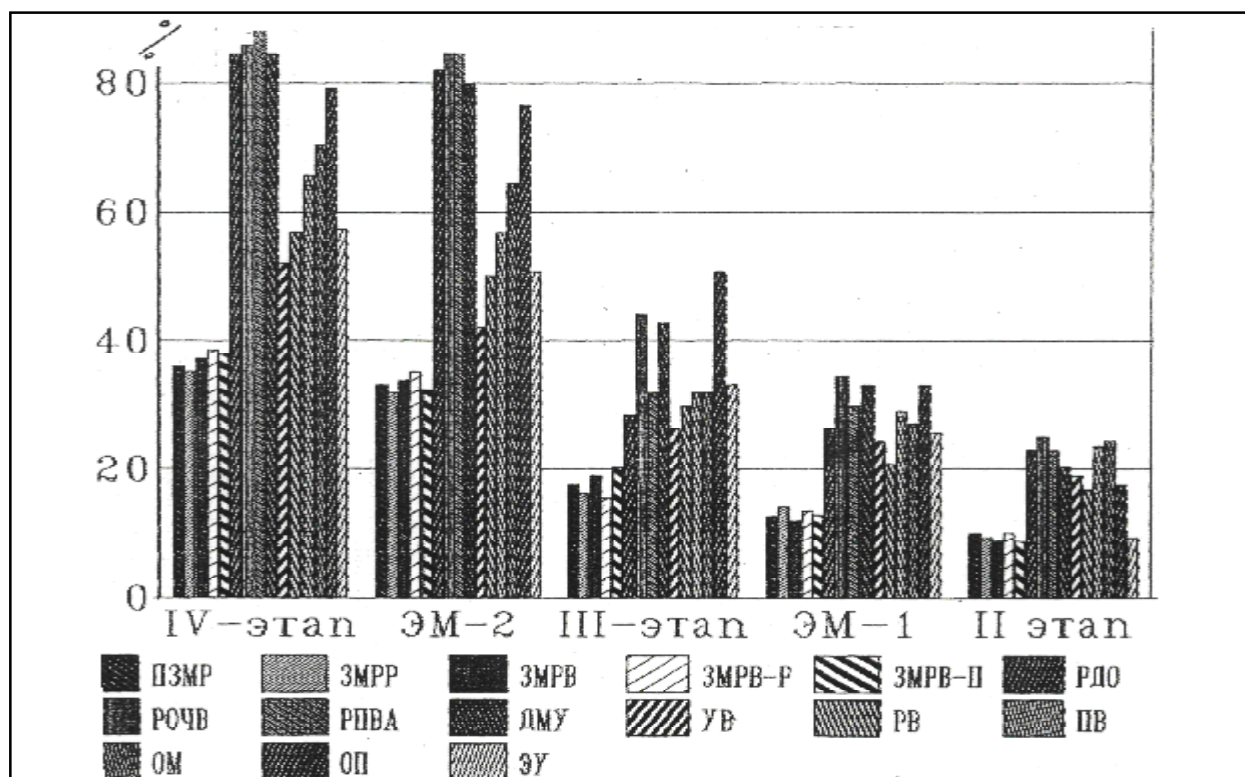
Тренажери моделюють будь-якого суперника і навчають варіантам необхідної техніки і тактики обігравання. А це означає, що заздалегідь можна

відмінно підготуватися до бою з кожним з передбачуваних суперників перед самими відповідальними змаганнями. У тренажерів більш великі можливості моделювання несподіваних бойових ситуацій, чим у кікбоксерів, якому постійно заважає втілювати думку в дію титулований суперник із сильним ударом, особливо в середній і важкій ваговій категоріях.

Дослідження показали, що використовуючи травмобезпечну методику прискореної підготовки кікбоксерів із впровадженням оригінальних тренажерів (з урахуванням спеціальних підготовок у техніко-тактичному, психологічному й іншому розділах спортивного тренування), можна домогтися за період 18-24 місяців результатів, яких спортсмени досягали за 8-10 років занять за традиційною методикою, що рекомендується програмами з кікбоксінгу і з боксу для ДЮСШ, які складені за старими методиками. Що підтвердили результати тестів за рівнем розвитку спеціальних рухових реакцій і практичні успіхи кікбоксерів нашого клубу, і інших клубів, що працювали по нашій експериментальній методиці (див. мал.2).

Перспективи подальших досліджень. Дослідження підтвердили доцільність застосування подальших розробок по удосконалюванню методики стимуляції компенсаторних процесів кікбоксерів у структурі індивідуальних комбінацій ударів і розвитку сили удару.

Подальша розробка цієї проблеми може допомогти викладачам виробити свою оптимальну

Мал. 2. Темпи проросту спеціальних рухових реакцій кікбоксерів на різних етапах багаторічних тренувань по відношенню до 1 етапу (у %).

EM-1 - після 3-х місяців занять за експериментальною методикою.

EM-II - після 8-18 місяців занять за експериментальною методикою: просторово-тимчасовій антиципації, зорово-моторній реакції вибору.

тактику застосування підвищення технічної підготовленості кикбоксерів у структурі індивідуальних комбінацій ударів.

Література

1. Ангелов И.Т. Исследование процесса специальной подготовки боксеров-юниоров с учетом возрастной динамики и психологических качеств: Автореф. дис.... канд. пед. наук – М.,1973.-18 с.
2. Белих С.И. Жіночий кикбоксинг. Донецьк: ДонНУ, 2004.- 520с.
3. Белих С.І. Пристрій для підготовки кикбоксерів / Рішення про видачу патенту на винахід № 2003087973 від 26.03.2004
4. Белих С.І. Спосіб підготовки боксерів./Заявка на патент України №2003087972 від 26.08.2003 р.Приоритет від 20.11.2003р.
5. Жданов Ю.М. Пат. 33784 України, А МКВ 7 А63В69/20. Тренувальна система для боксу: Пат. 33784України, А МКВ 7 А63В69/20 / Ю.М.Жданов, (Україна) - №99052904(Заявл. 25.05.99(Опубл. 15.02.2001, Бюл. №1.
6. Жданов Ю.М. Пат. 35156 України, А МКВ 7 А63В69/24 А63В 69/32. Тренажер боксерський: Пат. 35156 України, А МКВ 7 А63В69/24 А63В 69/32 / Ю.М.Жданов, (Україна) - №99084792(Заявл. 10.08.99(Опубл. 15.03.2001, Бюл. №2.
7. Жданов Ю.М. Пат.38686 України, А МКВ 7 А63В69/00(А 63В 71/06.Тренажер.Пат.38686 України, А МКВ 7 А63В69/00(А 63В 71/06./ Ю.М. Жданов/- № 2000084945; Заявл. 21.08.00; Опубл. 15.05.01, Бюл. №4.
8. Жданов Ю.Н. Пат. №2201783 Російської Федерації, А МКИ 7 А63В 69/00, 69/32.Тренажер (варіанти). Жданов Ю.Н. Заявка № 2000114037 від 05.06.2000. Приоритет від 05.06.2000. Опубл.10.04.2003, Бюл. №10.
9. Жданов Ю.Н. Пат. №2201784 Російської Федерації, А МКИ 7 А63В 69/00, 69/32.Тренажер. Жданов Ю.Н. Заявка № 2000123235 від 07.09.2000. Приоритет від 07.09.2000. Опубл.10.04.2003, Бюл. 10.

Надійшла до редакції 14.12.2006р.

СУЧАСНІ НАПРЯМКИ РИТМІЧНОЇ ГІМНАСТИКИ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ СТУДЕНТОК

Бермудес Д.В.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
Інститут фізичної культури

Анотація. У статті запропонована програма комплексного використання різних сучасних оздоровчо-кондиційних напрямків ритмічної гімнастики і наведені результати досліджень впливу програми на рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості студенток.

Ключові слова: ритмічна гімнастика, фізичний розвиток, фізична підготовленість

Аннотация. Бермудес Д.В. Современные направления ритмической гимнастики как средство повышения уровня физического развития и физической подготовленности студенток. В статье предложена программа комплексного использования разных современных оздоровительно-кондиционных направлений ритмической гимнастики и представлены результаты исследования влияния программы на уровень физического развития и физической подготовленности студенток.

Ключевые слова: ритмическая гимнастика, физическое развитие, физическая подготовленность.

Annotation. Bermudes D.V. Modern trends of gymnastics as the trends of the physical development and readiness

increase of girl students. The article contains the program of complex usage of different modern fitness-condition types of gymnastics. The title of the program is: "Mixing – fitness conditioning aerobics". The results of program described the influence on the level of physical development among girl students.

Key words: gymnastics, physical development, physical readiness.

Вступ.

Загальновідомо, що сучасний ритм життя, біологічні наслідки та стан довкілля є потужними чинниками, здатними вплинути на функціонування життєзабезпечуючих та інтегративних систем організму людини, на здоров'я особистості загалом. Особливою вразливістю щодо дій таких чинників стає організм жінки, на який покладено тягар сімейних та соціальних функцій [6].

Незважаючи на те, що в Україні на сьогодні збільшується тривалість життя жіночого населення, захворюваність серед жінок залишається високою, а за деякими класами хвороб, особливо з боку опорно-рухового апарату, ендокринної та статеві систем, надмірно високою. У наш час існує потужний арсенал реабілітаційних і рекреаційних заходів і методів, спрямованих на відновлення та підтримання безпечного рівня соматичного здоров'я, необхідної якості життя [1].

На жаль, сьогодні оздоровлення розуміється лише в аспекті відновлення втрачених функцій органів і систем організму, відповідно до цього розроблені і програми з фізичної культури. Поза увагою залишається інший аспект оздоровлення – розвиваючий, який відноситься до значно більшої, практично здорової частини населення [5].

Сьогодні проблема здоров'я набула державного характеру, стала предметом дослідження різних галузей наук: медицини, біології, педагогіки. Активно проводяться наукові дослідження з цієї проблеми в галузі фізичного виховання, в якій показано стан здоров'я та фізичної підготовленості жінок [7].

Аналіз наукових досліджень (М.В. Курочкіна, В.В. Паткіна, В.Л. Яковлева) показує, що найшвидшим і найефективнішим засобом підвищення фізичного стану здоров'я жіночого населення є виконання фізичних вправ. Їх регулярне використання та загартування підвищують життєвий тонус організму молодих жінок, його природній імунітет, покращують функції вегетативних систем, працездатність і попереджають старіння [8].

Одним із видів оздоровлення, який серед жінок, особливо молодого віку (18-29 років), набув великої популярності, є заняття у групах аеробіки. Такі групи формуються за віком, професійним, сімейним та іншими принципами, що дозволяє створити необхідний соціально-психологічний клімат, який поряд з чинниками аеробної дії має оптимізуючий вплив на функціональний стан організму взагалі та його замінюючих систем (серцево-судинної та дихальної) зокрема.

Отже, велика кількість пропозицій і рекомендацій обумовлюється тим, що дослідження в цьому

напрямку є новими, ще без достатнього наукового обґрунтування та узагальнення. Кожен з існуючих сучасних напрямків оздоровчої гімнастики розглядається і використовується як окрема методика. В науковій літературі не сформована належна увага дії комплексного використання різних оздоровчо-кондиційних напрямків гімнастики та їх вплив на фізичний стан і здоров'я молодих жінок, що становить теоретичний і практичний інтерес для фахівців оздоровчого спрямування. Це положення зумовило актуальність і необхідність нашого дослідження.

Робота виконана за планом НДР Сумського державного педагогічного університету імені А.С.-Макаренка.

Формулювання цілей роботи.

Метою даної статті є аналіз дослідницької роботи впливу комплексної дії різних оздоровчо-кондиційних напрямків ритмічної гімнастики розробленої програми «МОКА» («Міксерна оздоровчо-кондиційна аеробіка») на рівень фізичного розвитку та фізичної підготовленості студенток.

Проведене нами дослідження було підпорядковане розв'язанню наступних завдань:

1. Розробити та експериментально перевірити ефективність програми («МОКА») комплексного використання оздоровчо-кондиційних напрямків гімнастики для жінок 18-25 років.

2. Дослідити вплив оздоровчо-кондиційних напрямків на фізичний розвиток і фізичну підготовленість студенток.

Організація дослідження. У дослідженнях брали участь студентки віком 18-25 років. Дослідження в експериментальній групі проводились на базі спортивного клубу за розробленою програмою «МОКА». Контрольна група займалася на базі СумДПУ ім. А.С. Макаренка за загальноприйнятою програмою з фізичної культури.

Результати досліджень.

Одним із завдань роботи було розробити програму занять з комплексним використанням різних сучасних напрямків оздоровчо-кондиційної гімнастики: стретчингу, степ-аеробіки, танцювальної аеробіки, оздоровчої йоги, футболу та ін. Виходячи з цього, на основі аналізу науково-методичної літератури, навчання на спеціальних семінарах, фітнес-конвенціях і з особистого практичного досвіду фітнес-інструктора, а також враховуючи основні принципи і методи теорії та методики фізичного виховання, була створена та впроваджена програма занять «МОКА», яка розрахована на період навчального року (9 місяців).

Цей тренувальний макроцикл занять складався з трьох мезоциклів, кожен з яких тривав 3 місяці та складався з окремих тижневих мікроциклів.

Перший період – початковий – тривав з вересня до листопада, другий період – тренувальний – з грудня до лютого, третій – період вдосконалення кондицій – з березня до травня.

Програма створена таким чином, що на окремому комплексно-комбінованому занятті з оздо-

ровчої гімнастики використовувалися різні засоби, які впливають на всі функціональні органи і системи організму.

Заняття за програмою «МОКА» проводились тричі на тиждень. Кожне окреме заняття тривало 60 хвилин і мало традиційну структуру, тобто складалося з підготовчої, основної і заключної частини.

До програми занять були включені різноманітні традиційні і нетрадиційні вправи з використанням стандартного та нестандартного сучасного обладнання.

Для підготовчої та заключної частини занять були підібрані вправи залежно від поставлених на кожне заняття завдань. Найчастіше це були вправи для розвитку гнучкості, формування правильної постави і правильного дихання, відновлення роботи систем організму, які виконувались під музичний супровід помірної або повільної інтенсивності. Основна частина заняття складалася з підбору рухів сучасних аеробних видів гімнастики. В основній частині заняття інтенсивність виконання рухів збільшувалася за рахунок підвищення темпу музичного супроводу.

Під час експерименту навантаження поступово підвищувалося за рахунок збільшення часу та інтенсивності основної частини заняття, зміни напрямків і комплексів вправ, збільшення кількості рухових дій та кількості повторень окремих вправ, зміни ваги обтяження під час виконання вправ з різним інвентарем і обладнанням.

На кожен окремий період занять були поставлені конкретні завдання: на першому етапі – сформулювати зацікавленість до участі в експерименті та до систематичних занять різноманітними сучасними напрямками фізичної культури, узгодити рухові навички з музичним супроводом, сприяти поступовій адаптації організму до фізичних навантажень; на другому – сприяти розвитку фізичних якостей, формування навичок виконання вправ з предметами, вдосконалення техніки виконання запропонованих вправ; на третьому сприяти розвитку фізичних якостей та покращенню загальної працездатності.

Для визначення рівня фізичного розвитку було використано антропометричний метод: [2; 3; 4]. Результати дослідження подані на рисунку 1, 2.

Педагогічний експеримент у контрольній і експериментальній групах показав, що значної зміни антропометричних показників в експериментальній групі – на 24% у бік зменшення – встановлено при каліпіруванні підлопаткової та черевної шкіряної складок. Вага тіла в контрольній групі практично не змінилася. Вона склала на початку експерименту $63,9 \pm 5$ кг та $63,7 \pm 4,7$ кг у кінці експерименту. В експериментальній групі показники ваги на початку експерименту $62,6 \pm 6$ кг та в кінці $59,1 \pm 5,4$ кг, тобто знизилися на 5%.

Різниця при вимірюванні обхватів рух, стегон і талії в контрольній групі практично не змінилася, а в експериментальній – окружність розслабленої руки зменшилася на 5,7%; зігнутої напруженої

руки – на 2%; стегон – на 3,2%; талії на 4,8%.

Для дослідження рівня фізичної підготовленості були використані державні тести і нормативи оцінки стану фізичної підготовленості населення України [3].

Результати досліджень подані на рисунку 3, 4.

Результати вимірювань показали, що в експериментальній групі в осіб, які систематично займалися різними напрямками оздоровчо-кондиційної аеробіки, значно змінилися параметри гнучкості при нахилі тулуба вперед – цей приріст склав 34,4%. Пояснюється це тим, що в комплексах вправ

складеної програми «МОКА» було використано велику кількість вправ, які пов'язані з рухливістю в суглобах. Застосування методик розвитку динамічної сили з різних напрямків силової аеробіки дозволило також збільшити силу в згинанні та розгинанні рук в упорі лежачи на 32,2%, а також підймання в сід за 1 хв. на 20,1%. Показники стрибка в довжину з місця і човникового бігу в контрольній та експериментальній групах істотно не відрізняються, тому що в програмі занять були відсутні вправи швидкісно-силової спрямованості. Однак вимірювання показників аеробних циклічних рухів (біг 100 м) показало, що в експеримен-

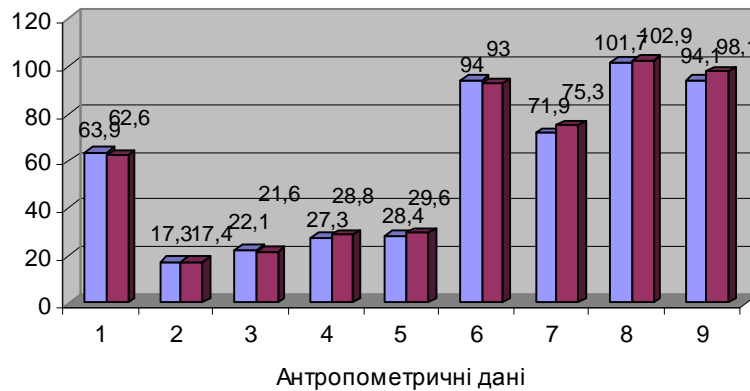

Рис. 1. Показники рівня фізичного розвитку (до експерименту)

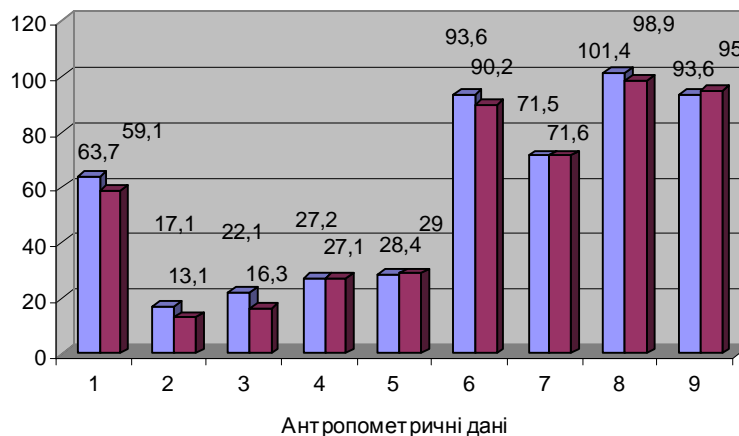

Рис. 2. Показники рівня фізичного розвитку після експерименту

Де: ■ - контрольна група; ■ - експериментальна група; 1 – вага тіла; 2 – підлопаткова шкіряна складка; 3 – черевна складка; 4 – окружність розслабленої руки; 5 – окружність зігнутої напруженої руки; 6 – окружність грудної клітки; 7 – окружність талії; 8 – окружність сідниць; 9 – окружність стегон.

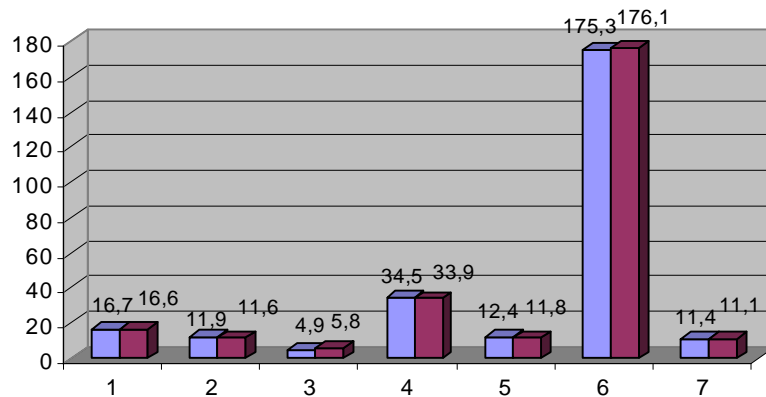

Рис.3. Показники рівня фізичної підготовленості (до експерименту)

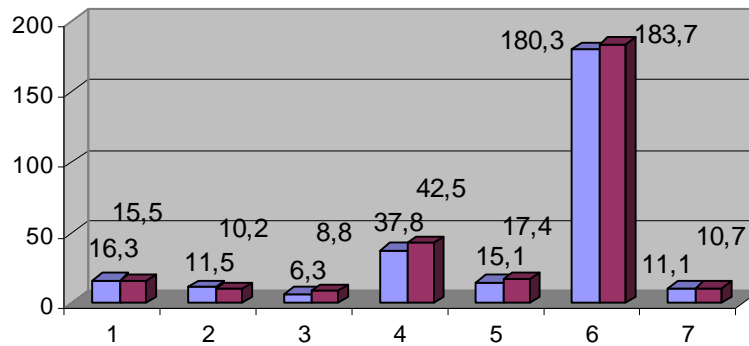

Рис. 4. Показники рівня фізичної підготовленості (після експерименту)

Де: ■ - контрольна група; ■ - експериментальна група; 1 – біг 100 м; 2 – біг 2000 м; 3 – нахил тулуба вперед з положення сидячи, см; 4 – підймання тулуба в сід за одну хв., разів; 5 – згинання та розгинання рук в упорі лежачи, разів; 6 – стрибок у довжину з місця, см; 7 – човниковий біг 4х9м, сек.

тальній групі показник збільшився на 7,2%, а в контрольній – лише на 2,5%. Показники аеробних можливостей (біг 2000 м) значно збільшилися на 12,6% в експериментальній групі, а в контрольній цей показник не має значних змін – 4%.

Висновки.

У результаті досліджень отримані наступні висновки:

1. Дослідженнями підтверджено ефективність запропонованої програми «МОКА», спрямованої на підвищення рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості студенток.

2. Розроблена нами програма дає можливість проводити комбіновані заняття з різних напрямків ритмічної гімнастики у фізкультурно-спортивних клубах, спортивних секціях, групах фізкультурно-реабілітаційного спрямування та інших фізкультурно-оздоровчих закладах.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення напрямків ритмічної гімнастики як засобів підвищення рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості студенток.

Література

1. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. Медицинская валеология. – К.: Здоров'я, 1998. – 248 с.
2. Бріжатиї О.В., Підлісний В.І. Основи наукових досліджень у фізичній культурі та спорті: Наукова праця. – Суми: СОД, 1997. – 24 с.
3. Зубалій М.Д. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України. – К., 1997. – 36 с.
4. Иванов И.И. Антропометрия в медицине. – М.: Медицина, 1986. – 86 с.
5. Лисицкая Т.С. Ритмическая пластика: 230 упражнений. – М.: ФиС, 1985. – 32 с.
6. Менхин Ю.В., Менхин А.В. Оздоровительная гимнастика: теория и методика. – Ростов на Дону: Феникс, 2002. – 384 с.
7. Поташнюк Р.З. Соціально-екологічна сутність здоров'я. – Луцьк, 1995. – 91 с.
8. Романенко В.А. Двигательные способности человека. – Донецк: УК Центр, 1999. – 336 с.
9. Холодов Ж.К., Кузнецов В.С. Теория и методика физического воспитания и спорта. – М.: Изд. центр «Академия», 2002. – 480 с.

Надійшла до редакції 01.12.2006р.

ДОСЛІДЖЕННЯ САМООЦІНКИ СПОРТСМЕНІВ-ІНВАЛІДІВ РІЗНИХ НОЗОЛОГІЧНИХ ГРУП

Бойко Г.М.

Полтавський інститут економіки і права ВНЗ ВМУРОЛ „Україна”

Анотація. У статті обґрунтовано необхідність вивчення індивідуально-психологічних особливостей спортсменів-інвалідів. Наведено результати порівняльного аналізу дослідження самооцінки та рівня домагань спортсменів-інвалідів із порушеннями опорно-рухового апарату та вадами зору різної етіології та рівня кваліфікації.

Ключові слова: спортсмени-інваліди, самооцінка, рівень домагань.

Аннотация. Бойко Г.Н. Исследование самооценки спортсменов-инвалидов различных нозологических групп. Обоснована необходимость изучения индивидуально-психологических особенностей спортсменов-инвалидов. Представлены результаты сравнительного анализа исследований самооценки и уровня притязаний спортсменов-инвалидов с нарушениями опорно-двигательного аппарата и патологией органов зрения различной этиологии и уровня квалификации.

Ключевые слова: спортсмены-инвалиды, самооценка, уровень притязаний.

Annotation. Boyko G.N. Research of self-appraisal of sportsmen-disables of different defects groups. The necessity of study of individual-psychological features of sportsmen-invalids is grounded. The results of comparative analysis of researches of self-appraisal and level of claims of sportsmen-invalids with violations of moving sphere and pathology of organs of sight of different etiology and level of qualification are presented.

Keywords: sportsman-disable, self-appraisal, level of claims.

Вступ.

Психологічний супровід підготовки спортсменів-інвалідів із вадами сенсорної, моторної та розумової сфери вимагає врахування індивідуально-психологічних особливостей атлетів, які відносяться до різних функціональних класів у межах кожної з чотирьох нозологічних груп [2, 3].

Теоретичний аналіз проблеми показав, що психологічним ядром особистості виступає самооц-

інка [1, 4]. Вона поєднує структурні та процесуальні характеристики індивіда, а також розглядається як одна з ключових психологічних якостей, що впливає на ефективність будь-якої діяльності, включаючи й спортивну. Самооцінка безпосередньо пов'язана з рівнем домагань, корелює з ситуативною та особистісною тривожністю, іншими психологічними та особистісними характеристиками [7, 9]. Порухення самооцінки особистості відбувається внаслідок зовнішніх негативних оцінок, а також під впливом часто повторюваних випадків неуспіху в різних видах діяльності. Вивчення типових соціально-психологічних умов навчання та виховання осіб з інвалідністю дало підстави для припущення відносно домінування неадекватних самооцінок у спортсменів-інвалідів, своєрідність інших індивідуально-психологічних особливостей, що визначають рівень їхнього особистісного та соціального розвитку, здатність до ефективної самореалізації в спорті [2].

Актуальність експериментального дослідження самооцінки та рівня домагань атлетів із вадами зору та порушеннями опорно-рухового апарату як інтегральних показників, що визначають здатність до успішної самореалізації в спортивній діяльності, зумовлена відсутністю наукових даних відносно найбільш типових індивідуально-психологічних особливостей спортсменів-інвалідів різних нозологічних груп.

Дослідженням самооцінки атлетів як одного з інформативних показників, що в сукупності з іншими індивідуально-психологічними та характерологічними властивостями визначають спрямованість особистісного розвитку спортсменів, зумовлюють їхню здатність до успішної самореалізації в спортивній діяльності присвячено достатньо наукових публікацій. Зокрема, самооцінку як один із факторів, що впливає на саморегуляцію та планування майбутньої діяльності спортсменів досліджували В. Воронова, Ю. Ємшанова [9]; зв'язок рівня тривожності з самооцінкою та рівнем домагань вивчали Л.В. Бороздіна та О.А. Залученова [5]; наукові дані Г.Б. Горської [4], М.П. Красильцевої, Н.Б. Стамбулової [6], В.І. Моросанової [7], С.Є. Шутової [8] вказують на існування тісного взаємозв'язку між самооцінкою, рівнем суб'єктивного контролю, мотивацією та ефективністю змагальної діяльності спортсменів. Встановлено, що дослідження індивідуально-психологічних особливостей спортсменів здійснюються з метою подальшого врахування отриманих даних у процесі визначення змісту, методів і форм організації психологічної підготовки представників різних видів спорту. Показники самооцінки та рівня домагань спортсменів необхідно враховувати в процесі побудови продуктивних взаємовідносин між суб'єктами спортивної діяльності, а також для вибору найбільш ефективного стилю психолого-педагогічного керівництва атлетами та командами.

Аналіз результатів досліджень у галузі спортивної психології, теорії та практики підготов-

ки спортсменів показав відсутність наукових даних, що характеризують особистісний розвиток спортсменів-інвалідів різних нозологічних груп, його вплив на ефективність змагальної діяльності. Указане спонукало нас до вивчення результатів досліджень спеціальної психології. Сучасні наукові дані доводять наявність складних, багатокомпонентних взаємозв'язків між формуванням індивідуально-психологічних особливостей осіб з інвалідністю та психофізичними й соціальними обмеженнями, що зумовлені характером ураження та комплексом соціально-психологічних факторів впливу (І.Д. Бех, В.І. Бондар, Т.П. Вісковатова, В.В. Засенко, Т.І. Петрикова, С.Я. Рубинштейн, О.П. Хохліна т.ін.). Результати чисельних клініко-психологічних експериментів вказують на своєрідність процесу формування особистості інвалідів із порушеннями сенсорного, моторного або інтелектуального розвитку. Зокрема, інваліди з руховими порушеннями, найбільш поширеними з яких є паралічі та парези різного генезу, патологічні зміни м'язового тону, недорозвиток або ампутації кінцівок характеризуються широким комплексом специфічних особливостей пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери, психічного та соціального розвитку (Л.О. Бадалян, В.В. Ковальов, В.В. Лебединський, М.В. Рождественська, О.Л. Роменська т.ін.).

Найбільш складні механізми формування особистості спостерігаються в осіб із наслідками церебральних паралічів. Органічне ушкодження мозку, в переважній більшості випадків, зумовлює поєднання рухових порушень з інтелектуальною та сенсорною недостатністю. Науковці вказують на існування залежності між усіма сенсорними функціями, визнають провідну роль рухового аналізатора, що координує їх взаємодію в складних поведінкових актах людини (П.К. Анохін, М.О. Бернштейн, О.В. Романенко т.ін.). В інвалідів із наслідками церебральних паралічів порушення рухових функцій сполучається з аномаліями системних зв'язків між аналізаторами та зумовлює спотворення структури чуттєвого пізнання, що негативно позначається на їхньому психічному, фізичному та соціальному розвитку, визначає своєрідність формування особистості в цілому.

Неповноцінне чуттєве відображення дійсності, що характерне для осіб із порушеннями сенсорного розвитку, впливає на формування уявлень, затримує розвиток комплексних асоціацій, визначає своєрідність психічної сфери, мовленнєвого розвитку, становленням різних видів діяльності, соціального формування особистості (В.В. Засенко, В.В. Лебединський, О.М. Мастюкова, Л.О. Ханзерук т.ін.).

Доведено, що формування самосвідомості відбувається в тісному взаємозв'язку з провідними видами діяльності та пізнанням навколишнього світу (Б.Г. Ананьєв, М.О. Бернштейн, І.С. Кон, О.В. Романенко т.ін.). З огляду на завдання нашого дослідження, особливий інтерес має вивчення особливостей впливу занять спортивною діяльністю на

особистісний розвиток атлетів з інвалідністю, зокрема самооцінки як психологічного ядра особистості та рівня домагань, що не знайшло відображення в сучасній науковій літературі.

Отже, розвиток особистості інвалідів, формування уявлень про себе, власні здібності та можливості, місце та роль у багатогранній системі суспільних відносин визначається характером взаємодії з соціумом, що детермінується сукупністю специфічних загальнонозологічних та індивідуально-психологічних особливостей індивідів. У дослідженні ми виходили з припущення, що одним із важливих факторів, що забезпечує ефективність тренувальної та змагальної діяльності спортсменів-інвалідів, є сприятливий особистісний розвиток. Одним з його ключових психологічних компонентів виступає висока адекватна самооцінка в поєднанні з оптимальним рівнем домагань.

Робота виконана у відповідності до плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на замовлення Українського та регіональних центрів з фізичної культури і спорту інвалідів „Інваспорт”.

Формулювання цілей роботи.

Мета дослідження полягає у вивченні структури особистості спортсменів-інвалідів різних нозологічних груп, зокрема самооцінки та рівня домагань, що впливають на ефективність тренувальної та змагальної діяльності спортсменів.

Методи та організація дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення та систематизація даних наукової літератури; психодіагностичні – пілотажні дослідження самооцінки та рівня домагань за Т.В. Дембо та С.Я. Рубинштейн (у модифікації А.М. Прихожан) та Будассі, біографічні – вивчення довільних самоописів; статистичні – метод середніх величин, χ^2 – критерій.

Дослідження проводились із 2003 до 2006 року в умовах тренувального процесу, а також під час чемпіонатів і кубків України з плавання, легкої атлетики, настільного тенісу серед спортсменів із порушеннями опорно-рухового апарату та зору, вибіркових і фінальних етапів Всеукраїнської спартакіади „Повір у себе” серед дітей-інвалідів. В експериментальному дослідженні взяли участь 67 спортсменів із порушеннями опорно-рухового апарату (7 МСМК, 9 МС, 8 КМС, 14 – 1 розряд, 29 – масових розрядів), 31 спортсмен із вадами зору (4 МСМК, 5 МС, 4 КМС, 18 – масових розрядів).

Результати дослідження та їх обговорення.

Самооцінку розглядають як ставлення індивіда до себе, що утворюється поступово, набуває прояву в формі схвалення або несхвалення, ступінь якого вказує на впевненість чи невпевненість індивіда у власній цінності. Гармонійне поєднання комунікативного досвіду та досвіду самостійної діяльності є необхідною умовою розвитку адекватної, відносно стійкої самооцінки. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав достатню розроб-

леність діагностичних процедур вивчення самооцінки особистості, що традиційно відносять до двох груп методів: прямих та опосередкованих (метод незалежного оцінювання, методика оцінки та самооцінки протилежних якостей, методики визначення рівня домагань т.ін.). Для проведення масових психодіагностичних досліджень самооцінки та рівня домагань ми обрали методику Дембо-Рубинштейн. Методика Будассі, аналіз самоописів використовувались з метою перевірки достовірності та уточнення отриманих даних (методом випадкової вибірки). Дослідження самооцінки спортсменів із порушеннями опорно-рухового апарату підтвердили припущення відносно домінування неадекватних самооцінок (рис.1).

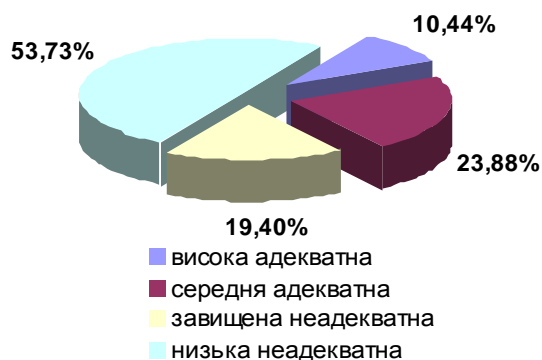

Рис.1. Самооцінка спортсменів із порушеннями опорно-рухового апарату

Так, неадекватна завищена самооцінка ($79,04 \pm 4,36$ бала) та рівень домагань ($92,46 \pm 2,21$ бала) зафіксовані в 19,40 % досліджуваних, що вказує на особистісну незрілість, нереалістичне, некритичне ставлення до власних можливостей, невміння адекватно оцінювати результати своєї діяльності, порівнювати себе з іншими, низьку здатність до аналізу та використання досвіду інших атлетів, логічного конструктивного розгляду невдач, зауважень та оцінок оточуючих. Указані характеристики не тільки заважають особистісному зростанню спортсменів, але й стають причиною виникнення конфліктних ситуацій між суб'єктами спортивної діяльності, лежать в основі більшості технічних і тактичних прорахунків, впливають на ефективність змагальної діяльності.

Надзвичайно несприятливий розвиток особистості 53,73 % іспитованих спортсменів засвідчує неадекватна занижена самооцінка ($43,45 \pm 2,67$ бала), що поєднується з низьким (30,55%) і середнім (69,45%) рівнем домагань ($61,63 \pm 5,27$ бала). Занижена самооцінка може функціонувати внаслідок дійсної особистісної невпевненості. Аналіз даних самоописів, результатів анкетування батьків і педагогів дав можливість визначити природу заниженої неадекватної самооцінки спортсменів-інвалідів, що сформована під впливом тягаря особистісних обмежень, зумовлених характером ураження, гіперопіки батьків, скептичного ставлення оточуючих до здібностей і можливостей дитини з інвалідністю, відсут-

ності досвіду успішної самореалізації в ігровій діяльності зі здоровими однолітками. Занижена „захисна” самооцінка може бути наслідком самонавіяної невпевненістю, що виникає шляхом декларування собі власного невміння та відсутності здібностей. Указаний різновид низької самооцінки дозволяє особі не докладати зусиль у більшості видів діяльності, включаючи й спортивну. Адекватну самооцінку (61,31±4,49 бала) мають 34,32 % іспитованих, з яких високу (72,34±4,62 бала) 10,44 % та середню (52,38±3,22 бала) 23,88 % (рис.1.). Адекватна самооцінка вказує на сприятливий характер особистісного розвитку спортсменів із порушеннями опорно-рухового апарату .

Проведені дослідження виявили наявність низки закономірностей, що стосуються розподілу самооцінок у спортсменів із різним рівнем спортивної кваліфікації (рис.2).

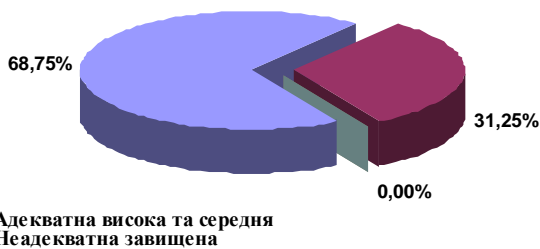

Рис.2. Самооцінка спортсменів високої кваліфікації з порушеннями опорно-рухового апарату

Встановлено, що 68,75 % МСМК та МС (11 чол.) мають середню та високу адекватну самооцінку (73,32±1,47 бала); завищена неадекватна самооцінка (78,41±4,8 бала) зафіксована в 31,25 % спортсменів; низької неадекватної самооцінки зафіксовано не було. Найбільша кількість неадекватних самооцінок зафіксована в спортсменів масових розрядів: завищені неадекватні самооцінки характеризують 6,89 % іспитованих; 72,41 % мають низьку неадекватну самооцінку (рис. 3).

Результати дослідження підтверджують, що сукупність психофізичних і соціальних обмежень, пов'язаних з інвалідністю суттєво затримують та обмежують особистісний розвиток, сприяють фор-

муванню низьких неадекватних самооцінок. Отримані дані доводять достовірний позитивний вплив успішних занять спортивною діяльністю на особистісний розвиток спортсменів із порушеннями опорно-рухового апарату ($c^2_{емп.} > c^2_{кр.0,05}$; $c^2_{емп.} = 247,99$;

$c^2_{кр.0,05} = 7,82$; степенів свободи $n-1=3$). Аналіз емпіричних даних дозволив виявити внутрішньозологічні та етіологічні відмінності в рівнях сформованості самооцінок іспитованих спортсменів. Зокрема, рівневий розподіл самооцінок спортсменів із вродженими та набутими вадами підтверджує статистично достовірну різницю за досліджуваними показниками ($c^2_{емп.} > c^2_{кр.0,05}$; $c^2_{емп.} = 72,18$; $c^2_{кр.0,05} = 3,84$; для степенів свободи $n-1=1$). У групі спортсменів із вродженою патологією адекватну самооцінку мають 48,14 % іспитованих, тоді як серед спортсменів із набутими вадами 16,56 % (рис. 4).

Рис.3. Самооцінка спортсменів масових розрядів із порушеннями опорно-рухового апарату

Неадекватна завищена самооцінка (84±5,21 бала) в поєднанні з надмірно високим, нереалістичним рівнем домагань (98,35±6,28 бала) домінує серед спортсменів високого рівня кваліфікації з наслідками церебральних паралічів і вродженими аномаліями кінцівок (72,72 %). Для кваліфікованих спортсменів із спинальними травмами найбільш характерними є адекватні (64,79 ± 7,13 бала) середні та високі самооцінки (66,66 %).

Домінування неадекватних занижених самооцінок в іспитованих із порушеннями опорно-рухового апарату зумовлює необхідність проведення додаткових досліджень із метою подальшого визначення та врахування природи порушень осо-

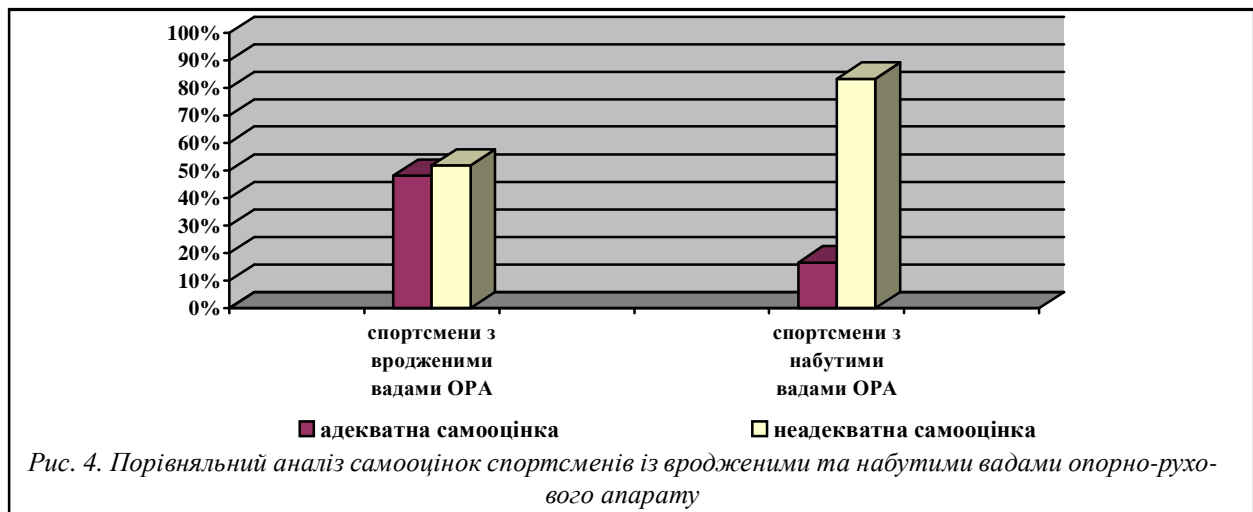

Рис. 4. Порівняльний аналіз самооцінок спортсменів із вродженими та набутими вадами опорно-рухового апарату

бистісного розвитку в процесі розробки психолого-педагогічних корекційних заходів та їх впровадження в навчально-тренувальний процес.

Кількісний та якісний аналіз емпіричних даних стосовно рівнів самооцінки спортсменів із вадами зору вказує на більш сприятливий характер особистісного розвитку атлетів даної нозологічної групи (рис.5).

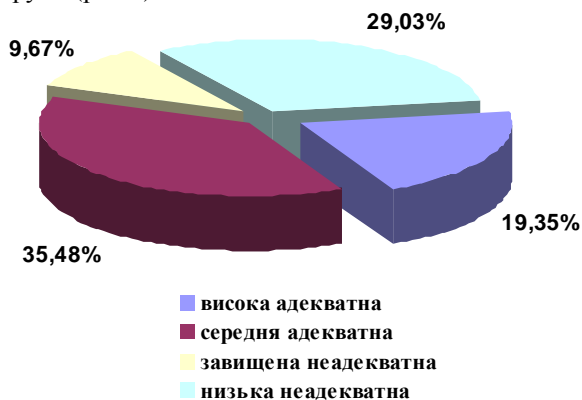

Рис.5. Самооцінка спортсменів із вадами зору

Зокрема, висока адекватна самооцінка (72,23±2,39 бала) та найбільш оптимальний рівень домагань (85,41±3,96 бала) характеризує 19,35 % атлетів; середній адекватний рівень самооцінки (56,61±1,98 бала) та реалістичний рівень домагань (78,36±5,79 бала) зафіксований у 35,48 % спортсменів; 6,45 % спортсменів при високому адекватному рівні самооцінки (73,21±0,67 бала) мають нереалістичний завищений рівень домагань (94,56±1,76 бала). Неадекватна завищена самооцінка (85,11±6,37 бала) та нереалістичний рівень домагань (96,67±2,21 бала) зафіксовано в 9,67 % іспитованих; низька неадекватна самооцінка (42,96±1,76 бала) характеризує 29,03 % спортсменів. Отже, у групі сліпих і слабозорих спортсменів виявлено домінування адекватного рівня самооцінок (61,29 % іспитованих) та реалістичного рівня домагань (54,83 %).

Порівняльний аналіз розподілу рівнів самооцінок спортсменів із вадами зору різного рівня кваліфікації в цілому підтверджує закономірності, що виявлені в процесі дослідження самооцінок іспитованих із порушеннями опорно-рухового апарату ($c^2_{емп.} > c^2_{кр.0,05}$; $c^2_{емп.} = 127,81$; $c^2_{кр.0,05} = 7,82$; для степенів свободи $n-1=3$). Адекватна самооцінка характеризує 69,23 % спортсменів високого рівня кваліфікації (рис. 6).

Зокрема, висока адекватна самооцінка (73,03±1,26 бала) виявлена в 38,46 % спортсменів, з яких 60 % мають високий оптимальний рівень домагань (79,24±4,95 бала), а 40 % - завищений нереалістичний (94,56±1,76 бала). Середня адекватна (57,34±1,92 бала) та реалістичний рівень домагань (80,34±2,92 бала) зафіксовані в 30,76 % кваліфікованих спортсменів. Завищена неадекватна самооцінка (85,11±6,37 бала) та нереалістичний рівень до-

магань (96,67±2,21 бала) характеризують 23,09 % досліджуваних. В одного досліджуваного зафіксовано занижену неадекватну самооцінку (43,87 бала), що поєднується з високим реалістичним рівнем домагань (78,10 бала).

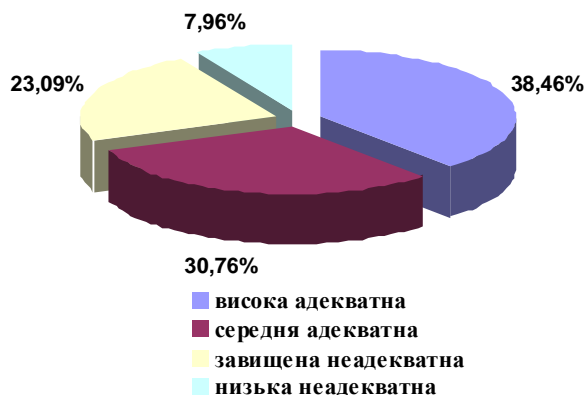

Рис.6. Самооцінка спортсменів із вадами зору високої кваліфікації.

У групі спортсменів масових розрядів неадекватна занижена самооцінка (42,96±1,76 бала) характеризує 50 % спортсменів; завищеної неадекватної самооцінки не зафіксовано (рис.7).

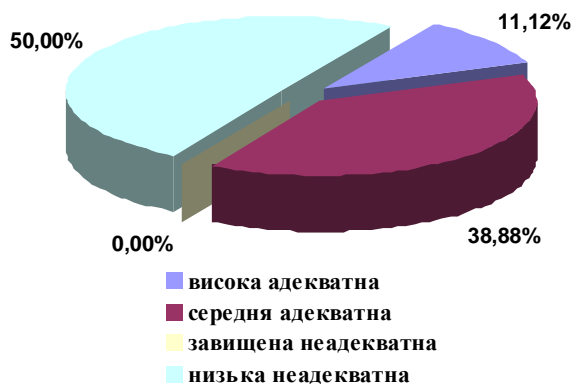

Рис.7. Самооцінка спортсменів масових розрядів із вадами зору

Висока адекватна самооцінка (69,53±4,42 бала) характеризує 11,12 % іспитованих; у 38,88 % спортсменів виявлено середній адекватний рівень самооцінки (51,85±3,86 бала).

Вивчення результатів дослідження самооцінок спортсменів із вродженою та набутою патологією зору дозволило виявити достовірні відмінності в рівнях сформованості самооцінок іспитованих спортсменів (рис. 8).

У групі спортсменів із вродженою патологією зору неадекватна самооцінка зафіксована у 35,72 % іспитованих, тоді як серед атлетів із набутими вадами в 52,94 % спортсменів ($c^2_{емп.} > c^2_{кр.0,05}$; $c^2_{емп.} = 11,9$; $c^2_{кр.0,05} = 3,84$; для степенів свободи $n-1=1$). Проведені дослідження дозволили підтвердити наявність внутрішньонозологічних відмінностей рівнів сформованості самооцінки спортсменів-інвалідів із вадами зору та порушеннями опорно-рухового апарату.

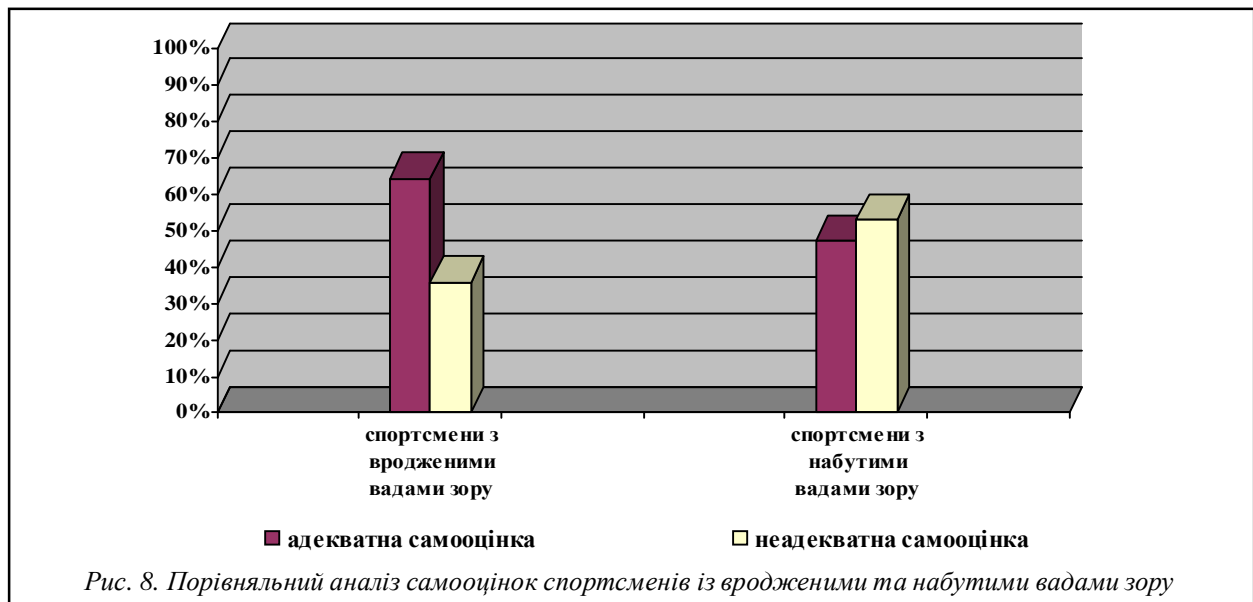

Рис. 8. Порівняльний аналіз самооцінок спортсменів із вродженими та набутими вадами зору

Висновки.

1. Результати дослідження показали домінування неадекватних самооцінок в іспитованих із вадами зору та порушеннями опорно-рухового апарату. Отримані дані доводять, що сергеративні умови навчання та виховання, упереджене ставлення оточуючих до людей з особливими потребами, відсутність реальних умов для їхньої особистісної та суспільної самореалізації, повторювані випадки неуспіху, інші соціально-психологічні фактори негативно позначаються на особистісному розвитку інвалідів досліджуваних нозологічних груп.

Передбачено, що несприятливий характер особистісного розвитку спортсменів-інвалідів може негативно вплинути на ефективності навчально-тренувальної та змагальної діяльності.

2. З'ясовано, що в межах досліджуваних нозологічних груп, особистісний розвиток спортсменів із вродженою патологією вирізняється більш сприятливим характером у порівнянні з атлетами з набутими вадами. Отримані дані пояснюємо, по-перше: корекційною спрямованістю навчання та виховання, що впроваджується в спеціалізованих закладах освіти і сприяє поступовій соціальній адаптації та інтеграції в суспільство інвалідів дитинства; по-друге: стійкою соціальною дезадаптацією, що виникла під впливом кумуляції стресових факторів, пов'язаних із частковою або повною втратою дієздатності внаслідок травми або захворювання, що зумовили раптову інвалідизацію спортсменів із набутою патологією.

3. Результати дослідження підтвердили взаємозв'язок самооцінки та рівня домагань у структурі особистості атлетів із вадами зору та опорно-рухового апарату різної етіології. Встановлено наявність внутрішньонозологічних закономірностей формування самооцінки та рівня домагань спортсменів із руховими вадами у відповідності до етіології порушення.

Порівняльний аналіз самооцінки спорт-

сменів різного рівня кваліфікації дозволив довести, що успішна спортивна кар'єра сприятливо впливає на особистісний розвиток спортсменів-інвалідів, забезпечує позитивну динаміку їхньої самооцінки та рівня домагань.

4. Врахування результатів дослідження самооцінки та рівня домагань як факторів, що визначають спрямованість особистісного розвитку атлетів з інвалідністю, дозволить оптимізувати процес підготовки спортсменів із вадами зору та порушеннями опорно-рухового апарату.

Розробка технології організації та змісту психологічного супроводу підготовки спортсменів-інвалідів різних нозологічних груп зумовлює необхідність подальшого вивчення індивідуально-психологічних особливостей особистості спортсменів.

Література

1. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание: Пер. с англ. - М.: Прогресс, 1986. - 420 с.
2. Бойко Г.М. Теоретичні засади і структура організації психологічного супроводу підготовки спортсменів-інвалідів різних нозологічних груп // Теорія і методика фізичного виховання і спорту: Науково-теоретичний журнал. - Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України. - 2006. - № 3. - С. 80-85.
3. Бойко Г.М., Максимова О.М. Медико-психологічна класифікація спортсменів-інвалідів різних нозологічних груп // Світ медицини та біології. - 2005. - № 9. - С. 34 - 39.
4. Горская Г.Б. Психологические факторы самореализации профессионалов высокого класса: Дис. ...д-ра психол. наук. - М., 1997. - 320 с.
5. Залученова Е.А., Бороздина Л.В. Связь уровня тревожности с высотой самооценки и притязаний // Новые исследования в психологии и возрастной физиологии. - 1993. - №1. - С. 57 - 64.
6. Красильцева М.П. Влияние тревожности на результат спортивной деятельности // www.dedeve.narod.ru
7. Морсанова В.И. Личностные аспекты саморегуляции произвольной активности человека // Психологический журнал. - № 6. - 2002. - С. 5-18.
8. Шутова С.Е. Психологические факторы, обеспечивающие эффективность соревновательной деятельности баскетболистов высокой квалификации: Дис. ...канд. наук по физическому воспитанию и спорту: (24.00.01)/ НУФВСУ. -

Київ, 2000. – 270 с.

9. Ємшанова Ю., Воронова В. Психологічні характеристики стильової саморегуляції психічних станів тенісиста // Теорія і методика фізичного виховання і спорту: Науково-теоретичний журнал. – Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України. – 2005. – № 4. – С. 80-83.

Надійшла до редакції 24.10.2006р.

ВНЕСОК СТАРОДАВНІХ ФІЛОСОФІВ У ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО- ВАЛЕОЛОГІЧНИХ ПОНЯТЬ

Бойчук Ю.Д., Зиоменко С.К.

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Анотація. У статті проаналізовані еколого-валеологічні погляди філософів античності та середньовіччя на проблему здоров'я людини. Мислителі Середньовіччя зробили спробу на основі аналізу основних поглядів на здоров'я людини періоду античності дати більш повне і глибоке його тлумачення. Розвивалося вчення про градації стану здоров'я. Було також вказано на необхідність збереження здоров'я, а не тільки лікування хворих. Провідною концепцією було визначення здоров'я як ідеального функціонування органів.

Ключові слова: філософ, людина, здоров'я.

Аннотация. Бойчук Ю.Д., Зиоменко С.К. Вклад древних философов в формирование эколого-валеологических понятий. В статье проанализированы эколого-валеологические взгляды философов античности и средневековья на проблему здоровья человека. Мыслители Средневековья сделали попытку на основе анализа основных взглядов на здоровье человека периода античности дать более полное и глубокое его толкование. Развивалось учение о градациях состояния здоровья. Было также указано на необходимость сохранения здоровья, а не только лечение больных. Ведущей концепцией было определение здоровья как идеального функционирования органов.

Ключевые слова: философ, человек, здоровье.

Annotation. Boychuk Yu.D., Ziomenko S.K. The contribution of ancient philosophers into the creating of ecological and valeological notions. The ecological and valeological points of view of antique and medieval philosophers have been analyzed in this article. Thinkers of the Middle Ages have made attempt on the basis of the analysis of basic sights at health of the person of the period of antiquity to give more full and deep his interpretation. The doctrine about gradation of a state of health developed. Also it has been specified on necessity of preservation of health and not just treatment of patients. The conducting concept was definition of health as ideal functioning of bodies.

Key words: philosopher, person, health.

Вступ.

Діалектика соціального і природного буття людини в єдності з біосферою розкриває залежність її здоров'я від екологічних факторів. У сучасних умовах одним з найважливіших екологічних факторів, які визначають можливий рівень здоров'я і пов'язані з його господарською діяльністю, стає забруднення середовища. Це поняття вживається не тільки в прямому сенсі як внесення чужорідних елементів, а трактується ширше як будь-яка небажана зміна навколишнього середовища, його фізичних, хімічних і біологічних параметрів. Глибокі

зміни навколишнього середовища можуть стати не тільки несприятливими для людини, але навіть згубними для неї.

Нинішній кризовий екологічний стан навколишнього середовища і здоров'я людини вимагає перш за все формування нового мислення, нової стратегії поведінки людини в біосфері, переосмислення духовних цінностей. Важливим аспектом сучасної культури є еколого-валеологічна культура особистості, яка включає відношення людини до збереження свого здоров'я та культуру відношення людини до природи [1; 3].

Формування еколого-валеологічної культури є нагальною проблемою сучасної освіти. Педагогічне обґрунтування еколого-валеологічної культури особистості як культурологічного феномена вимагає дослідження формування еколого-валеологічних поглядів на людину та її здоров'я в історичному аспекті.

Дослідження виконано згідно плану науково-дослідної роботи Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди.

Формулювання цілей роботи.

Метою роботи є аналіз еколого-валеологічних поглядів філософів античності та середньовіччя на проблему людини та її здоров'я.

Результати дослідження.

Розуміння природи людини було актуальним завжди. Важлива роль тут належала філософії – одній з найстаріших наук, яка визначила розвиток інших наук. Сьогодні філософія знову привертає увагу до проблем взаємодії людини з природою у зв'язку із загостренням глобальної екологічної кризи і пошуками шляхів збереження здоров'я та виживання людської цивілізації. Перед філософією знову висуваються постановочно-інтегративні, критико-методологічні та ціннісно-регулятивні завдання в пізнанні людини і світу, в якому вона живе [8].

Філософське пізнання людини та формування зачатків еколого-валеологічних понять про людину та механізми її здоров'я почалося ще в стародавні часи на основі різних міфологічних, релігійних і натурфілософських учень.

Найбільш вагомий внесок у розуміння навколишнього світу і сутності самої людини було зроблено із появою класичної філософії та філософів, що визначили її подальший розвиток. У широкому сенсі під класичною філософією розуміється філософія античності I-IV ст. до н.е. і західноєвропейська філософія Нового часу [9].

Античною філософією називають вчення, які виникли в Стародавній Греції і Стародавньому Римі. Саме філософам цього періоду належить важливий внесок у природничо-наукове розуміння навколишнього світу та сутності самої людини.

Алкмеон Кротонський (VI-V ст. до н.е.) був першим лікарем-філософом, який відомий історії. Він творив так звану «пневматичну систему медицини», згідно з якою людський організм, як і вся природа, складається з повітря. Повітря є першома-

терією. Згущаючись, воно стає вологим, перетворюється на туман, хмару, дощ; згущаючись далі – утворює холодний сніг, твердий лід; розріджуючись – робиться сухим, теплим і, нарешті, спалахує вогнем. Людський організм, як і вся природа, є поєднанням протилежних сил – вологого і сухого, холодного і теплого, гіркого і солодкого та ін. Так, у наївній формі, в нього виражався діалектичний підхід до вивчення природи людини.

Алкмеон першим з натурфілософів під поняттям «гармонія» розумів «здоров'я», яке можливе за умови збалансованої рівноваги протилежностей і цю вимогу вважав основою профілактики захворювань людини. Алкмеон назвав мозок органом психіки і встановив його зв'язок з органами чуття.

Демокрит (460-370 рр. до н.е.) був представником грецької матеріалістичної школи і першоматерією вважав неподільні рухомі частинки – атоми. У відомому афоризмі Демокрита: «Ніщо не може виникнути з нічого, і жодна річ не може перетворитися в ніщо» - вперше чітко висловлена ідея вічності матерії, яка лежить в основі матеріалістичного розуміння природи. Філософ вважав, що душа також складається з атомів, які розташовані в тілі. Відчуття і мислення називає особливими формами руху атомів. Душу і тіло називав тотожними, душевне здоров'я вбачав у здоров'ї мозку.

Натурфілософські погляди Демокрита вплинули на формування світогляду представника Коської філософської школи Гіппократа (459-377 рр. до н.е.) – найбільш відомого філософа, представника античної медицини. Гіппократ вважав, що людське тіло містить у собі чотири основні соки: кров, слиз, чорну і жовту жовч. Перевага в організмі одного з них визначає темперамент людини. Відповідно до цього Гіппократ розрізняв чотири темпераменти: сангвінічний (переважає кров), флегматичний (флегма - слиз), холеричний (жовта жовч), меланхолічний (чорна жовч). Сприятливе для здоров'я змішання соків називав ейкразією, а несприятливе – дискразією. Хвороба виникає тоді, коли одного з цих начал обмаль чи надмір або коли воно, відокремлюючись, не сполучається, як належало б, з іншими. Причини цих порушень мають природний характер [2].

Учення про темпераменти стало основою розуміння екологічної фізіології і патології людини, основою лікування і профілактики хвороб

Гіппократ є основоположником принципу індивідуального підходу до оздоровлення людини, він вважав, що необхідно «лікувати не хворобу, а хворого». Принцип індивідуалізації проходить через уявлення Гіппократа про природу людини, які базувалися на вченні Демокрита, Геракліта та інших філософів про залежність людини від природи, від природного і суспільного середовища, а також на натурфілософських поглядах на космічні елементи живого тіла.

Згідно поглядів на природу людини Гіппократ визначив роль факторів, які впливають на стан здоров'я та виникнення хвороб. До зовнішніх фак-

торів він відносив вплив сезону року, місцевий клімат, якість ґрунту, води, особливості харчування; до внутрішніх – вік, стать, темперамент, спадковість, спосіб життя, нестачу або надлишок фізичних вправ тощо. Гіппократ велику роль приділяв захисним силам організму («природа лікує, а лікар спостерігає») і вважав, що швидкість одужання людини від хвороб залежить від захисних сил організму.

Гіппократ одним з перших зрозумів, що еколого-географічне середовище і в першу чергу клімат впливає на здоров'я, звичаї, поведінку людини, її тілесні (конституція) і психічні (темперамент) властивості та навіть деякі суспільно-історичні процеси. Гіппократ діалектично поєднував дві можливості погіршення стану здоров'я людини – внутрішню причину та вплив зовнішнього середовища і способу життя [9].

Таким чином, Гіппократ розробив учення про формування людини зовнішнім середовищем, про матеріальне походження психічного складу людей, про єдність природи людини, дав філософське обґрунтування здоров'ю людини та виділив медицину з натурфілософії і дав змогу їй розвиватися як самостійній науці. Гіппократ був прибічником валеологічного напрямку в медицині і вважав, що хворобу легше попередити, ніж усунути страждання хворої людини [8].

Еколого-валеологічну систему Платона (427-347 рр. до н.е.) складають такі положення. Людиною керує «вічний розум» засобами трьох душ: розумної, яка вміщується в мозку, тваринної, що мешкає в крові, і рослинної, що знаходиться в печінці. Вони керують опосередковано за допомогою трьох сил – розумової, рушійної і живлячої, і керують чотирма елементами (вогнь, вода, повітря і земля), що існують в організмі у вигляді щільних частин і рідин (крові, слизу, жовчі). Якщо вони підчиняються душі, то організм здоровий, в протилежному випадку виникає хвороба.

Платон для збереження здоров'я приділяв велике значення фізичним вправам і в його педагогічних програмах гармонійного виховання особистості, фізична культура посідає особливе місце [7].

Для філософських праць Аристотеля (384-322 рр. до н.е.) були характерними докази первинності матерії і душі, що існують вічно. Душа, за Аристотелем, породжена рухом матерії, хоча є нематеріальним поняттям. Він стверджував, що душа та тіло складають живу істоту і душа є невіддільною від тіла. Аристотель вважав, що людина одночасно має рослинну, тваринну і розумну душу. Кожна душа потребує свого виховання: рослинна – фізичного, тваринна – морального, а розумна – розумового. Ця концепція стала основою теорії педагогіки ХІІІ-ХІІІ століть про доцільність виховання природних даних людини. Аристотель висунув багато методичних порад щодо виховання, зокрема духовного і фізичного.

Аристотель вважав, що здоров'я людини визначається способом життя і завданням лікарів є

сприяння та навчання здоров'ю здорових і хворих людей. Ним було вперше помічено, що вплив алкоголю може негативно позначатися на здоров'ї нащадків [9].

У Стародавньому Римі еколого-валеологічні погляди отримали можливості для широкого розвитку. Захворювання розглядалися не як кара богів та вселення злих духів, а як наслідок матеріальних причин, серед яких – вплив факторів навколишнього середовища. Для підтримання здоров'я радили простоту і поміркованість у їжі і взагалі в житті. Визнавалася цінність сирих овочів, особливо капусти. «Закон дванадцяти таблиць» містить постанови про дотримання санітарно-гігієнічних заходів на державному рівні [2].

Асклепід (128-56 рр. до н.е.) навчав про те, що тіло людини складається з атомів, між якими є пори, канали. Крізь ці пори відбувається обмін організму з навколишнім середовищем. Атоми утворюються з повітря в легенях та з їжі у шлунку. Засмічення каналів і пор порушує рух і взаємовідношення атомів, що стає причиною виникнення хвороб. Тому Асклепід для підтримання здоров'я рекомендував водні і повітряні процедури, правильне харчування, фізичні вправи.

Авл Корнелій Цельс (30 р. до н.е. – 54 р. н.е.) у своїх працях для збереження здоров'я рекомендує загартовування холодною водою, дотримування особистої гігієни і раціонального харчування.

Клавдій Гален (131 – 201 н.е.), як і Аристотель вважав, що все у природі розумне і все має своє призначення. Як і Гіппократ, він виходив з учення про примат соків тіла і змішування космічних елементів, з яких складається тіло, тобто був прихильником гуморальної теорії і вчення про пневму - частку всесвітньої душі, яка керує життєвими процесами. Визнавав існування чотирьох соків: крові, слизу, жовтої і чорної жовчі.

Хворобу розглядав як особливий стан, при якому відбувається порушення правильного змішування елементів і рідин організму.

Гален вважав, що здоров'я залежить від середовища існування людини і для його підтримання звертав увагу на дієту, гімнастику, ванни, масаж.

Гален дотримувався принципу: для підтримання здоров'я користуватися подібним до подібного.

Уперше Гален сформулював поняття «третього стану» - перехідного між здоров'ям і хворобою, вивчення механізмів якого є основним завданням сучасної валеології.

У епоху античності світ вважався пронизаним божественним началом і тому існувало розуміння непрагматичної взаємодії людини з світом природи: для античної людини природа – це не тільки матеріальна, але й духовна цінність [4]. Природа була для людини ідеалом гармонії і вона намагалася наслідувати ці якості в своєму повсякденному житті. Здоров'я у зв'язку з цим у ті часи розглядалося як гармонія, ідеал краси і високої моральності.

В епоху Середньовіччя на історичній арені з'являються арабські народи, які в наукових працях зберегли і розвинули здобутки античних греків і римлян. Видатний мислитель Сходу Абу Алі Ібн-Сіна (Авіценна) (980-1037 рр.) пріоритет відновлення і збереження здоров'я вбачав у знаннях природи людини. Він розрізняв три стани організму: «Здоров'я – всі функції протікають здраво», хворобу і третій проміжний стан – не здоров'я і не хвороба, як буває з тілом стариків і дітей, що одужують». Найбільшою заслугою Ібн Сіни було те, що причинами хвороб він вважав вплив факторів зовнішнього середовища: шкідливі фактори місцевості, клімату, сезону року; шкідливі фактори умов побуту, перш за все – неправильне харчування; шкідливі фактори праці – виснажлива праця; схильність до хвороб, залежно від конституції тіла; душевні потрясіння. Для відновлення і збереження здоров'я Ібн Сіна акцентує увагу на дієтетиці, гімнастиці, гігієнічних заходах та інших природних оздоровчих методах [5].

Ібн Сіна навів поради щодо забезпечення екологічної оптимальності житла, одягу, харчування окремо для дітей, дорослих і людей похилого віку. Особливого значення у збереженні здоров'я він надавав фізичним вправам, правильному режимові харчування і сну. У своєму вченні про мізаджу – індивідуальну природу кожної людини (східна інтерпретація античних теорій про темпераменти) Ібн Сіна підносив нерозривну єдність фізичної, моральної й естетичної сторін [6].

Мислителя пізнього середньовіччя - епохи Відродження Миколу Кузанського (1401-1464) цікавив взаємозв'язок мікрокосму та макрокосму і він пов'язує мікрокосм з божественною сутністю. У поняття про людину він уводить поняття «малого світу», тобто світу самої людини, «великого світу» як універсуму і «максимального світу» - божественного абсолюту. За Кузанським, малий світ – подібність великого, а великий – подібність максимального. Дане ствердження дає змогу зробити висновки, що малий світ, людина не тільки відтворює, але є й подібністю світу максимального – Бога. Обожнюючи людину, Кузанський висловлює думку про творчу сутність людини. Якщо Бог як Абсолют є творчість, то людина, подібно Богу, також є абсолют, являє собою творче начало, тобто має свободу волі [8].

Культура Середньовіччя в центр уваги ставила людину. Цей період є початком зародження антропоцентризму – центральною проблемою осмислення стає не Бог, а людина. Бог визнається началом усіх речей, але людина є центром усього світу.

Для свідомості людей того періоду ідеологічним стрижнем було християнство, ієрархізована картина світу, вся поставлена під знак Бога. Якщо античність, зробивши природу об'єктом наукового вивчення, залишала всьому природному «право» на душу, то християнство заперечує це. Разом з нею природні об'єкти втрачають і свою самоцінність: вони мають інтерес тільки тією

мірою, в якій можуть бути корисними для людини. Закріпивши абсолютно об'єктне сприйняття природи, епоха Середньовіччя була якісно новим етапом у формуванні ставлення людини до природи. Християнство перевело характер взаємовідношень людини з природою у площину прагматизму. Воно звільнило людину від обов'язку обожнювати природу і дало їй необмежене право використовувати її як «сировину», що не має ніякого священного смислу. Цей період можна охарактеризувати як період початку формування сучасного споживацького відношення до природи і передумовою формування сучасного кризового стану навколишнього середовища та здоров'я людини [4].

Головна відміна людини, яка створена за подібністю до божого, від усього природного – наявність у неї нематеріальної божественної душі

Висновки.

Таким чином, у період античності натурфілософія через свій науковий зміст була єдиною філософською і природничо-науковою основою уявлень про природу людини та творчого розвитку перших еколого-валеологічних понять. У античний період була вперше поставлена проблема детермінантів здоров'я і найголовніша роль з них була відведена екологічним факторам.

Мислителі Середньовіччя зробили спробу на основі аналізу основних поглядів на здоров'я людини періоду античності дати більш повне і глибоке його тлумачення. Розвивалося вчення про градацию стану здоров'я. Було також вказано на необхідність збереження здоров'я, а не тільки лікування хворих. Провідною концепцією було визначення здоров'я як ідеального функціонування органів.

Подальші дослідження передбачається продовжити у напрямку більш глибокого вивчення спадщини окремих філософів, що зробили вагомий внесок у формування уявлень про людину та механізми збереження її здоров'я.

Література

1. Бойчук Ю.Д., Зіоменко С.К. Теоретико-методологічні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя // Зб. наук. пр. «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту» / За ред. проф. С.С. Єрмакова. – Харків: ХДАДМ (ХХІІ). – 2004. - № 6. – С. 3-8.
2. Верхратський С.А., Заблудовський П.Ю. Історія медицини. – 2-ге вид. - К.Вища школа, 1991. - 431 с.
3. Гончаренко М.С., Бойчук Ю.Д. Формування еколого-валеологічної культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів як соціальна і педагогічна проблема // Матер. II міжнар. наук.-практ. конф. «Валеологія: сучасний стан, напрямки та перспективи розвитку». – Харків: ХНУ, 2004. – С. 43-48.
4. Дерябо С.Д. Экологическое сознание // Гуманитарный экологический журнал. – 2004. – Т. 6. – Вып. 2. – С. 1-9.
5. Джибладзе Г.Н. Системы Авиценны. – Тбилиси: Мецниерба, 1986. – 198 с.
6. Исаков В.И. Этюды о здоровье: Ибн Сина и его античные предшественники. – Ташкент: Медицина, 1987. – 133 с.
7. Петров Б.Д. От Гиппократ до Семашко: преемственность идей (очерки и портреты). – М.: Медицина, 1990. – 165 с.
8. Философия медицины / Шевченко Ю.Л., Андреев С.И.,

Ардашев В.Н. и др. / Под ред. Ю.Л. Шевченко. – М.: ГЭ-ОТАР-МЕД, 2004. – 480 с.

9. Чикин С.Я. Врачи – философы. - М.: Медицина, 1990. – 384 с.

Надійшла до редакції 04.11.2006р.

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛОЖЕНЬ АКМЕОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ КРЕАТИВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЗИЧНИХ РЕАБІЛОЛОГІВ

Бугеря Т.М.

Луганський національний педагогічний
університет імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті досліджується роль акмеології у процесі професійного розвитку фахівців з фізичної реабілітації. Для поліпшення навчально-виховної роботи з професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації необхідно використовувати досягнення акмеології. Плюралізм форм, методів і підходів дозволяє оптимізувати дослідницький інтерес студентів, стимулює їх креативність, веде до науково-дослідного пошуку й до вершин у професійній оздоровчій діяльності. Важлива роль у процесі прилучення студентів до навчально-дослідницької діяльності належить міжпредметним зв'язкам. Ключові слова: акмеологія, професійна підготовка, фахівці з фізичної реабілітації.

Аннотация. Бугеря Т.М. Использование положений акмеологии в процессе креативной профессиональной подготовки будущих специалистов по физической реабилитации. В статье исследуется роль акмеологии в процессе профессионального развития специалистов по физической реабилитации. Для улучшения учебно-воспитательной работы по профессиональной подготовке специалистов по физической реабилитации необходимо использовать достижение акмеологии. Плюрализм форм, методов и подходов позволяет оптимизировать исследовательский интерес студентов, стимулирует их креативность, ведет к научно-исследовательскому поиску и к вершинам в профессиональной оздоровительной деятельности. Важная роль в процессе приобщения студентов к учебно-исследовательской деятельности принадлежит межпредметным связям.

Ключевые слова: акмеология, профессиональная подготовка, специалисты по физической реабилитации. Annotation. Bugerja T.M. Use of positions akmeology during creative vocational training of the future specialists in physical rehabilitation. The role of akmeology during the process of professional development of specialists in physical rehabilitation is researched in the article. For improvement of teaching and educational work on vocational training experts on physical rehabilitation it is necessary to use achievement akmeology. The pluralism of forms, methods and approaches allows to optimize research interest of students, stimulates them creative, conducts to research search and to tops in professional improving activity. The important role during familiarizing students with educational research activity belongs to intersubject communications.

Key words: akmeology, professional training, specialists in physical rehabilitation.

Вступ.

Відносно нова фундаментальна гуманітарна наука акмеологія, яка вивчає фактори, що сприяють досягненню вершин успіху та найвищої майстерності в будь-якому виді людської діяльності; вона досліджує стратегії та технології саморуху особистості до вершин продуктивності в кожному з

видів творчої роботи. В цій галузі працювали такі відомі вчені, як М. Рибников, О. Бодальов, К. Альбуханова-Славська, Б. Ананьєв, О. Анісімов, І. Степанов й особливо Н. Кузьміна (Головко-Гаршина) [1, 2, 3, 4, 11]. Щоб чіткіше усвідомити суть акмеології, звернемося до її основ і джерел. Грецький термін «акме» означає важливу крапку, вістря, розквіт, зрілість, кращу пору життя. Філософ М. Мамардашвили в одній зі своїх робіт «Бесіди про мислення»[13] звертає увагу на те, що стародавні греки поняттям «акме» іменували такий період у житті людини, коли яскраво проявляється майстерність, зрілість і якості всього того, на що здатний індивід у творчому сенсі цього поняття; це пора життя, коли на повну силу, яскравість і широту можливостей розгортаються, розкриваються і розквітають усі сили, таланти й здатності саме цієї людини.

У вжиток слово «акмеологія» як наука про розвиток зрілих людей було уведено М. Рибниковим ще наприкінці 20-х років ХХ-го століття, однак лише через чотири десятиліття академік Б. Ананьєв чітко визначив місце акмеології в системі дисциплін, що досліджують вік і часові фази життя людини як індивіда, побудувавши таку логічну послідовність: ембріологія людини, морфологія та фізіологія дитини, педіатрія, педагогіка, акмеологія, геронтологія [2, 18].

Згідно Б. Ананьєву, акмеологія вивчає людину як індивідуума з його природними властивостями (стать, вік, здоров'я, рівень фізичного розвитку, генетичні передумови розвитку, рівень розвитку інтелекту); у своїх масштабних дослідженнях, здійснених із групою сподвижників і соратників (М. Обозов, О.Бодальов). Учений дійшов висновку, що в ході розвитку дорослої людини зростає ступінь її навченості при деякому вповільненні швидкості інтелектуально-розумових реакцій. Освіта дорослого допомагає підвищенню життєздатності й життєстійкості, а все це помітно сповільнює інволюційні процеси; основна думка полягає у тому, що освіта є провідним фактором творчого розвитку зрілої людини. Предметом акмеології є закономірності розвитку й саморозвитку особистості, самореалізація творчого потенціалу й розвиток готовності до майбутньої професійної діяльності. А це дуже важливо для формування професійного спрямування та розвитку здатностей до професійної діяльності, розвитку професійної компетентності. Акмеологічна стратегія навчання будується на основі принципу акмеології. На думку О. Сергєєва, І. Богданова, «акмеологічний принцип визначає взаємозв'язок загальної й професійної (спеціальної) освіти. І в цій якості він виступає як синтетичний принцип, що містить в собі такі дидактичні принципи: наступності, міжпредметних зв'язків, системності, інтеграції та ін., які у своїй сукупності, зважаючи на кваліфікаційну характеристику майбутнього спеціаліста, визначають якість його підготовки в оптимально стислі терміни»[16].

Професія фізичного реабілітолога є поки ще новою в Україні: вона не нараховує й двох десяти-

тиліть, тоді як у багатьох країнах Заходу підготовка аналогічних фахівців проводиться вже більше півстоліття. У вузах немедицинного профілю сусідніх з Україною державах (наприклад, у Польщі) накопичений великий позитивний досвід професійної підготовки подібних фахівців. Однак виявити акмеологічні дослідження з професійної підготовки та становлення реабілітологів у доступній літературі та в інших інформаційних джерелах, включаючи Інтернет, нам не вдалося.

Відповідно до викладеного вище, нам видається актуальним досліджувати проблему використання досягнень акмеології при підготовці фахівців з фізичної реабілітації, тому що спеціальність є досить затребуваною в сучасному світі.

Робота виконана згідно з планом НДР Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.

Формування цілей роботи.

Метою дослідження є активне застосування акмеологічних положень при підготовці фізичних реабілітологів.

Результати дослідження.

Під нашим спостереженням перебувало в період 2004–2005 років 212 слухачів Інституту післядипломної освіти Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка, які одержують професію фізичного реабілітолога. У дослідженні було задіяло 188 осіб жіночої статі та 24 чоловічої статі. Явне превалювання осіб жіночої статі пояснюється тим, що в реабілітологічній службі (як і в установах освіти та охорони здоров'я в цілому) традиційно кількість жінок набагато більша кількості чоловіків, працюючих у цій галузі.

У дослідженні взяли участь студенти віком від 26 до 34 років, усі вони мали базову середню фахову освіту (медичну, педагогічну або фізкультурну).

У деяких інформаційних джерелах [7, 8, 9] про акме йдеться як про соматичний, фізіологічний, психологічний і соціальний стан людської особистості, що характеризується зрілістю її розвитку; а віковий період, як правило, охоплює строки від 30 до 50 років. Ми думаємо, однак, що задля досягнення мети цього дослідження доцільно трохи розширити часові рамки акме для реабілітологів, тому що на свій попередній професійний шлях (медсестри, викладача початкових класів та ін.) вони вступають у віці трохи більше 20 років і до 25 років досягають уже досить високих показників професіоналізму, усвідомлено й за покликанням набувають освіти у вищій школі.

Ми вважаємо, що акме здатне переконливо демонструвати наскільки людина відбулася як особистість, громадянин і фахівець–професіонал. Акме при цьому не є застиглою і статичною формою, а відрізняється більшою або меншою варіативністю й мінливістю. Нас цікавили в цьому дослідженні, насамперед найбільш сприятливі умови, які сприяють досягненню розквіту освітніх і креативних здат-

ностей і пізнавальних здібностей тих осіб, які одержували професію фізичного реабілітолога в педагогічному вузі. Для досягнення мети цього дослідження ми застосували методику складання акмеограм (Э. Рапацевич, 2005), а також розглядали акмеологічні інваріанти професіоналізму фізичного реабілітолога (Т. Д. "яченко 2003 – 2005рр.).

Спираючись на положення наукової акмеологічної школи Н.В. Кузьміної (Головко-Гаршиної), ми глибоко переконані, що акмеологія професійного розвитку досліджує тонкі механізми, поступальну технологію та алгоритми закономірностей руху особистості («саморуку» в термінології Н.В. Кузьміної) до вершин професіоналізму й продуктивності в професійній діяльності фізичного реабілітолога – фахівця в галузі відновлення втраченого здоров'я, а також повернення тих або інших змінених хворобою або травмою здатностей і можливостей потерпілого.

Як відомо, прикладна акмеологія безпосередньо пов'язана з розробкою й створенням нових тренінгів, новітніх методів, інноваційних методик, які забезпечують появу конкурентоспроможних продуктів. У нашому випадку таким «продуктом» є оздоровчі технології, уживані стосовно пацієнта (реабілітанта). У даному контексті нам уважається дуже актуальним забезпечувати студентів найновішими відомостями зі східних і західних оздоровчих технологій (СПА, релаксаційні методи та ін.). Крім того, досить важливим було б дослідження закономірностей продуктивного навчання, що забезпечувало б випускникові широкі можливості продуктивного саморозвитку в умовах його професійної діяльності (реабілітаційні центри, відділення в санаторіях, лікарсько-фізкультурні диспансери тощо) при одночасному запобіганні самоблокування креативних особистісних потенціалів. Слід зазначити, що проблема попередження самоблокування творчості в професії реабілітолога виявилася досить нелегкою. Виховані всією своєю попередньою професійною діяльністю й середньою фаховою освітою (медсестри, інструктори фізичного виховання, масажисти) з великими зусиллями переходили на творчі «рейки»: їх креативно-управлінський потенціал при збереженій амбіційності був гранично загальмований. Інтерв'ювання, особисті бесіди, анонімне анкетування, опитування пацієнтів, які проводили під час проходження практик майбутні фізичні реабілітологи переконали нас у тім, що вдосконалення, корекція й реорганізація професійної діяльності реабілітологів можливі з одного боку на акмеологічній основі, а з іншого - при інтенсивному системному впровадженні теорії й практики міжпредметних зв'язків у вузі (від випускаючої кафедри до всього вузу, а в перспективі - галузі в цілому).

Особливо цінною й насущно необхідною повинна стати акмеологія вдосконалення, корекції й професійно-педагогічної діяльності в контексті безперервної освіти (самовиховання й самоосвіта, безперервний професійно-особистісний розвиток у системі «довічної» освіти). Як зазначає

В. Мартиненко, «ідея довічної освіти – потреба особи, прагнення до пізнання себе й навколишнього світу, освіта «крізь усе життя» [14].

Становлення й акмеологічне просування в будь-якій професії можливі тільки при стійких мотиваційних механізмах, активності особистості в навчанні й удосконалюванні протягом всієї професійної життєдіяльності.

Стосовно наших піддослідних ми застосували методику дослідження стилю навчання й мислення (за П. Торрансом, С. Рейнолдом, Т. Ригелем, О.Боллом), метод оцінних тверджень «Я як читач», «Я і комп'ютер», а також тести самодіагностики індивідуальних особливостей власної інтелектуальної діяльності [15, 17].

Слід зазначити, що з 212 піддослідних лише 32 студенти нерегулярно брали участь у всіх дослідженнях, 180 студентів з бажанням брали участь у кожному з досліджень. У першу чергу нас цікавила здатність піддослідних до концентрації уваги, що представлено завданням відшукати певні числа з маскуючого «тла».

Як показало дослідження, із самого початку нашої роботи (2004 рік) гарний рівень уміння концентрувати увагу показали лише 40 осіб, середня здатність до концентрації уваги була виявлена в 98 осіб, низька - у 42 осіб. По друге, для перевірки рівня розвитку мнемічних здатностей ми застосували методику завчання восьми пар механічно зв'язаних слів [15]. Блискучий результат показали 3, відмінний -17, гарний - 46, задовільний - 102, слабкий -12 осіб.

Після виконання тестів на концентрацію уваги й на рівень розвитку мнемічних здатностей (діагностичний «зріз») ми провели зі студентами заняття, присвячене законам запам'ятовування навчального матеріалу. Ми закликали тих, хто навчається, глибше осмислювати навчальний матеріал, користуючись різними джерелами (відеоматеріали кафедри, статті зі збірників конференцій, сайти Інтернету та ін.). Рекомендували студентам перетворювати навчальний матеріал, готуючи узагальнюючі доповіді й виступаючи з ними перед колегами в реабілітаційних центрах, перед пацієнтами й реабілітантами, а також перед викладачами й студентами на комплексних тематичних конференціях. Особливо цінувалися такі роботи студентів, у яких висвітлювався особистий досвід, використання ними тих або інших успішних підходів до оздоровлення й реабілітації. Так, студентка Сімонова О. представила на одну з конференцій (згодом ці дані були опубліковані в збірнику матеріалів конференції) особистий досвід реабілітації пацієнтки з ураженням лицьового нерва. Упроваджено в практику активне залучення тих, хто навчається до обговорення тематики курсових і дипломних робіт. Викладачі профілюють і конструюють теми науково-прикладних досліджень студентів так, щоб вони були цікаві й корисні не тільки самим виконавцям, але й аудиторії, де ці роботи надалі доповідатимуться. Ми активним чином домагалися від студентів розвитку вербаль-

но-логічного, наочно-образного й наочно-діючого видів мислення. Наукові керівники заохочують тих, хто навчається, хто енергійно аналізує різні джерела з конкретної навчальної теми (наприклад, історичні відомості використання масажу на Сході й у країнах Заходу). Одержували високі оцінки й заохочувалися ті особи, які проводили порівняльно-зіставний аналіз матеріалів з Інтернету або тих джерел, які надавалися їм на робочих місцях (звіти установ охорони здоров'я, реабілітаційних центрів та ін.). Нерідко ми запрошували на заняття тих випускників, які успішно працюють реабілітологами в держустановах або відкрили власні (приватні) реабілітаційні центри. Досвід показує, що взаємозв'язок різних боків інтелектуальної діяльності дорослих, що навчаються, особисте спілкування з процвітаючими творчими людьми виявляється досить вагомим для мотивації навчальної діяльності. Педагогічно (на початку кожного навчального семестру й наприкінці) ми застосовували тестування професійних якостей студентів відносно того, які риси повинні бути у майбутніх фізичних реабілітологів. Для цього ми рекомендували студентам скласти по два ряди слів, розподіливши їх у стовпці «Мій ідеал» і «Антиідеал». Аналіз результатів дозволив виявити наскільки чітко студенти можуть себе критично оцінювати. Особливої уваги на другому етапі нашої роботи ми приділили індивідуальній роботі з найбільш допитливими студентами, кількість яких у ході виконання дослідження поступово збільшилася, склавши наприкінці осіннього семестру 2005/2006 навчального року 52 студенти. Це були особи, які прагнули працювати у великих багатопрофільних клініках або відкрити приватні реабілітаційні кабінети й центри. Усі вони мали середню самооцінку й досить критично себе сприймали, у більшості студентів цієї постійно зростаючої групи, був досить високий рівень образного мислення, що допомагав їм легше засвоювати новий навчальний матеріал, швидше зв'язуючи його з уже наявними знаннями, уміннями, навичками й базовою компетентністю.

Професія реабілітолога, що базується на педагогічній освіті, багато в чому є напрямною (направляє реабілітанта на шлях оздоровлення й подолання фізичних недоліків) і перетворюючою (перетворює спосіб життя й стиль життя пацієнта, роблячи їх активними й валеотропними). Властивість і особливість професії фізичного реабілітолога - постійна зміна обставин діяльності, мобільний і багатоплановий об'єкт оздоровлення й виховання. Працюючи з такою безліччю змінних величин і характеристик, реабілітолог нерідко здатний потрапляти в ситуації, коли йому буває надзвичайно нелегко зорієнтуватися й своєчасно відреагувати на них. Так може з'явитися на світ «реабілітолог-ремесник», який характеризується відсутністю розмаїтості в методах і змісті оздоровчої діяльності, недостатнім урахуванням властивостей і рис індивідуальності реабілітанта, що завжди є «єдиним і неповторним».

На жаль, у загін «ремесників» усе більше

потрапляють молоді реабілітологи: через інтенсивне навантаження на робочих місцях вони не встигають, а потім уже й не бажають пізнавати й упроваджувати у своїй професійній діяльності інноваційні реабілітаційні підходи й цінний досвід колег. Подібна пасивність докорінно суперечить акмеології.

Для того, щоб перебороти самоблокування подальшого розвитку майбутніх фізичних реабілітологів й перемогти небажання вдосконалювати професійну майстерність, ми впроваджували повертання випускників вузу до різних видів креативної діяльності: підготовці рефератів, доповідей, виступів, повідомлень, а особливо - курсових і дипломних робіт. Тематика курсових і дипломних робіт обговорювалася в групі й при цьому віталася студентська ініціатива: особливо високо оцінювалися теми, пов'язані із творчою активністю, безпосередньо орієнтовані на формування досліджуваної реальності. Добре відомо, що створюючи світ оточуючих предметів, людина творить і самого себе. Таким чином, практика, присвоєння, діалектика, опрідечення й розпродечення, колективна й індивідуальна діяльність, спілкування, відчуження знаходяться в основі тих відомих наукових теорій, які розроблялися педагогами й психологами (культурно-історична теорія Виготського й психологічна теорія діяльності Давидова-Ельконіна).

При виконанні нашого дослідження ми повністю спиралися на положення теорії розвиваючого навчання й згаданих вище підходах. Тому надавали особливої уваги курсовим і дипломним роботам, оскільки самі студенти нерідко не повною мірою усвідомлювали роль подібних проектів у своїй подальшій професійній діяльності. У цьому плані ми постійно підкреслювали такі функції студентських творчих робіт у формуванні їх майбутньої професійної компетентності:

- безпосереднє знайомство з колом практичних реабілітаційних проблем;
- навчання вмінню орієнтуватися в інформаційних потоках і адекватно їх аналізувати й використовувати;
- усвідомлення мотивації тих, хто навчається, до пошуку необхідних елементів інновацій і передового досвіду як в інформаційних джерелах, так і в практиці реабілітаційних центрів і окремих провідних спеціалістів;
- розвиток креативного й акмеологічного підходу до своєї професії;
- розширення арсеналу засобів вирішення професійних реабілітаційних завдань;
- формування здатності до швидкого реабілітаційного реагування.

Як показали проведені нами дослідження, а також результати навчальної й практичної (у клініках і реабілітаційних центрах) діяльності, студенти, які успішно виконували креативні роботи, прагнули й реально перебували в акме, виявлялися набагато краще підготовленими до виконання виробничих практик і безпосередньо професійної реабілі-

ітаційної роботи. Більше того, їхня професійна діяльність практично завжди носила креативний характер, про що свідчать їх друковані праці, а також виступи з доповідями на наукових форумах у вузах Луганська, в інших містах і країнах.

Висновки.

Таким чином, для поліпшення навчально-виховної роботи з професійної підготовки фахівців з фізичної реабілітації необхідно використовувати досягнення акмеології. Плюралізм форм, методів і підходів дозволяє оптимізувати дослідницький інтерес студентів, стимулює їх креативність, веде до науково-дослідного пошуку й до вершин у професійній оздоровчій діяльності.

Важлива роль у процесі прилучення студентів до навчально-дослідницької діяльності належить міжпредметним зв'язкам.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку реалізації міжпредметних зв'язків у навчанні професійно орієнтованим дисциплінам у фаховій підготовці майбутніх фізичних реабілітологів.

Література

1. Альбуханова-Славская К. А. Стратегия жизни. – М. – Изд-во «Мысль», 1991.– 262с.
2. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. – М., 1977. – 380с.
3. Анисимов О.С. Акмеология мышления. – М., 1997.–186с.
4. Бодалев А.А., Рудкевич В.Г. Как становятся великими или выдающимися? – М., 1997. – 204с.
5. Бордовский Г.А., Тестеров А.А., Трапицын С.Ю. Управление качеством образовательного процесса. – СПб, 2001.–314с.
6. Варавина Е. Н., Ветрова Е. В. Использование методов активного обучения в системе высшего образования // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С. С. – Х., 2003. – №23. – С. 36 – 41.
7. Варфоломеева Л.Е. Акмеологические технологии развития у студентов творческой готовности к предстоящей деятельности. – СПб, 2002.– 328с.
8. Деркач А.А. Акмеология управления. – М., 2001.–196с.
9. Деркач А., Орбан Л. Акмеологические основы становления психологической и профессиональной зрелости. - М.: РАГС, 1995. –208 с.
10. Келасьев В.Н. Интегративная концепция человека. – СПб, 1992. – 168с.
11. Кузьмина Н.В. Предмет акмеологии. – СПб, 1995.
12. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М., 1978. – 210с.
13. Мамардашвили М.К. Беседы о мышлении. Сб.: Мысль изреченная, М., 1991. – С. 3 – 28.
14. Мартиненко В.В. Проблемы непрерывной професійної підготовки фахівців фізичного виховання і спорту // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. за ред. Єрмакова С. С. – Х., 2006. – №3. – С. 55 – 58.
15. Основы андрагогики: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. И.А. Колесниковой. – М.: Академия, 2003. – 240с.
16. Сергеев О., Богданов І. Акмеологічний принцип: його сутність і призначення //Зб. наук. праць. Педагогічні науки. – Херсон, 2000. – Вип. 15. – С. 147– 153.
17. Столяренко Л. Основы психологии. Ростов н / Д. Издательство «Феникс», 1997. – 736с.
18. Хозяинов Г.И. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Г.И. Хозяинов, Н.В. Кузьмина, Л.Е. Варфоломеева. – М.: Академия, 2005. – 208с.

Надійшла до редакції 23.11.2006р.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРЕНУВАЛЬНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ У ВУЗАХ

Верблюдов І.Б., Шаповал М.С.
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка
Українська академія банківської справи м. Суми

Анотація. Програма по фізичному вихованню у вищій школі не дає можливості здійснювати повноцінний вплив на розвиток фізичних якостей студентів. Цьому повинна допомагати їх індивідуальна тренувально-оздоровча робота. Але, щоб вона проводилась ефективно, треба встановити спрощений контроль за рівнем розвитку їх фізичних якостей, в першу чергу: витривалості, сили та гнучкості, як основних.

Ключові слова: студенти, фізична підготовленість, спеціальні таблиці.

Аннотация. Верблюдов И.Б., Шаповал Н.С. Некоторые аспекты тренировочно-оздоровительной работы в вузах. Программа по физическому воспитанию в высшей школе не может оказывать полноценное воздействие на развитие физических качеств студентов. Этому должна помогать их индивидуальная тренировочно-оздоровительная работа. Но для того, чтобы она проводилась эффективно, необходимо установить упрощенный контроль за уровнем развития их физических качеств, прежде всего: выносливости, силы, гибкости, как основных.

Ключевые слова: студент, физическая подготовленность, специальные таблицы.

Annotation. Verbludov I.B., Chapoval N.S. Some aspects of training-improving program work. The physical training program in the higher school can't give a full effect at development of student's physical skills. That problem must be solved by individual training-improving work. But for his effect realize, it need to establish simple control of level of student physical skills development, first of all stamina: force, flexibility like primary skills.

Key words: student, physical skills, special tables.

Вступ.

Не дивлячись на значну кількість виконаних в останній час наукових досліджень з проблематики удосконалення змісту та організації спортивно-оздоровчої роботи у вищому педагогічному навчальному закладі, ці проблеми сьогодні ще далекі від свого вирішення (2). Крім цього, на фоні позитивної в цілому тенденції до збільшення кількості вузів і кількісної маси студентів, фізичний розвиток і склад здоров'я студентів викликають серйозну занепокоєність (3,4).

Як відомо, фізичне виховання це педагогічний процес, який покликаний вирішувати основні задачі: зміцнення здоров'я, розвиток фізичних якостей, а також, передачі студентам спеціальної системи знань для осмисленого застосування ними засобів та методик індивідуального фізичного виховання. Але не завжди, як показує практика, ці положення вирішуються позитивно. Для виявлення основних причин низької ефективності фізичного виховання у педагогічному вузі нами був проведений аналітичний огляд обставин викладання фізичного виховання у вузі, а також анкетування студентів.

Робота виконана за планом НДР Сумського державного педагогічного університету імені А.С.-

Макаренка та Української академії банківської справи м. Суми.

Формулювання цілей роботи.

Мета роботи - виявити основні причини недостатньої ефективності фізичного виховання у вузах.

Дослідити можливість впровадження спецкурсу для оволодіння студентами індивідуальною тренувально-оздоровчою програмою (ІТОП).

При проходженні спецкурсу, навчити студентів спрощеному контролю за рівнем розвитку основних фізичних якостей: витривалості, сили, гнучкості.

Результати досліджень.

Проведений аналіз показав майже повну відсутність самостійної роботи студентів з фізичного удосконалення.

Для вивчення причин, які заважають студентам ефективно проводити самостійні тренувально-оздоровчі заняття нами було проведено анкетування студентів у вищих навчальних закладах м. Суми. Усього було проанкетовано 388 студентів чоловічої та жіночої статі. Результати анкетування наведені у таблиці 1.

Серед характерних відповідей щодо питання про причини невиконання щоденних фізичних

вправ та інших засобів оздоровлення були названі наступні:

- невміння підтримувати високу мотивацію для цього;
- відсутність досвіду для організації подібних занять у будь-яких умовах за місцем проживання;
- різноманіття взаємосуперечливих рекомендацій з використання оздоровчих засобів;
- відсутність викладання, під час фізичного виховання у вузі, чіткої програми по навчанню студентів навичкам самостійної тренувально-оздоровчої роботи, а також, спрощеної методики оцінки функціонального стану та рівня фізичної підготовленості.

Проведене анкетування дало нам можливість підтвердити основну проблему, яка полягала в тому, що очікуване у студентів покращення функціонального стану та підвищення рівня фізичної підготовленості за період навчання у вузі неможливі без виконання потрібних фізичних навантажень у тижневому мікроциклі і, пов'язаних з ними щоденних заходах. А саме це можливо тільки при регулярній самостійній тренувально-оздоровчій роботі. Ці висновки допомогли нам сформулювати напрямки оптимізації ІТОП, а також ме-

Таблиця 1

Результати анкетування студентів ВПНЗ

№ п/п	Питання	Відповіді					
		“Так”		“Ні”		„Важко відповісти”	
		п	%	п	%	п	%
1.	Чи задоволені Ви своїм фізичним станом та станом свого здоров'я?	92	23,8	214	55,1	82	21,1
2.	Чи вважаєте Ви необхідними щоденні самостійні заняття з фізичної культури для поліпшення власного фізичного стану та зміцнення здоров'я?	124	31,9	76	19,7	188	48,4
3.	Чи маєте Ви для цього вільний час?	150	38,6	133	34,3	105	27,1
4.	Чи змогли б Ви організувати щоденні самостійні заняття з фізичної культури за місцем проживання?	68	17,6	207	53,3	113	29,1
5.	Чи вважаєте Ви можливим зробити такі заняття дійсно ефективними для покращення фізичного стану, зміцнення здоров'я та для потенційного довголіття?	34	8,8	244	62,9	110	28,3
6.	Чи вважаєте Ви, що для покращення фізичного стану та зміцнення здоров'я потрібні тільки фізичні вправи?	91	23,5	272	70,1	25	6,4
7.	Чи виконували б Ви щоденно положення оптимізованої індивідуальної тренувально-оздоровчої програми для покращення фізичного стану та зміцнення здоров'я?	248	63,9	34	8,8	106	27,3

тодику впровадження її у побут студентів. Ефективною формою навчання студентів навичкам самостійної тренувально-оздоровчої роботи під час навчання у вузі може стати розроблений нами спецкурс „Індивідуальна тренувально-оздоровча робота” (ІТОР). Програма спецкурсу передбачає проведення лекційних, семінарських та практичних занять. В процесі викладання спецкурсу ІТОР передбачено також оволодіння студентами спрощеною методикою оцінки рівня розвитку основних фізичних якостей.

В основу табл.2 покладені п'ять вправ.

- Згинання та розгинання рук в упорі лежачи на колінах (жінки) і підтягування на перекладині (чоловіки), які характеризують динамічну силу верхнього плечового поясу.
- Сід із положення лежачи, руки за головою (ноги закріплені) у жінок; і підйом ніг до торкання перекладини із положення вис у чоловіків (виз-

начається динамічна сила передньої та задньої групи м'язів тулуба).

- 12-хвилинний біг (визначаються аеробні можливості організму). За даними К.Купера (1983), при виконанні однієї і тієї ж роботи два організми споживають різну кількість кисню. При гарній фізичній підготовленості – 42,6 мл на 1 кг маси тіла за хвилину, при поганій – 25 мл на 1 кг маси тіла за хвилину. За 12-хвилинний тест людина долає ту відстань, яка пропорційна максимальному споживанню кисню. Купер вивів залежність аеробної підготовленості організму від подоланої відстані:

а) менш ніж 1,5 км – споживання до 25 мл/кг – підготовленість дуже погана;

б) 1,5–1,8 км – споживання 25 – 33,7 мл/кг – підготовленість погана;

в) 1,8–2,1 км – споживання 33,8 – 42,5 мл/кг – підготовленість задовільна;

Таблиця 2

Бали за тести на силу та витривалість.

Згинання-розгинан. рук (жінки), кільк. раз.	Підтягування на перекладині (чоловіки), кільк. раз.	Сід із положення лежачи (жінки), кіл.раз.	Підйом ніг до торкання перекладини(чоловіки), кільк.раз.	12-хвилинний тест Купера, м.		Бали за вправи.
				Чол.	Жінки	
10	1	12	1	1650	1500	1
11	2	-	2	1700	1600	2
12	3	13	3	1750	1700	3
13	4	-	4	1800	1800	4
14	5	14	5	1900	1850	5
15	6	16	6	2000	1900	6
16	7	18	7	2100	1950	7
17	8	20	8	2200	2000	8
18	9	23	9	2300	2050	9
20	10	26	10	2400	2100	10
22	11	29	11	2500	2150	11
24	12	32	12	2600	2200	12
26	13	35	13	2650	2250	13
28	14	38	14	2700	2300	14
30	15	41	15	2750	2350	15
32	16	44	16	2800	2400	16
33	17	47	17	2850	2450	17
34	18	50	18	2900	2500	18
35	19	53	19	2950	2550	19
36	20	56	20	3000	2600	20

Таблиця 3

Тести на гнучкість.

Для м'язів спини і задньої поверхні ніг	Рівень розвитку	Для плечового суглоба	Рівень розвитку	Для бокової поверхні тулуба	Рівень розвитку
Не згинаючи коліна, дістати підлоги	Оцінка	Одна рука над плечем, др. зігнута за спиною	Оцінка	Нахил в сторону із основної стійки	Оцінка
Долонями	Відмінно	З'єднати руки долонями	Відмінно	Долоня нижче коліна	Відмінно
Фалангами пальців	Добре	Фалангами пальців	Добре	Долоня на рівні коліна	Добре
Кінцями пальців	Задовільно	Кінцями пальців	Задовільно	Кінці пальців на рівні коліна	Задовільно

г) 2,1-2,6 км – споживання 42,6 – 51,5 мл/кг – підготовленість гарна;

д) 2,6 км та більше – споживання 51,6 мл/кг та більше – підготовленість відмінна.

Вибрані показники достатньо характерні для визначення рівня розвитку досліджуваних фізичних якостей.

У зв'язку з отриманими результатами, тому, хто виконував тест, нараховуються бали. В залежності від їх сумарної кількості, фізична підготовленість за вказаними фізичними якостями оцінюється як відмінна – 48-60 балів; добра – 36-47 балів; посередня – 25 – 35 балів; погана – 13 – 24 балів; дуже погана – 3 – 12 балів.

Обрані тести для визначення рівня розвитку гнучкості хоча і достатньо інформовані, але найбільш спрощені. В практичній роботі, при впровадженні спецкурсу, бажано значно розширити набір як засобів розвитку гнучкості, так і тестів для визначення її рівня.

Висновки.

1. Проведене анкетування студентів вузів показало, що одним із факторів, який обумовлює низьку ефективність фізичного виховання у вузі, є невміння студентів організувати регулярні самостійні заняття фізичною культурою за місцем проживання.

2. Введення в рамках фізичного виховання у вузі спецкурсу ІТОР для навчання студентів навичкам самостійної тренувально-оздоровчої роботи може покращити їх функціональний стан та рівень розвитку основних фізичних якостей.

3. Запропонована спрощена методика тестування обраних фізичних якостей може застосовуватись студентами при самостійній тренувально-оздоровчій роботі.

Література.

1. Амосов Н.М. *Енциклопедія Амосова. Алгоритм здоров'я. Человек и общество* – Донецьк: Сталкер, 2002. – 464 с.
2. Антропова Л.В. *Теоретические основы формирования готовности учи теля к педагогической деятельности в адаптивной школе. Монография.* – М.: Изд-во «Прометей» МПГУ, 2002. – 244 с.
3. Верблюдов І.Б., Лоза Т.О. *Вправи аеробного напрямку в індивідуальних тренувальних програмах студентів педагогічних вузів. //Зб. „Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту”.* – Харків: ХДАДМ, 2002. – № 3. – С. 15–21.
4. Лоза Т.О., Верблюдов І.Б. *Умови реалізації індивідуальних тренувальних програм для студентів педагогічних вузів: соціальний аспект. //Зб. “Актуальні проблеми оздоровчої фізичної культури, фізичної реабілітації та валеології у сучасних умовах”.* – Кіровоград: КДПУ, 1999. – С. 148 – 152.
5. Типова програма диференційованого заліку з “Фізичної культури” III–IV рівнів акредитації на основі наказу Міністерства освіти України від 25.05.98 №188 “Про нормативні документи з фізичного виховання” (за реєстр. Мін. юстиції від 07.08.98 р. за №500/2940).

Надійшла до редакції 20.11.2006р.

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПОЧИНАЮЧИХ ПАРАШУТИСТІВ В АЕРОКЛУБАХ ТА ПАРАШУТНИХ КЛУБАХ УКРАЇНИ

Волобуєва І.В., Градусов В.О.
Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. В статті проведено аналіз підготовки починаючих парашутистів за різними програмами в організаціях що культивують парашутний спорт на Україні. Ключові слова: парашутна підготовка, програма, починаючий парашутист.

Аннотация. Волобуева И.В., Градусов В.А. Особенности подготовки начинающих парашютистов в аэроклубах и парашютных клубах Украины. В статье дан анализ подготовки начинающих парашютистов по разным программам в организациях, культивирующих парашютный спорт на Украине.

Ключевые слова: парашютная подготовка, программа, начинающий парашютист.

Annotation. Volobueva I.V., Gradusov V.A. Features of preparation of beginning parachuters in aeroclubs and parachute clubs of Ukraine. In paper is given analysis of preparation of beginning parachuters under different programs in the organizations cultivating parachuting on Ukraine.

Keywords: parachute preparation, program, beginning parachuter.

Вступ.

Парашутний спорт на сьогоднішній день є одним з найпоширеніших видів екстремального спорту в нашій країні та в Світі.

Стрибки з парашутом є екстремальним видом діяльності яка може призвести до травм, та навіть смерті, і тому підготовка починаючих парашутистів повинна проводитися дуже ретельно, з дотриманням необхідних заходів безпеки.

На жаль, за роки незалежності України парашутний спорт пережив значний занепад з огляду на зниження або повну відсутність фінансування державою. І лише з 2001 року спостерігається значне підвищення та відродження інтересу серед населення України до парашутного спорту. Цьому сприяло створення приватних парашутних клубів в різних областях України.

Аероклуби Товариства сприяння оборони України (ТСОУ) в яких є парашутні ланки проводять підготовку парашутистів за програмами, що складені ще в кінці 80-х та на початку 90-х років минулого століття, з урахуванням наявної в організації авіаційної та парашутної техніки, та підготовленого інструкторського складу [7,8]. Приватні парашутні клуби розробляють програми підготовки самостійно [2,4,5,6], беручи за основу російські програми підготовки починаючих парашутистів [1]. Тому підготовка починаючих парашутистів на теперішній час потребує систематизації та створення методично обґрунтованих загальних програм підготовки.

Робота виконана відповідно плану НДР Харківської державної академії фізичної культури.

Формулювання цілей статті.

Метою даної роботи є аналіз стану проведення підготовки починаючих парашутистів та про-

грам підготовки починаючих парашутистів в аероклубах та парашутних клубах України.

Об'єкт дослідження: система підготовки починаючих парашутистів в Україні.

Предмет дослідження: програми підготовки починаючих парашутистів в парашутних клубах України.

Методи та організація дослідження. В процесі науково-педагогічного пошуку було проведено аналіз літератури, аналіз програм підготовки починаючих парашутистів в аероклубах та парашутних клубах України.

Результати роботи.

Який же рівень підготовленості парашутиста є початковим? Відповідно вимог «Положення про Український національний сертифікат парашутиста» затверджений 28 квітня 2004 р. федерацією парашутного спорту України (ФПСУ), парашутист категорії «А» є парашутистом початкового рівня. Для отримання категорії «В» (навчений парашутист) потрібно виконати не менше 50 стрибків з парашутом, або успішно пройти програму прискореного навчання вільному падінню – AFF [3].

Щоб стати самостійним парашутистом, та безпечно виконувати парашутні стрибки можна пройти підготовку за класичною програмою навчання [2,4,5,6] або обрати прискорене навчання вільному падінню – програму AFF (Accelerated Freefall Training)[2,6]. На території СРСР (СНД) класична програма практично використовується вже більше 75 років, а програма прискореного навчання AFF створена в США в середині 60-х років минулого століття. В Росії програма AFF діє з 1992 року, на Україні з 2001 року.

Так чи інакше, але всі різновидності парашутного спорту пов'язані з вільним падінням та польотом (пілотуванням) під куполом парашута. І основними завданнями кожної з програм початкової підготовки парашутистів є опанування вільного падіння та безпечного приземлення в заданий район і готовність парашутиста до дій в аварійних ситуаціях стрибка. Особливе місце в практичній підготовці займають саме стрибки з парашутом, що є найбільш відповідальним етапом навчання парашутиста.

Специфічним фактором діяльності парашутистів є повна самостійність при виконанні стрибка – виконання завдань, прийняття рішення про розкриття парашута, в разі необхідності про розкриття

запасного парашута.

З появою програми AFF з'являється можливість навчити починаючого парашутиста, не залишаючи його сам на сам з незвичною для нього діяльністю. На протязі всього стрибка поруч з починаючим парашутистом знаходиться досвідчений інструктор, готовий прийти на допомогу, вказати на помилки, допомогти їх виправити.

КЛАСИЧНІ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ПАРАШУТИСТІВ.

Як вже згадувалося, основним видом підготовки парашутистів на Україні є класична програма. Зміст програми знаходить своє відображення в Збірнику програм з парашутної та парашутно-рятувальної підготовки авіації ДТСААФ, 1989 р. Збірник програм визначає об'єм, зміст та порядок теоретичного та практичного навчання стрибкам з парашутом [8].

Навчання парашутистів за класичними програмами проводиться в групах від 10 до 30 осіб на одного інструктора.

Програма початкового навчання (Програма № 1 „Начальная подготовка парашютистов”) передбачає підготовку парашутистів до ознайомчих стрибків. Програма передбачає виконання трьох стрибків зі стабілізацією падіння або з примусовим розкриттям парашута. Як правило ці стрибки виконуються з круглими парашутами Д-5 серії 2, Д-6 серії 4, Д-1-5-У[7,8]. В останні роки деякі організації впроваджують програму початкової підготовки з виконанням стрибків з спеціальною учбово-тренувальною студентською системою типу „Крило” з примусовим розкриттям.

Програма подальшої підготовки парашутистів (програма № 2 «Подготовка спортсменов-парашютистов»). За цією програмою проводиться навчання парашутистів що закінчили програму початкової підготовки і виконали не менше трьох самостійних стрибків з парашутом. Програма дозволяє пройти повний курс теоретичної підготовки з різних дисциплін парашутного спорту – точність приземлення, індивідуальна акробатика, групова акробатика та виконати весь комплекс парашутних стрибків за два, три роки.

В таблиці 1 приведено перелік програм, кількість годин, та кількість стрибків що повинен виконати парашутист згідно Збірника програм з парашутної та парашутно-рятувальної підготовки ав-

Таблиця 1

Програми підготовки за якими проходять навчання починаючі парашутисти в організаціях ТСО України

№ програми	Назва програми	Скільки часу потрібно для проходження програми	Кількість передбачених програмою	
			годин теоретичної підготовки	стрибків
1	Начальная подготовка парашютистов	1 рік	52	3
2	Подготовка спортсменов-парашютистов	2-3 роки	65	200
Разом		3-4 роки	117	203

іації ДТСААФ, 1989 р.[8]

В таблиці 2 приведено перелік вправ, кількість стрибків що повинен виконати починаючий парашутист та тип парашуту з яким виконуються стрибки згідно Збірника програм з парашутної та парашутно-рятувальної підготовки авіації ДТСААФ, 1989 р.[8].

В теперішній час реально підготовка починаючих парашутистів займає значно менший про-

міжок часу.

В таблиці 3 приведено перелік програм, кількість годин, та кількість стрибків що повинен виконати починаючий парашутист з метою виконання нормативів сертифікату категорії «В». Дані приведені згідно Робочої програми фізкультурно-оздоровчих занять з парашутного спорту для дорослих (23-50 років) 2004 р. Харківської обласної громадської організації «Центр парашутної підготовки».

Таблиця 2

Перелік вправ та кількість стрибків передбачених програмами початкової підготовки парашутистів організаціях ТСО України

№впр	Короткий зміст вправ.	Кільк. стрибків	Тип парашута
За програмою № 1			
1	стрибок зі стабілізацією вільного падіння або	3	круглий зі стабілізацією падіння або із примусовим розкриттям.
2	стрибок із примусовим розкриттям парашута	3	
За програмою № 2			
1	стрибок зі стабілізацією вільного падіння.	5	круглий зі стабілізацією падіння
3	стрибок з примусовою розчеховкою ранця	2	Круглий
4	стрибок на точність приземлення	60	круглий, крило*
5	стрибок з ручним розкриттям парашута	5	круглий
6	стрибок з затримкою розкриття парашута 5-20 сек.	20	круглий
7	стрибок з затримкою в розкритті парашута 30 сек.	5	круглий
8	груповий стрибок на точність приземлення	40	круглий, крило*
9	стрибок для відпрацювання комплексу фігур в вільному падінні	43	круглий, крило*
14	Стрибок на планерування в вільному падінні	5	крило*
15	Стрибок зі сходженням парашутистів в вільному падінні	15	крило*
Разом стрибків		203	
* - допуск до стрибків з парашутом типу «Крило» парашутист отримує після виконання 150 стрибків з круглим парашутом.			

Таблиця 3

Програми підготовки за якими проходять навчання починаючі парашутисти в приватних парашутних клубах України

№ програми	Назва програми	Скільки часу потрібно для проходження програми (максимум)	Кількість передбачених програмою	
			годин теоретичної підготовки	стрибків
1	Підготовка парашутистів початкового навчання до ознайомчого стрибка з парашутом.	1 тиждень	7	3
2	Підготовка парашутистів категорії «А»	2 місяці	32	12
4	Підготовка парашутистів категорії «В»	2 місяці	38	40
Разом		4 місяці	77	55

Подібні програми підготовки починаючих парашутистів розроблені та використовуються на протязі 2001 – 2006 років в приватних парашутних клубах України[4,5,6].

В таблиці 4 приведено перелік вправ, кількість стрибків що повинен виконати починаючий парашутист та тип парашути з яким виконуються стрибки згідно Робочої програми фізкультурно-оздоровчих занять з парашутного спорту для дорослих (23-50 років) 2004 р. ХОГО «Центр парашутної підготовки»[6].

ПРИСКОРЕНЕ НАВЧАННЯ ПАРАШУТИСТІВ ВІЛЬНОМУ ПАДІННЮ

Основним видом початкової підготовки парашутистів в багатьох країнах Світу стала програма прискореного навчання вільному падінню (AFF)[1].

При стрибках за програмою AFF, студент відчуває значне психологічне навантаження, так

само як і при інших програмах навчання. Але в нього є достатньо часу для того щоб подолати це навантаження та виконати завдання. В вільному падінні поряд з ним знаходяться два досвідчених інструктори AFF. Програма AFF призначена для навчання базовим навикам, які діляться на дві групи: навик виживання та навик маневрування [2,6].

Теоретична підготовка проводиться в групах не більше 7 парашутистів, практична підготовка проводиться індивідуально – «інструктор – студент».

Допуск до стрибків парашутисти отримують після проходження теоретичної та практичної підготовки (11 годин) та після здачі заліків.

В таблиці 5 приведено перелік вправ та кількість стрибків програми AFF, що повинен виконати починаючий парашутист згідно Робочої програми фізкультурно-оздоровчих занять з парашут-

Таблиця 4			
<i>Перелік вправ та кількість стрибків передбачених програмами початкової підготовки парашутистів в приватних парашутних клубах України</i>			
№ впр	Короткий зміст вправ.	Кільк. стриб.	Тип парашута
За програмою № 1			
1 2	Ознайомчий стрибок зі стабілізацією вільного падіння. або із примусовим розкриттям парашута	3	круглий зі стабілізацією падіння або крило із примусовим розкриттям.
За програмою № 2			
1 2	Контрольний стрибок: зі стабілізацією вільного падіння. або із примусовим розкриттям парашута	1 1	круглий зі стабілізацією падіння або крило із примусовим розкриттям.
1 2	Тренувальний стрибок: зі стабілізацією вільного падіння. або із примусовим розкриттям парашута	4	_____»»»_____
3	Тренувальний стрибок з імітацією ручного розкриття із примусовою розчеховкою ранця парашута.	2	крило із примусовим розкриттям
4	Тренувальний стрибок з імітацією ручного розкриття, з примусовою розчеховкою ранця парашута та освоєнням керування парашутом і приземленням у заданий район.	2	_____»»»_____
5	Стрибок з ручним розкриттям, затримкою в розкритті до 5 сек. <i>Заліковий стрибок з приземленням у заданий район.</i>	2	крило
Разом 15 стрибків			
За програмою № 4			
4	Стрибок на точність приземлення в заданий район.	1	крило
5	Стрибок з ручним розкриттям парашута.	2	крило
6	Стрибок із затримкою розкриття парашута 5-20 сек.	7	крило
7	Стрибок із затримкою розкриття парашута 30 сек.	10	крило
8	Груповий стрибок на точність приземлення	10	крило
9	Стрибок для відпрацювання комплексу акробатичних фігур у вільному падінні.	10	крило
Разом 40 стрибків			
Всього за програмами початкового навчання 55 стрибків			

Таблиця 5

Перелік вправ та кількість стрибків програми AFF

№ рівня	Зміст вправи	Кількість стрибків
AFF тандем	стрибок з тандем інструктором	1
1 рівень	стрибок з двома інструкторами для відпрацювання самостійного відкриття парашута	1
2 рівень	стрибок з двома інструкторами для відпрацювання розворотів на 90 градусів	1
3 рівень	стрибок з двома інструкторами для відпрацювання самостійного вільного падіння	1
4 рівень	стрибок з одним інструктором для відпрацювання самостійних розворотів на 90 градусів, та руху вперед.	1
5 рівень	стрибок з одним інструктором для відпрацювання самостійних розворотів на 360 градусів, та руху вперед.	1
6 рівень	стрибок з одним інструктором для відпрацювання самостійних задніх сальто.	1
7 рівень	стрибок з одним інструктором для відпрацювання самостійних задніх та передніх сальто, розворотів на 360 градусів.	1
8 рівень	самостійні стрибки	4
	стрибки з елементами групової акробатики	3
	стрибок з «м'яким витяжним парашутом»	1
Разом стрибків		16

Таблиця 6

Порівняння програм підготовки починаючих парашутистів в аероклубах та парашутних клубах України

Програми підготовка починаючих парашутистів	Скільки часу потрібно для проходження програми	Всього кількість передбачених програмами	
		годин теоретичної підготовки	стрибків
Класичні програми підготовки організацій ТСО України	3-4 роки	117	203
Класичні програми підготовки приватних парашутних клубів України	4 місяці	77	55
Програма «Прискорене навчання вільному падінню «AFF».	1 місяць	11	16

ного спорту для дорослих (23-50 років) 2004 р. ХОГО «Центр парашутної підготовки»[6]. Кількість стрибків по вправах зазначена мінімальна, іноді парашутист повинен виконати повторний стрибок, якщо цільові завдання рівня не було виконано.

Стрибкові дні – субота та неділя. Для нормального зростання майстерності необхідно виконувати не менше двох-трьох стрибків в день. За місяць (8 стрибкових днів) починаючий парашутист може виконати 16 – 24 стрибки, і повністю виконати стрибкову програму.

Висновки.

З таблиці 6 видно що класичні програми більш розтягнуті у часі. Для повного проходження програм Збірника 1989 р. в організаціях ТСО України потрібно 3-4 роки, за програмами розробленими в приватних парашутних клубах за три – чотири місяці. Програму AFF можна пройти за місяць

[2,4,5,6,8].

Для досягнення рівня категорії „B”, за програмами згідно збірника 1989 р. в організаціях ТСО України необхідно виконати 203 стрибки, за програмами розробленими в приватних парашутних клубах мінімально 55 стрибків, за програмою AFF – мінімально 16 стрибків.

Таким чином підготовка починаючих парашутистів за програмою «Прискорене навчання вільному падінню «AFF» проходить більш ефективно, за меншу кількість стрибків в порівнянні з іншими програмами підготовки та з мінімальним ризиком на всіх стадіях стрибка – в вільному падінні, при розкритті парашута, управлінні, приземленні.

Надалі планується більш детальне вивчення процесу підготовки починаючих парашутистів за програмою «Прискорене навчання вільному падінню».

Література

1. Методическое пособие студента AFF ЦАК им. В.П. Чка-

- лова. Москва 2003 г.
2. Парашютная подготовка парашютистов студентов по программе «Ускоренное обучение свободному падению – AFF» ООО АК «Авиа-Союз» 2001 г.
 3. Положения про Український національний сертифікат парашутиста». ФПСУ 2004 р.
 4. Программа № 1 Начальная подготовка парашютистов и подготовка парашютистов категории «А». ООО АК «Авиа-Союз» 2001 г.
 5. Программа № 2 Подготовка спортсменов-парашютистов категории «В». ООО АК «Авиа-Союз» 2001 г.
 6. Робоча програма фізкультурно-оздоровчих занять з парашутного спорту для дорослих (25-30 років) ХОГО «Центр парашутної підготовки» 2004 р.
 7. Справочник инструктора-парашютиста. Москва, издательство ДОСААФ СССР 1989 г.
 8. Сборник программ по парашютной и парашютно-спасательной подготовке авиации ДОСААФ СССР 1989 г.
- Надійшла до редакції 10.109.2006р.

ФРЕЙМОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ВНЗ

Волошко Л.Б.

Відкритий міжнародний університет
розвитку людини „Україна”

Полтавський інститут економіки і права

Анотація. У статті розглядаються дидактичні можливості фреймових технологій навчання студентів. Охарактеризовано сутність та особливості фреймових технологій у навчанні студентів. Визначено основні властивості фреймових структур як дидактичних засобів. З'ясовано способи їх застосування. Якісний і кількісний аналіз результатів проведеного експерименту засвідчив ефективність фреймових технологій навчання у порівнянні з традиційними.

Ключові слова: фреймові технології, фрейм, інтегрування, структурування.

Аннотация. Волошко Л.Б. Фреймовые технологии обучения студентов ВУЗов. В статье рассматриваются дидактические возможности фреймовых технологий обучения студентов. Охарактеризована сущность и особенности фреймовых технологий в обучении студентов. Определены основные свойства фреймовых структур как дидактических средств. Выяснены способы их применения. Качественный и количественный анализ результатов проведенного эксперимента удостоверил эффективность фреймовых технологий обучения по сравнению с традиционными.

Ключевые слова: фреймове технологии, фрейм, интегрирование, структурирование.

Annotation. Voloshko L.B. Framing technologies of teaching students of higher educational institutions. In the article analysed didactical possibilities of framing technologies of teaching students. The essence and features of frame technologies in training students is characterized. The basic properties of frame structures as didactic means are determined. Ways of their application are found out. The qualitative and quantitative analysis of results of the lead experiment has certified efficiency of frame technologies of training in comparison with traditional.

Key words: framing technologies, frame, integration, structuring.

Вступ.

Реаліями навчально-професійної підготовки майбутніх фахівців у ВНЗ є значна кількість передбачених навчальними планами дисциплін, переважаність студентів інформацією, що в більшості

випадків є візуально недостатньо репрезентованою, недосконалість структурно-логічних схем викладання фундаментальних і професійно-орієнтованих курсів, неузгодженість міждисциплінарних зв'язків, відсутність розуміння студентами необхідності інтеграції знань із різних навчальних дисциплін. Як наслідок, знання студентів є недостатньо структурованими, нерідко носять фрагментарний характер, а рівень навчальної мотивації залишається низьким. У цьому зв'язку актуалізується проблема розробки та впровадження новітніх технологій навчання з метою підвищення якості знань, умінь і навичок майбутніх фахівців, розвитку їхнього гнучкого професійного мислення, інтелектуально-творчого потенціалу.

На переконання багатьох учених (В.П. Беспалько, С.У. Гончаренко, М.Б. Євтух, А.П. Мартинюк т. ін.) необхідною умовою підвищення якості підготовки спеціалістів є структурування змісту навчальних дисциплін на основі системного підходу [2]. У даному контексті значні дидактичні можливості, на нашу думку, мають фреймові технології навчання, що базуються на концепції фрейма як особливої когнітивної структури (І.Ю. Алексєєва [1]). Фреймові моделі представлення знань оцінюються науковцями (М. Полані [4], Д.А. Поспелов [5] т.ін.) як перспективні завдяки можливості застосування логіко-математичного підґрунтя. Проте фреймові підходи у навчанні фрагментарно обговорювались в роботах Л.В. Дольникової, Т.М. Колодочки, В. Штейнберга т.ін., а системний підхід до їх впровадження у вищій школі ще не став предметом спеціальних досліджень у теорії та методиці професійної освіти.

Робота виконується згідно плану НДР Полтавського інституту економіки і права ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”.

Формулювання цілей роботи.

Метою статті є обґрунтування дидактичних можливостей фреймових технологій навчання студентів ВНЗ.

Результати дослідження.

Термін „фреймова технологія” запозичений з теорії системного викладу знань американського дослідника Мервіна Мінського. Слово „фрейм” («frame») має англійське походження та в перекладі означає каркас, система, структура. Ми поділяємо думку М. Мінського в тому, що людина пізнає та засвоює нові знання на основі відтворення в пам'яті вже знайомої, певної структури даних (відомостей) [3]. Дана позиція знаходить підтвердження в теоріях когнітивного розвитку особистості, в яких основою знань визнається певний базовий конструктор, „ядро” (Є.О. Сергієнко).

Будь-який змістовний фрейм складається зі слотів – одиниць зберігання знання (інформації). Кількість слотів у фреймі може бути різною. Слот має стандартну структуру: ім'я та сукупність конкретних атрибутів. Слот може нести конкретне значення, або виступати функцією, що передбачає по-

дальшу дивергентну деталізацією інформації, а також містити посилання на інший слот або фрейм. Ланцюг фреймових структур нижчих рівнів ієрархії формує фрейм вищого рівня. Отже, слотова декомпозиція різнорівневих фреймів відображує їх ієрархічну взаємозалежність і взаємопов'язаність.

Фрейм, як дидактичний засіб, ми розглядаємо з позицій двох аспектів: 1) фрейм як інформаційний масив, що характеризується конкретним способом структурування та інтегрування навчальної інформації (пізнавально-змістовний аспект); 2) фрейм як алгоритм послідовності вивчення навчального матеріалу (організаційно-методичний аспект).

Пізнавально-змістовний аспект. Поділяючи думку науковців (О.Г. Ярошенко т.ін.), що знання носять структурований характер, у своїх поглядах щодо впровадження фреймових технологій навчання дотримуємося системного підходу, що вимагає розгляду різноякісних елементів знань з урахуванням їх походження, структури та взаємозв'язків між ними.

Вважаємо, що професійно орієнтовані елементи знань повинні бути інтегрованими (комплексними), оскільки їх фрагментарність не може забезпечити формування цілісної системи фахової компетентності майбутніх фахівців. Набуті знання не набудуть статусу інтегрованих, якщо вони вивчаються окремо, без урахування зв'язків між ними. На нашу думку, структурування навчального матеріалу з використанням фреймових структур забезпечує високий рівень систематизації знань студентів. У цьому зв'язку *фрейм* – це каркасна структура для запам'ятовування навчальної інформації студентами, лаконічної фіксації її найбільш значущих моментів із метою їх подальшого відтворення. В основі фреймових технологій лежить логізація складних процесів та явищ, що вивчаються студентами. Фрейм вищого рівня, інформація про атрибути якого використовується у фреймах нижчих рівнів, ми характеризуємо як базисний: базисний фрейм > фрейм j-рівня, де j – номер рівня.

Організаційно-методичний аспект. Якщо послідовність вивчення слотів одного фрейма співпадає з послідовністю вивчення відповідних слотів інших фреймів, то засвоєння наступних фреймів потребує менших часових витрат. Вивільнений бюджет часу повинен бути використаний для розвитку самостійності студентів шляхом збільшення частки завдань творчо-пошукового характеру.

Розробка фреймових структур передбачає наступні рівні систематизації навчальної інформації: 1) виділення ключових понять; 2) виділення сутнісних ознак цих понять; 3) порівняльне співставлення ознак різних понять, що вивчаються; 4) встановлення ієрархії понять, що вивчаються; 5) знаково-змістовне „згущення” навчального матеріалу – перевід інформації в графічно-символічну, структуровану форму.

Основними властивостями фреймових структур, на нашу думку, є: 1) *дидактична опе-*

раційність – обов'язковість виділення базових елементів знань, визначення логічних взаємозв'язків між ними за рахунок горизонтальної (внутрішньодисциплінарної) та вертикальної (міждисциплінарної) інтеграції; 2) *системність* – чітка орієнтація на розвиток цілісних уявлень про об'єкт чи процес, що вивчаються; 3) *інваріантність* – включення у фреймові структури не лише предметних знань, а й компонентів знань логіко-методологічного характеру дозволяє сформувати у студентів навички інваріантного переносу знань і умінь у нові умови; 4) *ергономічність* – підвищення інформативної ємкості змісту навчального матеріалу, засвоєння в одиницю часу більшого обсягу знань; 5) *економічність* – збільшення ефективності опрацювання навчальної інформації, скорочення часу для пошуку та відтворення навчального матеріалу студентами (рис. 1).

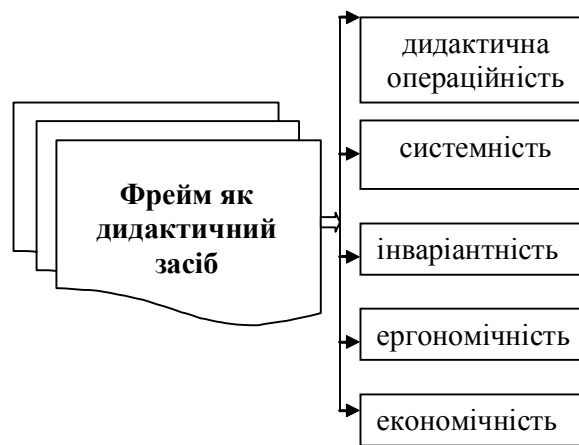

Рис. 1. Властивості фреймів як дидактичних засобів навчання

Найбільш ефективними способами застосування фреймів, як дидактичних засобів, на нашу думку, є: побудова інтегративних структурно-логічних схем, дидактичних одиниць із графічно-символічною візуалізацією навчального матеріалу; застосування локальних і розширених проблемно-ситуаційних завдань на основі прийому „згоргання-розгоргання” навчальної інформації; розробка електронних версій структурованих компакт-підручників; використання тестових завдань зростаючого рівня складності з відкритою формою відповіді.

Експериментальна перевірка ефективності застосування фреймових технологій здійснювалася протягом 2005-2006 н.р. у ході паралельного педагогічного експерименту, в якому брали участь студенти соціально-гуманітарного факультету спеціальності „Фізична реабілітація” Полтавського інституту економіки і права. Застосування фреймових технологій у процесі вивчення дисциплін циклу професійно-практичної підготовки забезпечило підвищення рівня засвоєння знань студентів, їх міцності та довготривалості (табл. 1).

Аналіз емпіричних даних за критерієм Фішера показав, що з достовірною ймовірністю 0,95 ($j_{\text{емп}} > j_{\text{кр},0,05}$, $j_{\text{кр},0,05}=1,64$) значення коефіцієнтів

Динаміка засвоєння та міцності знань студентів, задіяних в експерименті

Показник	Експериментальна група (n = 79)					Контрольна група (n = 75)				
	до експерименту	після експерименту	$\bar{C}_{\text{емп}}$	$\bar{C}_{\text{кр},0,05}$	ВІДМІННІСТЬ	до експерименту	після експерименту	$\bar{C}_{\text{емп}}$	$\bar{C}_{\text{кр},0,05}$	ВІДМІННІСТЬ
K_b (середнє значення)	0,415	0,812	5,24	1,64	$\bar{C}_{\text{емп}} > \bar{C}_{\text{кр},0,05}$	0,424	0,497	0,91	1,64	$\bar{C}_{\text{емп}} < \bar{C}_{\text{кр},0,05}$
Відсоток студентів з $K_b > 0,7$	35,4	77,2	5,41			37,3	49,3	1,51		
K_m (середнє значення)	0,469	0,646	2,22			0,489	0,513	0,29		

засвоєння та міцності знань студентів експериментальної та контрольної груп статистично відрізняються. В експериментальній групі коефіцієнт засвоєння знань (K_b) зріс на 48,9 % - з 0,415 до 0,812 ($\bar{j}_{\text{емп}} = 5,24$), відсоток студентів з оптимальним значенням коефіцієнта засвоєння професійних знань ($K_b > 0,7$) збільшився у 2,18 рази - з 35,4 % до 77,2 % ($\bar{j}_{\text{емп}} = 5,41$), коефіцієнт міцності знань (K_m) зріс на 27,4 % - з 0,469 до 0,646 ($\bar{j}_{\text{емп}} = 2,22$).

У контрольній групі коефіцієнт засвоєння знань (K_b) зріс на 14,08 % - з 0,424 до 0,497, що достовірно менше ніж в експериментальній групі ($\bar{j}_{\text{емп}} < \bar{j}_{\text{кр},0,05}$; $\bar{j}_{\text{емп}} = 0,91$; $\bar{j}_{\text{кр},0,05} = 1,64$). Кількість студентів з оптимальним значенням K_b збільшилась лише в 1,3 рази - з 37,3 % до 49,3 % ($\bar{j}_{\text{емп}} = 1,51$). Коефіцієнт міцності знань (K_m) змінився недостовірно з 0,489 до 0,513 ($\bar{j}_{\text{емп}} = 0,29$).

Висновки.

Охарактеризовано сутність та особливості фреймових технологій у навчанні студентів; визначено основні властивості фреймових структур як дидактичних засобів, з'ясовано способи їх застосування. Якісний і кількісний аналіз результатів проведеного експерименту засвідчив ефективність фреймових технологій навчання у порівнянні з традиційними.

Подальші напрями досліджень вбачаємо в застосуванні комп'ютерних технологій в процесі розробки фреймових структур як дидактичних засобів навчання студентів.

Література

1. Алексеева И.Ю. Человеческое знание и его компьютерный образ. – М.: Наука, 1992. – 128 с.
2. Мартинюк А.П. Дослідження ролі структурування філологічних знань студентами педагогічного коледжу // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наукова монографія за ред. проф. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. – № 11. – С. 4–9.
3. Минский М. Фреймы для представления знаний. – М.: Энергия, 1979. – 151 с.
4. Полани М. Личностное знание. – М.: Прогресс, 1985. – 344 с.

5. Поспелов Д.А. Моделирование рассуждений: опыт анализа мыслительных актов. – М.: Радио и связь, 1989. – 184 с.
6. Представление и использование знаний /Под ред. Х. Уэно, М. Исидзука. – М.: Мир, 1989. – 220 с.

Надійшла до редакції 07.12.2006р.

ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ “ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ”

Воронов М.П., Брусник В.В.

Національна юридична

академія України імені Ярослава Мудрого

Анотація. У статті розглядається нова технологія діагностики рівня теоретичних знань з дисципліни “Фізичне виховання”. Встановлено, що дана технологія тестування рівня теоретичних знань студентів займає значно менше часу. Підвищується об'єктивність оцінки знань студентів. Знижується нервово-емоційна напруга студентів. Технологія тестування рівня теоретичних знань на диференційованому заліку або іспиті може бути рекомендована для інших вузів.

Ключові слова: тестування, технологія, рівень теоретичних знань.

Аннотация. Воронов Н.П., Брусник В.В. Средства диагностики теоретических знаний по дисциплине «Физическое воспитание». В статье рассматривается новая технология диагностики уровня теоретических знаний по дисциплине «Физическое воспитание». Установлено, что данная технология тестирования уровня теоретических знаний студентов занимает значительно меньше времени. Повышается объективность оценки знаний студентов. Снижается нервно-эмоциональное напряжение студентов. Технология тестирования уровня теоретических знаний на дифференцированном зачете или экзамене может быть рекомендована для других вузов. Ключевые слова: тестирование, технология, уровень теоретических знаний.

Annotation. Voronov N.P., Brusnyk V.V. The means of diagnostic theoretic knowledge on “Physical educational” subject. The article describes a new diagnostic technology level theoretical knowledge on “Physical education”. It is established that the given technology of testing of a level of theoretical knowledge of students borrows much less time. Objectivity of an estimation of knowledge of students are raises. The nervous - emotional pressure of students is reduced. The technology of testing of a level of theoretical knowledge on the differentiated offset or examination can be recommended for other high schools.

Вступ.

Наказом міністерства освіти і науки України за №757 від 14.11.2003 р. [1] у вищих навчальних закладах передбачено ввести, починаючи з першого курсу, щорічний (семестровий) залік. Відповідно до “Положення про заліки з фізичного виховання” [2] він повинен бути диференційованим і є обов’язковою формою підсумкового контролю. На диференційований залік відводиться чотири години часу. Він проводиться за такими розділами:

- Теоретична підготовка;
- Методична підготовка;
- Фізична підготовка.

Фізична підготовленість згідно “Положення про заліки з фізичного виховання” перевіряється і оцінюється за результатами виконання державних тестів і нормативів, розроблених вищим закладом освіти. Державні тести повинні проводитися два дні. Якщо тестування проводиться протягом одного дня, то час для проведення – не менше чотирьох годин. Теоретична підготовка перевіряється традиційними усними заліками, де викладач лише на основі відповіді на питання одного білета, який містить дуже незначну частину програми, мусить судити про рівень засвоєння студентом всієї учбової програми. Суб’єктивізм і помилки в оцінці знань знижують мотивації учбової діяльності тих, хто навчається, сприяють підвищенню емоційного стресу і виникненню емоційних бар’єрів у відносинах між тими, хто навчається, і викладачами. Все це врешті решт приводить до зростання психосоматичних захворювань студентів в період екзаменаційних сесій.

Дослідження свідчать, що екзаменаційна оцінка на традиційному усному іспиті чи заліку залежить не тільки від рівня дійсних знань студентів, але й від індивідуальної толерантності до тривоги, рівня техніки спілкування, вміння пристосовуватися до екзаменаційного стресу, а також від типових помилок викладача, який проводить іспит та інш. [4-7].

Треба відверто відмітити, що принцип об’єктивності педагогічного контролю найбільш часто порушується якраз у традиційних педагогічних системах, які наочно віддзеркалюють помилки і вади суспільства, що побудоване на егалітарному (порівнювальному) принципі. Такому суспільству незалежне тестування не потрібно і навіть шкідливо, оскільки воно підриває підвалини особистої відданості і дає об’єктивну відповідь на питання – «хто є хто?». Яскравим прикладом цього є сама історія розвитку тестового контролю у більшості навчальних закладів світу.

Робота виконана за планом НДР Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

Формулювання мети роботи:

Мета дослідження полягає у впровадженні в навчально-виховний процес новітніх технологій оцінювання рівня теоретичних знань при поточно-

му та семестровому контролі, зниження навантаження на психіку студента, та зменшення фактичного часу для перевірки теоретичної підготовленості студентів з дисципліни “Фізичне виховання”.

Основні задачі дослідження:

1. Аналіз сучасних літературних джерел з питань засобів об’єктивного контролю теоретичної підготовленості студентів.
2. Розробка технології конструювання тесту об’єктивного контролю рівня теоретичних знань студентів НЮАУ ім. Ярослава Мудрого з залученням технічних засобів.
3. Створення тестів та шкали оцінювання теоретичних знань студентів.
4. Впровадження результатів дослідження в учбовий процес при складанні семестрового диференційованого заліку.

Для рішення даних задач були використані наступні *методи*:

1. Аналіз та узагальнення літературних джерел з питань засобів об’єктивного контролю теоретичної підготовленості студентів.
2. Обчислювання індексів складності та диференціуючої здатності тестових завдань з складанням стандартної кривої розподілення результатів тестування.
3. Метод обчислення надійності тесту за допомогою формули Спірмен-Брауна.

Результати дослідження.

При розробці засобів діагностики рівня теоретичних знань студентів НЮАУ ім. Ярослава Мудрого ми користувались вимогами Освітньо-кваліфікаційної характеристики, програмою з фізичного виховання, керувалися наказом міністра освіти і науки України №285 від 31.07.1998 р. та Законом про вищу освіту від 17.04.2002 р.

Педагогічний контроль є невід’ємною частиною процесу освіти та професійної підготовки фахівців. Він повинен допомогти виявити досягнення і недоліки цього процесу і є взаємопов’язаною і взаємообумовленою діяльністю навчаючого та суб’єкта учення. Це можливо тільки за умови створення науково-обґрунтованої системи перевірки результатів якості освіти та професійної підготовки і означає виявлення, вимір та оцінювання знань, умінь та навичок.

Світова історія підготовки високоякісних фахівців свідчить про те, що найбільш коректним засобом виміру характеристик особистості суб’єкту навчання є тести досягнень, які орієнтовані на оцінку досягнень суб’єкта учення після завершення навчання. Тільки підготовлений відповідним чином набір завдань дозволяє за допомогою певних статистичних методів надійно оцінити знання студентів.

Серед засобів об’єктивного контролю, найбільш науково-обґрунтованим на наш погляд є метод тестування із залученням технічних засобів. Для впровадження цих засобів були створені тести і шкала оцінювання теоретичних знань студентів.

Нами була розроблена система базових те-

стових завдань, яка відповідала змістовним модулям навчання дисципліни “Фізичне виховання”, згідно семестрам та рокам навчання. Для кожного модулю було розроблено по 35 – 50 завдань, загальною кількістю 350 – 400.

Були вибрані тестові завдання закритої форми з простим множинним вибором, що відповідає рівню сформованості теоретичних знань та вимогам програми. Тестові завдання мають однакову форму і супроводжуються однією інструкцією з їх виконання.

При проведенні якісного аналізу тестових завдань для студентів обчислювався індекс складності.

Був проведений іспит у 16 академічних групах, по 20 – 25 студентів в кожній, усього 327 студентів.

$$I_c = \frac{H + L}{n} \cdot 100$$

де H – кількість правильних відповідей в сильній групі;

L – кількість правильних відповідей у слабкій групі;

n – загальна кількість екзаменованих в обох групах.

Індекс складності для кожного завдання дорівнювався від 35 до 69 %. В цілому складність тестів була 54 %, що відповідає вимогам (50 – 60 %).

Для тесту підбирались завдання, які мали індекс диференціюючої здатності 0,25 – 0,34.

Далі відбудовувалась стандартна крива розподілення результатів тестування.

Обчислювалася середня арифметична величина:

$$X = \frac{\sum x \cdot P}{n}$$

де X – середня арифметична;

x – значення остаточних індивідуальних балів;

P – варіант;

n – загальне число спостережень.

У нашому випадку $X = 27,68$

Середньоквадратичне відхилення знаходять за формулою:

$$s = \sqrt{\frac{\sum (x - X)^2 \cdot p}{n}} = 2,96$$

Позначення ті ж самі.

Отриманий графік відповідає нормальному розподіленню, всі спостереження ввійшли в інтервал $X \pm 3\sigma$;

Звичайно в кривій нормального розподілення відхилення від середньої арифметичної на одну сигму в той та інший бік ($X + 1\sigma$) дають середню оцінку. Відхилення від середньої арифметичної від ($X + 1\sigma$) до ($X + 2\sigma$) дають оцінку вище середньої, тоб-

то “добре”, а відхилення від ($X + 2\sigma$) до ($X + 3\sigma$) – “відмінно”. Відхилення від ($X - 1\sigma$) до ($X - 2\sigma$) дають оцінку нижче середньої – “задовільно”, а від ($X - 2$) до ($X - 3\sigma$) незадовільно.

У нашому випадку: $X = 27,68$ $\sigma = 2,96$.

Відмінно = ($X + 2 \div 3\sigma$) = $27,68 + 2 \times 2,96 \approx 33$;

Добре = ($X + 1 \div 2\sigma$) = $27,68 + 2,96 \approx 28$ до 33;

Задовільно = ($X - 1 \div 2\sigma$) = $27,68 - 2,96 \approx 28$

до 23;

Незадовільно = ($X - 2\sigma$ і більше) = $27,68 - 2 \times 2,96 \approx 23$ і нижче.

Валідність тесту визначалась у вимірюванні тесту на різних групах зрівняння результатів.

Надійність вимірювалася за допомогою коефіцієнта кореляції між балами, отриманими при двократному тестуванні:

$$R = \frac{n - r}{1 + (n - 1) \cdot r} = 0,9 \quad \text{\textbackslash Формула Спірмен- Брау-}$$

на\

де R – коефіцієнт надійності;

r – коефіцієнт кореляції Пірсона;

n – кількість частот, на якій був розподілений час.

При тестуванні рівня теоретичних знань студентів з даної технології бажано використовувати комп’ютерний клас. Наявність програмного забезпечення надає можливість виводити тестові завдання на екран монітора комп’ютера. Студент повинен вказати відповіді на 36 питань. Відповідь на кожне питання обирається з чотирьох можливих. По закінченні часу (20 хвилин) на екрані монітора комп’ютера з’являється кількість правильних відповідей, кількість помилок та оцінка за тест. Викладач обходить студентів і записує результати у залікову відомість.

Якщо комп’ютерний клас відсутній, тестування проводиться наступним чином. Група студентів у складі до 30 чоловік заходить в аудиторію. Викладач роздає кожному студенту зміст питань тесту, пояснює, що правильна відповідь повинна обиратися з 4 можливих і бути обведена колом. На тестування відводиться 20 хвилин. Після закінчення тестування викладач збирає підписані листи, виявляє кількість правильних відповідей. Потім виставляє оцінку у відомість. На перевірку групи з 30 чоловік витрачається 30 хвилин (20 хвилин тестування, 5 хвилин перевірки, 5 хвилин запис результатів).

Тестування рівня теоретичних знань студентів можливо перевірити як до прийняття практичних тестів, так і після нього.

Технологія проведення тестового диференційованого заліку передбачає існування певної організаційної структури, яка забезпечує дотримання певних правил проведення тестових заліків:

1. Уніфікація умов проведення вимірювань.
2. Інформаційна та психологічна підготовка студентів до тестового заліку.
3. Дотримання правил секретності при розмноженні тестових брошур, їх зберігання та вико-

- ристання.
4. Уніфікація умов та методик обробки результатів тестування та форм їхнього подання.

Необхідно відмітити, що тестові іспити і заліки є тільки одним із методів оцінки фаховою компетентності тих, хто навчається, яка здобувається в процесі навчання. Отримані при вимірюванні різними методами оцінки, бали, відсотки складають врешті комплексну оцінку фахової компетентності студентів. В процесі визначення такої оцінки недоліки одного методу вимірювання нівелюються позитивними якостями другого, і суб'єктивна в принципі оцінка наблизатиметься до об'єктивних критеріїв, які пред'являє саме життя.

Висновки.

1. Дана технологія тестування рівня теоретичних знань студентів займає значно менше часу;
2. Підвищується об'єктивність оцінки знань студентів;
3. Знижується нервово-емоційна напруга студентів;

Нам здається можливим, що дана технологія тестування рівня теоретичних знань на диференційованому заліку або іспиті з фізичного виховання може бути рекомендована для інших вузів.

Подальші дослідження передбачають розробку методики оцінювання теоретичних знань для всіх п'яти курсів (дев'ять учебних семестрів) навчання у ВУЗі, згідно „Програми з фізичного виховання” 2006 року.

Література:

1. Наказ міністерства освіти і науки України №757 від 14.11.2003р. “Про затвердження навчальних програм з фізичного виховання для вищих навчальних закладів України I-II, III-IV рівнів акредитації”. м. Київ, 2003.
2. Положення про заліки з фізичного виховання – Наказ міністерства Освіти України від 25.05.98р. №188. м. Київ, 1998.
3. Наказ міністерства Освіти і науки України №285 від 31.07.1998р. “Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою”. м. Київ, 1998.
4. Кривенко А.П. Фактори, які визначають ефективність фізичного виховання студентської молоді //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту /зб.наук.праць за редакцією проф. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. - №3. - с. 47-49.
5. Ребрина Анатолій. Особливості професійної діяльності як основа визначення змісту елективного компоненту навчальної програми з фізичного виховання для студентів-маркетологів закладів вищої освіти //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту /зб.наук.праць за редакцією проф. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. - №4. - с. 153-156.
6. Шумська Світлана. Індивідуалізація фізичного виховання студентів спеціальних медичних груп //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту /зб.наук.праць за редакцією проф. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. - №4. - с. 196-198.
7. Яців Ярослав. Оздоровчо-профілактична спрямованість фізичного виховання в закладах освіти //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту /зб.наук.праць за редакцією проф. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (ХХП), 2006. - №4. - с. 198-200.
Надійшла до редакції 14.12.2006р.

КОРЕКЦІЯ ПОКАЗНИКІВ УВАГИ У ДІТЕЙ 6 РОКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Гвоздецька С.В.

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Анотація. В статті розглядається проблема використання засобів фізичного виховання у корекції показників уваги у дітей 6 років із затримкою психічного розвитку. Корекційні заняття за запропонованою нами методикою дозволили підвищити рівень сформованості уваги у дітей із ЗПР. Покращення показників сформованості уваги у дітей експериментальної групи дозволило 65% з них досягти рівня нормально розвинутих однолітків. Це дозволило їм піти до загальноосвітньої школи разом із нормально розвинутими дітьми.

Ключові слова: затримка психічного розвитку, корекція, фізичне виховання, показники уваги.

Аннотация. Гвоздецкая С.В. Коррекция показателей внимания у детей 6 лет с задержкой психического развития средствами физического воспитания. В статье рассматривается проблема использования средств физического воспитания в коррекции показателей внимания у детей 6 лет с задержкой психического развития. Коррекционные занятия по предложенной методике позволили повысить уровень сформированности внимания у детей из ЗПР. Улучшение показателей сформированности внимания у детей экспериментальной группы позволило 65% из них достичь уровня нормально развитых ровесников. Это позволило им пойти в общеобразовательную школу вместе с нормально развитыми детьми.

Ключевые слова: задержка психического развития, коррекция, физическое воспитание, показатели внимания.
Annotation. Gvozdetskaya S.V. The correction of attention index of six-age children with a delay of mental development with the help of physical training. The article is dedicated to the problem of using physical training in the correction of attention levels of the six-age children with a delay of mental development. Correctional employment by the offered technique have allowed to raise a level of formation of attention at children. Improvement of parameters of formation of attention at children of experimental group has allowed 65% from them to reach a level of normally advanced coevals. It has allowed them to go to a comprehensive school together with normally advanced children.

Key words: a delay of mental development, correction, physical training, index of attention.

Вступ

Через різні причини кількість дітей з вродженими та набутими вадами, зокрема, у психічній сфері, неухильно зростає. Такі діти потребують індивідуального підходу з боку працівників медичної та педагогічної галузей. Без цього діти з вадами психічного розвитку, як правило, поступово все більше відстають від своїх однолітків, що призводить до їх ранньої соціальної дезадаптації.

Поняття затримки психічного розвитку (ЗПР) багатьма педагогами і психологами визначається як пограничний стан між нормою і патологією розвитку, який має тимчасовий характер відставання, відповідно до темпів біологічного дозрівання, і який може коригуватися при застосуванні адекват-

ної системи педагогічних заходів [1,2,3].

Відомо, що у дітей з вадами психічного розвитку спостерігаються порушення функцій пізнавальної діяльності, у тому числі і нестійкість уваги та її імпульсивність [1,8], що значно ускладнює процес навчання таких дітей.

Велике значення у корекційній роботі з дітьми, які мають відхилення у психічному розвитку, набувають фізичні вправи, за допомогою яких усуваються недоліки психофізичного розвитку та формування особистості в цілому [6,7]. У ряді досліджень вивчався вплив фізичних вправ різної спрямованості на розвиток рухових якостей і психічних функцій у дітей з інтелектуальними вадами [3,4,5,8]. Разом з тим, у цих роботах недостатньо і фрагментарно висвітлена роль рухової діяльності в корекції показників уваги дітей 6 років із ЗПР.

Робота виконана згідно плану НДР Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка.

Формування цілей роботи.

Мета даної роботи - розробити та науково обґрунтувати методику занять з фізичного виховання, спрямовану на корекцію показників уваги дітей 6 років із затримкою психічного розвитку.

Результати дослідження.

У наших дослідженнях ми враховували одні з основних властивостей уваги: розподіл і об'єм. Для вирішення поставлених завдань нами вивчались особливості показників уваги дітей 6 років із затримкою психічного розвитку у порівнянні з нормально розвинутими однолітками. Сформованість розподілу уваги ми визначали за результатами виконання методики "Знайди відмінності" (табл. 1).

Нормально розвинуті діти виявили практично всі відмінності, коли діти із затримкою психічного розвитку знайшли трохи більше половини предметів, які їм пропонувались, що склало в середньому на 6 відмінностей менше, ніж їх нормально розвинуті однолітки ($p < 0,05$). Це стосується як хлопчиків, так і дівчаток.

Сформованість об'єму уваги у дітей визначали за допомогою методики "Знайди перестановки". Враховувалась кількість помилок зроблених дітьми окремо на об'ємних і площинних предметах (табл. 1).

Результати досліджень показали, що у нормально розвинутих дітей біля 1 помилки при знаходженні перестановок як на об'ємних, так і на площинних предметах. Діти із затримкою психічного розвитку зробили в 2 рази більше помилок ($p < 0,05$), ніж їх нормально розвинуті однолітки, при знаходженні перестановок як на об'ємних, так і на площинних. Ця тенденція спостерігається як у хлопчиків, так і у дівчаток.

На основі отриманих результатів дослідження була розроблена методика проведення занять з фізичного виховання, спрямована на корекцію фізичного і психічного розвитку та фізичної підготовленості дітей 6 років із затримкою психічного розвитку.

Методика корекційних занять з фізичного виховання, крім загальнодидактичних принципів, передбачала використання і відомих положень, які були засновані видатними педагогами і психологами (Л.С.Виготський, Д. Б. Ельконін, В. І. Лубовський, Т. А. Власова, М. С. Певзнер та інші).

Ефективність корекційної роботи базувалась на правильному підборі методичних прийомів з усунення існуючих недоліків у психічному розвитку дітей із ЗПР.

Заняття з фізичного виховання за розробленою нами методикою проходили на високому емоційному рівні, під час них забезпечувалась зміна видів діяльності дитини, раціонально сполучались мовні, наочні та практичні методи, індивідуальні, групові та фронтальні форми роботи, вони проходили у формі цікавої для дітей діяльності - гри.

Нами було розроблено спеціальні комплекси вправ корегуючої спрямованості, рухи з різними орієнтирами, які ми застосовували у підготовчій частині занять; блоки ігор та естафет, які ми використовували у основній частині та спеціальні відновні вправи та заспокійливі ігри на прикінці занять, що сприяло розвитку процесів гальмування нервової системи, координації рухів, уваги, просторової уяви, зосередженості та інших.

Навчальний рік у дітей 6 років із ЗПР, за тривалістю окремих структурних частин занять з фізичного виховання та набором засобів, умовно поділявся на чотири етапи:

1. Вересень місяць - період адаптації після літньо-

Таблиця 1

Показники сформованості уваги у хлопчиків						
Найменування тесту	Хлопці		P	Дівчата		P
	Нормально розвинуті діти n = 32	Діти із ЗПР n = 27		Нормально розвинуті діти n = 32	Діти із ЗПР n = 25	
	X±y	X±y		X±y	X±y	
"знайди відмінності" (к-ть знайдених відмінностей з 15)	14,06±0,9	7,70±0,8	<0,05	14,0±0,8	7,79±0,9	<0,05
"Знайди перестановки" (к-ть помилок):						
а) на об'ємних предметах;	0,74±0,5	1,26±0,6	<0,05	0,67±0,5	1,28±0,5	<0,05
б) на площинних предметах	0,86±0,6	1,37±0,5	<0,05	0,74±0,5	1,40±0,5	<0,05

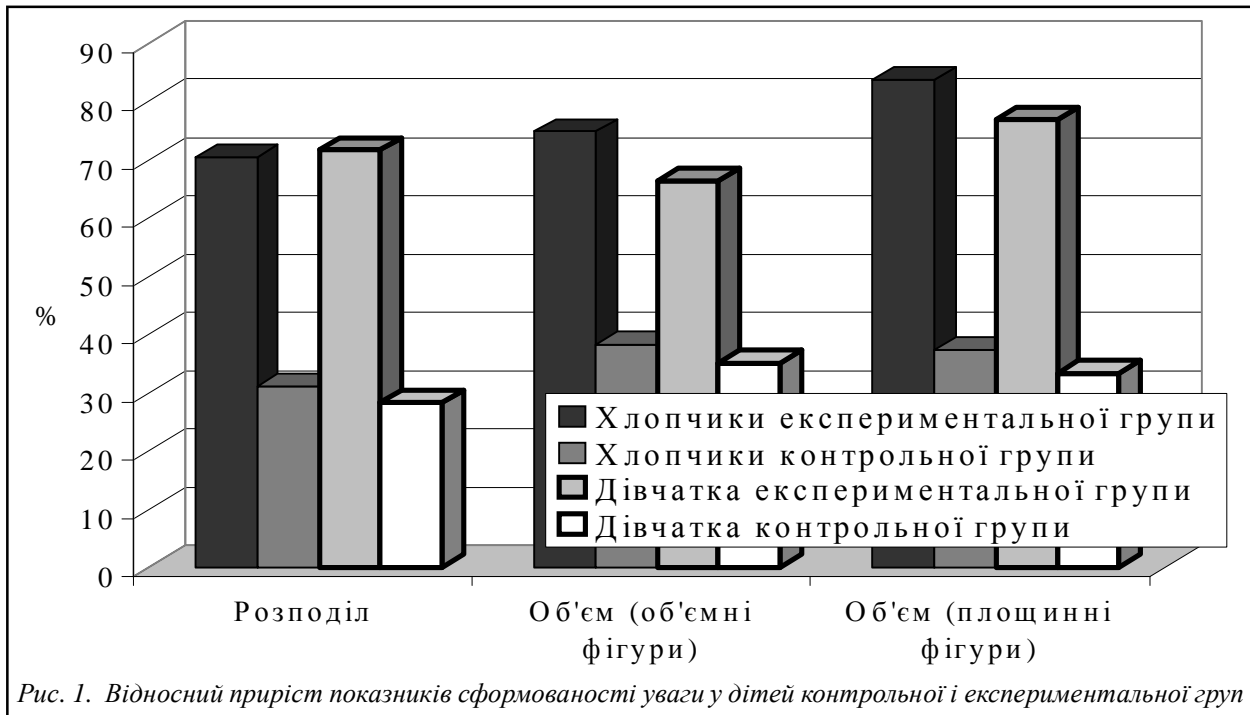

Рис. 1. Відносний приріст показників сформованості уваги у дітей контрольної і експериментальної груп

го періоду, де використовувалися переважно ігрові вправи, рухливі ігри з метою корекції існуючих порушень. На даному етапі проводилось обстеження дітей із ЗПР.

2. Жовтень-листопад-грудень - значна перевага віддавалася коригуючим вправам ігрового спрямування, естафетам, рухливим іграм та ігровим вправам, враховуючи результати дослідження попереднього періоду та дані обстеження медиків, психологів та дефектологів дитячого закладу.
3. Січень-лютий-березень - більше уваги приділялося завданням з програмного матеріалу в розвитку необхідних рухових умінь і навичок, а також коригуючим естафетам, рухливим іграм та ігровим вправам.
4. Квітень-травень - проводилось обстеження дітей із ЗПР на кінець навчального року, а також надавалася перевага коригуючим естафетам, рухливим іграм та ігровим вправам.

У нашій корекційній роботі з дітьми із ЗПР заняття проводиться за допомогою музичних творів. Музика допомагала цим дітям розвивати емоційність, увагу, підвищувала працездатність, формувала вміння диференціювати просторові та часові параметри рухів.

З метою обґрунтування впливу розробленої нами методики на показники уваги, на початку і в кінці експериментального року були протестовані діти із затримкою психічного розвитку контрольної групи, які займалися за загальноприйнятою програмою виховання і навчання дітей дошкільного віку «Дитина» і експериментальної групи, які займалися за розробленою нами методикою.

Проведені дослідження показали покращення показників уваги у дітей експериментальної групи на відміну від контрольної. Так, показники роз-

поділу уваги в тесті “знайди відмінності” у дітей контрольної групи покращився на 31,1% у хлопчиків і 28,2% у дівчаток, коли в експериментальній групі на 70,4% у хлопчиків і 71,7% у дівчаток ($p < 0,05$).

Подібну тенденцію ми спостерігали і в показниках об'єму уваги у дітей у тесті “знайди перестановки” на площинних і на об'ємних предметах. Так, у дітей контрольної групи результати підвищились на 29,3% та 30,5% у хлопчиків і 35,1% та 33,3% у дівчаток, коли в експериментальній групі на 68,2% та 60,8% у хлопчиків і 66,4% та 62,7% у дівчаток ($p < 0,05$). Діти стали робити менше помилок при знаходженні перестановок як на об'ємних, так і на площинних предметах і використовувати менше часу на виконання завдання.

Аналізуючи зміни об'єму і розподілу уваги у дітей із затримкою психічного розвитку, ми спостерігали покращення результатів як в контрольній, так і в експериментальній групі. Але не дивлячись на це, відмінність між показниками контрольної і експериментальної груп була досить значною (рис. 1).

Висновки.

1. Корекційні заняття за запропонованою нами методикою дозволили підвищити рівень сформованості уваги у дітей із ЗПР. В експериментальній групі приріст склав 66,4% ($p < 0,05$) у хлопчиків і 66,9% ($p < 0,05$) у дівчаток, коли у дітей контрольної групи – 30,3% ($p < 0,05$) у хлопчиків і 32,2% ($p < 0,05$) у дівчаток.
2. Покращення показників сформованості уваги у дітей експериментальної групи дозволило 65% з них досягти рівня нормально розвинутих однокласників, що в свою чергу дозволило їм піти до загальноосвітньої школи разом із нормально розвинутими дітьми.

Перспективу подальшого дослідження ми вбачаємо у пошуках та вдосконаленні методів фізич-

ного виховання, вивчення психолого-педагогічних умов діяльності дітей із затримкою психічного розвитку на більш ранніх вікових етапах.

Література:

1. Висковатова Т.П. Дифференциация задержки психического развития от нормы до олигофрении // Практична психологія та соціальна робота. - № 9. - 2001. - С. 13-23.
2. Діти із затримкою психічного розвитку та їх навчання. Навчальний посібник для педагогів і шкільних психологів / Укл. Т.Д. Ляшенко, Н.А. Бастун, Т.В. Сак. - К.: ІЗМН, 1997. - 128 с.
3. Лазаренко Т.М. Психологічна адаптація до процесу навчання дітей 6-8 років із затримкою психічного розвитку: Автореф. дис. ... канд. психолог. наук. - К., 2001. - 21 с.
4. Максимова С.Ю. Методика физического воспитания на основе ритмической гимнастики сюжетно-ролевой направленности для старших дошкольников с ЗПР: Автореф. дис. канд. пед. наук. - М, 2002. - 24 с.
5. Митрякова Л.Г. Формирование чувства ритма у школьников с задержкой психического развития: Автореф. дис. канд. психолог. наук. - Н. Новгород, 1999. - 24 с.
6. Самыличев А.С. К вопросу о теоретических основах методики физического воспитания учащихся вспомогательной школы // Дефектология. - 1997. - № 3. - С. 11.
7. Сермеев Б.В. Физичній культурі інвалідів - наукову основу // Дефектологія. - 1998. - № 2. - С. 25.
8. Шмаргун В.М. Психолого-педагогічна корекція затримки психічного розвитку дітей молодшого шкільного віку (на основі занять фізичними вправами в умовах загальноосвітньої школи): Автореф. дис. канд. психол. наук. - К., 2000. - 19 с.

Надійшла до редакції 1.12.2006р.

ВАЛЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'Я У СУЧАСНОМУ ОСВІТЯНСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Гончаренко М. С., Новикова В. Є.
Харківський національний
університет імені В.Н. Каразіна

Анотація. Стаття висвітлює теоретичні і практичні підходи до формування здоров'я у сучасному навчально-виховному процесі. Вона розкриває провідні напрями валеологічного виховання як єдиного процесу здоров'яутворення в педагогічній науці та практиці. Формування прагнення до збереження і зміцнення свого здоров'я, стимулювання тривкої мотивації на здоровий спосіб життя, формування почуття відповідальності за своє здоров'я, ціннісне відношення до життя повинні базуватися на сучасному світогляді, найновітніших досягненнях науки та цілісному уявленні про людину, яка живе за законами холізму, ієрархічності, системності і гармонійності, тобто за законами духовного розвитку. Ключові слова: здоров'я, валеологічне виховання, розвиток, життя.

Аннотация. Гончаренко М. С., Новикова В. Е. Валеологические аспекты формирования здоровья в современном просвещенском процессе. Статья освещает теоретические и практические подходы к формированию здоровья в современном учебно-воспитательном процессе. Она раскрывает ведущие направления валеологического воспитания как единого процесса оздоровления в педагогической науке и практике. Формирование стремления к сохранению и укреплению своего здоровья, стимулирование прочной мотивации на здоровый образ жизни, формирование чувства ответственности за свое здоровье, ценностное отношение к жизни должны базироваться на современном мировоззрении, новейших достижениях науки и целостном представлении о человеке, который живет по законам

холизма, иерархичности, системности и гармоничности, т.е. по законам духовного развития.

Ключевые слова: здоровье, валеологическое воспитание, развитие, жизнь.

Annotation. Goncharenko M.S., Novikova V. E. Valueology aspects of formation of health in modern enlightened process. Article covers theoretical and practical approaches to formation of health in modern teaching and educational process. It opens conducting directions valueology education as uniform invigoration process in a pedagogical science and practice. Formation of aspiration to preservation and strengthening of the health, stimulation of strong motivation on a healthy way of life, formation of feeling of the responsibility for the health, the valuable attitude to life should be based on modern outlook, advanced achievements of a science and complete representation about the person, which alive under holism laws, hierarchical, systems and harmonicitities, i.e. under laws of spiritual development.

Key words: health, valueology education, development, life.

Вступ.

Кожна епоха робить свій внесок у пізнання людини і природи, що передбачає необхідність відмови від застарілих догм, стереотипів мислення і поведінки. Нинішній період розвитку характеризується формуванням цілісного систематичного уявлення про людину, здоров'я якої визначається гармонійною взаємодією з навколишнім середовищем і суспільством.

Становлення і розвиток сучасного соціуму залежить і визначається рівнем творчого розвитку і зростання кожного громадянина, його духовно-соціальним внеском у побудову держави.

Розвиток таких підходів значною мірою визначається станом системи освіти в державі. Враховуючи етапи формування системи творчого розвитку людини і світогляду і розуміння світу, навчання колективу творчості, колективній свідомості, вихідними теоретико-методологічними платформами сучасної освіти повинні стати нові пізнання будови світу в царині фізики, біології, психології, математики й інших науках.

Перш за все, це дуалістичні властивості матерії – одночасно частки і хвилі. Це: відкриття взаємодії між енергією і масою тіла, $E = mc^2$, голографічний механізм роботи свідомості людини і всесвіту, ієрархічний принцип устрою людини і всесвіту, теорія П. Анохіна про системоутворюючий фактор як детермінанту формування особи, теорія поетапного формування розумових здібностей П. Я. Гальперина, метод психосистемного аналізу В. Полякова, концепції А. Петровського про три фази становлення особи в соціальному середовищі – адаптація, індивідуалізація, інтеграція, акмеологія Б. Ананєва, яка враховує зони творчого прояву людини в онтогенезі. Такий підхід у освіті дозволяє формувати у людини здоровий спосіб життя (ЗСЖ), гармонію з навколишнім середовищем, цілісні орієнтації, включуваність у творчість, служіння загальному благу сім'ї – народоду – державі – людству.

Існуюча сьогодні освіта не дає уявлення про реальну картину світу, про універсальні процеси всесвіту, про роль людини в планетарному

суспільстві, про мету життя людини. Викривлений світогляд псує життєві орієнтації, які повинні відбивати мету еволюційного розвитку людини. Такими орієнтирами є:

- усвідомлення належності до великих систем життя – людства, планети;
- усвідомлення єдиних законів розвитку життя;
- колективна творчість, співпраця;
- відповідальність за себе, за свій колектив, народ, людство.

У відповідності до валеологічних досліджень моніторингу здоров'я дитячого і дорослого населення України, що проводяться в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна впродовж останніх десяти років, причини високої захворюваності і смерті, а також демографічної кризи визначаються невіглаством у питаннях пізнання людини, тотальною бездуховністю й екологічними, політичними, соціальними й економічними умовами існування.

Виявлені залежності свідчать, що оздоровлення українського народу неможливе без зміни сучасної системи освіти і виховання, які повинні базуватися на розвитку гуманістичного спрямування в освіті й підвищення ролі знання про людину. В основі програми гуманістичної педагогіки повинен знаходитись новий світогляд, що базується на цілісному уявленні про людину, її триєдиній будові духу, душі й тіла, яка включає матеріальну і хвильову структуру, що живе за законами холізму, ієрархічності, системності й гармонійності, тобто за законами духовного розвитку.

У цілому валеологія вивчає закономірності формування збереження і зміцнення здоров'я людини. В педагогічній науці процеси навчання і виховання здоров'я поєднуються. Але на сьогодні існують різні погляди, напрямки, які не дають цілісної уяви про здоров'я, здоровий спосіб життя, здоровий стиль життя.

Так, наприклад, у педагогічній науці і практиці використовуються терміни — «Екологічне виховання», «Валеологічне виховання», «Гігієнічне виховання», «Психокорекція» і «Психопрофілактика». Валеологія намагається об'єднати воедино всі чинники – внутрішні і зовнішні, впливати на збереження і зміцнення здоров'я людини, розглянути єдність і взаємовплив тілесної, душевної (психічної) і духовної складових здоров'я.

Робота виконана за планом НДР Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Формулювання цілей роботи.

Мета даної роботи полягає у формуванні провідних інноваційних підходів у становленні та розвитку валеологічного виховання сучасного освітнього процесу. Ми будемо розглядати валеологічне виховання як формування прагнення до збереження і зміцнення свого здоров'я, стимулювання тривкої мотивації здорового способу життя, формування почуття відповідальності за своє здоров'я,

ціннісного відношення до життя.

Результати дослідження.

«Народ здоровий, якщо здорове суспільство» – стверджує М. А. Амосов.

Школяреві непросто зберегти здоров'я в умовах інтенсифікації навчального процесу, у соціально-економічних реаліях, що швидко міняються, при ідеологічній неоднозначності і нестабільності родини. Суспільство переходить від постіндустріального етапу розвитку до інформаційного. Інформація стає товаром, умовою успішного бізнесу, засобом управління. Ми відчуваємо, так званий, «інформаційний вибух»: швидкий потік інформації, її достаток, навальний вихід, довгі роки і тисячоліття закритої, окультної інформації, її доступність, можливість спілкування між собою людей усіх континентів (літак, Інтернет, телефон). Прискорюється «темп життя», збільшується число контактів людини, що вимагають оперативного прийняття великого числа адекватних рішень. Тому валеологічне виховання у школі повинно формувати не тільки навички збереження і зміцнення здоров'я в умовах сьогодення, але й орієнтувати до соціальних умов життя, залишати життєздатне потомство. Ми виділяємо наступні види здоров'я: духовно-моральне, особисте, соціальне, інтелектуальне, емоційне, репродуктивне, фізичне.

Всі компоненти взаємопов'язані один з іншим, але найбільш значущим є духовно-моральне здоров'я.

Необхідність зміцнення духовного здоров'я населення обумовлена, передусім тим, що сила духу людини та ієрархія її життєвих цінностей стають основою формування індивідуальної програми життєдіяльності (особистий компонент здоров'я).

Ефективність індивідуальної програми життєдіяльності людини визначається: місцем здоров'я і духовних цінностей у системі цінностей, спроможністю усвідомити себе особистістю, адекватною своїй біологічній статі, сформованістю вмінь адекватного самоаналізу, самоконтролю, планування і прогнозування, постановки мети і виділення «сходинок» особистого зростання. Наявність у людини індивідуальної програми життєдіяльності, її гнучкість, відповідність віковим й індивідуальним особливостям, задачам збереження і зміцнення свого здоров'я, своїх близьких і збереження життя на Землі визначає його соціальну адаптацію, адекватність рішень, що приймаються, й емоційних проявів, його фізичне і репродуктивне здоров'я.

Когнітивний компонент здоров'я відбиває спроможність людини мислити, приймати адекватні рішення, уміти виділяти головне, знаходити те, що постачає інформацію. У сучасному соціумі значущим стало вміння вибору. Чим більше людині надається варіантів рішення проблеми, тим вище ймовірність стресу. Швидкість прийняття рішень, їхня адекватність, обсяг, рівень впливають на ефективність життя людини, на його соціальну значимість. Відчуття власної значимості в родині, на

роботі, серед друзів підтримує в людині бажання жити.

Для дошкільника провідну роль у формуванні почуття власної значимості відіграє любов батьків, для школяра – успіх у навчанні, прийняття однолітками; для молоді людини — професійне визначення, зустріч супутника життя тощо. Когнітивне здоров'я проявляється у рівномірному розвитку логічного й інтелектуального мислення, в спроможності мислити позитивно й оперативно.

Емоційна тривалість, спроможність адекватно оцінювати емоції навколишніх, виявляти свої емоції й управляти ними виявляють впливають на всі інші компоненти здоров'я. Так, зайвий стрес сприяє підвищенню частоти серцевих скорочень, артеріального тиску, пітливості, прискоренню дихання, «мокрого ліжка» у дітей й іншим проблемам соматичного здоров'я. У надзвичайних ситуаціях в організмі людини відбуваються адаптаційні зміни, активізуються фізіологічні функції, покликані підготувати до тієї ситуації, про яку сигналізують емоції.

Емоції страху та гніву стимулюють діяльність наднирникових залоз – посилюється синтез адреналіну – активізується вуглеводний обмін – посилюється виділення цукру для підтримання енергії – кров щільно надходить до тих органів, у яких, можливо, передбачається боротьба. При цьому стимулюються процеси асиміляції, травлення і засвоєння.

Леопольд Алкан вважає, що хронічна емоційна напруга призводить до хронічних хвороб. Карл Фаранкамп виявив психогенне походження есенціальної гіпертонії. Карл Вестфаль і Густав Фон, Бергман відзначають невротичне походження виразки 12-палої кишки. «Уміння володіти собою» – говорить О. С. Пушкін словами Є. Онегіна. Відсутність контролю над емоціями може призвести до проблем у спілкуванні, сприяти прийняттю помилкових рішень, вплинути на професійний успіх, призвести до внутрішнього конфлікту.

У свою чергу проблеми фізичного здоров'я часто відбиваються на характері людини, його емоційному стані, соціальному статусі та інших характеристиках. Усі компоненти взаємопов'язані один з одним, однак домінуючу роль грає ієрархія життєвих цінностей, що сформувалася у людини на рівні її свідомості і підсвідомості, яке місце займає у ній життя і здоров'я самої людини і його близьких.

За Е. Фроммом, природа людини внутрішньо суперечлива, для людини характерні дві взаємовиключаючі тенденції: деструктивна орієнтація – на руйнування, конструктивна орієнтація – на створення, на любов до всього живого і людства.

З. Фрейд вважав, що у людини існують два основних природжених інстинкти: «Ерос» (як прагнення до життя) і «Танатос» (прагнення до смерті). Взаємодія цих двох протилежних початків і визначає, з його точки зору, поведінку людини. Людина народжується з бажанням жити, задовольняти свої потреби, але навколишнє середовище чинить опір

його бажанням, вимагає зусиль. Якщо необхідні зусилля не перевищують можливостей людини, яка розбещується, відбувається зростання і розвиток, самоутвердження, міцніє віра у свої сили, розвивається прагнення до життя. При яких умовах розвивається протилежне прагнення? В. І. Сіренський у своїх дослідженнях показав динаміку реакції людини при посиленні потреб.

Вона виявляється спочатку в посиленні прагнення до володіння (зосередження – вольові зусилля – переваги – негативних емоцій — парадоксальна реакція), а після цього в підсиленні прагнення до відторгнення (агресія – уникнення – байдужість – депресія – втрата інтересу до життя – поява прагнення до вмирання, самознищення). Якщо вольові зусилля і зосередження не навели людину до задоволення потреб, то у випадку подальшого незадоволення, крок за кроком «через» негативні емоції і неадекватну реакцію, «через» агресію, уникнення та байдужість вона наближається до «танатосу». Отже, чим більше у людини незадоволених потреб, тим більше ймовірність появи прагнення до самознищення.

Розглядаючи етапи задоволення домінуючої потреби, В. І. Сіренський пропонує наступну послідовність відповідних реакцій людини: задоволення – приємність – насолода — захоплення; парадоксальна реакція – агресія – уникнення – байдужість – депресія — розчарування життям.

Аналіз досвіду вивчення психофізіологічних проявів станів захоплення, агресії, депресії дозволяє зробити висновок про необхідність наявності у педагогів, батьків почуття «мири», щоб визначити той ступінь задоволення потреб людини, яка розбещується (в любові, в пізнанні, в самостійності і т. п.), що буде сприяти розвитку людини, прагненню до досягнень, до життя, формування почуття радості буття, віри і надії.

Страх перед життям, перед суспільством виявляється й у нервовому захворюванні — соціофобії, він з'являється в дитинстві під впливом відношень до дитини дорослих (батьків, пізніше – педагогів початкової школи, вихователів дитячих садків).

Страх перед батьками розповсюджується і на інші об'єкти, дитина боїться усього.

Чим старше людина, тим важче їївилікувати. Суть лікування полягає передусім у зміні відношення до того, що хвилює, тоді воно перестане хвилювати. Профілактика соціофобії зв'язана з відчуттям цінності і здоров'я дитини, з проявом любові і поваги з боку батьків.

Фізичне, психічне і духовно-моральне здоров'я людини взаємопов'язані і визначаються відношенням до свого здоров'я, що формується у ранньому дитинстві під впливом відношень, що складаються з дорослими. Відношення до свого здоров'я зв'язані з відчуттям власної значимості, наявністю сенсу життя.

Згідно теорії Ш. Мюллера, ступінь самовизначеності залежить від здатності людини ставити такі

цілі, що найбільш адекватні його внутрішній суті; таку спроможність він називає самовизначенням.

Спроможність дитини до самовизначення, до «відчування» свого визнання визначається тим характером відношень, що складаються між ним і дорослими. Постійне нав'язування вибору шляху, своїх інтересів дитині дорослими, бажання дорослих зробити дитину «зручною» для навколишніх, гальмують розвиток емоційно-вольової сфери, знижують бажання дитини ставити значущі для нього цілі, прагнути до подолання труднощів на шляху досягнення успіху. Такі педагоги і батьки, частіше несвідомо зазнають почуття власної значимості, відчують сенс свого життя в спрямуванні дитини «на шлях істинний».

Л. Г. Іванова, вивчаючи вплив внутрішньосімейних відносин на розвиток емоційно-психічної сфери дошкільника, виявила, що негаразди в родині незначно впливають на інтелектуальний розвиток дитини, але при цьому призводять до дисгармонії її емоційно-вольової сфери.

Проблема виховання лежить не у виробничій або комерційній, областях, а в моральній. Знання отримує чиста, щира, відверта людина. Чим вона більш відверта, тим глибині її знання.

Використати досягнення науки на користь людства можуть тільки високоморальні люди.

В наш час змінюються духовні цінності в сторону матеріалізації.

Рівень культури визначається сукупністю засобів, що використовуються. В технології навчання виділяються наступні компоненти загальної культури:

- духовно - моральний;
- культура спілкування,
- культура мислення.

Культура спілкування визначається рівнем розвитку комунікативного хисту, вмінням організувати спілкування в різних сферах людської діяльності.

Рівень культури мислення визначається ступенем володіння рівня методологій, яка базується на таких принципах:

Перший рівень – філософська методологія: 1) загальні принципи пізнання; 2) світоглядні основи мислення; 3) філософська картина світу, рефлексія – процеси пізнання, самоусвідомлення.

Рефлексія стає умовою інтроспекції учнів, а також мотивом звернення до унікального засобу духовного самовдосконалення шляхом процесу самореалізації. Самореалізація – процес встановлення на тонкому плані зв'язків людини зі все пронизуючою енергією Божественної любові.

Наступний рівень – системний підхід, в основі якого – аналіз навколишнього стану як системи.

Процес пізнання – дослідження цілісності об'єкту, різноманітність типів зв'язків у ньому, зведення їх у єдину картину. Таким чином формується цілісне світосприйняття, тобто холистичний підхід.

Всі рівні методологій – це не жорстка сис-

тема норм, а система передумов і орієнтирів діяльності, яка спрямована на саморозвиток, на становлення духовно-морального самоусвідомлення особистості, для чого потрібна нова технологія навчання.

Отже, метою валеологічного виховання є формування здатності збереження свого здоров'я у напружених умовах освіти, почуття відповідальності за своє здоров'я, почуття радості буття і цінності життя, стимуляція тривкої мотивації здорового способу життя і прагнення до створення і реалізації індивідуальної програми життєдіяльності, вміння регулювати свій режим роботи і відпочинку, зберігати дієздатність, емоційну тривалість і силу духу, здатність поставити задачі, що адекватні збереженню життя на Землі, ієрархії цінностей. Порядок у «будинку душі» і чистота в ньому настають лише завдяки пануванню духу, стверджує доктор психологічних наук Т. Флоренська.

Валеологічне виховання повинно бути спрямоване передусім на процес збереження і розвитку психічних і фізіологічних якостей людини, на формування оптимальної дієздатності і соціальної активності при максимальній тривалості життя. Здоров'я людини (Ю. П. Лисицин, 1992) визначається впливом: екологічних чинників (20-25 %), рівнем охорони здоров'я (10 %), спадковістю (20 %) і способом життя (50-55 %). Б. Н. Чумаков під здоровим способом життя розуміє тілові форми і засоби повсякденної життєдіяльності людини, що зміцнюють і удосконалюють резервні можливості організму, забезпечуючи завдяки цьому успішне виконання своїх соціальних і професійних функцій, незалежно від політичних, економічних і соціально-психологічних ситуацій.

Спосіб життя як засіб подолання життєвих ситуацій Б. Н. Чумаков поділяє на: економічний (матеріальне благополуччя), соціологічний (якість життя), соціально-економічний (уклад життя) і соціально-психічний (стиль життя).

Ми визначаємо здоров'я як інтегративну цілісність людини, що виявляється в оптимальній єдності соціального і біологічного аспектів розвитку індивідуальності на основі пріоритету духовно-моральних цінностей у конкретних умовах життєдіяльності.

Таким чином, робота присвячується питанням сучасного розвитку валеології як актуального педагогічного напрямку, вона розкриває теоретичні й практичні досягнення, які є фундаментальною основою гуманістичної педагогіки в аспектах розвитку валеологічного виховання. Перш за все, формування знань про здоров'я повинне опиратися на уявлення про реальну картину світу, сучасний світогляд, роль людини в планетарному суспільстві, мету життя людини. Розвиток гуманістичної педагогіки і її валеологічного спрямування повинен базуватися на цілісному уявленні про людину, яка є здоровою за умови гармонійного розвитку Духу, душі і тіла. Розглядаючи в структурі здоров'я функції окремих

складових (духовно-моральні, соціальні, фізичні, психічні) на прикладі власних та літературних даних можна зробити висновок, що функції і стани взаємопов'язані, а провідна роль відводиться стану духовно-морального здоров'я.

Звідси робиться висновок, що ефективність валеологічного виховання повинна базуватися на пріоритеті формування духовного здоров'я. В освітній системі цей процес повинен обов'язково набувати вікову етапність із залученням до цієї роботи батьків, з урахуванням і їх освіти.

Розглядаючи когнітивну компоненту здоров'я особливу увагу слід приділяти таким станам організму (жах, стрес, емоції, мислення), на які при авторитарній системі освіти (або сім'ї) не звертали увагу, тому першочерговими завданнями в системі валеологічного виховання є навчання рівномірному розвитку логічного та інтуїтивного (образного) мислення, емоційної стійкості, вмінню керувати своїми емоціями і головне – позитивному мисленню.

Аналіз наробок Е. Фрома, З. Фрейда, В. Сиренського та ін. учених при вивченні психофізіологічних проявів станів захоплення, агресії, депресії дозволяє зробити висновок про необхідність наявності у педагогів (і батьків) почуття «міри», яке буде сприяти розвитку людини, формуванню почуття радості життя, віри й надії.

Наступним важливим аспектом у системі валеологічного виховання є навчання дитини здатності до самовизначення. Безумовно у цьому питанні дії педагога-валеолога необхідно об'єднувати з участю батьків у розвитку їх психоемоційної сфери. Необхідно пам'ятати, що внутрішньосімейні стосунки і шкільний клімат призводять до дисгармонії емоційно-вольової сфери.

Тут піднімається надзвичайно важливе питання: проблему валеологічного виховання повинен вирішувати не тільки професіонал, а, перш за все, високоморальна особистість. Тому у підготовці спеціалістів валеологів слід серйозну увагу приділяти росту духовності, визнанням законів розвитку (Всесвіту) Світу, розумінню інформаційно-енергетичної будови людини. Особливо це необхідно зараз, коли дуже часто духовні цінності замінюються матеріальним достатком.

У цілому ці проблеми оформлюються у єдину вимогу: підвищення загального рівня культури людини і культури здоров'я зокрема. Це інтегральне завдання включає засвоєння таких технологій навчання, як культура мислення, культура спілкування, що в цілому визначає духовно-моральний рівень людини. Для формування культури спілкування необхідно здійснювати розвиток комунікативних здібностей, що є сферою діяльності курсу психічного здоров'я.

Для формування культури мислення слід засвоїти:

- 1) Загальні принципи пізнання.
- 2) Основи світоглядного мислення.
- 3) Філософську картину світу, тобто сучас-

не уявлення про світобудову (у тому числі й будову й місце у всесвіті людини).

4) Рефлексію, тобто процес самопізнання і взаєморозуміння і самореалізації.

5) Системний (холістичний, цілісний) підхід, в основі якого лежить аналіз навколишнього середовища як системи, що забезпечує цілісне світосприйняття.

Висновки.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що аналіз завдань технологій, методологій і методів, що стоять перед педагогікою у питаннях формування знань про здоров'я, дозволяє узагальнити і конкретизувати ті цілі, що стоять сьогодні перед валеологічним вихованням, а саме:

- формування здатності збереження свого здоров'я у напружених умовах освіти, роботи, життя в цілому;
- виховання почуття відповідальності за своє здоров'я, почуття радості буття і цінності життя;
- стимулювання тривалої мотивації здорового способу життя і прагнення до створення і реалізації індивідуальної програми життєдіяльності;
- збереження сили духу, емоційної стійкості та дієздатності;
- формування розуміння здоров'я в напрямку вільного вибору шляху своєї самореалізації.

Вищезазначений інноваційний підхід до змісту та методології валеологічного виховання зробить сучасний освітянський процес здоров'яформуєчим і стане обов'язковою складовою гуманістичної педагогіки.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем формування здоров'я у сучасному освітянському процесі.

Література:

1. Амосов Н. М. Раздумья о здоровье. – М., 1978. – 178 с.
2. Брехман Н. И. Валеология – наука о здоровье. – М.: Физкультура и спорт. – 1990. – 208 с.
3. Булич Е. Г., Муравов І. В. Валеология. Теоретичні основи валеології. – К., 1997. – 224 с.
4. Гончаренко М. С. Освітняські проблеми валеології. // Формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язкова компонента системи національної освіти. – К., 1997. – с. 28-35.
5. Лисицин Ю. П. Социальная гигиена и организация здравоохранения. – М., 1994. – 134 с.
6. Лишук В. А., Мосткова Е. В. Основы здоровья. – М., 1994. – 134 с.
7. Оржиховська В. М., Хилько Т. В., Кириленко С. В. Пособник із самовихованням. – К.: ІЗМН, 1996. – 192 с.

Надійшла до редакцію 12.12.2006р.і

ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ПЛАВАНИЯ У ДЕТЕЙ В РАМКАХ ПРОЕКТА «Я УЧУСЬ ПЛАВАТЬ»

Григоренко Й. Я., Скирене В.

Литовская академия физической культуры, Каунас, Литва

Аннотация. Проведение 10-урочной программы обучения детей в рамках проекта «Я учусь плавать» позволило установить положительную динамику изменения результатов плавательных тестов и формирования на-

выков плавания.

Ключевые слова: плавание, навыки, умения, подготовительные упражнения в воде.

Анотація. Григонене Й.Я., Скирене В. Формування навичок плавання в дітей у рамках проекту «Я вчуся плавати». Проведення 10-визначеної програми навчання дітей у рамках проекту «Я вчуся плавати» дозволило встановити позитивну динаміку зміни результатів плавальних тестів і формування навичок плавання.

Ключові слова: плавання, навички, уміння, підготовчі вправи у воді.

Annotation. Grigoniene J. J., Skyriene V. Formation of swimming skills of children in project "I am learning to swim". The 10 lessons' programme of the project «I am learning to swim» gave us an opportunity to determine positive dynamics of swimming tests and habits for children. Keywords: swimming, skills, learning, preliminary course of swimming.

Введение

Плавание – вид спорта, которым можно заниматься с раннего возраста до глубокой старости. Оно укрепляет организм, способствует его гармоничному развитию. Давно установлено, что механическое воздействие воды (ее температура зачастую ниже температуры человеческого тела), специфические условия дыхания и передвижения в горизонтальном положении положительно влияют на организм человека. Нагрузка с позвоночного столба и суставов переносится на мышцы спины, поэтому регулярные занятия плаванием позволяют избавиться от искривления позвоночника, [5].

Это особенно важно в детстве. Плавание, купание и игры в воде помогают детям оставаться здоровыми. Поэтому, чем раньше приучить ребенка к воде, научить плавать – тем полноценнее будет ее воздействие на развития детского организма.

Программа здравоохранения Литвы предусматривает: до 2010 г. на 30% уменьшить травматизм, инвалидность и смертность от травм, возникающих при несчастных случаях. В связи с этим особое внимание уделяется их профилактике среди детей.

Анализ причин несчастных случаев с летальным исходом (авто аварии, утопление и ожоги) среди детей и подростков свидетельствует, что в возрастной группе до 14 лет преобладают несчастия у водоемов [6].

Дети – повышенная группа риска. Малыши очень любопытны и любознательны, стараются испытать все новое, однако не в состоянии оценить степень реального риска. Поэтому они могут утонуть и в очень неглубоком месте.

Перечисленные причины побуждают делать первые шаги в плавании еще в детстве. Тем более, что возраст с 7-8 до 11 лет является оптимальным периодом для обучения основам техники плавания, разнообразным движениям, выполнение которых требует определенного уровня развития гибкости, координации, некоторой силы мышц.

На основе принципов доступности и индивидуализации дети этого возраста в состоянии достаточно длительно выполнять в режиме умеренной интенсивности упражнения по освоению техники [1].

В настоящее время обучение плаванию осуществляются во многих странах мира. В США принята стандартизированная Красным крестом программа «Научись плавать». Академия педиатрии страны рекомендует ее для детей, начиная с пятилетнего возраста.

В Англии, начиная с 1988 г., по окончании реформы просвещения, плавание стало обязательным образовательным предметом для учеников начальных классов. При этом изучаются не только спортивные способы, но и безопасное поведение в воде.

Подобные уроки интенсивного обучения осуществляются в Австралии и Новой Зеландии по программам, разработанным и утвержденным в этих странах.

В то время, когда Литва находилась в составе СССР, уроки плавания были обязательными в общеобразовательных школах. Умение плавать было необходимым при сдаче норм на знак ГТО [2].

К сожалению, с возрождением независимости страны, экономическое положение в ней изменилось. Уменьшилось количество действующих бассейнов. Хотя плавание и сейчас является составной частью программы по физической культуре в общеобразовательных школах - уроки практически не проводятся [4].

Подобное положение вызывает необходимость изучения существующей в стране ситуации по проведению уроков плавания и выявления возможности формирования у детей жизненно необходимого навыка, используя такую форму занятий.

Проблема необходимости обучения подрастающего поколения Литвы плаванию начинает подниматься на разных уровнях. В этом заинтересованы не только родители, школы и Министерство науки и просвещения. Так, департамент физической культуры и спорта при правительстве страны выступил с инициативой: школам республики, в которых имеются бассейны, создать условия для проведения определенного количества уроков физической культуры по обучению плаванию, а школам тех районов, где бассейнов нет – выделить средства для организации с этой целью летних лагерей.

Проекты летней занятости (летние оздоровительные лагеря), предусматривающие обучение детей плаванию могут стать одним из эффективных средств укрепления здоровья на основе приобретения навыков плавания.

Работа выполнена согласно плану НИР Литовской академии физической культуры.

Формулирование целей работы.

Целью исследования явилось выявление навыков плавания и оценка уровня их развития у детей 9-11 лет.

Методика и организация исследования: Исследование, в котором приняли участие 126 учеников 9-11 лет (в том числе 57 девочек и 69 мальчиков) начальных и средних образовательных школ г. Каунаса, проводилось в 2004 –2005 г.г. в бассейне Литовской академии физической культуры во вре-

мя проведения летнего оздоровительного лагеря в рамках проекта «Я учусь плавать».

Программа исследования была основана на 10-урочной методике интенсивного обучения плаванию, предложенной Пыжовым [2]. Занятия, длительностью по 1,5 час. проводились пять раз в неделю. По 20 мин. на каждом из них отводилось выполнению общеразвивающих и специальных имитационных упражнений на суше, 40 мин. ознакомлению и усвоению подготовительных упражнений в воде и упражнений, обучающих спортивным способам плавания кроль на груди и на спине; по 30 мин – играм и развлечениям в воде.

Математическая статистика. Статистическая обработка полученных результатов предусматривала расчет среднегрупповых величин (\bar{x}), стандартного отклонения от средней (σ). Для оценки достоверности различий межгрупповых величин использовался t-критерий Стьюдента.

Результаты исследования и их обсуждение

Плавательные умения испытуемых были оценены до начала и по окончании программы обучения. Для оценки плавучести детей использовались общепринятые упражнения «Поплавок» и «Звездочка».

Полученные результаты свидетельствуют, что до начала обучения мальчики обладали лучши-

ми умениями: 64,4% из них могли выполнить первое и 60,6% - второе упражнение. Однако, после окончания обучения, число девочек, успешно справившихся с этими заданиями, оказалось большим: соответственно 96,3% и 89,1% (табл. 1).

В начале исследования количество мальчиков, умеющих выполнять выдохи в воду превосходило таковое среди девочек (70,9 и 67,1% соответственно) ($p > 0,05$). По окончании же программы девочки догнали и перегнали сверстников по этому показателю. Практически все они научились ритмично дышать в воде.

Анализ умения скользить на груди и на спине свидетельствует, что на начальном этапе девочки смогли проскользить меньше, чем мальчики. В дальнейшем же они стали лидерами по этому показателю. По окончании обучения результаты всех испытуемых достоверно увеличились ($p < 0,05$), (рис. 1).

Психологи утверждают, что основной причина водобоязни – не действия в воде, а боязнь глубины. Поэтому первые шаги при обучении плаванию должны начинаться с помощи ребенку в преодолении этих неприятных ощущений [3].

Занятия плаванием воспитывают в детях целенаправленность, решительность, смелость, самостоятельность и умение действовать в коллективе [2]. Эти же черты характера проявили и испытуемые, принимавшие участие в программе обучения.

Таблица 1

Количество испытуемых, выполнивших тесты в воде (%)

Испытуемые	Тесты							
	Выдох в воду		Поплавок		"Звездочка"		Плавание 25 м	
	До	После	До	После	До	После	До	После
Девочки	67,1	93,5	62,9	96,3	57,6	89,1	0	77,3
Мальчики	70,9	88,4	64,4	86,4	57,6	85,4	0	90,2

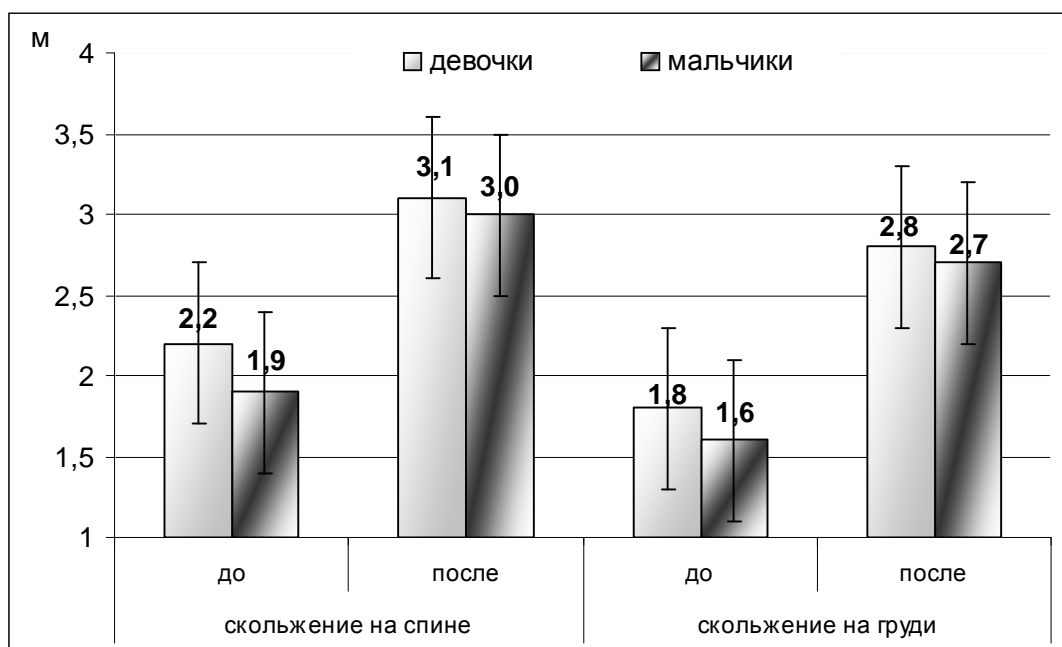

Рис. 1. Результаты длины скольжения испытуемых до и после программы обучения плаванию

По окончании 10 уроков плавания они должны были по возможности преодолеть 25-метровый отрезок (в том числе и глубокую часть бассейна).

Результаты проведенного исследования позволяют утверждать, что мальчики решительнее преодолевали страх перед водой. Почти 90,2% из них смогли проплыть 25 м избранным способом. Немного хуже были результаты девочек. Лишь 77,3% из них смогли преодолеть этот отрезок.

Выводы:

1. Интенсивная 10-ти урочная программа обучения плаванию позволила детям полностью освоить подготовительные упражнения в воде.
2. Девочки, принимавшие участие в исследовании, отличались более быстрым приобретением плавательных умений, нежели мальчики.
3. По окончании программы интенсивного обучения 25-метровый отрезок смогли преодолеть 90,2 % мальчиков и 77,3 % девочек.

Дальнейшие исследования предполагается провести в направлении изучения формирования навыков плавания у детей в рамках проекта «я учусь плавать».

Литература

1. Булгакова, Н. Ж. (1999). Плавание. Москва: Физкультура и спорт.
2. Григонене Й. Я., Скирене В. (2005). Проблема формирования навыков плавания у детей // Физическая культура и спорт в системе образования. Здоровьесберегающие технологии и формирование здоровья : мат.междун.науч. симпоз. Гродно : ГрГУ.
3. Осокина, Т. И., Тимофеева, Е. А., Богина, Т. Л. (1991) Обучение плаванию в детском саду. Москва: Просвещение.
4. Kardelis, K., Kavaliauskas, S., Balzeris V. (2001). Школьная физическая культура: реалии и перспективы. Kaunas: LKKA. (на лит. яз.).
5. Skyrilien, V.; Taraitien, S.A. (2004). Учим плавать и вести себя осторожно в воде: учебная книга. Vilnius : LSIC. (на лит. яз.).
6. Strukiinskien, B., Bartkevicius, R. Юiikutl, J., Dudzevicius, J., (2002). Vaikš ir paaugliš mirtingumo nuo sualojimų dinamika Lietuvoje 1970-2000 metais. Sveikatos mokslai. Vilnius.

Поступила в редакцию 20.11.2006г.

КОНВЕРСИЯ ТЕХНОЛОГИИ СПОРТИВНОЙ ПОДГОТОВКИ В НАВЧАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРОЦЕС З ДИСЦИПЛІНИ: «СПОРТИВНІ ІГРИ З МЕТОДИКОЮ ВИКЛАДАННЯ ВОЛЕЙБОЛ» ДЛЯ ФАКУЛЬТЕТІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ

Гринченко І.Б., Поярков Ю.М., Казьмерчук А.П.
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С.Сковороди

Анотація. У статті наводяться результати конверсії технології спортивної підготовки волейболістів у навчально-педагогічний процес із спортивних ігор на факультеті фізичної культури ХНПУ ім. Г.С.Сковороди. Розроблена навчальна програма сприяє ефективнішому вирішенню освітніх й оздоровчих завдань навчально-тренувального процесу з волейболу в вузі.

Ключові слова: конверсія технологій, волейбол, навчальна програма, модуль, блок.

Аннотация. Гринченко И.Б., Поярков Ю.М., Казьмерчук А.П. Конверсия технологии спортивной подготовки в наставительно-педагогический процесс с дисциплине: «Спортивные игры с методикой преподавания. Волейбол» для факультетов физической культуры педагогических вузов. В статье приводятся результаты конверсии технологии спортивной подготовки волейболистов в учебно-педагогический процесс по спортивным играм на факультете физической культуры ХНПУ им. Г.С. Сковороды. Разработанная учебная программа способствует более эффективному решению образовательных и оздоровительных задач учебно-тренировочного процесса по волейболу в вузе.

Ключевые слова: конверсия технологий, волейбол, учебная программа, модуль, блок.

Annotation. Grinchenko I.B., Pojarkov J.M., Kazmerchuk A.P. Conversion of technology of sports preparation in preceptive - pedagogical process with discipline: «Sport games with teaching technique. Volleyball» for faculties of physical training of pedagogical high schools. The article presents the results of conversion of sports preparation volleyball players technology into teaching-pedagogical process of sport games at the faculty of physical culture of Kharkov Skovoroda Pedagogical University. Developed teaching program promote more effective solution of educational and health-improving tasks in teaching-training volleyball process in Higher Educational Establishments.

Key words: conversion of technologies, volleyball, the curriculum, the module, the block.

Вступ.

В останні роки у провідних волейбольних центрах України - Харкові, Черкасах, Запоріжжі, Одесі, Луганську, Луцьку - тренерами, що працюють із командами Супер і Вищої ліг, а також педагогами, які працюють із найближчим резервом (мається на увазі спеціалізовані відділення в школах Олімпійського резерву і училищах фізичної культури), створені спеціальні спортивно-педагогічні технології, які можна назвати такими, що зберігають здоров'я. Високі практичні результати, отримані завдяки ефективній методиці навчання і спеціалізованому тренуванню, спрямовані на вдосконалення механізмів не тільки спеціальної, а й загальної адаптації (4, 7-9).

Вивчення літератури по темі дослідження та її аналіз свідчить про те, що на сучасному етапі процес удосконалення оздоровчих можливостей волейболістів під час академічних занять із спортивних ігор в педагогічно-освітніх установах досліджений недостатньо (11, 12). Деякі компоненти технологій підготовки спортивних резервів епізодично застосовуються у масовій фізичній культурі, але просте копіювання форм, засобів і методів, які застосовуються у спорті, не дозволяє ефективно вирішувати оздоровчі завдання, оскільки виявляється, що часто спортивні режими тренування переносяться на контингенти інших рівнів підготовки (1, 3, 5, 10).

Робота виконана за планом НДР Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Формулювання цілей роботи.

Необхідність подальшої розробки й обґрунтування спортивно-педагогічних технологій з урахуванням оздоровчого підходу дозволяє говори-

ти про необхідність дослідження методичних і технологічних основ спортивно-технічної підготовки при навчанні та удосконаленні техніки й тактики гри у волейбол на заняттях із спортивних ігор у вузі (5, 6, 7).

Тому метою даної статті є науково-технологічне обґрунтування засобів, форм і методів вирішення освітніх та оздоровчих завдань на заняттях із спортивних ігор засобами волейболу із використанням компонентів технології спортивної підготовки.

Прикладна значимість дослідження обумовлена необхідністю оптимізації курсу навчання техніці й тактиці гри у волейбол на заняттях із спортивних ігор на 1-ому та 2-ому курсах факультету фізичної культури (або фізичного виховання) педагогічних вузів (6, 11).

Результати досліджень.

На початковому етапі дослідження з метою виділення компонентів сучасних спортивно-педагогічних технологій тренерам - педагогам провідних волейбольних центрів України була запропонована низка питань, яка стосувалася методичних умов організації ефективного процесу початкової підготовки волейболістів. Надалі отримані дані структувалися і повторно пропонувалися респондентам у вигляді анкети із проханням ранжувати помилки, уточнити методичну послідовність навчання техніці, виконання ігрових елементів, виділити ос-

новні принципи оптимізації навчально-тренувального процесу, розставити пріоритети у розвитку таких якостей як: загально- і спеціальнофізичних, психофізіологічних та психологічних. В анкетуванні, проведеному 2001-2005 рр., брали участь 19 тренерів і педагогів із 6 волейбольних центрів, у тому числі 3 заслужених тренери України.

При проведенні наступного етапу - порівняльного аналізу традиційної методики, реалізованої у вузівській програмі з навчальної дисципліни «Спортивні ігри з методикою викладання» для педагогічних вузів, і технології спортивної підготовки кращих волейбольних ДЮСШ - були виділені навчально-тренувальні блоки й модулі, що дозволяють значно підвищити ефективність навчання техніці й тактиці гри і створити передумови підвищення потенціалу здоров'я студентів (табл. 1).

Ефективність застосування даних навчально-тренувальних модулів перевірялася окремо по кожному блоку. Реєструвалися точність і якість виконання ігрових елементів, тривалість ігрових епізодів. Частково результати представлені у табл. 2.

На завершальному етапі дослідження розроблена й апробована експериментальна навчальна програма для студентів 1-го і 2-го курсів факультету фізичної культури ХНПУ імені Г.С.Сковороди, що включила вищезазначені компоненти.

Експериментальна програма значно відрізняється від існуючої традиційної технології

Таблиця 1.
Компоненти спортивної підготовки, які забезпечують високу ефективність навчально-тренувального процесу з волейболу.

Блоки	Модулі
1 Блок розвитку референтних фізичних якостей	Модуль вправ для розвитку координації і швидкості включає підготовчі вправи, які розвивають координацію та швидкість рухів (жонгливання, балансування, рухливі ігри та естафети, акробатика)
2. Блок навчання техніці	Модуль вправ, які підводять, включає імітаційні вправи і вправи з м'ячем (із застосуванням і без зорового контролю)
3. Блок інтегральної підготовки	Модуль групових вправ, спрямованих на втримання м'яча, включає вправи, які імітують режим циклічної роботи в сприятливій аеробній зоні
	Модуль навчання початковим ігровим ситуаціям включає вправи інтегральної підготовки, які дозволяють швидше засвоювати основні ігрові ситуації й підвищувати рівень рухової активності.
4. Організаційно-методичний блок	Організаційний модуль включає вибір критеріїв, в основі яких лежить успішність вирішення оздоровчих завдань під час занять; допускає виключення з переліку обов'язкових для освоєння травмонебезпечних елементів (нападаючі удари, блокування, падіння) й ігрових елементів, що знижують тривалість ігрових епізодів
	Методичний модуль припускає неухильне дотримання загальнопедагогічних дидактичних принципів навчання, що дозволяє максимально прискорити засвоєння техніки й розвиток якостей, необхідних для гри у волейбол.
5. Організаційно-педагогічний блок	Модуль планування технічної підготовки включає індивідуальне планування з технічної підготовки, що дозволяє швидше і якісніше засвоювати різноманітні ігрові елементи.
	Модуль планування фізичної підготовки включає індивідуальне планування з фізичної підготовки, що дозволяє покращувати загальний фізичний стан.
	Модуль оцінки ігрової ефективності припускає використання системи рейтингу гравців для формування команд із метою збільшення тривалості ігрових епізодів.

навчання гри у волейбол у змістовній частині, а структура і загальні завдання занять в експериментальній (Е) і контрольній (К) групах були ідентичними.

Розходження були такими:

- у відсотковому збільшенні вправ, спрямованих на розвиток координації в модулі підготовчих вправ;
- у застосуванні структурованої системи підготовчих вправ;
- у використанні комплексу вправ, які імітують режим циклічної роботи в сприятливій аеробній зоні;
- у використанні вправ із вкиданням м'яча для навчання початковим ігровим ситуаціям;
- у виключенні травмонебезпечних дій та ігрових елементів, які скорочують тривалість епізодів гри;
- у скороченні часу виконання вправ і збільшенні їхньої кількості в умовах незмінності завдань;
- у застосуванні індивідуального планування в технічній та фізичній підготовці;
- у використанні системи рейтингу гравців для формування команд із метою збільшення тривалості ігрових епізодів.

Апробація експериментальної програми проводилася з вересня 2004 по травень 2006 р. і показала досить високу ефективність запропонованої технології. В групі Е студенти швидше і якісніше засвоювали ігрові прийоми, ефективніше діяли в грі. Протягом усього семестру в групі Е відзначалося значне зростання показників, які характеризували загальну й моторну активність занять. Показники ЧСС в групі Е в основній частині учбово-тренувального заняття до кінця семестру значно перевищили показники ЧСС у групі К (див. малюнок).

Середня тривалість ігрових епізодів у групі Е за час експерименту збільшилася в 3,9 рази, тоді як у групі К лише 1,5.

Ці факти свідчать про те, що реалізація запропонованої спортивно-педагогічної технології істотно підвищує рухову активність студентів протягом усього заняття. Таким чином, можна говорити, що її використання дає можливість покращити стан здоров'я студентів.

Таблиця 2.

Зміна показників точності і якості виконання студентами верхніх передач у попередньому експерименті.

Навчально-тренувальні блоки	Групи	Зміни після 10 занять, %			
		Юнаки		Дівчата	
		точність	якість	точність	якість
1. Блок розвитку референтних фізичних якостей	Е	17	25*	26*	32*
	К	13	21*	18	25*
2. Блок навчання техніці	Е	27*	38*	36*	51*
	К	14	21*	16	19
3. Блок інтегральної підготовки	Е	23*	29*	32*	42*
	К	14	17	23*	27*
4. Організаційно-методичний блок	Е	18	27*	31*	33*
	К	12	19	21*	26*
5. Організаційно-педагогічний блок	Е	11	18	20*	26*
	К	12	16	17	20

Примітка: Е – експериментальна група, К- контрольна група, *- $p < 0,05$

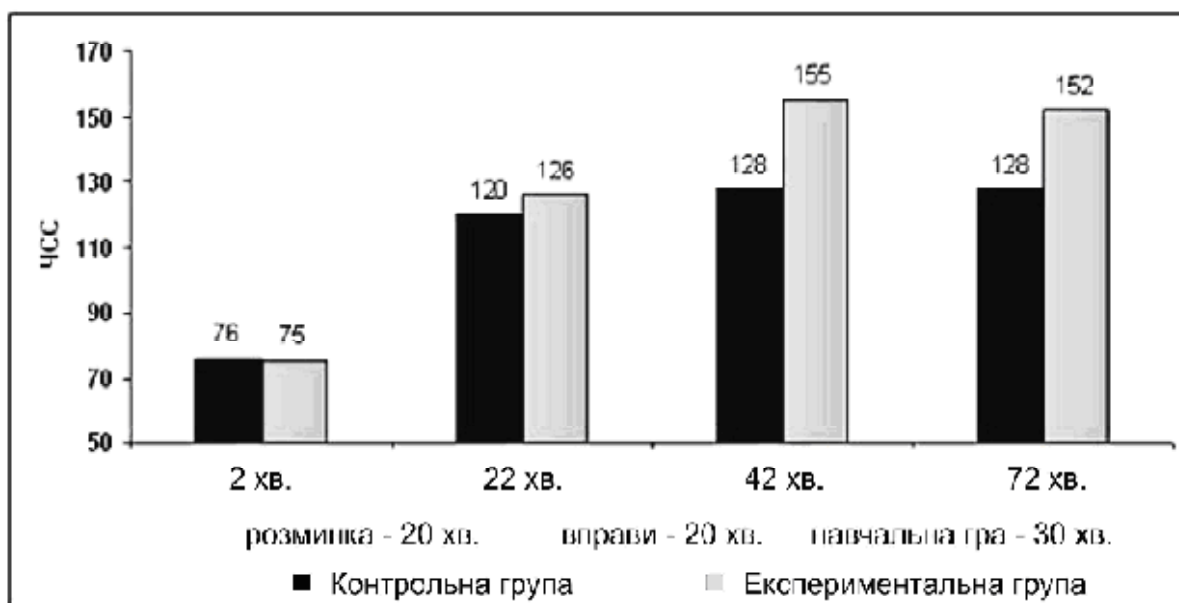

Рис. 1. Динаміка ЧСС в групах Е и К протягом навчально-тренувального заняття наприкінці експерименту

Висновки.

На підставі результатів проведених нами досліджень можна зробити наступні висновки:

1. Конверсія технології спортивної підготовки волейболістів у навчально-педагогічний процес із спортивних ігор на факультетах фізичної культури педагогічних вузів – це ефективний шлях оптимізації викладання курсу «волейбол з методикою викладання» у рамках вузівської навчальної програми.

2. Ефективному вирішенню освітніх та оздоровчих завдань навчально-тренувального процесу з волейболу у вузі сприяє включення в змістовну частину занять таких компонентів спортивно-педагогічної технології:

- блоку розвитку референтних фізичних якостей;
- блоку навчання техніці;
- блоку інтегральної підготовки;
- організаційно-методичного блоку;
- організаційно-педагогічного блоку.

Визначено, що зміст цих блоків відрізняється від існуючої традиційної методики навчання гри у волейбол.

3. Підвищення швидкості та якості навчання техніці й тактиці гри у волейбол з використанням запропонованої спортивно-педагогічної технології значною мірою забезпечує блоки технічної й інтегральної підготовки.

4. Розроблена експериментальна навчальна програма для факультету фізичної культури ХНПУ ім. Г.С.Сковороди за спортивною дисципліною «волейбол з методикою викладання» дозволяє не тільки істотно підвищити ефективність навчання молодих людей, які засвоюють техніку й тактику гри, але й створити необхідні умови для покращання стану здоров'я студентів.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем технології спортивної підготовки.

Література

1. Алабин В.Г., Алабин А.В., Бизин В.П. Многолетняя тренировка юных спортсменов. – Харків. Основа, 1993. – 283 с.
2. Бальсевич В.К. Конверсия высоких технологий спортивной подготовки как актуальное направление совершенствования физического воспитания и спорта для всех // Теория и практика физической культуры. – 1993. – № 4. – С. 21 – 23.
3. Бальсевич В.К., Наталов Г.Т., Чернышенко Ю.К. Конверсия основных положений теории спортивной подготовки в процессе физического воспитания // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 6. – С. 15–25.
4. Зельдович Т.А., Портнов Ю.М. Научно-методические основы подготовки резервов в спортивных играх. – М., 1981. – 108 с.
5. Ким В.В., Латыпов М.М., Линькова Н.А. и др. О разделении спорта и оздоровительной физической культуры // Теория и практика физической культуры. – 2001. – № 3. – С. 17 – 21.
6. Кувшинников В.Г., Аль-Видиан М. Принципы оптимизации курса «волейбол» в программе подготовки специалистов в физкультурном вузе // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 8. – С. 19.
7. Лубышева Л.И. Концепция физкультурного воспитания: методология развития и технология реализации // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. – № 1. – С. 11–17.
8. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры: Учебник. – М., 1991. – 543 с.
9. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. – К.: Олимпийская литература, 1997. – 583 с.
10. Система подготовки спортивного резерва / Под общ. ред. В.Г. Никитушкина. – М.: 1994. – 320 с.
11. Спортивные игры: Подручник для факультетів фізичного виховання, вчителів і тренерів / Під ред. А.В. Івойлова, А.В. Титаря. – Харків: «Основа», 1993. – 216 с., іл.
12. Спортивные игры: Техника, тактика, методика обучения: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. Ю.Д. Железняка, Ю.М. Портнова. – М.: Издательский центр «Академия», – 2002. – 520 с.

Надійшла до редакції 29.11.2006р.

ОСНОВНІ ФОРМИ ПРОСВІТНИЦЬКОЇ РОБОТИ З БАТЬКАМИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОРІЧЧЯ

Грицкова Ю.В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Анотація. У статті розкривається зміст і подається характеристика основним формам педагогічної просвіти, що зазначили та виправдали себе у другій половині ХХ сторіччя. Існували основні та додаткові форми просвітницької роботи школи з батьками. Зусилля шкіл більше зосереджувалися на проведенні перших форм роботи: читанні лекцій, бесід, наданні консультацій, проведенні батьківських зборів. Додаткові форми доповнювали їх.

Ключові слова: просвітницька робота, батьки, форми педагогічної роботи, педагогічні лекції та бесіди, консультації, батьківські збори.

Анотация. Грицкова Ю.В. Основные формы просветительской работы с родителями во второй половине XX столетия. В статье раскрывается содержание ведущих форм работы с родителями во второй половине XX столетия. Существовали основные и дополнительные формы просветительской работы школы с родителями. Усилия школ больше сосредотачивались на проведении первых форм работы: чтении лекций, бесед, предоставлении консультаций, проведении родительского собрания. Дополнительные формы дополняли их.

Ключевые слова: просветительская работа, родители, формы педагогической работы, педагогические лекции и беседы, консультации, родительские собрания.

Annotation. Gritskova Y.V. The basic forms of educational work with parents in the 2nd half of XX century. The central aim of this article is to present an analysis of basic forms of pedagogical education which were applied by school in 2nd half of XX century. There were basic and additional forms of educational work of school with parents. Gains of schools were more focused to carrying out of the first forms of work: lecturing, lectures, an allotment of consultations, carrying out of parent collection. Additional forms supplemented them.

Key words: educational work, parents, forms of pedagogical work, pedagogical lectures and conversations, consultations, parental assemblies.

Вступ.

Головною умовою ефективного виховання дітей завжди була родина, що спричиняє важливість і необхідність підготовки батьків до реалізації даних соціальних ролей.

Озброєння батьків знаннями з педагогіки та психології було і залишається важливішим завдан-

ням загальноосвітньої школи. Цікавий досвід здійснення педагогічної просвіти, як відомо, презентує друга половина ХХ сторіччя.

Виховання дітей в родині, підготовка батьків до виховного процесу, роль матері та батька у формуванні морально-вольових якостей, емоційної та духовної сфери завжди належали до актуальних психолого-педагогічних проблем, що підлягали ретельному дослідженню (Азаров Ю., Бодальов О., Віготський Л.С., Гребенніков І.В., Дубровіна І.В., Мухіна В.С. та інші). Особливу увагу вчені приділяли розкриттю історико-педагогічних аспектів родинного виховання (В.Білик, А.Відченко, О.І.Волкова, А.Говорун, І.В.Гребенніков, Р.Капралова, Копанєв М.Д, Орлов Б. тощо).

Однак, узагальнення і характеристика основних форм роботи з батьками у другій половині ХХ сторіччя ще не ставали предметом наукових пошуків.

Робота виконана за планом НДР Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Формулювання цілей роботи.

Мета статті – розкрити зміст та охарактеризувати основні форми педагогічної просвіти батьків у другій половині ХХ сторіччя.

Результати дослідження.

У другій половині ХХ сторіччя склалася та затвердилася норма обов'язкової просвіти батьків: лекторії, університети, збори тощо. Всеобуч батьків, як свідчить аналіз наукової педагогічної літератури, допомагав обирати найбільш доцільні форми розповсюдження педагогічних знань серед населення. У поширенні цих знань приймали участь багато закладів та організацій, але першу скрипку в педагогічному підготуванні батьків грала школа як провідний суспільний інститут у вихованні підростаючого покоління, найближчим спілником якого була родина. У її стінах були зосереджені основні педагогічні кадри, які проводили роботу з батьками на необхідному науковому рівні, враховуючи не тільки вікові та індивідуальні особливості дітей, умови їх родинного життя та стан виховання у родині, а й освітньо-виховні завдання класу та школи взагалі. Вона допомагала підприємствам та закладам організувати діяльність Ради підтримки родинам, де її вчителі виступали з лекціями та бесідами, проводили консультації. Організованим у її стінах заняттям належало центральне місце педагогічного всеобучу батьків у другій половині ХХ сторіччя.

Перш, ніж говорити про зміст та форми такої роботи школи, буде доцільним виділити її основні та додаткові види [14;24]. Зауважимо, що останні хоча і робили роботу з батьками більш різноманітною та цікавою, зусилля шкіл більш зосереджувалися на основних видах, якими було читання педагогічних лекцій та бесід, консультації батьків та проведення зборів. Батьківські конференції, диспути, дні відчинених дверей, вечори запитань та відповідей, збори татусів та інше відно-

силися до додаткових видів, що у даній статті обговорюватися не будуть. Тож перейдемо до розглядання основних форм просвіти батьків.

Авторитет школи та вчителів того часу багато у чому визначався вмілою організацією та проведенням батьківських зборів як школи виховання батьків, що формувала суспільну батьківську думку, батьківський колектив. У практиці шкіл того часу склалися наступні види батьківських зборів: це збори, на яких проводилися бесіди на виховні теми; збори, підготовлені з метою рекомендації досвіду виховання дітей у родині; збори-консультації; збори, де вчитель відповідає на запитання тощо [4;25], [5;28], [8;76], [9;21], [10;47], [14]. Найбільш ефективними були комбіновані батьківські збори, на яких, окрім просвіти батьків, підводилися підсумки навчально-виховної роботи за минулий період, позначалися нові цілі та завдання на наступний період.

Проводилися збори як класні, так і загальношкільні. Важливим етапом у проведенні був етап підготування, до якого, як правило, залучалися й батьки (члени батьківського комітету, актив батьків). При підготуванні зборів вчитель визначав коло питань, що виникали у процесі навчально-виховної роботи (теми, які обговорювали на зборах, були невід'ємною частиною програми підвищення педагогічної культури батьків). На засіданні комітету детально обговорювався порядок денний збору, об'єм роботи, розподілялися конкретні завдання серед батьків [9;22].

До кожних зборів готувалася виставка робіт учнів, яка відображувала їх класну та позакласну діяльність. Так, наприклад, до одних зборів готувалася виставка кращих зошитів з математики, до других – виставка кращих творчих робіт, на третьому демонстрували роботи з праці. Великий успіх мали виставки учнівських стіннівок, із яких батьки мали змогу дізнатися про суспільне життя колективу класу, про його успіхи та невдачі.

Зміст зборів визначався як у зв'язку з питаннями родинного виховання, що виникали у процесі роботи, так і згідно річному плану педагогічної просвіти [4, 8, 9, 13, 14], у якому охоплювалося досить широке коло педагогічних питань. Вагоме місце займало висвітлювання основних, тісно пов'язаних між собою сторін комуністичного виховання: розумового, трудового, фізичного, морального, естетичного. Зокрема, розкриваючи перед батьками завдання та засоби розумового виховання, вчитель роз'яснював учбовий план радянської школи, особливо зупиняючись на основних освітньо-виховних завданнях навчання класу, та вказував батькам на найбільш складні та важкі учбові теми, інструктуючи батьків, як допомогти дітям у навчанні, особливо у засвоєнні складних тем. У цьому випадку окрім педагогічної просвіти здійснювалося й завдання підвищення загальної культури, пропаганда наукових знань, батькам подавалися нові знання та відтворювалися у пам'яті знання, що були засвоєні раніше.

Учителя пояснювали батькам особливості розвитку та виховання школярів різного віку, вказуючи на появу у кожному віковому періоді нових психологічних якостей особливості. Багато уваги при цьому приділялося особливостям підліткового віку, змісту та методиці роботи з учнями V – VIII класів для того, щоб у практиці родинного виховання допомогти здолати труднощі підростання, якщо вони у дітей виникали.

Увага приділялася трудовому підготуванню школярів, питанням залучення дітей до суспільно корисної праці, професійному підготуванню учнів. Необхідним було пояснення батькам великого значення принципу з'єднання навчання з виробничою працею, розкриття перед ними перспективи життя та праці учнів після закінчення школи, проведення, так би мовити, «психологічного перепідготування» самих батьків у їх поглядах на майбутнє дітей.

У тісному зв'язку з питаннями трудового виховання висвітлювалося перед батьками складне питання свідомої дисципліни школярів, культури їх поведінки у суспільстві, змісту дисципліни та методів виховання дисциплінованості дітей у родині. Увагу зосереджували на питаннях зміцнення здоров'я дітей, їх фізичного виховання у родині. Систематично висвітлювалося питання естетичного виховання дітей різного віку та показувалося значення різних засобів у естетичному розвитку дітей. Приділялася увага й підготуванню юнаків та дівчат до майбутнього родинного життя тощо [4, 8, 9, 14].

Збори, як правило, проводив голова батьківського комітету. У кінці підбивалися висновки про роботу, зроблену на протязі місяця, та позначався план роботи на наступний місяць, розподілялися доручення серед батьків (визначалося, хто з батьків розповість дітям про свою професію або організує екскурсію на виробництво, хто підготує лекцію для батьків та інше). Всі збори протоколювалися, а документація зберігалася у вчителя [4, 5, 8, 9, 10, 14].

Провідною ж формою системи педагогічної просвіти батьків у другій половині XX сторіччя, як свідчить аналіз наукової літератури, було систематичне (приблизно один раз на місяць) читання лекцій та проведення бесід на педагогічні теми для батьків по кожному класу [1;67], [3;82], [7;17], [9;41], [14;98]. Знаючи особливості батьків свого класу, їх освіти, професію, умови родинного життя, враховуючи вік учнів та рівень їх розвитку, вчитель мав можливість більш конкретно висвітлити заздалегідь намічене питання, підказати, яку книгу прочитати, як її розуміти, як вірно застосувати отримані знання на практиці. Крім того, зустрічі батьків окремого класу у постійному складі допомагали формуванню колективу батьків, підвищували їх відповідальність за своїх дітей.

Зазвичай лекції не були довготривалими (не більше 40 хвилин), тому що після лекції звичайно відбувався обмін досвідом з питання, що обговорювалося, проводилися консультації. Важливим моментом було вміння лектора (у ролі якого були як вчите-

ля, так і самі батьки, що обирали тему згідно з рівнем освіти, професією тощо) просто та зрозуміло для всіх батьків викласти теорію питання, обов'язково супроводжуючи свою доповідь прикладами з життя колективу свого класу, а також прикладами з журналів, газет, книг тощо. Після викладення теорії питання, аналізу позитивних та негативних прикладів батькам зазвичай надавалися рекомендації. У кінці лекції лектором повідомлявся список літератури з даної теми, рекомендувалися журнальні статті, ознайомитися з якими батьки мали змогу на виставці, яку організовувала шкільна бібліотека [3;82], [7;17], [10;48].

І хоча, безумовно, вагомою перевагою лекцій по класам була наявність багатого матеріалу спостережень за життям родини та досвіду практичного вирішення виникаючих перед нею педагогічних питань, якою, власно, й володів класний керівник, педагог, що безпосередньо спілкувався з батьками (недостатньо було лише ознайомити з загальними положеннями науки), це не знімало необхідності проведення загальношкільних лекцій з педагогічних тем [3;82], [7;18], [10;48], [14;17], тому що саме вони сприяли підвищенню почуття відповідальності батьків за справи усієї школи взагалі. Темі загальних лекцій обиралися такі, що були цікаві усім батькам (наприклад: «Родина – первинний радянський колектив», «Приклад та авторитет батьків у вихованні дітей у родині», «Здоровий побут - найважливіша умова успішного виховання дітей у родині», «Культура та гігієна розумової праці» тощо). Було також доцільним проведення лекцій, пов'язаних з аналізом роботи школи та перспектив її розвитку [3, 7, 10, 14]. Читали ж такі лекції кваліфіковані вчителі, керівники шкіл, інспектори відділу народної освіти, методисти. Краще було, коли лекцію читав робітник даної школи, добре знайомий з умовами навчально-виховної роботи, який знав склад батьків та найважливіші завдання школи на кожному етапі [3, 14].

Усі лектори намагалися прочитати цікаву, насичену конкретним матеріалом, так би мовити «живу» лекцію, але організація такої форми просвіти батьків, як загальношкільні лекції, мала певні недоліки. По-перше, на цих лекціях були присутні батьки дітей з I по XI клас. Навіть при найвищій кваліфікації лектора задовольнити таку аудиторію було важко, тому що інтереси батьків учнів різного віку відрізнялися. Як зазначалося раніше, необхідною умовою для проведення саме цікавої лекції було наведення прикладів, які, як відомо, завжди прив'язані до того чи іншого віку. Так, наприклад, якщо лектор читав лекцію про режим дня та про дружбу та кохання, то друга частина лекції була не цікавою для батьків учнів I класу (не актуальною на ближчі роки). Лекція про режим дня мала зацікавити всіх батьків, але рекомендації все одно доводилося надавати кожній віковій групі окремо, що, звичайно, затягувало лекцію та робило її менш ефективною. По-друге, до таких лекцій було неможливим залу-

чити абсолютну більшість батьків, тому що шкільні зали, у яких вони читалися, вміщували максимум 500 чоловік, а педагогічної просвіти потребували усі батьки. По-третє ж, за всі роки навчання дітей батьки, що відвідували всі шкільні лекції, зустрічалися з повторенням деяких тем, що, безперечно, знижувало рівень їх активності, викликало небажання відвідувати наступні лекції [3;83], [14;18].

Це, звісно, не повний перелік недоліків загальношкільних лекцій, але й це вже свідчить про значну перевагу класних лекцій, перспективне планування яких завжди виключало повторення їх проведення, а також сприяло поступовому звиканню батьків до того, що кожна зустріч у класі поповнювала їх знання, допомагала формувати вміння та навички у вихованні дитини.

Читання у школі педагогічних лекцій лише доповнювало програму педагогічної просвіти батьків. Сама ж програма реалізувалася, перш за все, шляхом проведення бесід, як класних, так і індивідуальних [4;25], [10;47], [14]. Розглянемо для початку першу форму проведення бесід.

Говорячи про методику проведення педагогічних лекцій по класам, слід зауважити, що найбільш вдавалися та визивали живий відгук учасників ті бесіди, що були насичені повчальними прикладами з життя та праці дітей, та ті, що містили у собі вірний та переконуючий аналіз фактів. Важливою умовою ефективності класних бесід був обмін досвідом родинного виховання, вміло використовуючи який вчитель підводив слухачів до певних висновків та переказував ці висновки у добре продуманій та стисло сформульованій «Пам'ятки для батьків» за темою даної бесіди. В бесіді також проявлялося знання вчителем своїх вихованців, володіння педагогічною теорією та вміння надавати батькам слушну пораду [14;18].

Зазначимо, що така бесіда могла проводитися класним керівником як з батьками дітей усього класу, так і з окремими групами: з батьками неслухняних дітей або відмінників, з батьками неслухняних дітей тощо [10;47]. Склад аудиторії визначав тему та зміст бесіди. Звісно, бесіда класного керівника слугувала педагогічній просвіті батьків лише у тому випадку, коли вона мала певну тему, була добре підготовлена та продумана, містила у собі педагогічні висновки, поради та рекомендації. Заздалегідь складався план до кожної бесіди. Бесіда повинна була опиратися як на педагогічну теорію, так і на гарне знання учнів (їх характеру, звичок, гідності та недоліків, манери поведінки у той чи іншій ситуації тощо), життя класу, побутових умов кожної родини. Для того, щоб висновки було легше зрозуміти, вони будувалися на конкретних та життєвих фактах. Бесіди проводилися не частіше, ніж один раз на місяць. Тривалість бесіди на педагогічну тему не перебільшувала години [4;25], [10;47], [14;18].

Школи організовували також і виїзні бесіди. Робили це звичайно сільські школи, де навчалися

діти, що ходили до школи за декілька кілометрів, бо у їх селі не було школи. Організатори таких зустрічей намагалися уникати загальних бесід з усіма батьками одразу. Більш ефективними були бесіди з невеликою кількістю батьків, діти яких навчалися в одному або паралельних класах, коли педагогічні рекомендації спиралися на конкретні факти, близькі та цікаві для слухачів. Тому на такі бесіди виїжджали декілька класних керівників з метою одночасного проведення бесід на різні теми, згідно плану кожного класу, з невеликими групами батьків [4, 10]. Виправдовували себе на практиці також і стислі бесіди на педагогічну тему, що проводилися під час обідньої перерви на заводах та фабриках. Вони також надавали змогу охопити педагогічною просвітою тих батьків, що за причиною відсутності часу рідко відвідували школу.

Якщо у таких бесідах щось здавалося незрозумілим, або виникали питання, які не мали свого обговорення, зазвичай відбувалися індивідуальні бесіди з батьками. Такі бесіди допомагали встановити безпосередній контакт з членом родини, досягнути більшого взаєморозуміння у пошуку шляхів спільного впливу на дитину. Крім цього, індивідуальні бесіди дозволяли усувати негативні та закріплювати позитивні фактори у родинному вихованні школяра. Ініціаторами таких бесід могли бути як батьки, так і класний керівник [4, 9, 10, 14].

Отже, як ми бачимо, індивідуальні бесіди з батьками не тільки поєднувалися з класними, а й головним чином походили від них: вони виконували завдання зміцнення колективу батьків та підвищення їх власної відповідальності перед суспільством. Якщо класні педагогічні бесіди були основною формою колективної роботи з батьками, то особистісний контакт вчителів з батьками був основною формою роботи з родиною. Уміле поєднання цих форм роботи створювало гарний та міцний зв'язок вчителя з батьками.

Зазвичай після проведення бесід чи лекцій через певний час вчителя намагалися провести педагогічну консультацію для батьків [1;66], [2], [4], [5;32], [6;8], [11;12], [12;27]. Знання особливостей дитини, вміння об'єктивно проаналізувати ту чи іншу ситуацію, що викликала труднощі у вихованні, допомагали консультанту, яким частіше були педагог чи дитячий лікар, надати слушну практичну пораду, якої потребували батьки.

Багато вчителів практикували систематичне проведення як групових, так і індивідуальних консультацій. Проводилися вони як на різні теми, з будь-якого питання виховання або навчання (наприклад: «Як допомогти ліквідувати відставання у навчанні»), так і могли бути присвячені обговоренню статей з журналів [11;12]. Такі консультації проводилися у визначений заздалегідь так званий «батьківський день» (приблизно 2 – 3 рази на місяць) [1;66], [4].

Слід зазначити, що групові консультації були тісно пов'язані з темами колективних занять, а тому їх майже завжди можна було спланувати зазда-

легідь. Наведемо приклад. Припустимо, що батьки п'ятикласників прослухали лекцію «Моральне виховання підлітків у родині». Класний керівник, знаючи, що деяка група батьків потребує додаткових роз'яснень (причиною міг бути невисокий рівень їх освіти), звичайно влаштував через тиждень консультацію [4;25], [5;32]. У випадку, коли батьки задавали на консультації складне питання, відповідь на нього надавалася наступного разу (на наступній консультації), після одержання необхідного матеріалу, що стосувався якоїсь ситуації чи самої дитини [11].

Окрім групових консультацій виправдовувало себе й проведення індивідуальних консультацій, які помітно сприяли вихованню дітей, застерігали батьків від помилок. Тут буде доцільним навести приклад консультації матері, яка потребувала допомоги у залученні батька у вихованні сина. Звернення матері до консультанта поклато початок роботі з батьком. Спочатку батько обурювався, що якась молода вчителька повчала його, однак на заняття до школи все одно прийшов. Навіть почав виконувати практичні завдання. У кінці року зміна у відносинах між батьком та сином була вже помітна. Все частіше хлопчик розповідав про те, як вони з татом були у парку, як разом робили шпаківню для птахів. Батько почав допомагати дружині по господарству, знайшов час для бесід з сином, для читання йому книжок... [12;27]. Таких прикладів у літературі багато [1, 2, 4, 5, 6, 11, 12]. У кожному випадку під керівництвом консультанту вироблявся план подальшої дії. Зриви та невдачі обговорювалися разом з консультантом, іноді до такого обговорення залучалися й інші батьки, які відчували схожі труднощі. Це допомагало з багатьох варіантів знайти той, що мав значний вплив на ситуацію та дитину.

Висновок.

У ході дослідження встановлено, що у другій половині ХХ сторіччя склалася та затвердилася норма обов'язкової просвіти батьків, виправдали себе й форми розповсюдження педагогічних знань. І хоча у підвищенні рівня педагогічної культури було зацікавлено багато організацій та закладів, що сприяло розвитку суспільства взагалі, провідну роль у поширенні педагогічних знань серед населення грала школа.

Існували основні та додаткові форми просвітницької роботи школи з батьками, але зусилля шкільні більше зосереджувалися на проведенні перших форм роботи, а саме на читанні лекцій (як класних, так і загальношкільних), бесід (як класних, так і індивідуальних), наданні консультацій (як групових, так і індивідуальних) та проведенні батьківських зборів. Додаткові форми лише доповнювали їх. Така різноманітність форм робила процес педагогічної просвіти більш цікавим та зрозумілим для батьків, а вмале поєднання основних форм з додатковими сприяло підвищенню рівня педагогічної культури населення, характеристику якому планується надати у подальшому дослідженні.

Література

1. Абдрахманов Н. Педагогические знания – родителям //

- Народное образование. – 1972. - №9.
2. Бабанский Ю. Совершенствовать педагогическую пропаганду // Воспитание школьников. – 1984. - №3.
3. Воликова Т.В. Учитель и семья. - М.: Просвещение, 1979.
4. Гребенников И.В. Педагогика идет в семью // Семья и школа. – 1975. - №4.
5. Гребенников И.В. Школа и семья. – М.: Просвещение, 1985.
6. Гурова Р. Семья, школа, улица // Семья и школа. – 1968. – №9.
7. Демидов М.С., Копанев М.Д. Педагогическое просвещение и самообразование родителей. – Орел, 1971.
8. Демидов М.С. Родителям – педагогические знания // Народное образование. – 1969. - №6.
9. Маишева В.А. Работа с родителями: Пособие для учителя. Из опыта работы. – М.: Просвещение, 1982.
10. Орлов Б. Педагогическое просвещение родителей // Народное образование. – 1964. - №6.
11. Педагогические знания – в массы. [Сборник статей]. – Иркутск, 1963.
12. Педагогические знания – народу. (Сборник статей об опыте пропаганды педагогических знаний на Украине). Под ред. канд. пед. наук А.П. Кондратюка. - М.: Знание, 1968.
13. Примерная программа педагогического просвещения родителей. – II-е изд., испр. и доп. – М.: Знание, 1979.
14. Работа школы с родителями. Из опыта. (Сборник статей). М.: Учпедгиз, 1960.

Надійшла до редакції 10.12.2006р.

ГІПЕРМЕДІЙНА МОДЕЛЬ ПОБУДОВИ УЧБОВО - ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Денисова Л.В.

Національний університет фізичного
виховання і спорту України

Анотація. У статті здійснена спроба розробки системи методичних принципів побудови учбово-інформаційного гіпермедійного середовища та визначення основних етапів реалізації гіпермедійної моделі побудови учбово-інформаційного середовища підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту

Ключові слова: спорт, фізичне виховання, гіпермедійне середовище.

Аннотация. Денисова Л.В. Гипермедийная модель построения учебно-информационной среды подготовки специалистов по физическому воспитанию и спорту. В статье осуществлена попытка разработки системы методических принципов построения учебно-информационной гипермедийной среды и определение основных этапов реализации гипермедийной модели построения учебно-информационной среды подготовки специалистов по физическому воспитанию и спорту

Ключевые слова: спорт, физическое воспитание, гипермедийная среда.

Annotation.

In the article the attempt of development of methodical principles system of Hypermedia environment construction and determination of Hypermedia model basic phases implementation of construction of educational-informative environment of the physical education and sport specialists preparation is undertaken.

Key words: sport, physical education, hypermedia environment.

Вступ.

Інформатизація торкнулася різних аспектів діяльності людини і не минула сферу освіти. Інформатизація освіти включає виконання організаційних

заходів, впровадження апаратно-програмних засобів комп'ютерних мереж, розвиток учбово-інформаційних середовищ, заходи щодо наповнення інформаційних середовищ дидактичними матеріалами [1,3,6]. Всі перераховані елементи важливі для успішного впровадження сучасних інформаційних технологій у практику навчального процесу вузів фізкультурного профілю.

Термін учбово-інформаційне середовище ми розуміємо, зазвичай, як сукупність комп'ютерних засобів та способів їхнього функціонування, що використовуються для реалізації навчальної діяльності [1]. До складу комп'ютерних засобів входять апаратні, програмні та інформаційні компоненти, способи, використання яких регламентуються в методичному забезпеченні освітнього процесу. Сучасні комп'ютерні, мультимедійні і гіпертекстові технології дозволили перейти до створення учбово-інформаційних середовищ нового типу, в основі яких лежить гіпермедійна модель побудови. Такі середовища називають гіпермедійними учбово-інформаційними середовищами, вони відрізняються достатком і розмаїтістю матеріалу, форм і методів його подачі, а також свободою у виборі способу вивчення даного матеріалу. Гіпермедійні учбово-інформаційні середовища забезпечують адаптацію процесу навчання до індивідуальних характеристик студентів, сприяють зростанню їх активності, збільшуючи частку самостійної, індивідуальної роботи студентів при освоєнні великих обсягів інформації в процесі вивчення предмета, розвантажують викладачів від ряду трудомістких операцій щодо представлення навчальної інформації і контролю знань студентів.

На думку експертів [2], нові інформаційні технології навчання, зокрема, учбово-інформаційні гіпермедійні середовища, дозволяють підвищити ефективність практичних і лабораторних занять не менш чим на 30 %, об'єктивність контролю знань студентів - на 20-25%. Успішність у контрольних групах тих студентів, що навчаються з використанням освітніх інформаційних технологій, як правило, вище в середньому на 0,5 бала (за п'ятибальною системою оцінки).

Аналіз останніх публікацій показує, що, незважаючи на існуючі теоретичні і практичні розробки в області мультимедіа і дослідження в області гіпертекстового структурування інформації [4,7,8], можна констатувати, що залишається актуальною проблема реалізації гіпермедійних моделей побудови учбово-інформаційних середовищ підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту.

Робота виконана за планом НДР Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Формулювання цілей роботи.

Ціль дослідження – удосконалення навчального процесу підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту з використанням інформаційних технологій на прикладі гіпермедійного

учбового середовища навчального курсу з дисципліни «Комп'ютерні технології фізкультурно-оздоровчих занять».

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, вивчення педагогічного досвіду, анкетування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент із використанням тестування рівня показників навчальної успішності студентів.

Результати досліджень.

На початковому етапі розробки учбово-інформаційного гіпермедійного середовища нами були виділені наступні етапи:

1. Визначення та конкретизація завдань і цілей навчання відповідно з програмними вимогами щодо курсу, який вивчається, а також тих переваг, які будуть реалізовані в процесі навчання. При розробці гіпермедійного середовища рекомендується використання змісту тих тем, які мають більш виразно виражені смислові зв'язки і дозволяють використати аудіовізуальні засоби комплексної обробки інформації.

2. Проектування і створення дидактичних матеріалів. Дидактично підготовлений навчальний матеріал повинен містити основні поняття, терміни, визначення, ілюстрації, що дозволяють студентам зрозуміти основний смисловий зміст матеріалу, що викладається.

3. Логічний аналіз, структурування і систематизація навчального матеріалу. На цьому етапі досліджуваний матеріал ділиться на інформаційні одиниці з таким розрахунком, щоб можна було забезпечити логіку, обґрунтованість і доцільність пред'явлення потоків навчальної інформації в каналах прямого та зворотного зв'язку. На цьому етапі формулюється методика подачі навчального матеріалу, діалогових комунікацій, використання графіки, анімації, відеоряду, музично-мовних вставок.

4. Визначення вимог до знань та умінь студентів по досліджуваній дисципліні. На підставі аналізу відібраного навчального матеріалу розробляється система завдань, задач, питань, які забезпечують активну участь студента в діалоговому режимі, поетапне порівняння результатів навчання і рівня знань, що досягаються згідно пред'явлених вимог.

5. Проведення аналізу та вибір апаратних і програмних засобів.

6. Написання педагогічного сценарію та алгоритму функціонування гіпермедійного учбового середовища.

Особливу увагу при створенні інформаційно-учбового гіпермедійного середовища ми приділяли розробці його структури і сценарію. Як показує досвід знайомства з навчальними комп'ютерними програмами, структуризація матеріалу в них носить в основному лінійний характер, при якій зміна сторінок інформації (тематичні блоки, розділи та ін.) відбувається у певній послідовності. Однак при створенні гіпермедійних навчальних середовищ ураховується нова динаміка вивчення матеріалу, пов'язана з гіпертекстом, аудіо та відеорядом,

інтерактивністю гіпермедіа середовища. Найбільш точною формою опису цієї динаміки є педагогічний сценарій, що відрізняється своєю нелінійною формою розвитку та описом недетермінованої (тобто не цілком передбачуваної, різноманітної) взаємодії навчального середовища з користувачем.

Педагогічний сценарій гіпермедійного навчального середовища представляє собою опис зв'язків між сторінками інформації, який визначає активні елементи сторінки, впливаючи на які студент здійснює її зміни або зміну іншими сторінками. Для побудови гіпермедійного навчального середовища використовується нелінійний сценарій, у якому зміна сторінок залежить від відповідей студента або від його свідомого вибору. Таким чином, організація інформаційного середовища, при якій студенту надається вільна навігація за досліджуваним курсом з можливістю самостійного вибору необхідних сторінок інформації, називається гіпертекстовою, а зв'язки між сторінками - гіперзв'язками. Гіперзв'язки дозволяють краще виявити логічну структуру досліджуваного предмета.

Інформація, представлена в гіпермедійному навчальному середовищі, може містити тексти, таблиці, діаграми і графіки, повнокольорові зображення, звуковий супровід, відеокліпи та анімацію, посилання на інші сторінки (можливо, вилучені) та інші керуючі елементи. Впливаючи на керуючі елементи за допомогою "миші" або клавіатури, студент управляє розвитком сценарію.

Реалізацію проекту створення навчального середовища, що засноване на гіпермедійній моделі побудови, можна розглянути на прикладі розроблювального на кафедрі кінезіології НУФВСУ гіпермедійного навчального середовища навчального курсу «Комп'ютерні технології фізкультурно-оздоровчих занять». Відповідно до вище перерахованих основних етапів розробки інформаційно-навчального гіпермедійного середовища можна відзначити:

1. Учбово-інформаційне гіпермедійне середовище, яке розробляється, призначене забезпечити формування інформаційної культури фахівців з рекреації та оздоровчої фізичної культури в процесі підготовки до подальшої професійної діяльності.

2. Згідно з метою і завданнями дисципліни нами були проведені відбір і конструювання змісту навчання. При цьому враховувалися основні принципи побудови інформаційно-навчального гіпермедіа середовища: *модульність*, тобто функціональне наповнення середовища, утворене безліччю взаємозв'язаних модулів, кожний з яких орієнтований на реалізацію конкретних навчальних цілей, і *системність*, тобто функціональне наповнення середовища, розроблене з урахуванням роботи в єдиному комплексі.

2. Були визначені вимоги до знань та вмінь студентів по дисципліні з урахуванням використання в їхній професійній діяльності засобів сучасних інформаційних технологій в області оздоровчої

фізичної культури.

3. У результаті структурування і систематизації навчального матеріалу був визначений обсяг навчальної інформації, запропонованої на кожному занятті, розгорнуто зміст навчання по темах. При створенні нами учбово-інформаційного гіпермедіа середовища, що орієнтоване на процес засвоєння знань, нами були використані асоціативно-рефлекторна теорія засвоєння і теорія поетапного формування розумових дій П.Я. Гальперіна [2]. Відповідно до досліджень П.Я. Гальперіна, для того, щоб сформувати повноцінну розумову дію і для придбання студентами навичок або гарних умінь в цій дії, необхідно, щоб процес формування містив ряд обов'язкових етапів. Технічні можливості гіпермедіа дозволяють реалізувати послідовно кожний з етапів теорії П.Я. Гальперіна: запис і відтворення мови; використання одночасно декількох середовищ (комп'ютерної графіки, тексту, звуку); можливість у будь-який момент повернутися до попереднього фрагмента програми; вибір з бази даних необхідної аудіовізуальної інформації; дискретна подача аудіовізуальної інформації та ін.

4. У результаті проведення аналізу існуючих технічних і програмних засобів для реалізації гіпермедійної моделі побудови учбово-інформаційного середовища були сформульовані наступні вимоги до апаратного забезпечення: персональний комп'ютер РІІ 300 Mhz+, SVGA Video Card; вимоги до програмному забезпечення: Macromedia Flash, MX Player, Java Development Kit.

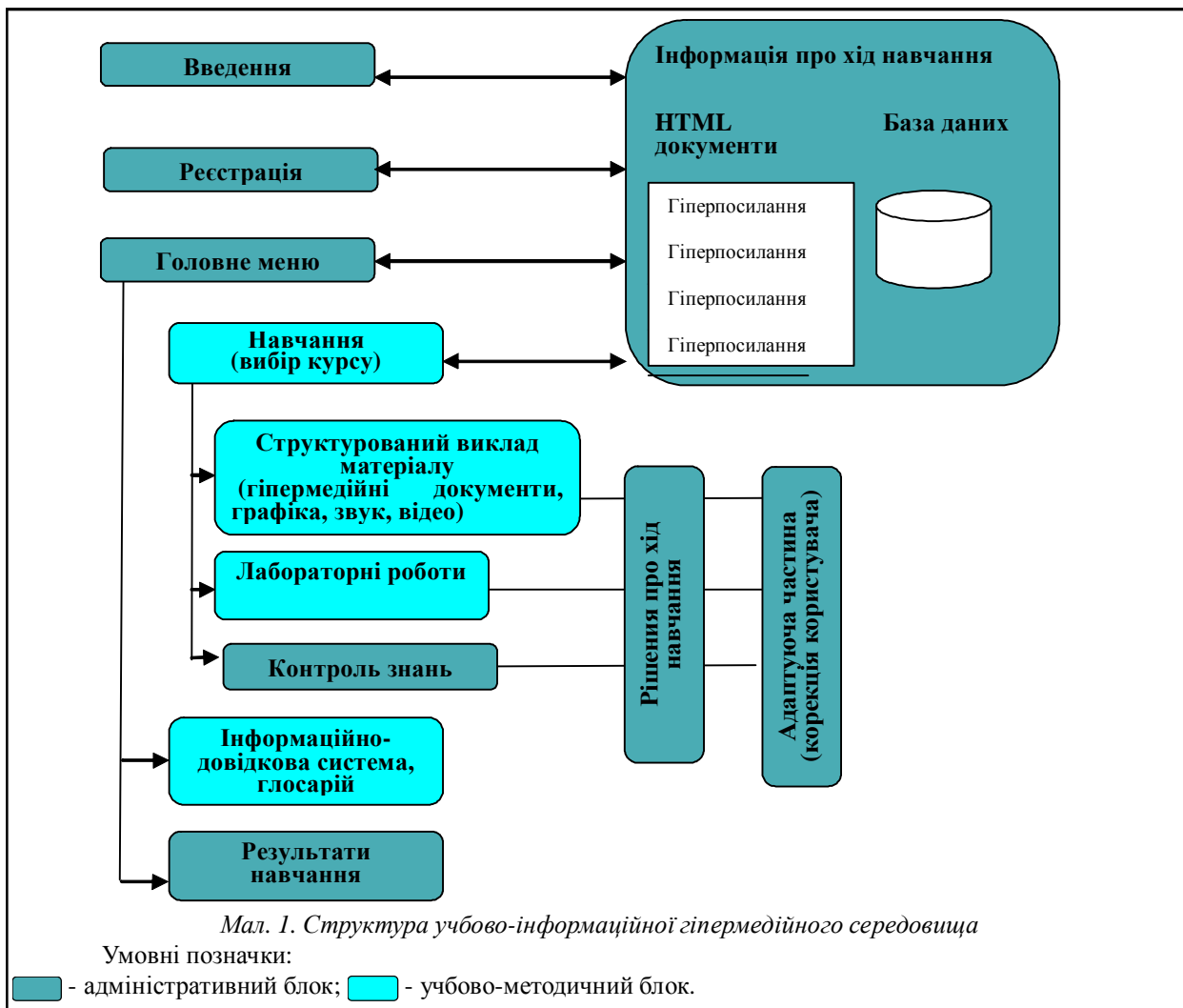
5. Для побудови гіпермедійного навчального середовища нами був використаний нелінійний сценарій, у якому зміна сторінок залежить від відповідей студента або від його свідомого вибору, тобто студенту надається вільна навігація за досліджуваним курсом з можливістю самостійного вибору необхідних сторінок інформації. Гіпертекстове подання матеріалу дозволяє краще виявити логічну структуру досліджуваного предмета.

6. Була розроблена структура учбово-інформаційного гіпермедійного середовища (Мал.1).

Учбово-інформаційне гіпермедійне середовище складається з двох блоків: адміністративного та учбово-методичного. Адміністративний блок забезпечує обслуговування користувачів, а саме: реєстрацію, контроль умінь і навичок студентів, налаштування системи, адміністрування баз даних статистичну обробку результатів тестування. Учбово-методичний блок включає всі необхідні освітні ресурси, необхідні при вивченні конкретної дисципліни, а саме: мультимедійний лекційний матеріал, інтерактивні навчальні завдання для тренінгу, засоби контролю знань студентів, інформаційно-довідкову систему і глосарій.

Висновки.

Наші дослідження показали, що рішення задачі вдосконалення навчального процесу підготов-

ки фахівців з фізичного виховання і спорту ми бачимо в створенні спеціального комфортного комп'ютерного середовища, у якому пред'явлення інформації здійснюється в найбільш оптимальній для сприйняття та засвоєння формі, тобто учбово-інформаційного гіпермедійного середовища. Нами запропоновані основні етапи і започаткована спроба реалізації гіпермедійної моделі побудови учбово-інформаційного середовища на прикладі створення гіпермедійного учбового середовища навчального курсу «Комп'ютерні технології фізкультурно-оздоровчих занять». У результаті досліджень проведені логічне структурування і систематизація навчального матеріалу з урахуванням основних принципів побудови інформаційно-навчального середовища, розроблений нелінійний педагогічний сценарій, проведено аналіз існуючих технічних і програмних засобів і сформульовані вимоги до апаратного забезпечення, розроблена структура учбово-інформаційного гіпермедійного середовища.

Надалі планується програмна реалізація і впровадження гіпермедійного учбового середовища навчального курсу «Комп'ютерні технології фізкультурно-оздоровчих занять» у навчальний процес підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту на кафедрі кінезіології НУФВСУ.

Література.

- Архипова Е.Н., Крюков В.В., Шахгельдян К.И., "Информационная обучающая среда на основе java-технологии и сервисов Интернет", Дистанционное образование №5, 1999, с.11-17.
- Гальперин П.Я. Психология мышления и учение о поэтапном формировании умственных действий // Исследования мышления советской психологией. М., 1966.
- Денисова А.Л., Инькова Н.А. Использование новых информационных технологий для разработки учебно-информационной обучающей среды: Сб. научных трудов «Качество информационных услуг» – Тамбов: ТГТУ, 2000, с. 24-32.
- Древс Ю.Г. Теория и практика создания электронных учебников: Учебно-методическое пособие в помощь автору – М.: Термика, 2004.
- Зайцева Н.Е. Информационно-обучающая среда: проблемы формирования и организации учебного процесса // Educational Technology & Society 6(2) 2003, с.143-159
- Инькова Н.А. Использование гипермедиа технологий для создания модели профессиональной среды подготовки современного специалиста (тезисы Межвузовской научно-методической конференции, Липецк, 3-4 февраля 1998 г.).
- Кашуба В., Бишевец Н., Сергієнко К. Інноваційний вектор модернізації дидактичного процесу в системі вищої фізкультурної освіти. Науково-практичний журнал «Спортивний вісник Придніпров'я», Дніпропетровськ, №1, 2006, с.38-41.
- Михеева Т.И. Разработка методов и средств построения компьютерных обучающих систем на основе гипертекстовых моделей. Автореф. дисс... канд. тех.наук. Самара,

- 1996.
9. Путилов Г.П., Воробьев Е.М. Информационно-образовательная технология «Математический анализ + Mathematica — М.: Книжный дом «Университет», 2000. — 64с.
 10. Путилов Г.П. Концепция построения информационно-образовательной среды технического вуза / М.: МГИЭМ, 1999. — 28 с.
 11. Журавлева И.И. Многомерный нелинейный подход к разработке гипермедийных учебников дистанционных курсов // журнал «Управляющие системы и машины» №4, 2004, с.87-91.

Надійшла до редакції 16.11.2006р.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ПСИХІЧНОЇ НАДІЙНОСТІ СПОРТСМЕНА В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД СТАНУ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ

Деревінська В.В.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

Анотація. Психічна надійність, стабільність, витримка, холоднокровність – якості, якими повинен володіти спортсмен для досягнення високих результатів, і які в свою чергу пов'язані з психофізіологічними особливостями. Нас, насамперед, будуть цікавити типологічні особливості спортсменів, тобто темперамент в сукупності з типом вищої нервової діяльності, по іншому – психофізіологічні відмінності, та їх вплив на стан психічної надійності.

Ключові слова: психічна надійність, спортсмен, нервові процеси, темперамент.

Аннотация. Деревинская В.В. Особенности проявления психической надежности спортсмена в зависимости от состояния нервной системы. Психическая надежность, стабильность, выдержка, холоднокровие – качества, которыми должен обладать спортсмен для достижения высоких результатов, которые в свою очередь связаны с психофизиологическими особенностями. Нас, в первую очередь, будут интересовать типологические особенности спортсменов, то есть, темперамент в сочетании с типом вышей нервной деятельности, иными словами – психофизиологические отличия и их влияние на состояние психической надежности.

Ключевые слова: психическая надежность, спортсмен, нервные процессы, темперамент.

Annotation. Derevinska V.V. Peculiarities of demonstration of sportsman psychological stability depending from nervous system. Psychological and emotional stability, self-control, composure are those qualities that an athlete has to possess in order to archive a highest athletic score. Those qualities in fact are deeply intertwined with the individual trends of each particular athlete. What interests us the most, is the athlete as an individual, i.e. temperament in conjunction with a highest cognitive processes of the central nervous system. Another words, how the psycho-physiological differences of each athlete affect the overall psychological stability.

Key words: psychological stability, athletes, cognitive processes, temperament.

Вступ.

В сучасній психофізіології особливе місце займають проблеми пов'язані із забезпеченням оптимального функціонального стану організму людей, які займаються спортивною діяльністю і проблема психічної надійності, як основного механізму емоційної стійкості, що забезпечує зниження високого

напруження психічних і фізіологічних функцій організму і, в першу чергу функціонального стану нервової системи, є безсумнівно актуальна як для розвитку загальнопсихологічної теорії, так і для практичної реалізації психологічних знань в різних сферах поведінки, трудової, навчальної, спортивної і інших видах напруженої діяльності, про що говорить ряд досліджень (Б.А.Вяткін, 1974; Е.П.Ільїн, 1983; А.В.Родіонов, 1983; Л.Ф.Єгупов, 1980; В.М.Шадрін, І.А.Сиротин і ін.). В психології спорту за останні десятиліття широко розвернулись дослідження, направлені на вивчення типологічних особливостей нервової системи представників різних видів спорту, темпераменту у співвідношенні з загальними і спеціальними здібностями до спортивної діяльності (Б.А.-Вяткін, А.В.Родіонов); співвідношення типологічних властивостей нервової системи та їх вплив на прояв психічної надійності, темпераменту і спортивної працездатності у представників різних видів спорту (Л.Ф.Єгупов, Б.І.Якубчик, Б.В.Суслов, А.Л.Вайнштейн, В.П.Жур та ін.).

Існує тісний взаємозв'язок психології фізичного виховання і спорту з фізіологією, особливо з фізіологією вищої нервової діяльності, фізіології аналізаторів, нейрофізіології. Це обумовлено необхідністю вивчення фізіологічних основ темпераменту спортсменів, властивостей нервової системи та їх вплив на стан прояву психічної надійності, що сприятиме правильному диференційному підбору методик у навчально-тренувальному процесі спортсменів.

Робота виконана за планом НДР Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди.

Формулювання цілей роботи.

Завдання дослідження:

1. Теоретично дослідити біологічні основи психічної надійності.

2. З'ясувати вплив властивостей нервової системи на стан прояву психічної надійності спортсмена.

Результати досліджень.

Вчення про типи вищої нервової діяльності, розроблене І.П.Павловим, говорить про наступне: вища нервова діяльність людини характеризується такими властивостями як, сила, рухливість і зрівноваженість основних нервових процесів – збудження і гальмування. В залежності від цих властивостей і їх поєднання знаходиться і стан вищої нервової діяльності індивідуума, який безпосередньо впливає на прояв психічної надійності. На індивідуально-психологічних і типологічних особливостях базується управління динамікою емоційного збудження, що сприяє формуванню емоційної стійкості, яка в свою чергу забезпечує надійність спортсмена. Л.П.Матвеев під надійністю дій спортсмена в змаганнях розуміє комплексний результат вдосконалення його навичок і здібностей.

А.В.Родіонов [10] вважає, що надійність дій спортсмена - здатність збереження (чи підвищення) високих спортивних результатів у відповідальних

змаганнях і важких умовах підготовки до них. Автор підкреслює, що основу надійності спортсмена складає біологічна надійність. Проте, В.А.Плахтієнко та Ю.М.Блудов [8] стверджують, що саме психологічний фактор являється одним із найважливіших у визначенні надійності спортсмена. А Ю.Я.Кісельов рахує, особливе значення має той факт, що надійність спортсмена пов'язана з проявами стану психічної готовності [4].

Багаточисленні дані показують, що надійність спортсмена залежить від типу нервової системи, її сили і слабкості, вираженість окремих ознак стану психічної готовності залежить від особливостей спортсмена. Проведене дослідження Ю.Я.Кісельовим [4] встановило, що прояв впевненості у собі і в перемозі статично достовірно пов'язане із силою нервової системи ($r=0,767$, $p<0,01$), прояв стремління до кінця боротися за перемогу – з силою ($r=0,655$, $p<0,01$) і врівноваженістю нервової системи ($r=0,451$, $p<0,05$), агресивністю ($r=0,450$, $p<0,05$), імпульсивністю ($r= -0,41$, $p<0,05$). Прояв перешкодостійкості – із силою ($r=0,430$, $p<0,05$) і врівноваженістю нервової системи ($r=0,361$, $p<0,1$), емоційною стійкістю ($r=0,530$, $p<0,01$), тривожністю ($r= -0,400$, $p<0,05$). Частота виникнення рівня емоційного збудження адекватного умовам і задачам змагальної діяльності, тобто оптимального – з силою ($r=0,501$, $p<0,01$), врівноваженістю нервової системи ($r=0,490$, $p<0,01$), з емоційною стійкістю ($r=0,405$, $p<0,05$). Встановлені також кореляційні відношення між надійністю спортсменів – стабільністю їх змагальних результатів – і їх типологічними і особистісними особливостями та якостями. Надійність боксерів позитивно корелює із силою нервової системи ($r=0,425$, $p<0,05$). Отож, неможна не погодитися із Л.П.Сурковим, що психологічної підготовки особливо потребують тривожні із слабкою нервовою системою, емоційно-нестійкі спортсмени, про що свідчать результати досліджень [2].

У підвищенні рівня психічної надійності не останню роль відіграють властивості темпераменту. Різні властивості нервової системи являють, на думку професора Л.В.Волкова [1], фізіологічною основою темпераменту, який характеризує людину зі сторони динаміки її психічних процесів. Л.Ф.Єгупов відмічає, що спортсмени із сильною нервовою системою добре переносять фізичні навантаження і тренування. Спортсмени із слабкою нервовою системою відрізняються недостатньою працездатністю, пропускають заняття, психічно ненадійні. Проте, французький дослідник Буаже Моріс прийшов до висновку, що кожна типологічна група володіє окремою працездатністю. За його даними і нервовий тип здатен виробляти багаточисленні кілограмометри; ергограма у нього знижується повільно. Що свідчить про велику силу опору нервової системи. Сильний але малонервовий тип також здатен виробляти багаточисленні кілограмометри, але низхідна частина його ергограми коротка і характеризується швидким виснаженням нервової системи. Найбільш

низьку і слабку фізичну працездатність має слабкий і малонервовий тип, у якого ергограма закінчується раптовим зниженням.

В процесі змагальної діяльності формуються індивідуальні шляхи адаптації до її вимог можливостей спортсмена. Виникає діалектичний зв'язок: тільки дякуючи високій варіативності поведінки і здатності пристосовуватись до мінливих умов. Спортсмен стає стійким до стресових впливів змагань. А це вимагає емоційного збудження, за словами А.В.Родіонова [10], тобто досить швидких емоційних реакцій, навіть, на несильний вплив. На думку С.Л.Рубінштейна, саме темперамент проявляється в емоційному збудженні – в силі емоційного збудження, швидкості з якою воно охоплює спортсмена – і стійкості, з якою воно зберігається. Мале сприймання нервової системи до збудження на неспецифічні подразники є однією із важливих причин рівня емоційної стійкості кращих спортсменів і як наслідок – психічної надійності, вважає В.А.Плахтієнко [8]. Р.Найдіфер рахує, що кожен спортсмен має свій оптимальний рівень емоційного збудження, при якому найбільш ефективно виступає у відповідальних змаганнях, причому рівень цей дуже індивідуальний і може істотно відрізнятись, навіть, у спортсменів, які спеціалізуються в одному виді спорту, які мають рівну ступінь майстерності: це пояснюється типом темпераменту. Автор вважає, що такі психічні стани як збудження і тривожність не являються ідентичними і в ряді випадків можуть розвиватися незалежно одне від одного. Чим вищий загальний рівень напруженості у людини, тим більш стійкими тенденціями прояву тривожності у всіх можливих ситуаціях вона володіє, тобто в таких випадках тривожність стає рисою чи властивістю характеру і темпераменту.

Більшість дослідників рахують, що у спортсменів з високим рівнем невротичності частіше зустрічаються зриви в змаганнях і їх результати менш стабільні. Ю.Ю.Палайма [7] зробив висновок, що команда, яка складається з баскетболістів з більш вираженою схильністю до екстраверсії і невротичності, повинна показати більш напористу гру, ніж команда вкомплектована гравцями з протилежними психічними властивостями, але не в стрес-ситуації. Є.П.Ільїн [3] пише, що властивості темпераменту пов'язані із властивостями нервової системи, але останні відображають особливості протікання нервових процесів, а властивості темпераменту – психологічні особливості людини, і по ієрархії займають проміжне місце між властивостями характеру (вищими) і властивостями нервової системи (нищими).

Практикою доведено, що результат спортивної діяльності покращується, коли він досягається з урахуванням конкретного виду темпераменту. Але не слід забувати, підкреслює І.М.Онищенко [6], що регулярні заняття спортом позитивно впливають на підвищення сили, врівноваженості та рухливості процесів вищої нервової діяльності. На цій основі можна формувати бажані прояви темпераменту.

Отже, теоретичний аналіз та вивчення передового досвіду свідчить, що психічна надійність є важливо-необхідним компонентом у функціональній структурі психофізіологічної конструкції особистості. Біологічна сторона психічної надійності обумовлена типологічними особливостями діяльності нервової системи. Найбільш надійні спортсмени характеризуються сильною, рухливою нервовою системою, з врівноваженими процесами збудження і гальмування. Сильна нервова система є найоптимальнішим типом, яка здатна зберігати емоційну стійкість та надійність у змагальній та тренувальній діяльності, хоча неможна говорити однозначно, серед слабких типів трапляються індивідуальності, які проявляють себе досить неординарно в непередбачених ситуаціях.

Дослідження властивостей нервової системи, взаємозв'язків психічних, психофізіологічних і фізичних параметрів дасть змогу розробити програму впровадження у навчально-виховний процес учнівської молоді методики підвищення психічної надійності.

Література.

1. Волоков Л.В. Теория спортивного отбора: способности, одаренность, талант. – К.: Вежа, 1997.
2. Вопросы психологической подготовки к соревнованиям в спорте. /Сборник научно-методических работ под ред. профессора А.Ц.Пуни. – Ленинград, 1972.-83с.
3. Ильин Э.П. Сила нервной системы и методики ее исследования: сб. науч. работ. Психофизиологические основы физ. воспитания и спорта. – Ленинград, 1972. – 186с.
4. Киселев Ю.Я. Влияние спорта на формирование личности. – М.: Знание, 1981.-64с.
5. Матвеев Л.П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов. – К.: Олимп. л-ра, 1999.- 546с.
6. Онищенко І.М. Психологічна підготовка спортсмена. - К.: Здоров'я, 1969. -149с.
7. Палайма Ю.Ю. Текущий результат игры и соревновательная деятельность спортсмена. – Теория и практика физич. к-ры, 1978.-№8.
8. Плахтиенко В.А., Блудов Ю.М. Надежность в спорте. – М.: ФиС, 1983.- 176с.
9. Психология и современный спорт сб. науч. работ. – М.: ФиС, 1973. – 162с.
10. Родионов А.В. Влияние психологических факторов на спортивный результат. – М.: ФиС, 1983. -112с.

Надійшла до редакції 21.11.2006р.

ПАРАМЕТРИ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ ФУТБОЛІСТІВ (НА ПРИКЛАДІ ІГОР ЧЕМПІОНАТУ СВІТУ 2006 РОКУ)

Дорошенко Е.Ю., Цапенко В.О., Шалфеев П.О.,
Петров В.О., Гусак О.Ю.

Запорізький національний університет

Анотація. Стаття присвячена аналізу та визначенню окремих параметрів змагальної діяльності кваліфікованих футболістів на чемпіонаті світу 2006 року в Німеччині. Ключові слова: футбол, параметри, змагальна діяльність, кваліфіковані спортсмени.

Анотация. Дорошенко Э.Ю., Цапенко В.А., Шалфеев П.А., Петров В.А., Гусак А.Е. Параметры соревновательной деятельности квалифицированных футболистов (на примере игр чемпионата мира 2006 года). Статья посвящена анализу и определению отдельных

параметров соревновательной деятельности квалифицированных футболистов на чемпионате мира 2006 года в Германии.

Ключевые слова: футбол, параметры, соревновательная деятельность, квалифицированные спортсмены.

Annotation.

The article is devoted to the analysis and decision of separate parameters of competition activity of skilled footballers on championship of world of 2006 in Germany. Keywords: football, parameters, competition activity, skilled sportsmen.

Вступ.

Розвиток футболу на сучасному етапі характеризується значним зростанням кількості спеціальної наукової та методичної літератури, яка висвітлює як загальнотеоретичні, так і прикладні проблеми підготовки кваліфікованих футболістів. Матеріали найбільш крупних світових футбольних форумів – чемпіонатів світу, чемпіонатів континенту, континентальних кубкових турнірів – є засадами фундаментальних інформаційних модулів про сучасний стан системи спортивного тренування в футболі.

Окремі компоненти цієї системи заслуговують детального вивчення внаслідок провідної ролі, яку ці компоненти, відіграють в загальній системі підготовки кваліфікованих футболістів. В першу чергу, до таких відносять наступні: подальший розвиток і удосконалення теоретико-методичних засад управління навчально-тренувальною та змагальною діяльністю в футболі із застосуванням системно-структурних методів аналітико-синтетичного характеру, оптимізація різних сторін підготовки футболістів різного віку, кваліфікації та ігрової спеціалізації, удосконалення системи комплексного контролю різних сторін підготовки футболістів на засадах багатокритеріальних підходів з урахуванням ієрархічної послідовності окремих параметрів внаслідок їх специфіки в структурі змагальної діяльності.

Окремого розгляду потребує питання вивчення, узагальнення, визначення спільних і специфічних рис понять «змагальна діяльність» і «техніко-тактична діяльність». Це стосується як теорії та методики спортивних ігор взагалі, так і футболу зокрема. На малюнку 1 схематично зображено погляди авторів дослідження на спільні та відмінні риси цих понять в системі загальної теорії спортивного тренування і підготовки кваліфікованих спортсменів. Вивчення єдності та відмінності цих ключових понять теорії спортивного тренування дозволяє уточнити деякі теоретико-методичні аспекти в системі підготовки кваліфікованих спортсменів спрямованих на оптимізацію процесу підготовки спортсменів і підвищення ефективності змагальної діяльності кваліфікованих футболістів.

Проблеми навчально-тренувальної та змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів детально розроблені в працях вітчизняних і закордонних фахівців. Зокрема, це стосується фундаменталь-

них праць В.Н.Платонова [1], М.М. Булатової [2], К.П. Сахновського [3], Л.П. Матвєєва [4], Ю.В. Верхошанського [5].

Сучасні системи підготовки кваліфікованих футболістів, особливості їх навчально-тренувальної та змагальної діяльності висвітлено в монографіях та дисертаціях Г.А. Лисенчука [6,7], В. Пшибильського [8], А.М. Зеленцова та співавт. [9,10]. Фактори, що забезпечують ефективність змагальної діяльності кваліфікованих футболістів і теоретико-методичні аспекти управління змагальною діяльністю в футболі вивчено, викладено та узагальнено в працях В.В. Головка [11] та Тюленькова С.Ю. [12] відповідно.

Параметри змагальної діяльності кваліфікованих футболістів на матеріалах чемпіонату світу з футболу 2006 року ще не розглядалися фахівцями в спеціальній науковій і методичній літературі. Прогрес світового футболу, сучасний стан системи підготовки і основних параметрів техніко-тактичної діяльності вимагає уточнення якісних і кількісних характеристик змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів. Це дозволить оптимізувати процес підготовки кваліфікованих футболістів і підвищити ефективність їх змагальної діяльності.

Дослідження виконано у відповідності з планом науково-дослідної роботи кафедри спортивних ігор факультету фізичного виховання Запорізького національного університету за темою "Оптимізація навчально-тренувальної та змагальної діяльності у спортивних іграх" (затверджено на засіданні кафедри спортивних ігор, протокол №7 від 05.02.2004 р.; вченою радою факультету фізичного

виховання ЗДУ, протокол № 11 від 23.02.2004 р., науково-технічною радою ЗДУ, протокол № 7 от 19.02.2004 р.).

Формулювання цілей роботи.

Метою дослідження є визначення орієнтовно-оптимальних (модельних) параметрів змагальної діяльності кваліфікованих футболістів на змаганнях чемпіонату світу 2006 року (на прикладі збірної України і команд – переможця і призерів).

Методи дослідження:

- методи одержання ретроспективної інформації: аналіз і узагальнення спеціальної наукової та науково-методичної літератури, статистичних матеріалів комплексних наукових груп, перегляд і аналіз відеокасет, узагальнення передового педагогічного досвіду;

- методи збору поточної інформації: педагогічні спостереження, аналіз та оцінювання параметрів змагальної діяльності кваліфікованих футболістів провідних збірних світу (за результатами чемпіонату світу 2006 року).

На початковому етапі вивчена, проаналізована й узагальнена спеціальна наукова і науково-методична література, передовий досвід спортивної практики з проблематики визначення орієнтовно-оптимальних (модельних) параметрів змагальної діяльності кваліфікованих футболістів, відеоматеріали турніру чемпіонату світу з футболу 2006 року, статистичні матеріали комплексних наукових груп.

На основному етапі дослідження проаналізовано та визначено оптимальні параметри ефективності змагальної діяльності кваліфікованих фут-

болістів на прикладі збірних команд – переможців і призерів чемпіонату світу 2006 року та збірної України.

На заключному етапі результати досліджен-

ня оброблено, узагальнено й класифіковано в аспектах оптимізації навчально-тренувального процесу кваліфікованих футболістів та підвищення ефективності їх змагальної діяльності.

Об'єкт дослідження – змагальна діяльність

Таблиця 1

Параметри змагальної діяльності кваліфікованих футболістів у фінальному турнірі чемпіонату світу 2006 року

Збірні команди	Ігри	Г	ГМ	% реал.	У	Ус	К	О	Ф
Австралія	4	5	15	33,33	54	27	20	9	97
Англія	5	6	18	33,33	67	29	29	10	75
Ангола	3	1	2	50	33	11	13	14	76
Аргентина	5	11	17	64,71	53	26	28	20	100
Бразилія	5	10	25	40	67	35	31	15	75
Гана	4	4	17	23,53	61	22	17	25	97
Німеччина	7	14	36	38,89	110	48	32	22	120
Голландія	4	3	9	33,33	50	26	19	11	85
Іран	3	2	9	22,22	29	18	9	8	55
Іспанія	4	9	17	52,94	68	34	36	3	71
Італія	7	12	35	34,29	83	48	44	35	104
Коста-Ріка	3	3	6	50	28	11	9	9	49
Кот Д'Івуар	3	5	14	35,71	49	23	23	11	46
Мексика	4	5	18	27,78	47	22	22	5	94
Парагвай	3	2	7	28,57	39	14	11	7	46
Польща	3	2	4	50	22	13	23	6	50
Португалія	7	7	29	24,14	104	53	44	19	119
США	3	2	6	33,33	20	4	11	7	56
Саудівська Аравія	3	2	6	33,33	26	9	10	6	58
Сербія і Монтенегро	3	2	3	66,67	21	8	11	3	59
Того	3	1	11	9,09	27	12	9	12	59
Тринідад і Тобаго	3	0	5	0	22	7	5	6	47
Туніс	3	3	4	75	19	8	7	11	65
Україна	5	5	19	26,32	54	25	19	13	105
Франція	7	9	34	26,47	77	35	41	28	125
Хорватія	3	2	11	18,18	33	12	21	12	59
Чехія	3	3	9	33,33	36	17	15	14	53
Швейцарія	4	4	14	28,57	46	25	22	8	62
Швеція	4	3	14	21,43	48	24	30	7	67
Еквадор	4	5	10	50	41	18	17	11	80
Південна Корея	3	3	8	37,50	36	16	11	6	46
Японія	3	2	5	40	27	10	11	8	39
Середнє значення	-	2,30	6,83	33,64	23,39	10,78	10,16	5,95	36,55
Усього	64	147	437	33,64	1497	690	650	381	2339

кваліфікованих футболістів на змаганнях чемпіонату світу 2006 року.

Предмет дослідження – параметри ефективності змагальної діяльності кваліфікованих футболістів на змаганнях чемпіонату світу 2006 року.

Результати дослідження.

Порівняльний аналіз ефективності змагальної діяльності футболістів збірної України і команд – переможця і призерів чемпіонату світу 2006 року проведений на за показниками, які наведені в таблицях 1-5. Вивчення параметрів змагальної діяльності кваліфікованих футболістів при проведенні порівняльного педагогічного аналізу доцільно застосовувати визначене групування окремих параметрів за сутністю їх ролі та значення в структурі змагальної діяльності. На наш погляд, найбільш доцільним є наступне групування наявних параметрів у структурі змагальної діяльності кваліфікованих футболістів:

- перша група: кількість ігор, кількість на-

браних очок, середній показник за гру;

- друга група: кількість голів, кількість голевих моментів, % реалізації;

- третя група: загальна кількість ударів, кількість ударів у створ воріт, % ефективності;

- четверта група: кількість кутових, кількість офсайдів, кількість фолів.

Дане групування параметрів змагальної діяльності не випадкове. Воно найбільш оптимально відображує своєрідну «вагу», ієрархію груп параметрів, яку вони мають в структурі змагальної діяльності кваліфікованих футболістів з точки зору її ефективності.

Порівняльний педагогічний аналіз першої групи параметрів змагальної діяльності дозволив отримати наступні результати: Італія – 7 ігор, 19 очок, середній показник набраних за гру очок - 2,71; Франція – 7 ігор, 14 очок, середній показник набраних за гру очок – 2; Німеччина – 7 ігор, 18 очок, середній показник набраних за гру очок – 2,57; Пор-

Таблиця 2

Параметри змагальної діяльності футболістів збірної Німеччини в іграх чемпіонату світу 2006 року

Ігри	Г	ГМ	%	У	Ус	К	О	Ф
Коста-Ріка (4:2)	4	6	66,67	21	10	7	3	11
Польща (1:0)	1	7	14,29	16	8	10	6	17
Еквадор (3:0)	3	6	50	15	9	2	3	18
Швеція (2:0)	2	6	33,33	24	10	3	4	15
Аргентина (1:1 (пен. 4:2))	1	2	50	9	4	4	3	23
Італія (0:2)	0	4	0	13	2	4	2	21
Португалія (3:1)	3	5	60	12	5	2	1	15
Середнє значення	2	5.14	38,89	15,71	6,86	4,57	3,14	17,14
Усього	14	36	38,89	110	48	32	22	120

Примітка: Г – голи; ГМ – голеві моменти; % - відсоток реалізації; У – удари по воротах; Ус – удари в створ; К – кутові удари; О – офсайди; Ф – фолі.

Таблиця 3

Параметри змагальної діяльності футболістів збірної Італії в іграх чемпіонату світу 2006 року

Ігри	Г	ГМ	%	У	Ус	УГ	О	Ф
Гана (2:0)	2	8	25	18	13	12	3	8
США (1:1)	1	4	25	10	3	7	11	13
Чехія (2:0)	2	5	40	14	6	5	2	15
Австралія (1:0)	1	6	16,67	11	6	2	2	17
Україна (3:0)	3	3	100	10	7	1	2	15
Німеччина (2:0)	2	6	33,33	15	10	12	11	19
Франція (1:1 (по пен. 5:3))	1	3	33,33	5	3	5	4	17
Середнє значення	1.71	5	34,29	11.86	6,86	6,29	5	14,86
Усього	12	35	34,29	83	48	44	35	104

Примітка: Г – голи; ГМ – голеві моменти; % - відсоток реалізації; У – удари по воротах; Ус – удари в створ; К – кутові удари; О – офсайди; Ф – фолі.

Таблиця 4

Параметри змагальної діяльності футболістів збірної Франції в іграх чемпіонату світу 2006 року

Ігри	Г	ГМ	%	У	Ус	К	О	Ф
Швейцарія (0:0)	0	3	0	9	3	4	5	18
Південна Корея (1:1)	1	5	20	15	4	6	4	20
Того (2:0)	2	11	18,18	17	9	9	5	12
Іспанія (3:1)	3	4	75	9	5	5	8	23
Бразилія (1:0)	1	3	33,33	9	5	7	4	17
Португалія (1:0)	1	3	33,33	5	4	3	0	11
Італія (1:1 (пен. 3:5))	1	5	20	13	5	7	2	24
Середнє значення	1,29	4,86	26,47	11	5	5,86	4	17,86
Усього	9	34	26,47	77	35	41	28	125

Примітка: Г – голи; ГМ – голюві моменти; % - відсоток реалізації; У – удари по воротах; Ус – удари в створ; К – кутові удари; О – офсайди; Ф – фоли.

Таблиця 5

Параметри змагальної діяльності футболістів збірної Португалії в іграх чемпіонату світу 2006 року

Ігри	Г	ГМ	%	У	Ус	К	О	Ф
Ангола (1:0)	1	4	25	16	8	5	0	20
Іран (2:0)	2	6	33,33	18	10	13	4	19
Мексика (2:1)	2	4	50	14	6	4	1	27
Голландія (1:0)	1	2	50	10	6	3	4	10
Англія (0:0 (по пен. 3:1))	0	3	0	21	10	4	3	10
Франція (0:1)	0	2	0	12	5	8	4	18
Німеччина (1:3)	1	8	12,50	13	8	7	3	15
Середнє значення	1	4,14	24,14	14,86	7,57	6,29	2,71	17
Усього	7	29	24,14	104	53	44	19	119

Примітка: Г – голи; ГМ – голюві моменти; % - відсоток реалізації; У – удари по воротах; Ус – удари в створ; К – кутові удари; О – офсайди; Ф – фоли.

Таблиця 6

Параметри змагальної діяльності футболістів збірної України в іграх чемпіонату світу 2006 року

Ігри	Г	ГМ	%	У	Ус	К	О	Ф
Іспанія (0:4)	0	2	0	5	2	1	8	14
Саудівська Аравія (4:0)	4	8	50	19	9	6	0	25
Туніс (1:0)	1	4	25	7	5	3	2	15
Швейцарія (0:0 (по пен. 3:0))	0	2	0	10	2	6	1	20
Італія (0:3)	0	3	0	13	7	3	2	31
Середнє значення	1	3,80	26,32	10,80	5	3,80	2,60	21
Усього	5	19	26,32	54	25	19	13	105

Примітка: Г – голи; ГМ – голюві моменти; % - відсоток реалізації; У – удари по воротах; Ус – удари в створ; К – кутові удари; О – офсайди; Ф – фоли.

тугалія – 7 ігор, 15 очок, середній показник набраних за гру очок – 2,14; Україна – 5 ігор, 9 очок, середній показник набраних за гру очок – 1,8. За результатами порівняльного педагогічного аналізу можна констатувати, що збірна України, яка посіла

на чемпіонаті світу 5-8 місце, має нижчі показники, ніж команди, які зайняли 1-4 місця на чемпіонаті світу. Орієнтовно-оптимальними (моделними) для першої групи є наступні параметри – кількість ігор максимальна (у нашому випадку - 7), кількість на-

браних очок – 16-17, середній показник набраних за гру очок – 2,36.

Показники другої за значенням групи складають параметри змагальної діяльності, які мають безпосередній вплив на завершальний результат гри, на відміну від параметрів першої групи, які значною мірою є складовою результуючої частини змагальної діяльності. Друга група параметрів провідних збірних команд світу має наступні показники: Італія – 12 голів, 35 гольових моментів, відсоток реалізації – 34,29%; Франція – 9 голів, 34 гольові моменти, відсоток реалізації – 26,47%; Німеччина – 14 голів, 36 гольових моментів, відсоток реалізації – 38,89%; Португалія – 7 голів, 29 гольових моментів, відсоток реалізації – 24,14%; Україна – 5 голів, 19 гольових моментів, відсоток реалізації – 26,32%. За результатами порівняльного педагогічного аналізу параметрів змагальної діяльності другої групи можна констатувати, що збірна України практично не поступається за показниками цієї групи командам, які посіли 1-4 місця на чемпіонаті світу 2006 року. Орієнтовно-оптимальними (модельними) для другої групи є наступні параметри: кількість забитих голів – 10-11, кількість створених гольових моментів – 33-34, відсоток реалізації – 30,95. Показник збірної України – 26,32% менше, ніж модельний – 30,95, але практично однаковий з показниками збірних Франції – 26,47% і Португалії – 24,14.

Показники ударів м'яча по воротах є одними з найбільш об'єктивних в загальній структурі, від якої залежить ефективність змагальної діяльності. Голи і гольові моменти є їх прямим наслідком. Тому зрозуміло, чому в ієрархічній структурі групування параметрів змагальної діяльності кваліфікованих футболістів показники ударів м'яча по воротах складають третю групу. На підставі даних дослідження отримано наступні результати: Італія – 83 удари по воротах, 48 ударів у створ воріт, відсоток ефективності – 57,83%; Франція – 77 ударів по воротах, 35 ударів у створ воріт, відсоток ефективності – 45,45%; Німеччина - 110 ударів по воротах, 48 ударів у створ воріт, відсоток ефективності – 43,64%; Португалія – 104 удари по воротах, 53 удари в створ воріт, відсоток ефективності - 50,96%; Україна – 54 удари по воротах, 25 ударів у створ воріт, відсоток ефективності – 46,29%. За показниками третьої групи параметрів змагальної діяльності показники збірної України нижче за орієнтовно-оптимальні (модельні) ($46,29\% < 49,47$), але перевищують показники збірних команд Німеччини і Франції ($46,29 > 43,64$ і $46,29 > 45,45$ відповідно).

Четверту групу показників складають наступні параметри змагальної діяльності: кількість кутових ударів, кількість офсайдів, кількість фолів. У результаті власних досліджень отримано наступні показники: Італія – 44 кутових, 35 офсайдів, 104 фолі. У середньому за 7 ігор маємо наступні середні показники – 6,29 кутових, 5 офсайдів, 14,86 фолів. Збірна Франції – 41 кутовий, 28 офсайдів, 125 фолів. Середні показники за 7 ігор становлять: 5,86 куто-

вих, 4 офсайди, 17,86 фолів. Збірна Німеччини – 32 кутових, 22 офсайди, 120 фолів. Середні показники за 7 ігор становлять: 4,57 кутових, 3,14 офсайдів, 17,14 фолів. Збірна Португалії – 44 кутових, 19 офсайдів, 119 фолів. Середні показники за 7 ігор становлять: 6,29 кутових, 2,71 офсайдів, 17 фолів. У порівнянні зі збірними командами, які посіли 1-4 місця на чемпіонаті світу 2006 року показники збірної України мають наступний вигляд – 19 кутових, 13 офсайдів, 105 фолів; середні показники за 5 ігор: 3,8 кутових, 2,6 офсайдів, 21 фол.

За результатами порівняльного педагогічного аналізу показників четвертої групи параметри збірної України з футболу виглядають наступним чином: показники кількості кутових ударів нижчі за модельні показники – $3,8 < 5,75$; показники кількості офсайдів нижчі за модельні показники – $2,6 < 3,71$; показники фолів перевищують модельні показники: $21 > 16,72$.

Висновки.

Вищенаведене дозволяє констатувати наступне:

1. Педагогічний аналіз показників змагальної діяльності кваліфікованих футболістів свідчить, що орієнтовно-оптимальними (модельними) є параметри, які отримані за результатами змагальної діяльності збірних команд, що посіли 1-4 місця на чемпіонаті світу 2006 року – Італії, Франції, Німеччини, Португалії:

- кількість ігор максимальна (у нашому випадку - 7), кількість набраних очок – 16-17, середній показник набраних за гру очок – 2,36; кількість забитих голів – 10-11, кількість створених гольових моментів – 33-34, відсоток реалізації – 30,95; кількість ударів по воротах – 93-94, кількість ударів у створ воріт – 46-47, відсоток ефективності – 49,47; кількість кутових ударів – 5,75, кількість офсайдів – 3,71, кількість фолів – 16,72.

2. Параметри змагальної діяльності збірної України з футболу (5-8 місця на чемпіонаті світу 2006 року) є наступними:

- кількість ігор - 5, кількість набраних очок - 9, середній показник набраних за гру очок – 1,8; кількість забитих голів - 5, кількість гольових моментів - 19, відсоток реалізації – 26,32; кількість ударів по воротах - 54, кількість ударів у створ воріт - 25, відсоток ефективності – 46,29; кількість кутових ударів – 3,8, кількість офсайдів – 2,6, кількість фолів – 21.

3. В цілому, порівняльний аналіз параметрів змагальної діяльності збірної України свідчить, що вона за переважною більшістю проаналізованих показників поступається орієнтовно-оптимальним (модельним), які отримані за результатами аналізу змагальної діяльності команд, що посіли 1-4 місця на чемпіонаті світу 2006 року.

Перспективи подальших розвідок ґрунтуються на засадах подальшого визначення та уточнення параметрів ефективності змагальної діяльності кваліфікованих футболістів, виокремлення

найбільш значущих для результативності змагальної діяльності параметрів та їх перевірки на засадах поєднання теоретичних методів факторного аналізу та головних компонент з практичною діяльністю.

Література.

1. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте: Учебник для студентов вузов физического воспитания и спорта. – К.: Олимпийская литература, 1997. – 384 с.
2. Булатова М.М. Теоретико-методические основы реализации функциональных резервов спортсменов в тренировочной и соревновательной деятельности: дисс. ... доктора пед. наук. – К., 1997, 356 с.
3. Сахновский К.П. Теоретико-методические основы системы многолетней спортивной подготовки: Автореф. дисс. ... доктора пед. наук. – К., 1997. – 48 с.
4. Матвеев Л.П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов: учебное издание. – К.: Олимпийская литература, 2002. – 319 с.
5. Верхошанский Ю.В. Исследование закономерностей процесса становления спортивного мастерства в связи с проблемой оптимального управления многолетней тренировкой (на материале скоростно-силовых видов спорта): Автореф. дисс. ... доктора пед. наук. – М., 1973. – 39 с.
6. Лисенчук Г.А. Управление подготовкой футболистов. - К.: Олимпийская литература, 2003. – 271 с.
7. Лисенчук Г.А. Теоретико-методичні основи управління підготовкою футболістів 7-16 років: Автореф. дис. ... доктора наук з фізичного виховання та спорту. – К.: 2004. – 42 с.
8. Шибицкий В. Комплексный контроль в системе многолетней подготовки футболистов детского и юношеского возраста: Дисс. ... доктора наук по физическому воспитанию и спорту. – К.: 1998. – 372 с.
9. Зеленцов А.М., Лобановский В.В. Моделирование тренировки в футболе. – К.: Здоров'я, 1983. – 136 с.
10. Зеленцов А.М., Лобановский В.В., Ткачук В.Г., Кондратьев А.И. Тактика и стратегия в футболе. - К.: Здоров'я, 1989. – 192 с.
11. Головкин В.В. Факторы, обеспечивающие эффективность соревновательной деятельности квалифицированных спортсменов в футболе: Автореф. дисс. ... канд. пед. наук. - СПб., 2002. - 24 с.
12. Тюленьков С.Ю. Теоретико-методические аспекты управления подготовкой высококвалифицированных футболистов: Автореф. дисс. ... доктора пед. наук. - М., 1996. - 44 с.

Надійшла до редакції 12.12.2006р.

СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕБЫВАНИЯ ВЫСОКОКВАЛИФИЦИРОВАННЫХ СПОРТСМЕНОВ НА ЭТАПЕ СОХРАНЕНИЯ ДОСТИЖЕНИЙ В ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ГИМНАСТИКЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ИХ РЕШЕНИЯ

Дудко М.С.

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. Рассмотрены проблемы, которые влияют на длительность пребывания спортсменок на этапе сохранения достижений. Представлены пути решения данных проблем благодаря введению индивидуализации подготовки, детального изучения соревновательной деятельности спортсменок и урегулированию и формированию четких условий и сроков отбора в сборные команды.

Ключевые слова: спортсменка, достижения, художественная гимнастика.

Анотация. Дудко М.С. Сучасні проблеми перебування висококваліфікованих спортсменок на етапі збереження досягнень у художній гімнастиці та шляхи їх вирішення. Розглянуто проблеми які впливають на тривалість перебування спортсменок на етапі збереження досягнень у художній гімнастиці. Представлені шляхи вирішення цих проблем завдяки запровадженню індивідуалізації підготовки, детального вивчення змагальної діяльності спортсменок, та врегулювання і налагодження чітких умов та строків відбору до збірних команд. Ключові слова: спортсменка, досягнення, художня гімнастика.

Annotation. Dudko M.S. Modern problems of stay highly skilled sportswomen at a stage of preservation of achievements in art gymnastics and prospects of their decision. The factors of athletes' preparation at the stage of maintain of achievements. Rules, anthropometric indexes, judging and their impact on prolongation of performances in elite sports have been analyzed.

Key words: sportswoman, achievement, art gymnastics.

Введение.

В основе деятельности спортсменов в олимпийском спорте, от этапа начальной подготовки и до этапа сохранения высшего спортивного мастерства, преимущественно ставят задачи выхода и достижения наивысших результатов на Олимпийских играх.

Не вызывает сомнений тот факт, что высокие достижения многих выдающихся спортсменов с годами тяжело повторить, несмотря на значительные организационные и финансовые вложения. Поэтому наряду с проблемой совершенствования системы подготовки спортивного резерва, является и проблема продолжительного сохранения спортивной карьеры спортсменами, которые достигли высочайшего уровня [1]. Однако лишь при правильной организации подготовки, эффективном научно-методическом и медицинском обеспечении, высокой квалификации тренеров, наличии современной материально-технической базы и др., спортсмены, находящиеся на этапе сохранения высшего спортивного мастерства, смогут достичь результатов, позволяющих им бороться за награды на таких соревнованиях, как чемпионаты Европы, мира, Игры Олимпиад [6].

Возрастающая конкуренция на мировом гимнастическом помосте, а также регулярные изменения правил соревнований FIG предопределяют необходимость дальнейшего совершенствования всех компонентов исполнительского мастерства, которое достигается лишь в процессе многолетней работы гимнасток. В настоящее время спортсменкам, занимающимся художественной гимнастикой необходимо иметь большой стаж выступлений на мировой арене, чтобы претендовать на высшие награды соревнований, поэтому выступление на одних Играх Олимпиад, как правило, не позволяет спортсменке, подняться на пьедестал [1]. Не меньшую роль в достижении наивысших результатов играет и принадлежность к известным школам художественной гимнастики, как, например, украинской школе Дерюгиных, российской школе Ирины Винер, белорусской школе, имеющих традиции под-

готовки выдающихся спортсменов на протяжении ряда олимпийских циклов.

Значимым мотивом для удержания в спорте служит – желание войти в элитную группу гимнасток. В связи с этим видится необходимым определить значимые факторы, влияющие на результат выступлений гимнасток находящихся на этапе сохранения достижений на Играх Олимпиад. [1].

Работа выполнена по плану НИР Национального университета физического воспитания и спорта Украины.

Формулирование целей работы.

Цель исследования – определить проблемы и перспективные направления их решения в подготовке высококвалифицированных спортсменов на этап сохранения достижений в художественной гимнастике.

Методы исследования. В работе использовались анализ научно-методической и специальной литературы, данные Internet, сопоставление.

Результаты исследования.

Анализ литературных источников позволяет утверждать, что в современной системе подготовки высококвалифицированных спортсменов на этапе сохранения достижений в художественной гимнастике существуют следующие проблемы:

1. Невнимание к индивидуализации процесса подготовки спортсменов на этапе сохранения достижений в художественной гимнастике. Подтверждением того, что индивидуальные особенности гимнасток учитываются явно недостаточно, является то, что многие способные гимнастки ушли из спорта, в значительной мере не раскрыв своих возможностей. Это связано с тем, что в отношении к ним была применена стандартная система подготовки, не учитывающая их индивидуальных, психических особенностей, функциональных и адаптационных резервов.

Решением данной проблемы должно быть глубокое изучение индивидуальных особенностей гимнасток, степени исчерпанности адаптационных ресурсов, наличия резервных возможностей организма, степени влияния тренировочных и соревновательных нагрузок на функциональное состояние и уровень подготовленности квалифицированных спортсменов. Эти факторы позволят вплотную подойти к решению проблемы эффективного управления через индивидуализацию процесса подготовки спортсменов в художественной гимнастике [5,7].

В современном олимпийском спорте одним из наиболее перспективных направлений оптимизации процесса спортивной подготовки представляется установление соответствия индивидуальных возможностей организма спортсменов нагрузкам, которые соответствуют, предложенным требованиям и условиям подготовки [2]. В связи с этим индивидуализация представляется одной из форм управления, ведущим принципом спортивной подготовки спортсменов высокой квалификации, в основе которой лежит учет особенностей и возможностей конкретных

спортсменов при планировании нагрузок в различных структурах тренировочного процесса.

2. Значительное увеличение количества ответственных соревнований в году у высококвалифицированных гимнасток. Данная тенденция в первую очередь привела к тому, что подготовка гимнасток перестала быть ориентированной на одни главные соревнования в сезоне. Увеличение числа спортивных соревнований заметно расширило границы соревновательного периода, изменив стандартную схему периодизации процесса спортивной подготовки. Таким образом, возникла проблема поиска оптимальных показателей тренировочных и соревновательных нагрузок в период подготовки к Играм Олимпиад. Вместе с тем рост числа коммерческих стартов стал значительным стимулом для высококвалифицированных гимнасток к продолжению спортивной карьеры. При чем увеличение количества соревнований повлекло за собой уменьшение тренировочных объемов [3]. Рассматривая соревновательную деятельность гимнасток участвовавших на одних Играх Олимпиад и на двух и более Играх Олимпиад в своей карьере, необходимо выделить следующие особенности. Спортсменки, имеющие в своей соревновательной практике выступление на нескольких чемпионатах мира и одних Играх Олимпиад значительно изменяют тренировочные объемы после первых в своей карьере Игр. У всех гимнасток наблюдается значительное уменьшение тренировочных и соревновательных объемов в первый год после выступления на Олимпийских играх. При этом характер динамики объема нагрузок имел следующие особенности: до выступления на первых в своей спортивной карьере Играх объем нагрузок у спортсменов увеличивался постепенно, что в наибольшей степени соответствовало механизмам адекватной адаптации и характеризовало этап максимальной реализации многолетней подготовки спортсменов. У спортсменов, для которых участие на Играх Олимпиад было вторым или третьим в карьере динамика объема нагрузки по годам четырехлетнего цикла имела волнообразный характер. Данная модель отражает особенности подготовки на этапе сохранения достижений и в наибольшей степени соответствует адаптивным особенностям организма спортсменов, имеющих в своём активе опыт выступлений на Играх Олимпиад.

Таким образом, решением данной проблемы должно стать внесение коррекций в схемы подготовки спортсменов на этапе сохранения достижений. Кроме того, спортсменкам, участвующим в подготовке ко вторым или третьим Играм можно рекомендовать большое количество соревновательных стартов как основное средство подготовки. При этом решение задач, связанных с интегральной подготовкой, наиболее эффективно может осуществляться на фоне общего сниженного тренировочного объема.

3. Проблема отбора в олимпийскую сборную гимнасток находящихся на этапе сохранения достижений, связанная с отсутствием четких кри-

териев к спортсменкам этой категории.

Согласно современной теории подготовки спортсменов в олимпийском спорте отбор в олимпийские сборные должен проводиться с учетом следующих критериев: морфологических; спортивно-педагогических; социальных; медицинских; психологических; функциональных [9].

Вместе с тем в художественной гимнастике в настоящее время при формировании олимпийской сборной в первую очередь руководствуются следующими критериями:

- продолжительность времени, на протяжении которого гимнастка находится в расцвете своих спортивных возможностей;
- числа равных по силам конкуренток;
- наличие или отсутствие серьезных травм;
- уровень личностных взаимоотношений с тренером, и гимнастками в сборной команде;
- достаточная мотивация к продолжению тренировок;
- наличие резервных возможностей организма для сохранения уровня подготовленности;
- желание гимнастки, продолжать спортивную карьеру;
- гарантии социальной и материальной независимости спортсменки во время подготовки к Играм Олимпиад;
- конъюнктурные обстоятельства (Лищенко В.Е.);

4. Значительное омоложение женских видов спорта, в том числе и художественной гимнастики которое ведет к раннему уходу из спорта и исчерпанию адаптационных ресурсов спортсменок в раннем возрасте.

Как показали исследования, большинство спортсменок начали заниматься спортом еще в детстве, в возрасте до 6 лет. Эти данные подтверждают современную тенденцию омоложения художественной гимнастики. Стремительный рост рекордов заставляет тренеров привлекать к занятиям спортом детей дошкольного и младшего школьного возраста. Данная тенденция характерна для развития художественной гимнастики, на международной арене.

Спортивная карьера юной гимнастки не всегда складывается удачно и бывает довольно краткосрочной. Как показали исследования, до 20 лет заканчивают активные занятия спортом 46% спортсменок [4, 8].

Причины раннего ухода со спорта у спортсменок разнообразны. У одних это травмы и болезни, у других - спортивные неудачи, неспособность выдерживать высокие спортивные нагрузки, третьи - разочаровались в спортивной деятельности и хотели бы попробовать себя в другом деле, в том числе получить образование, выйти замуж и т.д.

В связи с этим, решением данной проблемы может послужить анализ проблем социальной адаптации гимнасток после завершения спортивной карьеры. Активное внедрение в тренировочный процесс современных методик предотвращения травм

и заболеваний; нестандартность построения тренировочного процесса, избежание монотонности работы и нагрузки одних и тех же функциональных систем организма.

Выводы

В художественной гимнастике на данный момент можно выделить следующие проблемы современной системы подготовки спортсменок на этапе сохранения достижений:

- невнимание к индивидуализации, процесса подготовки спортсменок на этапе сохранения достижений в художественной гимнастике;
- резкое увеличение количества ответственных соревнований в году у высококвалифицированных гимнасток;
- отсутствие общей объективной системы, сроков и условий отбора гимнасток на этапе сохранения достижений в олимпийскую команду;
- значительное омоложение художественной гимнастики.

Дальнейшие исследования предполагается провести в направлении изучения современных проблем пребывания высококвалифицированных спортсменок на этапе сохранения достижений в художественной гимнастике.

Литература.

1. Винер И. А. Подготовка высококвалифицированных спортсменок в художественной гимнастике: Автореф. дис... канд. пед. наук. – С-Пб.: ГАФК имени Лесгафта, 2003. – 25с.
2. Запорожанов В. А. Индивидуализация - важнейшая проблема спорта высших достижений Теория и практика физической культуры. – М., 2002. - №7. – С 8-10.
3. Копчикова С., Телегін О. Індивідуалізація підготовки плавців високого класу в олімпійських циклах // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2006. №1. – С 40-44.
4. Лубышева Л.И. Женщина и спорт: социальный аспект Теория и практика физической культуры. – М., 2000. - №6. С 15-17.
5. Платонов В., Сахновский К., Озимек М. Современная стратегия многолетней спортивной подготовки // Наука в олимпийском спорте. – 2003. - №1. – С 3-13.
6. Платонов В.Н. Направления совершенствования системы олимпийской подготовки // Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. – К.: Олимпийская литература, 2004. – С 80 – 87.
7. Рыбаков В.В., Медведьва Г. Э. Алешин И. Н., Сидоров А. Д. Подходы к разработке концепции индивидуализации подготовки спортсменов высокой квалификации // Теория и практика физической культуры. – М., 2000.- №4.- С. 9-10.
8. Шахлина Л.Я. Медико-биологические основы спортивной тренировки женщин. – К.: Наукова думка, 2001. – С 127-143.
9. Шинкарук О.М. Ієрархічна структура відбору та орієнтації з позиції системного підходу // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – 2006. №1. – С 62-67.
10. Ягело В., Ткачук В. Особенности этапа сохранения спортивных достижений // Теория и практика физической культуры. – М., 2003. - №7.С 5-9.

Поступила в редакцию 2.12.2006г.

МЕТОДИКА ЦІЛЕСПРЯМОВАНОГО ВИХОВАННЯ КІКБОКСЕРОК

Касянюк М.В.

Донецький національний університет

Анотація. У статті описана методика цілеспрямованого виховання спортсменок. До завдань тренера входить – сприяти вихованню в колективі кікбоксерок суспільно важливих інтересів. Це повинно спонукати спортсменок активно тренуватися і виступати в змаганнях та збагачувати їхній духовний світ. Всіляко сприяти розвитку важливих інтелектуальних, моральних, естетичних почуттів, правильного відношення до праці.

Ключові слова: ефективні методики, цілеспрямоване виховання, дослідження, спортсменки.

Аннотация. Касянюк М.В. Методика целенаправленного воспитания кикбоксерок. В статье представлена методика целенаправленного воспитания спортсменок. В задачу тренера входит - оказывать содействие воспитанию в коллективе кикбоксерок общественно важных интересов. Это должно побуждать спортсменок активно тренироваться, выступать в соревнованиях и обогащать их духовный мир. Всячески оказывать содействие развитию важных интеллектуальных, моральных, эстетических чувств, правильного отношения к работе.

Ключевые слова: эффективные методики, целенаправленное воспитание, исследования, спортсменки.

Annotation. Kasyanyuk M.V. Procedure of purposeful education a kickboxer. In clause is described the technique of purposeful education of the sportswomen. Into a problem of the trainer enters - to assist education in collective a kickboxer of socially important interests. It should excite to train, appear awakely sportsmen in competitions and to enrich their inner world. In every possible way to assist development of the important intellectual, moral, aesthetic senses, the exact attitude to work.

Key words: effective of a technique, purposeful education, research, sportswomen.

Вступ.

Цілеспрямоване виховання кікбоксерок є актуальною проблемою в системі сучасного тренування. Цілеспрямоване виховання має здійснюватися в процесі багаторічного тренування і змагань на всіх рівнях спортивної підготовленості [1-5].

У спортивній психології комплекс засобів, методів і заходів, що сприяють формуванню загальних і спеціально-спортивних психічних якостей особистості спортсменки (тобто якостей, необхідних для оволодіння спортивною майстерністю), прийнято називати психологічними основами виховання і тренування (чи засобами загальної психічної підготовки). Систему засобів психолого-педагогічних впливів, спрямовану на вироблення психічної готовності до змагання і виховання спеціальних психічних якостей (необхідних для успішного виступу в змаганнях), називають системою психічної підготовки до змагання (чи засобами спеціальної психічної підготовки спортсменки).

Система психолого-педагогічних впливів припускає:

- а) формування спрямованості особистості кікбоксерки;
- б) розвиток і удосконалювання вольових якостей кікбоксерки;
- в) розвиток і удосконалювання спеціалізо-

ваних психічних якостей кікбоксерки;

г) виховання здатності до саморегуляції психічного стану.

Природно, усі згадані якості можуть розвиватися певною мірою самі по собі в результаті занять кікбоксингом, під впливом таких факторів, як специфічні вправи, умови тренування, вплив колективу і партнерів. Однак ступінь «спонтанного» розвитку психічних якостей і процесів дуже незначна, крім того, вплив факторів занять буває двояким: позитивним чи негативної. Необхідною умовою правильного й ефективного формування особистості спортсменки, розвитку її волі й інших психічних якостей є правильна організація педагогічного процесу, умілий підбір фахівців – тренерів, педагогів, психологів.

Однак і цього недостатньо: формування властивостей особистості і психічних процесів не буде відбуватися досить ефективно, якщо кікбоксерка сама не бажає активно удосконалювати свої психічні якості, вчитися психічної саморегуляції. Вона повинна захотіти виховати свій характер, загартувати волю, навчитися керувати своїми емоціями і поведінкою у будь-яких умовах, мобілізувати сили для перемоги, удосконалювати увагу і мислення, активно прагнути до самовиховання.

У спеціальній літературі і програмах по кікбоксингу не розроблені науково обгрунтовані методики цілеспрямованого виховання кікбоксерок.

Робота виконана за планом НДР Донецького національного університету.

Формулювання цілей роботи.

Мета роботи - розробити науково обгрунтовані методики цілеспрямованого виховання кікбоксерок.

Результати досліджень.

Досвід показує, що кікбоксерки, що здійснювали це прагнення, домагалися в кікбоксингу видатних успіхів. Причому в самовихованні велику роль грає тренер, від якого багато в чому залежить, чи зуміє спортсменка правильно настроїтися і чи зможе вона продовжувати самовиховання при невдачах.

Якщо розглядати поняття «самовиховання» широко, то в нього треба включити і самопізнання і самовдосконалення здатності свідомо керувати своїми діями, учинками, думками і почуттями.

Оснovoю самовиховання складає самопізнання – аналіз і самооцінка своїх сил, можливостей, поведінки. Щоб спрямовано впливати на себе, необхідно насамперед знати самого себе, уміти добре розбиратися в зроблених учинках, бачити свої позитивні і негативні сторони, критично оцінювати свою поведінку, виходячи з інтересів колективу. У процесі підготовки спортсменок можна використовувати різні засоби, шляхи і методи самопізнання: інформацію, одержувану спортсменками від оточуючих про особливості своїх рухів, стилю, тактики, моральної поведінки, вольових якостей, особливості організму і психіки і т.п.; самоспостереження, як

складову частину самоконтролю свого фізичного і психічного стану; аналіз своєї діяльності, вчинків, зумовлюючих їх факторів; виявлення причин успіхів і поразок; самооблік результатів тренувань і змагань; самозвіт про виконану діяльність; критику і самокритику; самооцінку роботи із самовдосконалення фізичних, моральних, вольових, інтелектуальних і інших якостей; ведення особистого щоденника (де не тільки фіксуються зовнішні фактори, події, дані, але й аналізуються й описуються переживання, думки, прагнення). Ряд цих засобів і методів самопізнання і самовиховання може бути з успіхом використаний для самовиховання кікбоксерки. При цьому тренер повинен систематично контролювати зроблену спортсменкою роботу, знайомитися з її щоденником, відверто розмовляти про труднощі, що заважають самовдосконаленню.

Одна з важливих задач виховання – в тому, щоб формувати правильну соціальну і моральну спрямованість особистості спортсменки (світогляд, мотиви, інтереси і т.п.). При цьому ефективність ідейного виховання кікбоксерки багато в чому визначає правильне моральне, вольове і естетичне виховання. Формування цих і інших моральних якостей у спортсменок може бути успішно здійснено лише при спільному виховному впливі на їхню психіку родини, школи, виробничого і спортивного колективів. Викладач зобов'язаний використовувати будь-який випадок (побутові епізоди, події в суспільному житті країни, повідомлення в газетах, поводження окремих спортсменок під час змагань і т.д.), щоб впливати на світогляд, суспільну самосвідомість, моральні почуття спортсменок.

На формування системи поглядів, переконань, інтересів кікбоксерки впливає колектив, у якому вона тренується. Дуже важливо, щоб у клубі чи команді були лідери, що користувалися б авторитетом більшості членів групи і на яких тренер міг би спиратися, згуртовуючи спортсменок.

Для того щоб створити дружний колектив, треба прагнути збільшити спільність інтересів у всіх, хто займається, на основі інтересу кожної спортсменки до результатів спільних тренувань, до змагань, які мають відбутися. Необхідно зміцнювати між кікбоксерками відносини взаємної довіри, взаємної вимогливості, взаємодопомоги, що виявляється в порадах, вказівках, виправленні помилок під час тренування, у психологічній підтримці перед виступом на змаганнях і т.д.

Взаємна довіра дозволяє більш слабким спортсменкам спокійно, без скутості і напруги боксувати в парах. Велике виховне значення мають відносини взаємної вимогливості: кікбоксерки стежать за тим, щоб усі спортсменки дотримувалися встановленого розпорядку, дисципліни, правил змагань і гігієни, режиму дня, виконували завдання і вказівки тренера.

Відносини високої вимогливості цінуються в колективі лише в тому випадку, якщо вони засновані на високій вимогливості кожного члена ко-

лективу до самого себе. Кікбоксерки повинні знати свої обов'язки в колективі, ясно уявляти мету і зміст як кожного заняття, так і визначеного періоду навчання і тренування, продумано будувати тренувальний процес, строго виконувати вимоги тренера, правила кікбоксинга, особистої гігієни і т.д. В згуртуванні колективу велику роль грають корисні традиції: ушанування переможців змагань, проведення показових тренувань, організація занять за містом, поздоровлення кікбоксерок з урочистими датами їхнього життя, випуск стінгазет, показ по телебаченню й ін.

Колектив відіграє велику роль у формуванні у спортсменок позитивних мотивів тренування й участі в змаганнях. Знання тренером мотивів його вихованок має чимале практичне значення, тому що дозволяє оцінити деякі властивості особистості спортсменки, що виявляються в цих мотивах (марнославство, допитливість, колективізм, цілеспрямованість і ін.), дає можливість використовувати ці мотиви для підвищення активності спортсменки під час навчання і тренувань, для удосконалення деяких моральних і вольових якостей, а найбільш значимі мотиви – для успішного виступу в змаганнях.

Тому що мотиви, що спонукали спортсменку зайнятися кікбоксингом, безпосередньо впливають на її ставлення до тренування, до майбутнього змагання, режиму, визначають мету занять спортом, ступінь і характер вольових проявів, тому дуже важливо формувати ті мотиви, що викликають найбільшу активність спортсменки в тренуванні, максимально мобілізують сили на подолання труднощів.

Формуючи позитивні мотиви занять, пов'язані, наприклад, із прагненням домогтися успіху в змаганнях, тренер повинен прагнути зміцнити їхню суспільну основу і на заняттях користуватися будь-яким випадком, щоб підкреслити роль сучасного спорту в житті людей, великий престиж виступів спортсменок у змаганнях, їхню суспільну значимість для колективу, де тренуються кікбоксерки, і т.д. Одночасно з цим тренер і колектив повинні впливати на спортсменок, що керуються мотивами, що мають вузько особисту спрямованість (хворобливе самолюбство, гіпертрофоване честолюбство і марнославство, меркантильні розуміння).

Одна з задач тренера – сприяти вихованню в колективі кікбоксерок суспільно важливих інтересів, що, по-перше, спонукували б спортсменок активно тренуватися і виступати в змаганнях, а по-друге, збагачували б їхній духовний світ, сприяли розвитку важливих інтелектуальних, моральних, естетичних почуттів, правильного відношення до праці.

Висновки.

Для того, щоб виробити у спортсменки правильні інтереси, тренер повинен:

– докладно роз'яснювати спортсменкам сутність митецького кікбоксингу, його вплив на організм спортсменки; розкривати сутність естетики кікбоксингу, що виявляється в динамічних координуваних

діях, легкості пересувань, миттєвих реакціях у скрутних положеннях, умінні уникати ударів, коректності поведінки;

– аналізувати з кожною спортсменкою перспективи її спортивного росту і шляху удосконалення майстерності;

– творчо проводити заняття, ставлячи щоразу різні задачі, щоб уникнути стандарту й одноманітності;

– дотримуватися на заняттях принципів свідомості, активності, поступовості, послідовності, доступності, міцності, наочності, індивідуальності;

– дозволяти кікбоксеркам творчо, індивідуально удосконалювати техніку, тактику і фізичні якості;

– не допускати у вільних боях грубого обміну ударами чи сильних ударів;

– спеціально виділяти час на особисте удосконалення кікбоксерки на лапах;

– запрошувати кікбоксерку для участі в змаганнях лише після того, як вона досягне необхідного рівня тренуваності;

– активно брати участь у підготовці спортсменки до змагань, у секундуванні, обговорювати з нею хід і результати виступів;

– цікавитися особистим життям кікбоксерки, її роботою, навчанням.

Дослідження підтвердили доцільність подальшого удосконалення цілеспрямованого виховання кікбоксерок.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем цілеспрямованого виховання спортсменок.

Література

1. Ангелов И.Т. Исследование процесса специальной подготовки боксеров-юниоров с учетом возрастной динамики и психологических качеств: Автореф. дис.... канд. пед. наук – М., 1973.- 18 с.
2. Бельх С.И. Женский кикбоксинг. Донецк: ДонНУ, 2004.- 520с.
3. Бельх С.И. Женский бокс. Донецк: ДонНУ, 2004.- 620с.
4. Деминский А.Ц. Основы теории и методики физического воспитания. – Донецк: Донетчина, 1995. – С. 520.
5. Жданов Ю.Н. Психологическая и психофизиологическая подготовка спортсмена. Учебное пособие. Донецк: ГТПИИЯ, 2005. – 350 с.

Надійшла до редакції 14.12.2006р.

ПРОЯВЛЕНИЕ ЗАКОНОМЕРНОСТЕЙ РАЗВИТИЯ САМООРГАНИЗУЮЩИХСЯ СИСТЕМ В СФЕРЕ СПОРТИВНЫХ ИГР

Козина Ж.Л.

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды

Аннотация. В статье рассматриваются основные закономерности функционирования и развития самоорганизующихся систем. Приведены примеры самоорганизующихся систем на уровне клетки, мышечного волокна, спортсмена, команды. Показана схема анализа самоорганизующейся системы с точки зрения системного подхода. Приведены аналогии с общими закономерностями функционирования самоорганизующихся систем в изменении структуры подготовленности спортсменов и динамики соревновательной эффективности.

Ключевые слова: самоорганизующаяся система, системный подход, спортивные игры, динамика соревнователь-

ной эффективности, структура подготовленности.

Анотация. Козина Ж.Л. Прояв закономерностей развития систем, які самоорганізуються, у сфері спортивних ігор. У статті розглядаються основні закономірності функціонування й розвитку систем, які самоорганізуються. Наведено приклади систем, які самоорганізуються, на рівні клітки, м'язового волокна, спортсмена, команди. Показано схему аналізу системи, що самоорганізуються, з погляду системного підходу. Наведено аналогії із загальними закономірностями функціонування самоорганізуючих систем у зміні структури підготовленості спортсменів і динаміки змагальної ефективності.

Ключові слова: система, що самоорганізується, системний підхід, спортивні ігри, динаміка змагальної ефективності, структура підготовленості.

Annotation. Kozina Z.L. Exhibiting of regularities of development of self-organizing systems in an orb of sports. In paper the basic regularities of functioning and development of self-organizing systems are considered. Examples of self-organizing systems at a level of a crate, a muscular filament, the sportsman, a team are reduced. The plan of analysis of a self-organizing system is shown from the point of view of the systemic approach. Analogies to common regularities of functioning of self-organizing systems in change of frame of readiness of sportsmen and dynamics of competitive efficacy are reduced.

Key words: a self-organizing system, the systemic approach, sports, dynamics of competitive efficacy, frame of readiness.

Введение.

Современный процесс подготовки спортсменов, в том числе - и в спортивных играх, требует рассмотрения спортсмена или команды с точки зрения развития самоорганизующейся системы [1,3,7,12,13]. Это имеет важное значение для процесса управления учебно-тренировочным процессом, поскольку понимание и экспериментальное обоснование закономерностей динамики развития таких систем, как спортсмен или команда, являются основой для прогноза и планирования средств учебно-тренировочного процесса.

При этом особая роль принадлежит анализу динамики соревновательной результативности и структуры подготовленности с точки зрения определения перспектив развития спортсмена или команды, качественного управления учебно-тренировочным процессом на основе прогнозирования [6,7,12,13].

Однако в действительности изучение спортсмена или команды с точки зрения развития самоорганизующейся системы встречается редко, в том числе и по причине отсутствия методологии его проведения в физической культуре и спорте.

В связи с этим разработка методологии рассмотрения процесса становления спортсмена или команды с точки зрения развития самоорганизующейся системы является своевременной и актуальной.

Исследование проведено согласно Сводному плану научно-исследовательской работы Государственного комитета Украины по вопросам физической культуры и спорта на 2006-2010 г. по теме 2.2.8.1 п „Совершенствование подготовки спортсменов разного возраста и квалификации в спортивных играх” и по теме 2.4.1.4.3 п «Психологические, педагоги-

ческие и медико-биодлогические средства восстановления работоспособности в спортивных играх».

Формулирование целей работы.

Цель работы – выявить аналогии в процессе становления спортсмена или команды с общими закономерностями развития самоорганизующихся систем.

Методы исследования: теоретический анализ литературных данных, методы педагогического тестирования, педагогический эксперимент, физиологические, биохимические, психофизиологические и психологические методы исследования.

Результаты исследования.

Анализ литературных данных относительно особенностей развития самоорганизующихся систем показал, что законы функционирования самоорганизующихся систем являются общими для всей Вселенной [9,10,11].

Рассмотрим основные аспекты функционирования самоорганизующихся систем различного уровня и характера.

Первым отличительным признаком самоорганизующейся системы является наличие простых элементов, различающихся по своим характеристикам, которые по отдельности не являются системой, но при соединении и взаимном функционировании превращаются в самоорганизующуюся систему [9,10,11]. Вторым отличительным признаком самоорганизующихся систем является их открытость, т.е. связь с внешним миром через избирательную проводимость различных сигналов. Третьей особенностью самоорганизующихся систем является наличие определенной структуры, т.е. упорядоченности и взаимосвязи отдельных элементов. Благодаря наличию этих особенностей самоорганизующаяся сис-

тема никогда не бывает постоянной, она все время меняется. Поэтому ее деятельность не возможно предсказать также определенно, как, например, действие механизма, машины, т.е. закрытых систем. Время в самоорганизующейся системе не обратимо, т.е. она уже никогда не будет такой же, как в данный или предыдущий момент [11].

Приведем некоторые примеры самоорганизующихся систем.

По мнению ряда авторов, в том числе – лауреата Нобелевской премии Пригожина [11], наша Вселенная представляет собой самоорганизующуюся систему, поскольку в ней отдельные структурные элементы связаны в единое целое, которое развивается по законам, предполагающим повышение структуризации и динамичности. Так, развитие Вселенной, начиная от большого взрыва, по мнению большинства ученых, представляет собой постепенный процесс структуризации, т.е. образование из плазмы и пыли взаимосвязанных планетарных систем и галактик. А их строение и функционирование в широком масштабе во многом сходно с процессами, происходящими в живых системах [10].

В неживой природе процесс структуризации можно также наблюдать в усложнении упорядоченности расположения молекул при переходе от газа к жидкости и кристаллам. Кристалл обладает наибольшей степенью структуризации, газ – наименьшей [7].

Процесс эволюции жизни на Земле представляет собой также постепенное повышение самоорганизации, т.е. повышение организации живых организмов от одноклеточных до многоклеточных со сложной взаимосвязью различных структурных элементов.

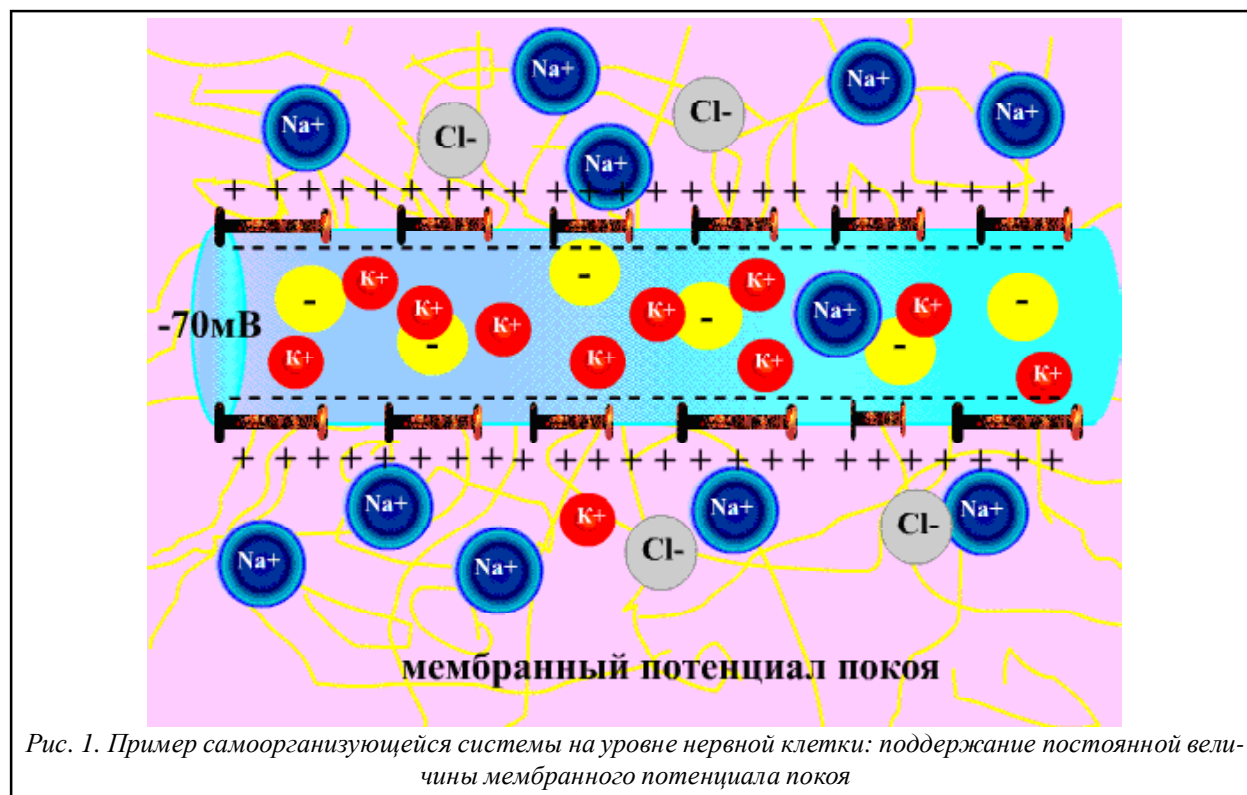

Рис. 1. Пример самоорганизующейся системы на уровне нервной клетки: поддержание постоянной величины мембранного потенциала покоя

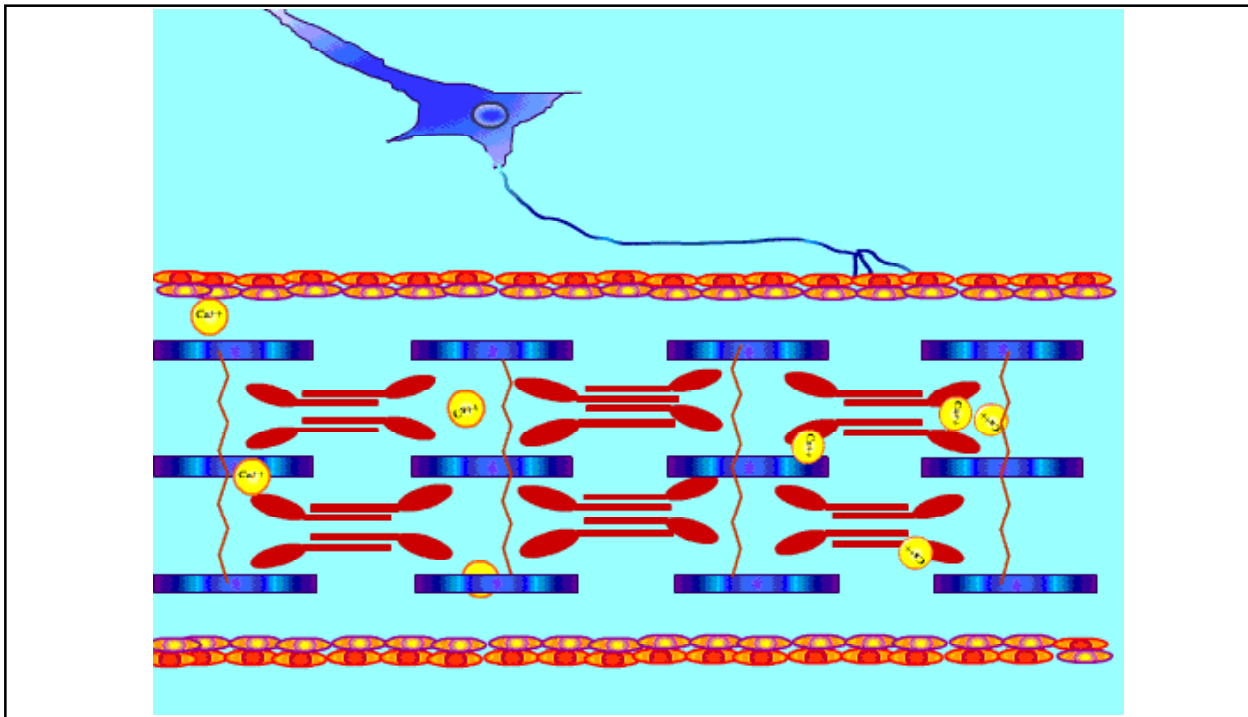

Рис. 2. Пример самоорганизующейся системы на уровне мышечного волокна: слаженная работа отдельных элементов обеспечивает сокращение мышцы

Например, в функционировании одной клетки или нервного волокна прослеживается наличие определенных элементов, различных по характеру, но связанных общей задачей функционирования. На динамической схеме (рис.1) представлен способ поддержания постоянной величины заряда в клетке (в данном случае, в нервном волокне), так называемого мембранного потенциала покоя. Система поддержания постоянной величины мембранного потенциала является наиболее древней из живых самоорганизующихся систем и основой для формирования других, более сложных живых систем [10].

Аналогичные процессы наблюдаются в системе, обеспечивающей мышечное сокращение. На схеме можно наблюдать, насколько упорядочена и организована структура мышцы, обеспечивающая ее сокращение.

Под действием нервного импульса, приводящему к выделению кальция в миофибрилле, прикреплению головок миозина к нитям актина, поворот этих головок и движение нитей относительно друг друга, что и обеспечивает сокращение мышцы [10].

На уровне двигательной деятельности человека также прослеживается работа сложной самоорганизующейся системы, действия которой подчинены определенной цели [3]. Элементами в данном случае являются сигналы от сенсорных систем, корректирующиеся по принципу обратной связи.

Наконец, ярким примером самоорганизующейся системы является командная организация спортсменов [13]. Так, в команде различные по функциям игроки выполняют различные действия, направленные на достижение цели. При этом каждому элементу данной системы, т.е. игроку,

принадлежит определенная функция или запрограммированное действие. При сочетании данных действий наблюдается слаженная работа команды или группы игроков. Однако по отдельности игроки не представляют собой команду.

Таким образом, мы видим, что как отдельные клетки и системы организма, так и спортсмен, и команда являются примерами самоорганизующихся систем. Поэтому рассматривать их надо с точки зрения функционирования самоорганизующихся систем. Для анализа работы самоорганизующихся систем применяется системный подход.

Системный подход стоит на стохастических, вероятностных позициях, базируется на связи естественных и социологических наук с математикой и кибернетических закономерностях, которым подчиняется все живое [9].

В результате анализа экспериментальных данных и теоретического обобщения литературы были выделены основные положения системного анализа (рис.3).

В соответствии с методологией системного анализа изучение любой системы начинают с выявления глобальной, или общей цели исследуемой системы. Для спорта это – достижение максимальных спортивных результатов.

Математическая теория сложных систем оперирует двумя основными аспектами сложности системы - структурной и динамической.

Знание общих закономерностей структуризации в живой и неживой природе позволяет при анализе как командной, так и индивидуальной структуры подготовленности спортсменов делать более точные и глубокие выводы и давать более адекват-

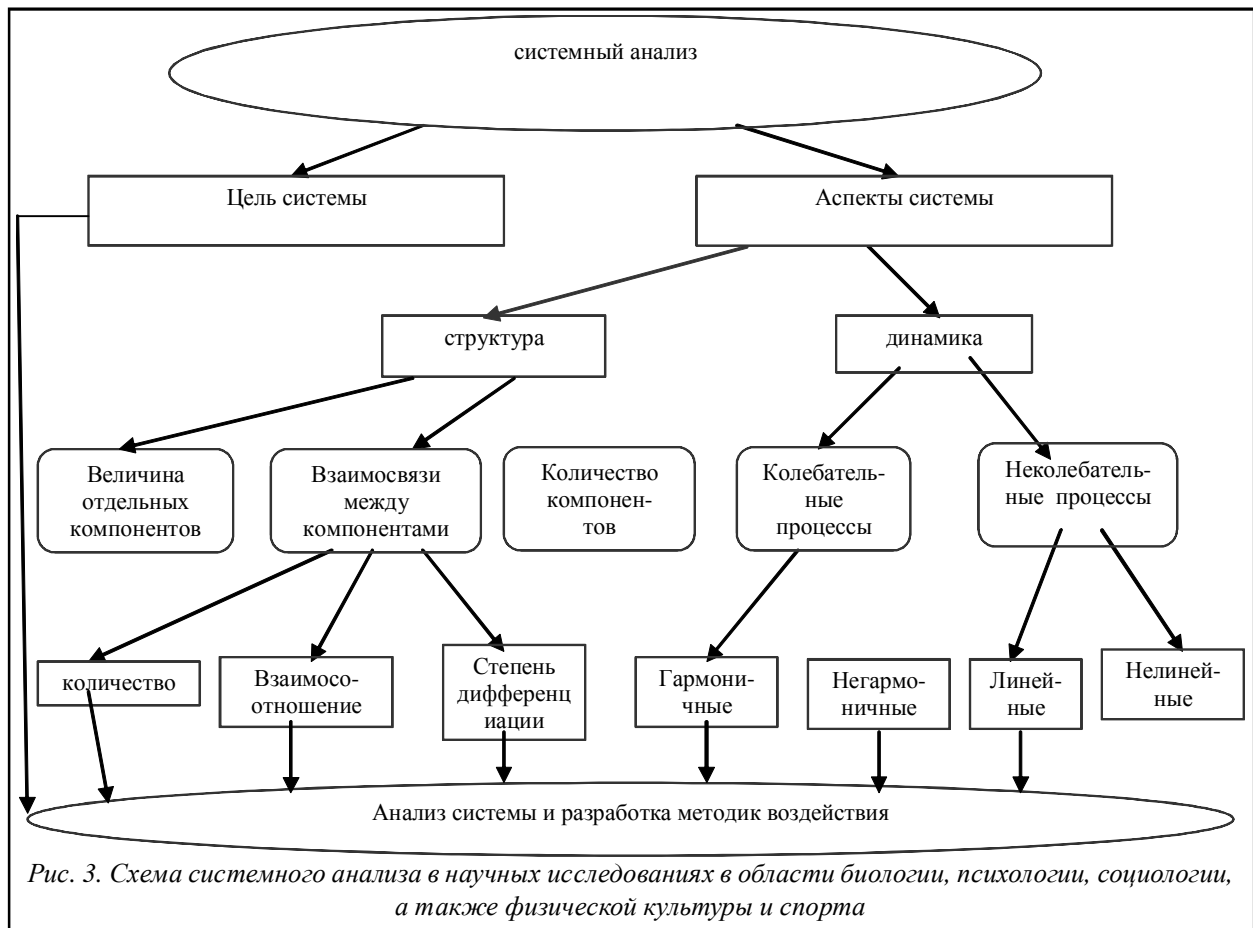

Рис. 3. Схема системного анализа в научных исследованиях в области биологии, психологии, социологии, а также физической культуры и спорта

ные рекомендации относительно построения учебно-тренировочного процесса.

На основании обобщения литературных данных, результатов собственных экспериментов и проведения общей теоретико-аналитической работы нами была разработана общая схема путей индивидуализации процесса подготовки спортсменов [6,7].

Первое направление данной серии исследований предполагает создание алгоритма математической систематизации и обработки широкого спектра показателей, отражающих не только отдельные стороны подготовленности, а состояние игрока как системы. Данное направление рассматривает состояние игрока или группы игроков в отдельный момент времени.

Второе направление научного обеспечения индивидуализации процесса подготовки связано с анализом факторов, обуславливающих индивидуальную динамику игровой результативности спортсменов.

Третье направление исследований в данной области связано с разработкой универсальных методов, позволяющих индивидуализировать различные аспекты тренировочного процесса.

На основе результатов, полученных в исследованиях первого и второго направления в сочетании с результатами третьего направления создаются индивидуальные программы подготовки спортсменов.

Данные принципы, включающие систему

направлений или алгоритмов действий, могут применяться для спортсменов разной квалификации, возраста, вида спорта и других индивидуальных и групповых особенностей.

Рассмотрим основные этапы алгоритма первого направления данной схемы. В его основе лежит обработка широкого диапазона показателей тестирования путем применения факторного анализа методом главных компонент (рис. 4).

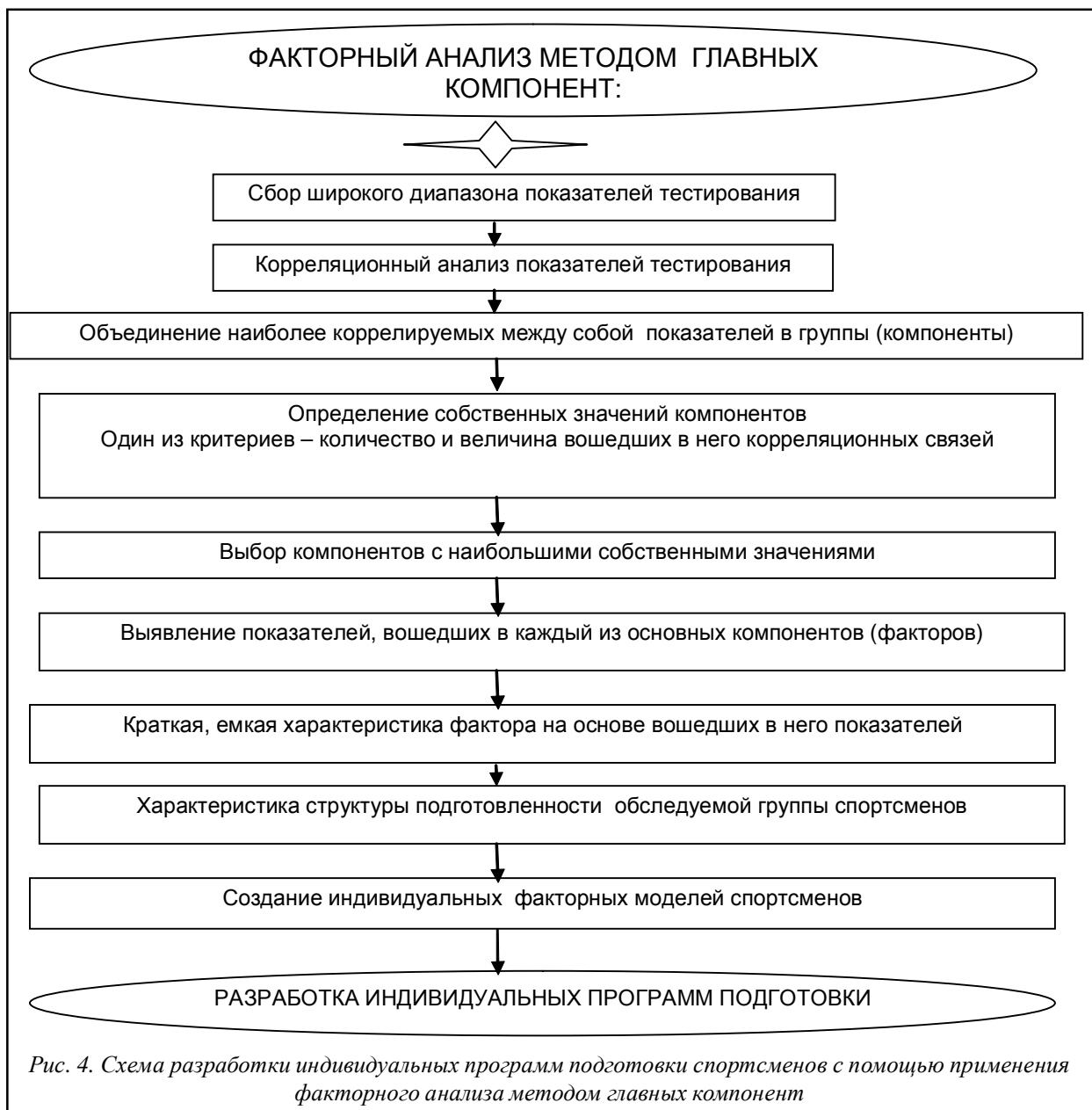
Факторный анализ позволяет быстро анализировать корреляционные взаимосвязи большого массива показателей.

Приведем некоторые примеры применения алгоритма первого направления исследований.

Баскетболисты команды Харьковского педагогического университета проходили комплексное расширенное тестирование, которое включало 32 показателя, значения которых были обработаны с помощью факторного анализа методом главных компонент.

В качестве примера внутрифакторных взаимосвязей в трехмерном пространстве на рис. 5 показана взаимосвязь между основными показателями четвертого фактора, а именно: показателя *моды* в сердечном ритме, прыжка с разбега и концентрацией инсулина в крови.

Из рисунка видно, возрастание скоростно-силовых качеств связано с развитием системы энергообеспечения организма. Данные взаимосвязи свидетельствуют о том, что проявление какой-либо способности человека, в том числе – и скоростно-

силовых, - это результат комплексного, системного взаимодействия разных функций организма, и поэтому анализировать необходимо именно комплекс показателей.

Для выявления групп игроков, наиболее похожих между собой, что в данном случае привело к уточнению игровых функций баскетболистов, был применен иерархический кластерный анализ показателей тестирования. На основании анализа дендограммы (рис. 6) можно определить степень «похожести» игроков друг на друга и уточнить их функции.

В данном исследовании получили 3 кластера, то есть 3 группы спортсменов-баскетболистов. В баскетболе это отвечает трем основным функциям игроков – центровые, крайние нападающие и защитники.

Более, чем две трети результатов тестирования достоверно различаются у представителей разного игрового амплуа не только по показателям

тестов по физической и технической подготовленности, но и по биохимическим и психофизиологическим показателями.

Индивидуальные значения факторов подготовленности и результаты кластерного анализа были объединены и составлены индивидуальные профили баскетболистов с уточнением их игровых функций.

Аналогичные данные были получены для баскетбольной команды Горловского педагогического университета иностранных языков.

Данный алгоритм был эффективно применен также при построении индивидуальных программ для баскетболисток команды «БК-21 век».

Было выявлено, что у баскетболисток высокой квалификации в подготовительном периоде количество достоверных взаимосвязей между различными показателями подготовленности меньше по сравнению с соревновательным периодом. Это свидетельствует о том, что по мере развития

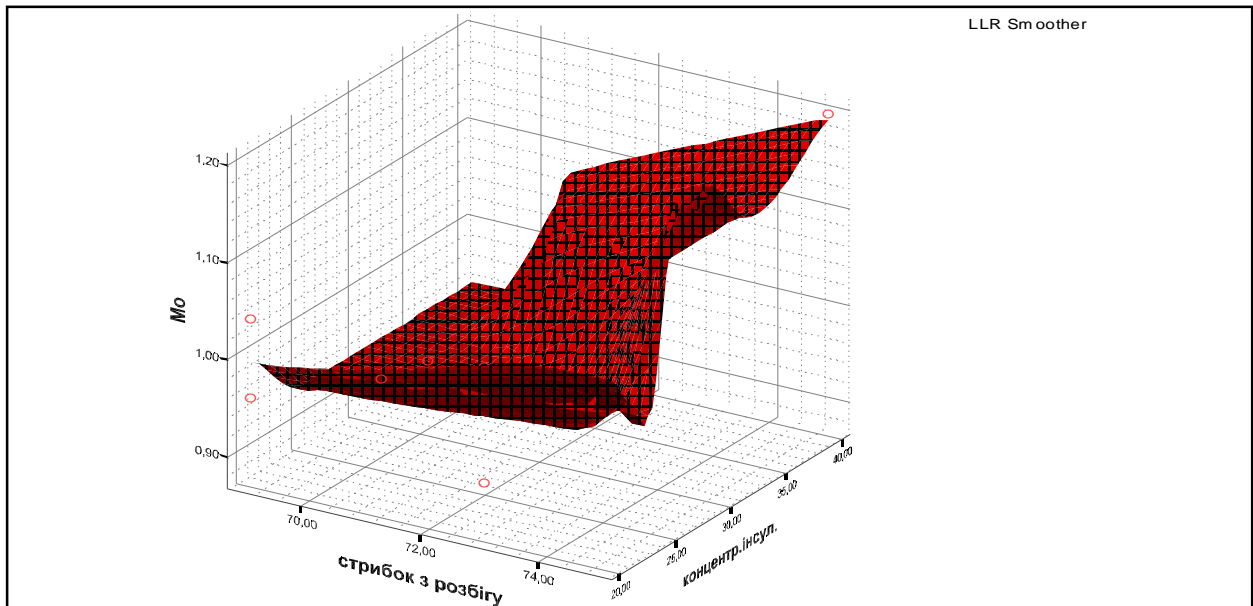

Рис. 5. Взаимосвязь между основными показателями четвертого фактора, а именно: показателя моды в сердечном ритме, прыжка с разбега и концентрацией инсулина в крови

Игроки	0	5	10	15	20	25
3:А-н	3					
7:Х-в	7					
6:К-й	6					
4:В-о	4					
2:П-в	2					
1:П-н	1					
5:П-с	5					

Рис. 6. Дендограмма объединения игроков в кластеры

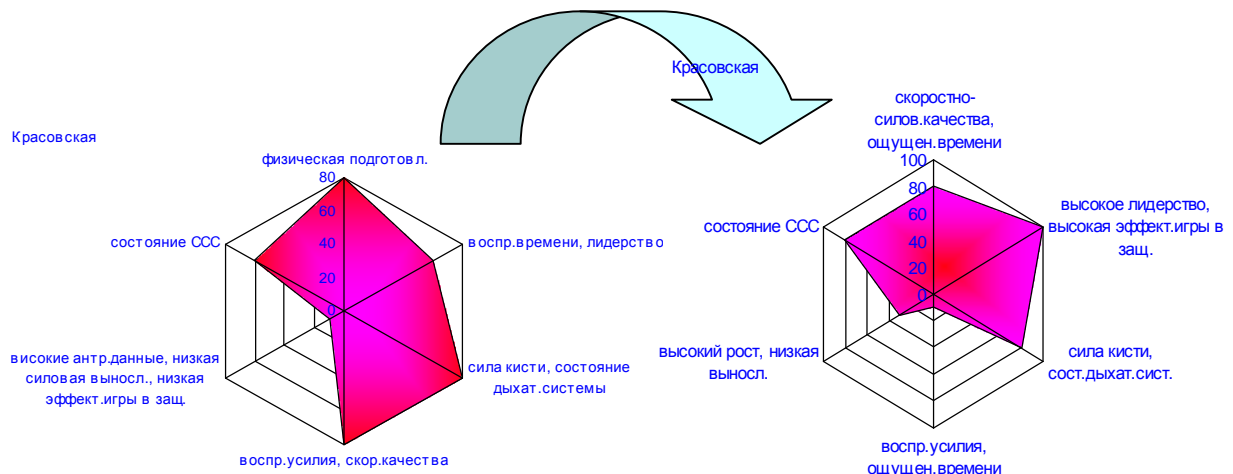

Рис. 7. Изменение индивидуальной факторной структуры подготовленности волейболистки К-ой в результате эксперимента

спортивной формы повышается степень структурированности системы, которой является баскетбольная команда [5].

Кроме того, была выявлена значительная роль психофизиологических факторов в структуре подготовленности баскетболисток высокого класса и составлены факторные модели каждого игрока.

Данный алгоритм был успешно применен также для разработки индивидуальных программ для игроков либеро волейбольной команды «Харків'янка» (рис. 7), в результате применения которых была качественно улучшена структура их подготовленности, а один из игроков либеро был признан лучшим на Украине.

В женской баскетбольной команде ХНПУ игроки были разбиты на группы не по функциям, а по стажу занятий баскетболом.

Данный алгоритм был применен при определении индивидуальных особенностей адаптивных систем и планировании восстановительных мероприятий баскетболистов ХНПУ на основе математического анализа показателей сердечного ритма и концентрации инсулина и кортизола в крови (табл. 1) [4].

Для управления такой системой, как спортсмен или команда, необходимо применение второго аспекта системного анализа – анализа динамичности системы. Как показали исследования второго направления предложенной схемы, т.е. определение индивидуальной динамики показателей соревновательной эффективности квалифицированных баскетболисток, колебания данных показателей являются гармоничными, т.е. описываются синусоидальными функциями с периодом 25-30 дней [7].

Это свидетельствует о том, что на определенном временном интервале индивидуальная со-

ревновательная эффективность может быть предсказана достаточно точно, несмотря на наличие многих влияющих на нее факторов. Однако, сопоставляя полученные данные с теоретическими положениями самоорганизующихся систем, можно отметить, что на более длительных интервалах предсказуемость поведения самоорганизующейся системы невозможна [11].

Это связано с тем, что после периода относительно равномерного синусоидального или равномерного развития вследствие воздействия на систему различных внешних и внутренних возмущений наступает так называемая точка бифуркации, после которой развитие системы может ускориться или замедлиться, система может вообще поменять направление своего развития или даже разрушиться [11] (рис. 8). Будущее предсказуемо только на этапе развития системы до точки бифуркации, за которой наступает зона непредсказуемого развития [11].

Действие этих законов прослеживается в динамике игровой результативности некоторых

Таблица 1
Результаты факторного анализа показателей сердечного ритма и концентрации гормонов в крови у баскетболистов

Повернутая матрица компонентов		
Показатели	Компоненты (Факторы)	
	Симпатический отдел Н/С	Парасимпатический отдел Н/С
ИН	0,99	
АМ	0,92	
Кортиз.	0,60	-0,44
Инсулин		0,99
дельта х	-0,63	0,72
Мо	-0,66	0,69

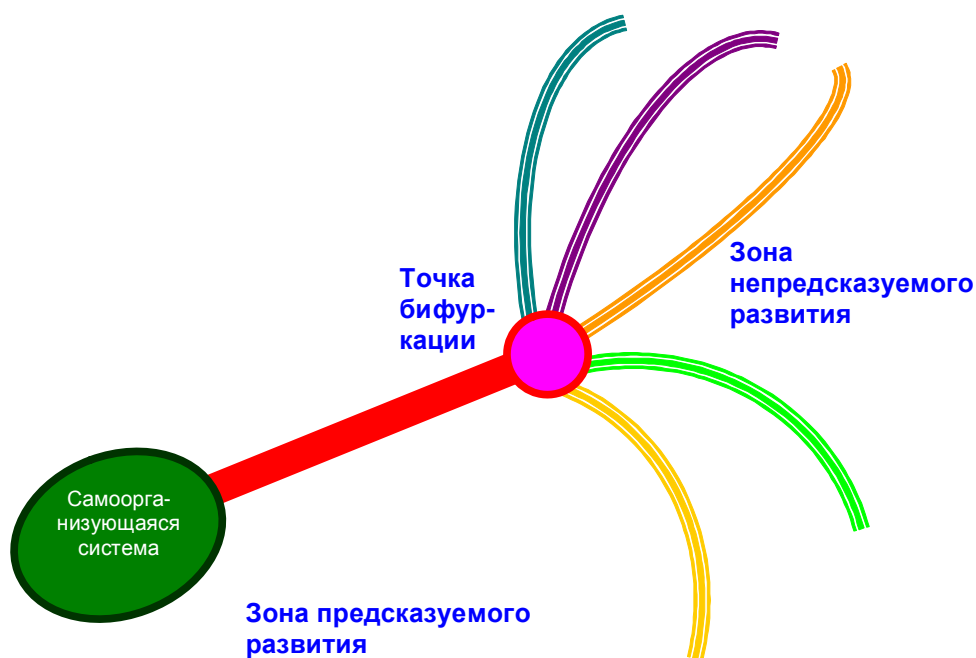

Рис. 8. Процесс развития самоорганизующейся системы

спортсменов. Например, у игрока X-т И. (рис. 9) после выраженного подъема соревновательной эффективности, который описывается кубической функцией, наступила точка бифуркации.

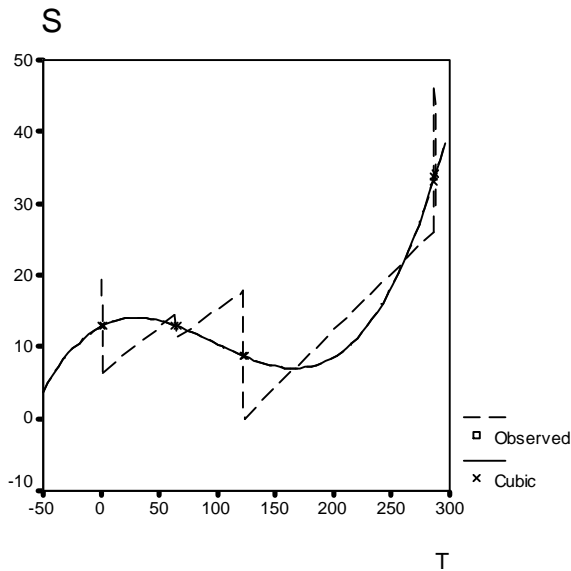

Рис. 9. Пример регрессионного моделирования индивидуальной игровой результативности игрока X-т И.

Дальнейшее развитие данной системы (т.е. игрока X-т И.) пошло совершенно в другом направлении (в данном случае спортсменка вышла замуж и родила ребенка). У игрока команды «Политехник» после выраженного закономерного и предсказуемого развития также отмечается точка бифуркации: он перешел в другую команду.

Результаты третьего направления предложенной схемы показали, что существуют также универсальные методы тренировки, которые в своей сути изначально содержат системный подход, т.е. воздействуют на весь организм в целом и подходят для спортсменов разной квалификации, возраста, антропометрических данных.

К таким методам можно отнести регуляцию интенсивности физической нагрузки по субъективным ощущениям, применение метода аутогенной и психорегулирующей тренировки, природных средств восстановления работоспособности [4], упражнений, построенных по принципам движений по силовым линиям электромагнитного поля человека.

Следует отметить, что повышение уровня организации такой самоорганизующейся системы, как спортсмен или команда, может быть осуществлено при взаимодействии с более высокоорганизованной системой. Например, совместная тренировка с более квалифицированным спортсменом или наблюдение за его техническими и тактическими действиями.

Кроме того, применение метода аутогенной тренировки с концентрацией на природных образах способствует воздействию данных образов, как отображения более организованной системы, такой, как природа, воздействовать на механизмы восстанов-

ления работоспособности спортсмена.

Применение данных методов позволило повысить индивидуальную соревновательную эффективность и соревновательную надежность баскетболисток высокого класса [8].

Выводы.

Результаты проведенных исследований показали, что создание эффективных индивидуальных программ подготовки спортсменов требует применения системного анализа различных аспектов функционирования организма. Основные закономерности развития спортсмена или команды повторяют общие закономерности развития сложных систем в живой и неживой природе. Для анализа спортсмена как системы и создания индивидуальных программ подготовки необходимо опираться на структуру подготовленности и закономерности динамики игровой результативности. Применение индивидуальных программ подготовки в сочетании с универсальными методами индивидуализации повышает эффективность соревновательной деятельности.

В перспективе предполагается проведение исследований по проблемам системного анализа в других видах спорта.

Литература

1. Бубка С.Н., Рыбковский А.Г. Системная организация двигательной активности в спортивной тренировке // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Збірник наукових праць за ред. Єрмакова С.С., Харків, ХДАДАМ (XXIII), 2005. - №13. С. 13.
2. Дунаев В.В. Самоучитель Flash MX 2004. – СПб.: Питер, 2005. – 368 с.: ил.
3. Ермаков С.С. Модели биомеханических систем в организации эффективного действия спортсмена // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Збірник наукових праць за ред. Єрмакова С.С., Харків, ХДАДАМ (XXIII), 2001. - №12. С. 40.
4. Козина Ж.Л., Пешкова О.В., Боровський С.В. Вплив комплексної методики відновлення на концентрацію кортизолу та інсуліну у спортсменів-баскетболістів // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту: Зб. наук.праць/ Гол.ред. В.О. Дрюков. – К.: Наук.світ, 2004. - №3. – С.34-44.
5. Козина Ж.Л. Структура підготовленості баскетболісток вищих розрядів в підготовчому та змагальному періодах / / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Збірник наукових праць за ред. Єрмакова С.С., Харків, ХДАДАМ (XXIII), 2005. - №17. С. 20-28.
6. Козина Ж.Л. Научно-методические пути индивидуализации учебно-тренировочного процесса в спортивных играх // Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях // Сборник статей под ред. Ермакова С.С. / электронная научная конференция, г.Харьков, 15 января 2005 года. – Харьков: ХГАДИ, 2005. – С.188.
7. Козина Ж.Л. Результаты разработки и практического применения алгоритма системного анализа в научных исследованиях в области спортивных игр // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків: ХДАФК. – 2006. – Випуск № 9. – С. 157-165.
8. Кравчук О.О., Козина Ж.Л. Результати визначення показників індивідуальної ефективності ігрових дій баскетболістів у змагальному періоді з урахуванням їхньої структури підготовленості // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДАМ (XXIII), 2006. - № 11. – С. 54-56.

9. Малиновский А. А. Теория структур и ее место в системном подходе. / Системные исследования: Ежегодник, 1970. М.: Наука, 1970. С. 10–69.
10. Мейен С.В. Принципы исторических реконструкций в биологии. / Системность и эволюция. М., 1984. С.7–32.
11. Пригожин И., Стенгерс И. Порядок из хаоса: Новый диалог человека с природой. М.: Прогресс, 1986. 432 с.
12. Рыбковский А.Г. Системно-структурная организация управления в спортивно-педагогических системах // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (XXII), 2003. - № 20. – С. 90.
13. Холодов Ж.К. Сахарова М.В. Методологические аспекты дидактического проектирования систем подготовки спортсмена (команды) // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія за редакцією проф. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (XXIII), 2003. - № 23. – С. 355.

Поступила в редакцію 13.12.2006г.

АНАЛІЗ ЗМІНИ ЗАРЕЄСТРОВАНІХ ПОКАЗНИКІВ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІГРОВИХ ДІЙ БАСКЕТБОЛІСТІВ У ЗМАГАЛЬНОМУ ПЕРІОДІ

Кравчук О.О.

Харківський національний технічний університет

Анотація. Показано можливість точного математичного прогнозування індивідуальних підйомів і спадів ефективності змагальної діяльності спортсменів. Вплив на ці закономірності психофізіологічних та біоритмічних показників. Методика побудована на основі аналізу структури підготовленості гравців. Встановлена ефективність взаємозв'язків психофізіологічних та біоритмічних показників з ігровою ефективністю та рівнем підготовленості в навчально-тренувальному і змагальному процесі в баскетболі.

Ключові слова: баскетбол, індивідуальна ефективність ігрових дій, змагальний період, надійність.

Аннотация. Кравчук О.А. Анализ изменения зарегистрированных показателей индивидуальной эффективности игровых действий баскетболистов в соревновательном периоде. Показана возможность точного математического прогнозирования индивидуальных подъемов и спадов эффективности соревновательной деятельности спортсменов. Влияние на эти закономерности психофизиологических и биоритмических показателей. Методика построена на основе анализа структуры подготовленности игроков. Установлена эффективность взаимосвязей психофизиологических и биоритмических показателей с игровой эффективностью и уровнем подготовленности в тренировочном и соревновательном процессе в баскетболе.

Ключевые слова: баскетбол, индивидуальная эффективность игровых действий, соревновательный период, надежность.

Annotation. Kravchuk O.A. Analysis of alteration registered indexes of individual efficiency by the game productivity of basketball players in competition period. The opportunity of exact mathematical forecasting of individual rises and decrease of efficiency of competitive activity of sportsmen is shown. Influence on these laws of psychological physiological and biorhythmic parameters. The technique is constructed on the basis of the analysis of structure readiness of players. Efficiency of interrelations of psychological physiological and biorhythmic parameters with game efficiency and a level of readiness in training and competitive process in basketball is established.

Key words: basketball, individual efficiency of the game productivity, competition period, reliability.

Вступ.

Постановка проблеми полягає в тому, що на сьогодні недостатньо уваги приділяється індивідуалізації спортивної діяльності спортсменів високого класу, зокрема в баскетболі. Головну роль у динаміці ігрової результативності в баскетболі відіграє загальна структура підготовленості та взаємовідношення різних її компонентів - фізичної, психологічної, технічної та ін. видів підготовки, а також можуть бути пов'язані з такими психофізіологічними особливостями спортсменів, як індивідуальні біоритми. Доцільно припустити, що існують інші фактори, які пов'язані із індивідуальними закономірностями коливання ігрової результативності в змагальному та тренувальному процесах

Дисертаційна робота виконана згідно зведеному плану науково-дослідної роботи Державного комітету України з питань фізичної культури й спорту на 2001-2005 р. за темою 1.2.18. „оптимізація навчального-тренувального процесу спортсменів різного віку та кваліфікації в спортивних іграх” (№ державної реєстрації 0101U006471).

Робота виконана за планом НДР Харківського національного технічного університету.

Формулювання цілей роботи.

Мета дослідження - виявлення закономірностей індивідуальної динаміки змагальної ефективності в баскетболі і впливу на неї різних факторів, зокрема, психофізіологічних показників, індивідуальних біоритмів, концентрації гормонів оваріального циклу в жінок.

Методи дослідження. Аналіз літературних джерел, психофізіологічні методи дослідження, технічне протоколювання ігор, що проводилося по модифікованій формулі Ю.М. Портнова [4], метод визначення концентрації гормонів та стадій оваріального циклу в жінок, метод визначення індивідуальних біоритмів за допомогою комп'ютерної програми „Biorhythm Expert”, методи математичної статистики з застосуванням кореляційного аналізу, факторного аналізу, регресійного аналізу, одномірної дисперсійного аналізу. При математичній обробці даних застосовувалася комп'ютерна програма „SPSS - 11”.

Результати дослідження.

Результати експерименту, проведеного у змагальному періоді показали наступне.

В цілому у гравців експериментальної групи було проаналізовано 16 ігор. Середнє значення індивідуальної успішності ігрових дій баскетболісток становить до експерименту 25,19% (табл. 1, рис. 1) ($p > 0,05$), а після експерименту 34,50% ($p < 0,01$) (табл. 1, рис. 2).

Нами було проаналізовано 16 ігор в контрольній групі і ми дійшли висновку, що показники успішності ігрових дій змінювались наступним чином. Якщо до експерименту успішність ігрових дій складала 16,85%, а коефіцієнт варіації мав значен-

Таблиця 1

Показники середніх значень успішності ігрових дій та коефіцієнтів варіації до проведення експерименту в контрольній та експериментальній групах

Показники	Група	N	\bar{X}	У	m	t	P
Успешность игровых действий	Эксперим.	16	25,19	12,57	5,13	1,37	0,19
	Контрол.	16	16,85	7,86	3,21		
Кoeffициент вариаций	Эксперим.	16	52,37	22,38	9,13	0,81	0,47
	Контрол.	16	43,50	14,72	6,01		

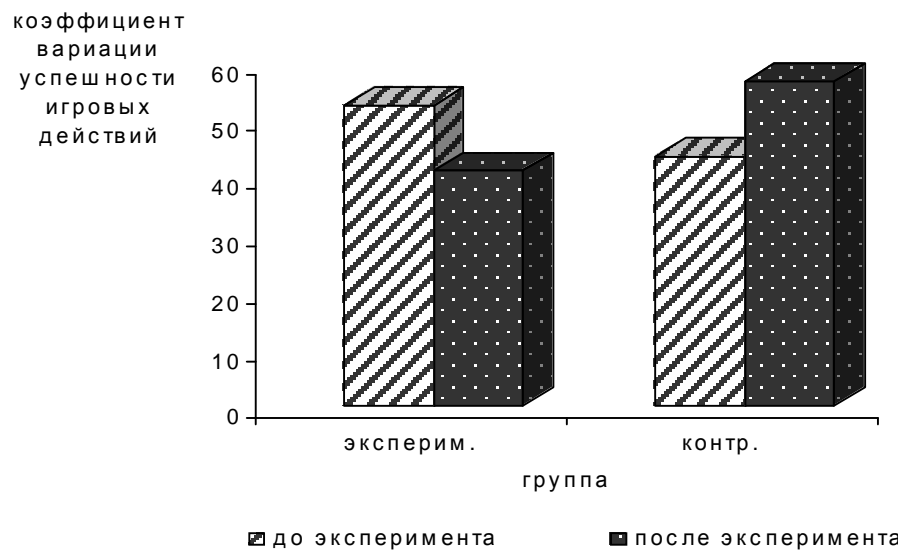

Рис. 1. Показники коефіцієнтів варіації успішності ігрових дій в контрольній та експериментальній групах до і після проведення експерименту (експериментальна група)

Таблиця 2

Показники середніх значень успішності ігрових дій та коефіцієнтів варіації після проведення експерименту в контрольній та експериментальній групах

Показники	Група	N	\bar{X}	У	m	t	P
Успешность игровых действий	Эксперим.	16	34,50	10,78	4,40	3,221	0,009
	Контрол.	16	16,61	8,28	3,38		
Кoeffициент вариаций	Эксперим.	16	40,98	17,06	6,96	-1,58	0,045
	Контрол.	16	56,49	16,90	6,90		

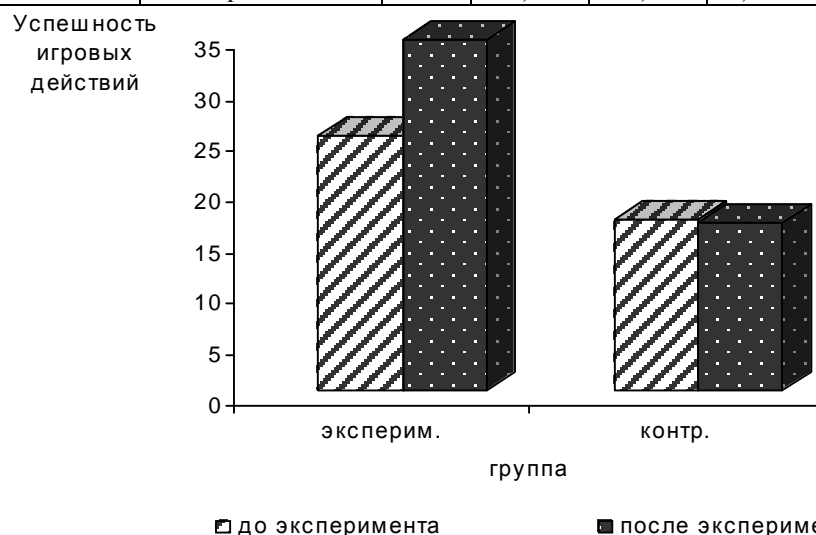

Рис. 2. Показники середніх значень успішності ігрових дій в контрольній та експериментальній групах до та після проведення експерименту (контрольна група).

ня 43,50% (табл.1, рис. 2), то після експерименту успішність ігрових дій стала відповідати значенню 16,61%, а коефіцієнт варіації збільшився до 56,49% (табл. 1, 2).

Якщо порівняти коефіцієнти варіацій контрольної та експериментальної груп до проведення експерименту, то можна побачити, що в експериментальній групі він має значення 52,37%, а в контрольній 43,50% (табл. 1). Це означає, що до експерименту надійність змагальної діяльності гравців була вищою в контрольній групі, чим в експериментальній.

Однак, ця різниця не достовірна ($p>0,05$). Після проведення експерименту середнє значення індивідуальної успішності ігрових дій в експериментальній групі підвищилась до 34,50% у порівнянні з 25,19% (табл. 1, рис. 1, 2), а в контрольній знизилось до 16,61% у порівнянні з 16,85% (табл. 1, 2, рис. 1, 2). Це говорить про те, що надійність в експериментальній групі підвищилась ($p<0,05$). Таких змін не спостерігалось у спортсменок контрольної групи, навпаки, їх ігрова ефективність зменшилась.

Коефіцієнт варіації ефективності ігрових дій, навпаки, зменшився у гравців експериментальної групи, що свідчить про підвищення надійності змагальної діяльності гравців. Даних змін не спостерігалось у спортсменок контрольної групи.

Висновок.

Таким чином, проведено дослідження показало можливість точного математичного прогнозування індивідуальних підйомів і спадів ефективності змагальної діяльності спортсменів, вплив на ці закономірності структури підготовленості гравців, психофізіологічних та біоритмічних показників. Методика, яка була побудована на основі детального глибокого аналізу структури підготовленості гравців, взаємозв'язків психофізіологічних та біоритмічних показників з ігровою ефективністю та рівнем підготовленості, показала свою ефективність в навчально-тренувальному і змагальному процесі в баскетболі.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем визначення ефективності ігрових дій баскетболістів у змагальному періоді.

Література

1. Данилов В.Г. Динамика работоспособности лыжниц-гонщиц 17-20 лет в условиях среднегорья с учетом биоритмики их организма // Вопросы теории и практики физической культуры и спорта: Респ. межведомств. сб. - Минск, 1992. - Вып.22. - С.75-78
2. Современные подходы к организации научно-методического и медицинского обеспечения подготовки спортсменов высокого класса / Байдыченко Т.В., Калинин Л.А., Моченов В.П., Разумовский Е.А. // Моделирование спортивной деятельности в искусственно созданной среде (стенды, тренажеры, имитаторы): (Материалы конф.). - М., 1999. - С.256-260
3. Таранцев А.А. Метод прогнозирования эффективности выступления спортсменов в соревнованиях / Таранцев А.А., Чернов В.Г. // Теория и практика физ. культуры. Тренер: Журнал в журнале. - 1999. - N 4. - С.35-37
4. Тимакова Т.С. Прогноз спортивной успешности на основе интегральной характеристики спортсмена // Научные труды 1995 года/ВНИИФК. - М., 1996. - Т. 1. - С.178-186
5. Чернов К. Л., Юдин Ю., Брякин С. Теория индивидуального управления спортивной подготовки. М., 1980.
6. Шустин Б. Н. О прогнозировании модельных характеристик сильнейших спортсменов. — В сб.: Вопросы методологии прогнозирования спортивных достижений. М., 1996. Надійшла до редакції 21.11.2006р.

ЗАЛЕЖНІСТЬ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ТА ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ СПЕЦІАЛІСТІВ ОПЕРАТОРСЬКОГО ПРОФІЛЮ ВІД РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ

Красота В.М.

Севастопольський військовий морський ордена Червоної Зірки інститут імені П.С. Нахімова

Анотація. В статті досліджується взаємозалежність показників професійної підготовленості спеціалістів операторського профілю та рівнем їх фізичної підготовленості, функціональним станом серцево-судинної системи, психофізіологічними показниками. Для успішного вирішення завдань професійної підготовленості операторам необхідно мати високий рівень функціональних резервів серцево-судинної системи. Експериментально доведено, що фізичні якості: загальна аеробна витривалість, статична витривалість м'язів спини та живота достовірно впливають на рівень професійної підготовленості операторів.

Ключові слова: спеціалісти операторського профілю, професійна підготовленість, фізична підготовленість, функціональний стан, психофізіологічні показники, сила і рухливість нервових процесів.

Аннотация. Красота В.Н. Зависимость физического состояния и психофизиологических показателей специалистов операторского профиля от уровня профессиональной подготовки. В статье исследуется взаимозависимость показателей профессиональной подготовленности специалистов операторского профиля и уровня развития их физической подготовленности, функционального состояния сердечно-сосудистой системы, психофизиологических показателей. Для успешного решения задач профессиональной подготовленности операторам необходимо иметь высокий уровень функциональных резервов сердечно-сосудистой системы. Экспериментально доказано, что физические качества: общая аэробная выносливость, статическая выносливость мышц спины и живота достоверно влияют на уровень профессиональной подготовленности операторов. Ключевые слова: специалисты операторского профиля, профессиональная подготовленность, физическая подготовленность, функциональное состояние, психофизиологические показатели, сила и подвижность нервных процессов.

Annotation. Krasota V.N. The correlation indexes professional preparation specialists of operator profile and level development their physical preparation. Functional condition heart-vessel system, psycho-physiological indexes study in article. In the article interdependence of parameters of professional readiness of experts of a camera structure and a level of development of their physical readiness, a functional condition of cardiovascular system, psychophysiological parameters is investigated. For the successful decision of problems of professional readiness is necessary for operators to have a high level of functional reserves of cardiovascular system. It is experimentally proved that physical qualities: general aerobic endurance, static endurance of muscles of back and stomach authentically influence a level of professional readiness of operators.

Key words: specialists of operator profile, professional preparation, physical preparation, functional condition,

psycho-physiological indexes, strength and activation nervous process.

Вступ.

З розвитком бойової техніки й озброєння постійно вивчався перерозподіл ролі різних фізичних якостей і рухових навичок на основних етапах військово-професійної підготовки офіцерів - спеціалістів операторського профілю. Підвищення мобільності військових підрозділів обумовило обґрунтування підходів попередньої адаптації військовослужбовців до впливу несприятливих факторів військово-професійної діяльності [1, 2].

Порушення режиму праці й відпочинку, низький рівень функціонального стану серцево-судинної системи, призводить до перевтомлення, об'єктивного зниженням якісних та кількісних показників військової роботи з різким зменшенням рівня безпеки військово-професійної діяльності і збільшенням періодів позитивної динаміки професійної працездатності [2, 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчать, що дослідження ефективності військово-професійної діяльності спеціалістів операторського профілю потребує інтегральної оцінки прямих та побічних функцій зумовлюючих динаміку професійної працездатності [3, 6, 8]. Питання наявності взаємозв'язку цих показників (фізичної підготовленості, функціонального стану серцево-судинної си-

стеми, психофізіологічного стану) з рівнем професійної підготовленості потребує детальних досліджень [4, 6].

Дослідження проводиться відповідно до теми 3.5.1. "Фізична підготовка офіцерів в умовах комплектування Збройних Сил України на контрактній основі" Річного плану наукової і науково-технічної діяльності Міністерства оборони України на 2006 рік, шифр "Професіонал – 2007", з номером державної реєстрації 0101U000519.

Формулювання цілей.

Мета роботи - дослідження взаємозалежності показників професійної підготовленості операторів з рівнем їх фізичної підготовленості, функціональним станом серцево-судинної системи, показниками психофізіологічного стану, концентрації й стійкості уваги, оперативної пам'яті, рівня та сили процесу збудження головних нервових процесів.

Результати досліджень.

Для виявлення взаємозв'язку професійної підготовленості операторів із рівнем їх фізичної підготовленості ми застосовували метод парних порівнянь.

Результати досліджень показали, що різниця в показниках, які характеризують рівень розвитку силових і швидкісних якостей, загальної й статичної витривалості у операторів, які мають різну професійну підготовленість, неоднакова (табл. 1).

Фізичні вправи	Рівень професійної підготовленості	$\bar{X} \pm m$	Достовірність відмінностей
Підтягування на перекладині (разів)	Високий Низький	11,94±0,62 9,82±0,74	P<0,05
Біг на 100 м (с)	Високий Низький	15,39±0,16 15,84±0,17	P<0,05
Комплексна вправа на спритність (с)	Високий Низький	11,29±0,19 11,81±0,22	P<0,05
Комплексна силова вправа (разів)	Високий Низький	42,84±1,32 40,72±1,62	P>0,05
Біг на 1000 м (с)	Високий Низький	259,74±4,14 273,25±5,72	P<0,01
Кут в упорі на брусах (с)	Високий Низький	4,34±0,36 3,44±0,34	P<0,01
Статична витривалість м'язів спини (с)	Високий Низький	50,22±1,09 43,93±2,01	P<0,001
Стрибок в довжину з місця (см)	Високий Низький	200,52±4,03 188,82±4,34	P<0,05

Так у операторів "високого" рівня професійної підготовленості середній результат в підтягуванні на перекладині - на 2,12 разів, результат в бігу на 100 м - на 0,45 с, комплексної вправи на спритність - на 0,52 разів, стрибка у довжину з місця - на 11,7 см статистично достовірно кращий ($P < 0,05$) за середній результат операторів "низького" рівня професійної підготовленості (табл. 1).

Дані таблиці 1 добре ілюструють той факт, що результати комплексної силової вправи у групі "високого" рівня професійної підготовленості практично не відрізняються від результатів операторів "низького" рівня професійної підготовленості ($P > 0,05$).

У групі операторів "високого" рівня професійної підготовленості рівень розвитку витривалості за результатами бігу на 1000 м та статичної витривалості м'язів живота статистично достовірно ($P < 0,01$) кращий від результатів операторів "низького" рівня професійної підготовленості відповідно на 13,51 с та на 0,9 с. (див. табл. 1). При цьому дані, що характеризують статичну витривалість м'язів спини у них статистично достовірно відрізняються на 6,29 с (при $P < 0,001$).

Проаналізувавши отримані результати, ми припустили, що операторам для забезпечення високого рівня професійної підготовленості необхідно мати високий рівень розвитку загальної витривалості, статичної витривалості м'язів живота й спини. У той же час розвиток сили м'язів плечового пояса, ніг, швидкості й спритності менш істотні для професійної підготовленості операторів.

З метою виявлення взаємозв'язку між показниками фізичної й професійної підготовленості ми проводили кореляційний аналіз (див. табл. 2).

Таблиця 2

Кореляційна залежність між показниками фізичної й професійної підготовленості операторів (n=20, 2005 рік)

Фізичні вправи	Кореляційний зв'язок, r
Біг на 100 м (с)	- 0,224
Підтягування на перекладині (кількість разів)	0,377
Комплексна вправа на спритність (с)	- 0,555
Комплексна силова вправа (кількість разів)	0,336
Біг на 1000 м (с)	- 0,563
Кут в упорі на брусах (с)	0,574
Статична витривалість м'язів спини (с)	0,582
Стрибок в довжину з місця (см)	0,237

Результати дослідження (табл. 2) вказують на наявність сильної кореляційної залежності показників, що характеризують професійну підготовленість операторів і паралельний розвиток у них

загальної аеробної й статичної витривалості. Найбільший кореляційний взаємозв'язок професійної підготовленості спостерігався з показниками загальної аеробної витривалості ($r=0,563$), статичної витривалості м'язів спини ($r=0,582$), статичної витривалості м'язів живота ($r=0,574$) і спритності ($r=0,555$).

Результати проведених досліджень підтвердили наші припущення про необхідність розвитку й удосконалення в операторів, службова діяльність яких характеризується обмеженою руховою активністю, загальної аеробної витривалості, статичної витривалості м'язів спини й живота та, додатково, спритності. Узагальнюючи отримані дані, також можна відзначити, що стійкими до впливу гіподинамії виявилися досліджувані, які мають високий рівень статичної витривалості тих груп м'язів, які перебувають у постійній нарузі.

Психофізіологічні показники професійної працездатності офіцерів ми визначали за допомогою вивчення рівня: психофізіологічного стану (самооцінки самопочуття, активності, настрою); розвитку психічних якостей (концентрація й стійкість уваги, оперативна пам'ять, рівень та сила процесу збудження головних нервових процесів), функціонального стану серцево-судинної системи операторів [7].

Для вивчення питання про взаємозв'язок показників функціонального стану серцево-судинної системи операторів із рівнем їх професійної підготовленості ми застосовували метод парного порівняння (див. табл. 3).

Таблиця 3

Характеристика залежності показників функціонального стану ССС від рівня професійної підготовленості (n=59)

Показники	Рівень професійної підготовленості	$\bar{X} \pm m$	Достовірність відмінностей
ЧСС (уд. хв.)	Високий	71,9 \pm 1,25	P<0,01
	Низький	76,61 \pm 1,41	
Середній артеріальний тиск (мм. рт. ст.)	Високий	104,34 \pm 1,57	P<0,01
	Низький	110,91 \pm 2,65	

Отримані дані (табл. 3) свідчать, що у операторів "високої" професійної підготовленості достовірно відрізняються результати ЧСС на 4,71 уд./хв. ($P < 0,01$), а середній артеріальний тиск на 6,57 мм рт.ст. ($P < 0,01$) від показників операторів "низької" професійної підготовленості ($P < 0,01$), та дозволяють зробити висновок, що для успішного вирішення завдань професійної підготовленості операторам необхідно мати високий рівень функціональних резервів серцево-судинної системи.

Для вивчення питання про взаємозв'язок психофізіологічних показників операторів із рівнем їх професійної підготовленості ми застосовували метод парного порівняння (табл. 4).

Таблиця 4

Характеристика залежності психофізіологічних показників операторів від рівня їх професійної підготовленості (n=59)

Показники	Рівень професійної підготовленості	$\bar{X} \pm m$	Достовірність відмінностей
Психофізіологічний стан (САН)	Високий Низький	6,92±0,12 5,86±0,17	P<0,001
Оперативна пам'ять	Високий Низький	37,13±0,63 32,71±0,63	P<0,001
Стійкість і концентрація уваги	Високий Низький	833,94±40,11 1159,72±48,17	P<0,001
Латентний період простої сенсомоторної реакції	Високий Низький	347,06±12,63 461,14±21,56	P<0,001
Латентний період складної сенсомоторної реакції з вибором	Високий Низький	366,29±13,49 501,74±20,55	P<0,001

Як видно з таблиці 4, у операторів "високого" рівня професійної підготовленості психофізіологічний стан - на 1,06 балів, результат стійкості і концентрації уваги - на 4,42 ум.од., рівень оперативної пам'яті - на 4,42 киль

костей правильних сум, латентного періоду простої сенсомоторної реакції - на 114,08 Мс, латентного періоду складної сенсомоторної реакції з вибором - на 135,45 Мс статистично достовірно кращий (P<0,001) за середній результат операторів "низького" рівня професійної підготовленості.

При цьому "час на прийняття рішення" у операторів "високого" рівня професійної підготовленості складає 19,23 Мс та достовірно кращий за середній результат операторів "низького" рівня професійної підготовленості (40,6 Мс) на 21,37 Мс при P<0,001, що особливо важливо для операторів керівної ланки.

Ми можемо стверджувати, що в операторів з "високим" рівнем професійної підготовленості краще розвинені психофізіологічні показники в порівнянні "низьким" рівнем. А вище перелічені психофізіологічні показники можуть виступати в якості об'єктивної та якісної оцінки професійної працездатності операторів [5].

З метою виявлення взаємозалежності між показниками психофізіологічного стану операторів й професійної підготовленості ми провели аналіз кореляційного взаємозв'язку (див. табл. 5).

Наявність сильної кореляційної залежності професійної підготовленості з показниками: психофізіологічного стану (r=0,707), стійкості і концентрації уваги (r=0,751), оперативної пам'яті (r=0,659), латентний період простої сенсомоторної реакції (r=0,692), латентний період складної сенсомоторної реакції з вибором (r=0,754) свідчить про можливість

їхнього використання для якісної оцінки професійної працездатності.

Таблиця 5

Кореляційна залежність між показниками психофізіологічного стану операторів та рівнем їх професійної підготовленості (n=59)

Показники	Кореляційний зв'язок, r
Психофізіологічний стан (САН)	0,707
Стійкість і концентрація уваги	- 0,751
Оперативна пам'ять	0,659
Латентний період простої сенсомоторної реакції	- 0,692
Латентний період складної сенсомоторної реакції з вибором	- 0,754

Висновки:

1. Вперше виявлено достовірну кореляційну взаємозалежність професійної підготовленості офіцерів з рівнем розвитку їх фізичних якостей. Так у офіцерів з "високим" рівнем професійної підготовленості достовірно краще розвинені аеробна витривалість (P<0,01) та статична витривалість м'язів спини (P<0,001) і живота (P<0,01) у порівнянні з офіцерами з "низького" рівня професійної підготовленості.

2. Для успішного вирішення завдань професійної підготовленості операторам необхідно мати високий рівень функціональних резервів серцево-судинної системи.

3. Експериментально доведено, що фізичні якості: загальна аеробна витривалість, статична витривалість м'язів спини та живота достові-

рно впливають на рівень професійної підготовленості операторів.

4. Виявлено сильну кореляційну взаємозалежність професійної підготовленості та показників: психофізіологічного стану ($r=0,707$), стійкості і концентрації уваги ($r=0,751$), оперативної пам'яті ($r=0,659$), латентного періоду простої сенсомоторної реакції ($r=0,692$), латентного періоду складної сенсомоторної реакції з вибором ($r=0,754$).

В *перспективі* ми направляємо наші дослідження ефективності методики і змісту програми спеціальної фізичної підготовки спеціалістів операторського профілю.

Література:

1. Вейднер-Дубровин Л.А., Джамгаров Т.Т. Физическая подготовка в системе научной организации военного труда Физическая культура и НОТ. – М., 1971. – Вып. 1. – С. 75-85.
2. Влияние условий труда на работоспособность и здоровье операторов / Под ред. Навакатикяна А.О. - К.: Здоровья, 1984. - 144 с.
3. Иванова Е.М. Психотехнология изучения человека в трудовой деятельности: Методическое пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 92 с.
4. Кравченко О.К. Стан властивостей основних нервових процесів, функції пам'яті та уваги у людей зрілого та похилого віку: Автореф. дис. ... канд. біол. наук-Київ, 2000. -18 с.
5. Красота В.М. Интегральный показатель професійної працездатності офіцерів – спеціалістів операторського профілю. // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Наук. моногр. / За ред. проф. Єрмакова С.С. – Х.: ХДАДМ (ХХП). – 2006. – № 9. – С. 89-91.
6. Лизогуб В.С. Формування сили нервових процесів у онтогенезі людини // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. -1999. - №5. – С. 65-68.
7. Макаренко Н.В. Латентный период сенсомоторных реакций у лиц с различной функциональной подвижностью нервной системы // Журн. высш. нервной деят. - 1984. - Т. 34, №6. - С. 1041-1047.
8. Yoshimura I., Yoshifuji H., Mori K. An experimental consideration of the fatigue estimation on working posture // Japanese Journal of Physiological Anthropology. - 1997. - V.2(3).- P.23-30.

Надійшла до редакції 28.11.2006р.

РОЛЬ ШКОЛИ У ПРАВОВОМУ ВИХОВАННІ СТАРШОКЛАСНИКІВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XX СТОЛІТТЯ

Криштак І.В.

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Анотація. Основним змістом правового виховання старшокласників стало вивчення курсу правознавства під час навчальної діяльності. Кількість відведених годин явно не відповідала програмі курсу. Часу вистачало лише на те, щоб тезисно назвати та визначити основні положення галузей права. Молодь, яка бажала отримати вищу юридичну освіту, мусила користуватися послугами «інституту репетиторства», від чого не виграла ні держава, ні суспільство, ні конкретна сім'я та її дитина.

Ключові слова: старшокласник, історія, право, педагогіка, юридична освіта, суспільство.

Аннотация. Криштак И.В. Роль школы в правовом воспитании старшекласников во второй половине XX столетия. Основным содержанием правового воспитания

старшекласников стало изучение курса правоведения во время учебной деятельности. Количество отведенных часов явным образом не отвечало программе курса. Времени хватало лишь на то, чтобы тезисно назвать и определить основные положения областей права. Молодежь, которая желала получить высшее юридическое образование, должна была пользоваться услугами «института репетиторства», от чего не выигрывала ни государство, ни общество, ни конкретная семья и ее ребенок.

Ключевые слова: старшекласник, история, право, педагогика, юридическое образование, общество.

Annotation. Krishnak I.V. Role of school in legal education of senior pupils in second half of XX century. The basic contents of legal education of senior pupils became study of a course of jurisprudence during educational activity. The quantity of the assigned clocks a manifestative mode did not answer the program of a course. Time sufficed only on that briefly to term and spot substantive provisions of ranges of the right. The youth which wished to receive the higher juridical education, should use «institute of tutoring» from what did not benefit neither the state, nor a society, concrete monogynopaedium and its child.

Key words: senior pupil, a history, right, pedagogics, juridical education, society.

Вступ.

У період становлення України як правової держави, проблемами, що потребують посиленої уваги науковців та педагогів-практиків, є формування високого рівня правової культури та правосвідомості особистості, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як суб'єкта громадянського суспільства. Висока правова культура населення – важлива ознака правової держави.

Сьогодні саме на школу покладається обов'язок закласти в тих, хто в ній навчається, такі правові знання, уявлення та переконання, які на все життя стали б основою для їх правомірної поведінки. І це не випадково, оскільки школа – один із найважливіших соціальних інститутів, що має вирішальне значення для формування особистості. Адже, правові знання, що отримані у процесі правового навчання в школі, сприяють правильному розумінню суспільних явищ, розвитку соціальної активності громадян, дають можливість правильно орієнтуватися в житті, визначати межу між дозволеним і забороненим, обирати законні шляхи захисту особистих прав та інтересів.

В Україні накопичено певний практичний досвід у галузі правової освіти та правового виховання старшокласників. Ці питання розглядалися в наукових працях В. Балюка [2], А. Тараса [10], О. Барихновської [3], М. Фіцули [11], А. Міцкевича та В. Обухова [6].

Разом з тим, сьогодні не має досліджень, які б комплексно висвітлювали роль школи в правовому вихованні старшокласників у другій половині XX століття, хоча саме в цей період склався певний масив знань проблем правового виховання учнів старших класів.

Робота виконана за планом НДР Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Формулювання цілей роботи.

Зважаючи на викладене, *метою статті* є висвітлення ролі школи у правовому вихованні старшокласників у другій половині ХХ століття.

Результати досліджень.

Вивчення практики реалізації правового виховання в другій половині ХХ століття показало, що основним напрямком діяльності школи в правовому вихованні старшокласників у досліджуваній період було правове навчання.

Детальне вивчення різних документів радянського періоду свідчить, що офіційна влада цього часу неодноразово підкреслювала важливу роль школи в правовому вихованні молоді. Зокрема, в «Основних напрямках реформи загальноосвітньої та професійної школи» 1987 року прямо говорилося, що «в формуванні нової людини виключно велике значення морального та правового виховання», що школа зобов'язана виробити внутрішню потребу жити й діяти за принципами моралі, навчити неухильно виконувати правила суспільного проживання, закони [1; 31].

Таким чином, ми можемо говорити про єдність правового виховання та правового навчання в досліджуваній період. Правове виховання було неможливе без набуття учнями певної суми знань про сутність права, про його функції, про конкретні правові принципи та норми. Адже, правові знання, що отримані у процесі правового навчання в школі, сприяли правильному розумінню суспільних явищ, сприяли розвитку соціальної активності громадян, давали можливість правильно орієнтуватися в житті, визначати межу між дозволеним і забороненим, обирати законні шляхи захисту особистих прав та інтересів.

Аналіз архівних матеріалів і педагогічної періодики цього часу свідчить, що зміст правового виховання старшокласників у школі в другій половині ХХ століття розвивався поетапно, залежно від суспільно-політичних, соціально-економічних, організаційно-педагогічних змін у країні.

Так, на початку 50 років ХХ століття не було чіткого розуміння змісту правового виховання старшокласників у школі. Аналіз архівних матеріалів, зокрема Звіту про роботу шкіл і відділів народної освіти Харківської області за 1950/51 н.р. свідчить, що він зводився, в основному, до вивчення курсу Конституції СРСР, який викладався разом з історією чи суспільнознавством [15].

У даному документі зазначалося, що перед учителями, які викладали Конституцію в 1950/51 навчальному році, стояли такі завдання:

1. Забезпечити всім учням вивчення основного закону нашої країни (Конституцію СРСР та УРСР).

2. Виховувати на уроках під час вивчення Конституції свідомих членів суспільства, активних будівників держави.

Таким чином, ми бачимо, що в цей час правове виховання старшокласників у школі реалізову-

валось через курс, який не був самостійним, і, на жаль, охоплював лише основи конституційного ладу країни, не даючи основу розуміння всього комплексу правових відносин у країні.

Взятий КПРС курс на демократизацію країни вимагав суттєвих змін у системі правового навчання у школі. Основний акцент в цій справі робився на вивченні основ державності та підпорядкуванні інтересів людини державі. Дослідження архівних матеріалів свідчить, що саме в такому дусі видано Наказ Міністра освіти української РСР від 8 вересня 1958 року за №115 «Про запровадження викладання Конституції СРСР та УРСР в середніх школах Української РСР», основні положення якого стали основою для реалізації правового навчання у школі [14; 43].

Так, даним наказом з «метою поліпшення комуністичного виховання учнів і підготовки випускників до активної участі у громадсько-політичному житті» було запроваджено «з 1959-1960 навчального року в десятих класах середньої школи викладання Конституції СРСР і УРСР з основами радянського права» [14; 43].

Аналіз архівних матеріалів свідчить, що про необхідність даного курсу говориться в річному навчально-виховному звіті середньої школи № 76 м. Харкова за 1959/60 навчальний рік, а саме: «вивчення курсу Конституції СРСР і УРСР має велике значення в підготовці учнів до життя, суспільно-політичної діяльності, сприяє виробленню переконань у необхідності зміцнення радянської держави, соціалістичної законності» [12; 67].

Отже, за допомогою цього наказу робилася спроба комплексного підходу до розуміння сутності змісту правового виховання старшокласників у школі. Саме цим наказом регламентувалась необхідність не лише вивчення конституції як правового документа держави, а й основ окремих галузей права: трудового, цивільного, кримінального, сімейного, які будуть необхідні майбутнім працівникам у процесі трудової діяльності та життя.

Про це свідчить річний звіт про роботу шкіл району за 1959-1960 навчальний рік, зокрема середньої школи № 74 м. Харкова, в якій на «уроках курсу Конституції учні добре засвоїли питання трудового права, конкретно ознайомились з такими необхідними для їх трудової діяльності знаннями як трудовий договір, колективний договір, дисципліна праці, робочий час і час відпочинку, з умовами роботи неповнолітньої молоді і т.д.» [13; 60]. Однак, незважаючи на виключну цінність курсу Конституції для правового виховання, ще до 70-х років ХХ століття правове виховання старшокласників у школі велось без єдиної системи (до 1975р.), інколи на рівні самодіяльності, методом «проб і помилок». У деяких випадках воно підмінювалось переказуванням уривків положень закону, повчанням, а тому, хто оступився мимоволі, прищеплювалось, що виправлення можливе лише завдяки втручанню інших осіб, сам підліток не в стані звільнитися від власного по-

ганого досвіду: побився – майбутній хуліган, украв – виросте крадієм [7; 15]. Таке ігнорування здатності особи перестроюватись, долати свої помилки, бути самокритичним нічого спільного з правовим вихованням немає.

Наступний і вагомий крок на шляху до комплексного підходу визначення змісту правового виховання старшокласників у школі стало введення предмета «Основи Радянської держави та права», що вивчався школярами у 8 класі, і факультативний курс «Основи радянського законодавства» для учнів 9-10 класів.

Введення предмету «Основи Радянської держави та права» має свою історію та було продиктоване необхідністю підвищити виховально-профілактичну роль школи в попередженні аморальних, антисуспільних проявів серед учнів. У відповідності з рішенням Комісії законодавчих положень Верховної Ради СРСР від 21 вересня 1971р. і спільного засідання колегій Міністерства освіти СРСР і Міністерства юстиції СРСР від 10 грудня 1971р. Інститут загальних проблем виховання АПН СРСР підготував програму та навчальний посібник з курсу «Основи Радянської держави та права». Спочатку відповідно до рішення партії та уряду в 1971/72 навчальному році курс «Основи радянського законодавства» ввели в ПТУ. В 1973/74 навчальному році було проведено масовий експеримент із його введення в загальноосвітній школі, потім удосконалено програму та підручник. Міністерство освіти СРСР разом з Міністерством юстиції СРСР затвердило програму, схвалило навчальний посібник і прийняло рішення про повсюдне введення курсу «Основи Радянської держави та права» з вересня 1975р. [5; 9].

Про виконання експерименту свідчить діяльність шкіл району м. Харкова в 1974/75 н.р., зокрема, середньої школи № 13, в якій правове виховання та навчання учнів проводилося за приблизним планом і програмою, що запропоновані збіркою наказів міністерства освіти УРСР [13; 60]

Аналіз архівних матеріалів, зокрема програми восьмирічної і середньої школи курсу «Основи Радянської держави та права» 1975р., із змінами 1979р. показує, що зміст курсу побудовано з таким розрахунком, щоб в учнів формувалося правильне уявлення про радянський суспільний лад, систему радянської демократії, механізм Радянської держави, основні галузі радянського права і засоби забезпечення законності та правопорядку. У курсі послідовно викладаються елементарні відомості про державу та право, соціалістичну законність, про такі галузі права, як конституційне, адміністративне, трудове, колгоспне, цивільне, сімейне, кримінальне, а також про органи, які забезпечують соціалістичну законність і правопорядок у суспільстві [16].

Крім того, існував ряд підзаконних актів, знайомство з якими для старшокласників було обов'язковим. Це такі документи: Статут середньої загальноосвітньої школи; Правила для учнів; Прави-

ла поведінки неповнолітніх в суспільних містах; Правила дорожнього руху; Правила купання та поведінки біля водоймищ; Правила техніки безпеки під час роботи; Правила поводження із вибухонебезпечними та легкозаймистими предметами [10; 21].

У другій половині 80-х років ХХ ст. настали важкі та неспокійні часи для нашої країни, суспільства: розвал економіки, політична нестабільність, переоцінка ідеалів. Тому не дивна констатація на тлі цих явищ зростання злочинності взагалі та молодіжної зокрема. Про це свідчать і статистичні дані. Так, у 1989 році у країні 1 303 958 чоловік скоїли злочини, серед них неповнолітніх – 212 457. Питома вага неповнолітніх у загальній кількості злочинців постійно зростала: у 1985 р. вони становили 10 %, в 1989 р. – уже 16,3 %. У 1990 р. практично кожні 40 хвилин один із школярів або учнів ПТУ скоював злочин. Найбільші темпи зростання молодіжних злочинних проявів у 1985-1990 р.р. були характерні для областей Західного регіону. По Закарпатській області вони зросли у 2,5 рази, Львівській – 2 рази, Чернівецькій на 80 %. Серед областей Східного регіону занепокоєння викликав стан справ на Харківщині, де кількість учнів, яких запламував злочин, за ці п'ять років збільшилась майже втричі [8; 70].

Наведені та багато інших фактів свідчили про дуже болючу проблему – злочинність неповнолітніх, що ще раз вказувало на необхідність вдосконалення юридичного навчання, форм і методів правового виховання учнів у школах і профтехучилищах. Але в той час на високому рівні існував правовий нігілізм, який зароджувався, як це не дивно, в Державному комітеті СРСР з народної освіти – в органі, що зобов'язаний турбуватися про забезпечення високого рівня правового навчання й виховання в усіх навчальних закладах країни. Про це свідчить, наприклад, Наказ Комітету за №264 від 16 квітня 1990р. «Про перебудову викладення суспільних дисциплін у середніх навчальних закладах». Відповідно до нього в середній загальноосвітній школі ліквідується курс «Основи радянської держави та права». Замість цього було запропоновано в 9-11 класах ввести інтегрований курс «Людина та суспільство» в обсязі 136 год., у межах якого передбачалося вивчення не тільки основи держави та права, а й суспільнознавства, етики та психології сімейного життя. На нашу думку, ліквідація самостійного курсу в школах – це був відчутний крок назад у реалізації ідеї та політики правової держави. До того ж, цього не можна було робити з огляду на стан правопорушень і злочинності серед неповнолітніх у країні.

З набуттям Україною незалежності пріоритетними напрямками в освіті стали демократизація, гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу, органічне поєднання в ньому національних і загальнонародських засад. Запроваджено концепцію гуманітарної освіти України, Національну програму «Молодь – за майбутнє України» та інші. Усі ці основоположні акти сприяли формуванню

правового простору та виконували важливу регулятивну функцію.

Соціально-політична, економічна трансформація, що відбувалась на даному етапі розвитку країни, вимагала системи знань про право та правові явища, їх розуміння, усвідомлення та застосування. Питання про правову освіту стало актуальним і в зв'язку підготовкою молоді до участі в формуванні правової держави, до праці та життя в нових ринкових умовах. Становлення правового простору започатковано Декларацією «Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні» (1992 р.) і Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р.), цими юридичними актами визначено, що молодіжна політика є пріоритетним напрямком держави. Формування нового покоління громадян України потребує суттєвих змін і підходів до цього процесу.

Досвід цивілізованих країн свідчить, що без належного рівня правових знань і навичок правомірної поведінки неможлива свідома участь особи в суспільному та державному житті. Виходячи з цього, правовій освіті наша держава намагалася приділяти значну увагу. В травні 1995 року затверджено «Програму правової освіти населення України», але заходи щодо практичної роботи реалізації цієї програми в наступні роки, на жаль, відчутних результатів не дали. Однак в ній значне місце посів предмет «Основи правознавства», що викладався в 9 класі середньої школи. Зазначений курс був покликаний реалізувати такі завдання [4; 28]:

- закласти основи системи правових поглядів і переконань;
- ознайомити з основами конституційного ладу України;
- дати початкові знання з цивільного, сімейного, трудового, кримінального права та інших галузей права;
- поглибити знання про походження, типи та форми держави, історію формування української державності;
- формувати навички правомірної поведінки, навчити діяти відповідно до норм права в найтипівших ситуаціях, виконуючи соціальні норми громадянина, глави чи члена сім'ї;
- виховувати впевненість і необхідності суворого дотримання законів, непримиренність до протиправної поведінки;
- виробляти вміння аналізувати суспільно-політичні події в Україні та світі;
- виробляти вміння користуватися вітчизняними нормативними та міжнародно-правовими актами, різноманітними джерелами права, юридичною літературою.

Висновки.

Таким чином, основним змістом правового виховання старшокласників в умовах незалежної країни стало вивчення курсу правознавства під час навчальної діяльності. Проте, як зазначала Т. Слєпченко, кількість відведених годин – 30 – явно

не відповідала програмі курсу. Часу вистачало лише на те, щоб тезисно назвати та визначити основні положення галузей права, а вивчити їх в обсязі, що необхідний у повсякденному житті, практично було не можливо [9; 34]. Молодь, яка бажала отримати вищу юридичну освіту, мусила користуватися послугами «інституту репетиторства», від чого не виграла ні держава, ні суспільство, ні конкретна сім'я та її дитина.

Однак, якість правової освіти та виховання школярів залежала не тільки від збільшення годин на вивчення предметів правознавчого циклу. Гостро постала необхідність вироблення єдиної концепції правового виховання для середньої школи, Державного стандарту базової та старшої школи, нових навчальних планів, за якими б правознавство вивчали не лише учні 9 класу, а й випускного з обов'язковим складанням іспитів. Багато б виграла освіта, якби програми з цього предмету для учнів і абітурієнтів стали однаковими. Ефективність правового виховання посилилась би, якщо б правове виховання здійснювалося безперервно – від дошкільнят до студентів у тісному поєднанні з правовою освітою, тобто якби вдалося створити систему безперервної освіти, що відповідала б складовим Національної доктрини розвитку освіти, Національній програмі правової освіти населення.

Таким чином, ми з'ясували, що в досліджуваний період навчально-правова діяльність у школі посідала важливе місце в правовому вихованні старшокласників. Однак лише комплексний підхід до справи виховання – був шляхом до успіху.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем правового виховання старшокласників у другій половині ХХ століття.

Література:

1. Альхименко В.В. Правовое воспитание молодого поколения. – М.: Моск. рабочий, 1985. – 95 с.
2. Балюк В.А. Правовое воспитание учащихся. – Новосибирск: НГПИ, 1986. – 100 с.
3. Бариховская Е.Г. и др. Концепция правового образования школьников. – С. – П.: Санкт-Петербургский гос. Ун-т пед. мастерства, 1995. – 105 с.
4. Владимірова В. Концептуальні підходи до формування правової культури освітян в умовах демократизації суспільства // Наукові записки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – Вип. 41. – Сер.: Пед. науки. – С. 26-30.
5. Давыдов Г.П., Обухов В.М. Правовое воспитание в системе работы школы. – М.: Педагогика, 1976. – 48 с.
6. Методика правового воспитания учащихся / Под ред. А.В. Мицкевича, В.М. Обухова. – М.: Просвещение, 1982. – 223 с.
7. Мурадян Э.М. Правовое воспитание школьников. – М.: Знание, 1975. – 46 с.
8. Опришко В.Ф. Правове навчання: проблеми та їх розв'язання // Радянська школа. – 1991. – № 6. – С. 70-74.
9. Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: Навчальний-методичний посібник. – К.: ВіАН, 1996. – 352 с.
10. Тарас А.Е. Правовое воспитание старшеклассников. – Минск: Народная асвета, 1988. – 72 с.
11. Фіцула М.М. Правове виховання учнів. – К.: ІЗМН, 1997. – 148 с.

Державний архів Харківської області

Фонд 4677

12. Оп. 4, справа № 191 – Отчет о учебно-воспитательной работе школ за 1959/60 у.г. – 107 л.

13. Оп.5, справа № 179 – Текстовые отчеты и информации школ г.Харькова о состоянии учебно-воспитательной работы за 1974/75 у.г. – 162 л.

Фонд 4695

14. Оп. 4, справа № 302 – Приказы Министерства просвещения УРСР за 1958 г. – 43 л.

15. Оп. 4, справа № 181 – Звіт про роботу шкіл міста Харкова за 1950/51 н.р. 212 л.

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України міста Києва

Фонд 166 – Справ постійного зберігання за 1976-1980 р.р.

16. Оп. 15, справа № 9017 – Програми для середніх загальноосвітніх шкіл з історії, суспільствознавства та основ радянської держави і права за 1979 рік.

Надійшла до редакції 15.12.2006р.

МОДЕЛЮВАННЯ ТРЕНУВАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЛИЖНИКІВ-ВETERANІВ НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗМАГАНЬ

Крупський В.П.

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті розглянуто питання моделювання змагального мікроциклу на етапі безпосередньої підготовки до основних змагань, його вплив на підвищення спеціальної працездатності лижників-ветеранів та створення умов для реалізації набутих фізичних якостей і навиків в конкретних обставинах змагальної діяльності. Ключові слова: моделювання змагань, навантаження, працездатність, мікроцикл, обсяг тренувань, структура.

Аннотация. Крупский В.П. Моделирование тренировочного процесса лыжников-ветеранов на этапе подготовки к соревнованиям. В статье рассматривается вопрос моделирования соревновательного микроцикла на этапе непосредственной подготовки к основным соревнованиям, его влияния на повышение специальной работоспособности лыжников-ветеранов и создание условий для реализации приобретенных физических качеств и навыков в конкретных условиях соревновательной деятельности.

Ключевые слова: моделирование соревнований, нагрузка, работоспособность, микроцикл, объем тренировок, структура.

Annotation. Krupskiy V.P. Modeling of training process of skiers of veterans at a stage of preparation for competitions. The problem of competition micro cycle modeling on direct preparing stage to main competitions has been examined in the article, its influence upon increase of special working capacity in veteran skiers and creation of conditions for realization of physical qualities and skills being obtained under certain of competition activities.

Key words: competition modeling, loading, working capacity, micro cycle, amount of training, structure.

Вступ

Етап безпосередньої підготовки до змагань є найважливішою структурною одиницею річного циклу. Незважаючи на відносно невелику тривалість, він займає особливе місце у тренувальному процесі, тому, що від нього здебільшого залежить результат всієї попередньої роботи.

Тренування на цьому етапі повинно забезпечити всебічну підготовленість лижника для досяг-

нення успіху на майбутніх змаганнях. Основною вимогою до передзмагального етапу є підведення спортсмена до змагань шляхом змінювання складу засобів, методів та величини навантажень.

Особливо великого значення ці вимоги до побудови тренувального процесу набувають при підготовці до змагань лижників-ветеранів.

Виходячи з того, що етап безпосередньої підготовки до основних змагань зазвичай дорівнює одному мезоциклу, доцільно його поділити на 4-6 мікроциклів, які повинні мати змагальну і тренувальну спрямованість.

Тренувальне навантаження повинно бути розподілено відповідно програми основних стартів, а по змісту має моделювати режими даних змагань [3,4,6,8].

При цьому слід моделювати не тільки розподіл навантаження по днях враховуючи рухову діяльність, але і умови змагань: профіль лижних трас, стан лижні, засоби відновлення [2,5,7,8]. Також слід мати на увазі вирішення окремих завдань підготовки таких, як вдосконалення техніки і тактики, спеціальної витривалості, виховання морально-вольових якостей в умовах максимально наближених до змагальних, підвищення функціональних можливостей в умовах відповідної рухової діяльності, вдосконалення таких якостей, як відчуття темпу, ритму, часу проходження змагальної діяльності, та ряд інших.

Важливе місце на даному етапі належить моделюванню змагального режиму. Тут маєтись на увазі проходження відрізків дистанції або дистанції в цілому колозмагальною і змагальною швидкістю. На початку етапу навантаження такого характеру повинні включатися в окремі дні мікроциклу, при цьому копіювати доводиться окремі відрізки дистанції. По мірі наближення до основних змагань обсяг навантажень, які моделюють змагальний режим, збільшується і в окремі дні може становити 90-95% всього обсягу.

На думку провідних спеціалістів у галузі спортивного тренування [1,3, 6,7,8] навантаження колозмагальної і змагальної швидкості на початку етапу слід давати на відрізках від 0,5 до 2-3 км при інтервалах відпочинку між ними від 2 до 5 хв поступово їх скорочуючи.

Наприкінці етапу лижник проходить всю змагальну дистанцію або більшу її частину у змагальному режимі. На думку авторів [2,4,7,8] особливу увагу слід звернути на проходження складних ділянок дистанції, де можливі найбільші втрати часу. Щоб звести втрати до мінімальних, на тренуваннях ці ділянки траси слід проходити зі змагальною швидкістю декілька разів. Такий методичний підхід дозволяє спортсменам-ветеранам набути стійкого динамічного стереотипу проходження як складних ділянок, так і дистанції в цілому.

Включаючи змагальний режим у тренувальний процес на етапі безпосередньої підготовки до основних змагань необхідно врахувати, що пересу-

вання на лижах зі швидкістю близькою до біязмагальної і змагальної створює сприятливі умови не тільки для підвищення функціональних можливостей організму, але і для формування техніки пересування, яку можна застосовувати при таких швидкостях.

Робота виконана згідно із Зведеним планом науково-дослідної роботи на 2006-2010 р.р. Державного комітету України з питань фізичної культури і спорту за темою 2.1.8.1п «Структура, зміст підготовки та особливості змагальної діяльності в спорті ветеранів».

Формулювання цілей роботи.

Метою нашого дослідження є пошук оптимальних варіантів побудови тренувального процесу лижників-ветеранів у передзмагальному етапі.

Методи та організація досліджень. У роботі проаналізовано аналіз науково-методичної літератури та результатів соціологічного опитування; педагогічне спостереження; педагогічні тестування; пульсометрія; педагогічний експеримент; математична статистика.

Для вирішення поставленої мети був проведений педагогічний експеримент, завдання якого полягало у визначенні стану підготовленості до змагань лижників-ветеранів за допомогою таких тестів:

- час проходження стандартної дистанції – 10 км;
- час проходження відрізка 0,5 км з максимальною інтенсивністю;
- оцінка точності відтворення заданого режиму рухової діяльності на відрізку дистанції 150 м;
- кількість повторних проходжень підйому довжиною 200 м із схилом 6-7° заданою швидкістю (85-95% від максимальної).

Одночасно замірявся час проходження складних ділянок стандартної дистанції, час проход-

ження контрольних відрізків на 1, 3, 5-му змагальної дистанції, що слугувало критерієм в оцінці змагальної та спеціальної фізичної підготовки лижників-ветеранів.

В експерименті взяли участь 20 лижників-ветеранів віком 50-65 років з однаковим рівнем спортивно-технічної і фізичної підготовки.

Результати дослідження та їх обговорення.

Тренувальні заняття у модельно-змагальному мікроциклі потрібно обов'язково проводити на трасах, які моделюють змагальну діяльність. При підготовці тренувальних трас як орієнтир брали 10-кілометрову змагальну дистанцію і на її основі підготовляли тренувальні кола довжиною 2, 3, 5 і 7 км. Це дозволило у процесі тренувань, переходячи з одного кола на другий, по перше, підібрати дистанцію будь-якої довжини, а по друге, покращити педагогічний контроль за досліджуваними. Моделюючи тренувальні траси у відношенні зі змагальними, необхідно враховувати не тільки суму перепадів висоти, але і характер розподілу підйомів і спусків на дистанції, їх довжину і крутизну.

Основою структури етапу безпосередньої підготовки повинно відбуватися чергування модельно-змагальних і контрастних мікроциклів. За завданнями, структурою і змістом контрастні мікроцикли суттєво відрізняються від модельно-змагальних, до того ж ця різниця збільшується по мірі наближення до основних змагань. Плануючи навантаження у контрастному мікроциклі, потрібно враховувати те, щоб їх структура і зміст забезпечували відновлення основним системам організму лижників-ветеранів після фізичних навантажень, виконуваних у модельно-змагальному мікроциклі. Тривалість мікроциклу

Таблиця 1

Зміст модельно-змагального мікроциклу

Дні мікро-циклу	Скерованість занять	Переважаючий метод тренувань	Загальний обсяг навантажень (км)	Обсяг моделюючого навантаження у (%) до загального обсягу
1	Виховання спеціальної витривалості	Перемінний	15-20	80-85
2	Виховання спеціальної витривалості	Повторний	10-15	85-95
3	Активний відпочинок	Рівномірний	10-15	-
4	Виховання спеціальної витривалості	Перемінний	25-30	75-80
5	Відпочинок			

Таблиця 2

Зміст контрастного мікроциклу

Дні мікро-циклу	Скерованість занять	Переважаючий метод тренувань	Загальний обсяг навантажень (км)	Режим виконання
1	Технічна	Рівномірний	20-25	Відновлюючий
2	Виховання загальної витривалості	Перемінний	25-30	Підтримуючий
3	Загальна фізична підготовка	Перемінний	ЗРВ	Відновлюючий
4	Виховання спеціальної витривалості	Повторний	10-15	Підтримуючий
5	Активний відпочинок	Рівномірний	Крос	Відновлюючий

– 5-7 днів, так як приблизно стільки ж часу потрібно для відновлення після великих по інтенсивності навантажень. Провідне місце у контрастних мікроциклах займають вправи загальнофізичної підготовки. При цьому в окремих тренувальних днях їх обсяг може досягти 95% від загального обсягу. Зміст модельно-змагального та контрастного мікроциклу представлено у табл. 1, 2.

Висновки

1. Лижникам-ветеранам часто приходиться стартувати у змаганнях на етапі безпосередньої підготовки. Якщо вони припадають на модельно-змагальний мікроцикл, у структуру і зміст тренувального процесу вносити будь-які зміни не бажано. У цьому випадку участь у змаганнях слід розглядати як одну із форм тренувань. Приймати участь у змаганнях у контрастному мікроциклі не бажано, але якщо трапляються змагання, то перш за все потрібно знизити обсяг і найголовніше створити умови для відносно повного відновлення організму спортсменів.
2. Участь у другорядних змаганнях повинна допомагати вирішувати завдання з тактики проходження як окремих відрізків, так і дистанції у цілому, з усуненням психологічної напруги, з оцінки ситуації на дистанції та контролю темпу швидкості пересування на лижах.
3. У період безпосередньої підготовки до змагань необхідно планувати передзмагальні мікроцикли, у яких передбачається зниження обсягу та специфічний розподіл навантажень.
4. Тренування з великим навантаженням доцільно проводити не пізніше, ніж за 5-6 днів до старту, а коротке швидкісне за 2-3 дні, що створює слушні умови для адаптаційних процесів в організмі спортсменів і сприяє підведенню їх до змагань у стані найкращої підготовленості. Ритмічність навантажень перед головними змаганнями по можливості повинна відповідати програмі змагань.

Подальші дослідження з даної проблеми будуть спрямовані на вивчення параметрів рухової функції та прояву спеціальної працездатності спортсменів-ветеранів у багаторічній підготовці.

Література

1. Апанасенко Г.Л. Эволюция биоэнергетики и здоровье человека. – СПб.: МГП «Петрополис», 1992. – 123 с.
2. Баталов А.Г. Модельно-целевой способ построения спортивной подготовки высококвалифицированных спортсменов в зимних циклических видах спорта // Теория и практика физической культуры. – 2001. – №2. – 813 с.
3. Крупський В.П. Особливості тренування лижників-ветеранів на етапі безпосередньої підготовки до змагань // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХААДМ (ХХП), 2004. – №4. – С. 50-56.
4. Крупський В.П. Співвідношення навантажень у змагальному періоді підготовки лижників-ветеранів // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. / За ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2003. – №20. – С. 26-32.
5. Крупський В.П. Дослідження ефективності деяких контрольних вправ та нормативів по оцінці загальної і спец-

іальної фізичної підготовки лижників-ветеранів // Молода спортивна наука України: Зб. наук. пр. в галузі ФКіС. – Вип. 10. – Л., 2006. – Т.2. – С. 207-211.

6. Платонов В.М., Булатова М.М. Фізична підготовка спортсменів. – К.: Олімпійська література, 1997. – 293 с.
7. Платонов В.М. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. – К., 1997. – 584 с.
8. Фомин С.К. Управление подготовкой квалифицированных спортсменов-лыжников в предсоревновательном мезоцикле к основным соревнованиям годовичного макроцикла // Современные проблемы и концепции развития физической культуры и спорта. – Ч.2. – Челябинск, 1997. – С. 99-101.

Надійшла до редакції 12.12.2006р.

ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНИХ КАДРІВ

Круцевич Т.Ю., Воробйов М.І., Ісаченко М.А.
Національний університет фізичного виховання і спорту України

Анотація. В статті, на основі аналізу науково-методичної літератури та результатів експериментального тестування слухачів факультету підвищення кваліфікації, обумовлена необхідність впровадження нових підходів в систему освіти.

Ключові слова: кредитно-модульна система, контроль, тестування, рейтингова система

Аннотация. Круцевич Т.Ю., Воробйов М.І., Ісаченко М.А. Тестовий контроль в системі підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів. В статті, на основі аналізу науково-методическої літератури та результатів експериментального тестування слухачів факультету підвищення кваліфікації, обумовлена необхідність вивчення і впровадження нових підходів в систему освіти.

Ключевые слова: кредитно-модульная система, контроль, тестирование, рейтинговая система.

Annotation.

. In article on the basis of the analysis of the scientific - methodical literature and results of experimental testing of students of faculty of improvement of professional skill is caused necessity of studying and introduction of new approaches for an education system.

Key words: credit-modular system, the control, testing, rating system.

Вступ.

В даний час в системі підготовки і підготовки кадрів йде пошук шляхів підвищення ефективності учбового процесу для максимального наближення випускників ВУЗів до моделі професіонала.

Одним з шляхів рішення цієї проблеми є підвищення керованості процесом навчання студентів через систему контролю їх знань і умінь [7,8], з урахуванням всіх видів контролю діагностичного, оперативного, періодичного і підсумкового.

Об'єктивізація оцінки якості освіти може бути досягнута за наявності добре структурованої моделі знань наочної області і величезного числа експертних тестових завдань, розроблених великим числом педагогів експертів. Для подібних цілей зручніше створювати моделі знань модульно.

Існують акредитаційні вимоги до оцінки рівня підготовленості випускників по конкретній

спеціальності відповідно державним стандартам, які можна вважати модельними характеристиками оволодіння системою знань, умінь і навичок для використання в професійній діяльності [2,3,7].

Система фізкультурної освіти не є виключенням і їй властива ще більша проблематичність, пов'язана не тільки з освоєнням знань, але і з оволодінням руховими вміннями, що вимагають відповідної фізичної підготовленості, і вмінням передати свій руховий досвід тим, що навчаються. У зв'язку з цим вдосконаленню освітньої діяльності у сфері фізичної культури і спорту присвячене багато дисертаційних досліджень. Обґрунтуванню змісту учбових планів дисциплін присвячені роботи О.Д. Кривчикової (1994), Р.В. Чудної (2003), Л.І. Сущенко (2004) і ін. Проте, в цих дослідженнях не вивчався взаємозв'язок між різними видами контролю і якісною оцінкою засвоєння знань студентами за спеціальними предметами, не вивчалися можливості корекції учбових програм і зміст учбового матеріалу залежно від діагностики, тобто отримання попередньої інформації про об'єкт і процес навчання. У практиці поширеним є поняття перевірки результатів навчання, яке є тільки констатацією результатів учбово-пізнавальної діяльності.

У той же час попередній контроль проводиться з метою визначення залишкових знань студента. Він є необхідним для індивідуалізації і диференціації процесу навчання і обов'язковим при модульно-рейтинговій технології навчання [1,2,7].

Особливе значення в системі підвищення кваліфікації викладачів фізичного виховання ВУЗів має зміст програми курсів. Групи курсантів формуються спонтанно, з достатньо широким віковим діапазоном, а, отже, і з різним стажем практичної роботи, часовими періодами закінчення вищого учбового закладу і термінами останніх відвідувань курсів підвищення кваліфікації. Необхідно відзначити, що у зв'язку з перебудовами в системі вищої освіти, його комерціалізацією у середині 90-х років, система підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів в Україні повністю перейшла на самооповування за рахунок вищих учбових закладів. Це призвело до необґрунтованої економії засобів з боку адміністрації ВУЗів за рахунок зміни форм підвищення кваліфікації викладачів (особливо кафедр фізичного виховання). Пріоритетом останнім часом стало користуватися стажування на споріднених кафедрах, при тому, практично без відриву від основного місця

роботи. Таким чином, утворився якийсь вакуум в системі курсової перепідготовки і підвищення кваліфікації викладачів фізичного виховання. Положення змінилося на початку 2001-2002 рр. і затребуваність такої форми підвищення кваліфікації відновилася. Проте тепер на порядок денний встала проблема змісту програмного забезпечення слухачів, які мають різний рівень теоретичних знань, в області теоретико-методичних основ фізичного виховання [1,4,7,8].

Робота виконана за планом НДР Національного університету фізичного виховання і спорту України.

Формулювання цілей роботи.

Мета дослідження – підвищити ефективність учбового процесу через систему контролю знань і умінь, шляхом розробки та впровадження системи тестових завдань.

Результати дослідження.

У зв'язку з вищевикладеним нами була запропонована система тестового контролю залишкових знань слухачів ФПК в перший день початку занять у вигляді діагностичного тестування і в останній день занять – підсумкове тестування. Система тестів включала сорок завдань з вибором однієї правильної відповіді. При підготовці матеріалів для тестового контролю враховувалися основні правила складання завдання і показник ефективності тесту. Тест, що забезпечує за інших рівних умов більшу кількість відповідей за одиницю часу, вважається ефективнішим. У дослідженні взяли участь 60 слухачів факультету підвищення кваліфікації.

На етапі діагностичного тестування були одержані дані про ступінь готовності слухачів до освоєння учбової програми, а також найбільш слабкі знання з окремих розділів теорії і методики фізичного виховання. Аналіз результатів дозволив з'ясувати, що за відведені 20 хвилин тільки 1 людина встигла відповісти на всі 40 питань, з них правильних відповідей було 52,5 %. В середньому по групі було оброблено 66% питань, правильних відповідей, –38%. Середній бал успішності склав 2,04. Згідно рейтингової системи оцінки за критеріями ECTS (кредитно-модульна система) і національної п'ятибальної системи оцінка 5 балів виставлялася, якщо курсант дав від 82 % правильних відповідей, 4 бали – 75-81 % правильних відповідей, 3 бали – 60-74 % і 2 бали - 59 % і нижче (табл. 1).

Основні недоліки в знаннях викладачів

Вид контролю	Всього відповідей за 20 хв.	% від загальної кількості	Кількість правильних відповідей	% правильних відповідей	Загальний бал
Діагностичний	26,4	66	15,2	38	2,04
Підсумковий	36	90	26	65	3,2

Теоретичні знання слухачів ФПК по розділам теорії і методики фізичного виховання

Найменування розділів ТМФВ	Діагностичне тестування правильних відповідей, %	Підсумкове тестування правильних відповідей, %
Термінологічний апарат	46	75
Навчання руховим діям	55	60
Розвиток фізичних якостей	59	85
Чинники здорового способу життя	35	90
Наукові основи фізичного виховання	15	80
Методи контролю у фізичному вихованні	30	95
Нові технології у фізичному вихованні	24	95

фізичного виховання стосувалися термінологічного апарату теорії і методики фізичного виховання, методики розвитку фізичних якостей, адаптаційних реакцій організму в процесі занять фізичними вправами, мотивації діяльності. Відповідним чином була відкоригована учбова програма і внесені лекції з наукових основ фізичного виховання, методики розвитку фізичних якостей студентів і сучасних методів контролю, впливу рухової активності на стан здоров'я людини, нових технологій у фізичному вихованні. Також були включені практичні заняття, виїзні заняття в кращих вузах м. Києва, круглі столи з обміну досвідом. Результати підсумкового тестування показали, що слухачі в середньому обробили 90 % питань, відсоток правильних відповідей збільшився до 65, а середній бал успішності склав 3,2. По темам, які слухачі погано знали, відсоток правильних відповідей збільшився в 2-3 рази в порівнянні з діагностичним тестуванням. Це можна пояснити новими підходами в системі складання учбових програм для курсу підвищення кваліфікації викладачів фізичного виховання Вузів і своєчасною їх корекцією з урахуванням базового рівня знань.

Розроблені і апробовані в ході експерименту тестові завдання для слухачів факультету підвищення кваліфікації дозволили якісно підвищити ефективність учбового процесу.

Анкетне опитування слухачів ФПК викладачів кафедр фізичного виховання виявив їх позитивне відношення до тестового контролю. Негативним чинником, на їх думку, є ліміт часу, за який необхідно виконати завдання, тобто те, що є одним з критеріїв успішності тестування. При повторному тестуванні, коли знання слухачів значно поповнилися, вони, в основній масі, уклалися в час, відведений на виконання завдання. Одержаний ними досвід тестування теоретичних знань багатьох викладачів вирішили використовувати при складанні робочих програм з фізичного виховання студентів і організації учбового процесу згідно вимог кредитно-модульної системи.

Висновки.

Аналіз науково-методичної літератури і ре-

зультати експериментального тестування дозволили встановити необхідність впровадження нових підходів в систему освіти, більш детального вивчення досвіду європейських країн, які вже упровадили систему тестування в учбовий процес і врахувати всі помилки і недоліки перед тим, як повністю переходити на тестову систему контролю знань в Україні.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем тестового контролю в системі підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів.

Література:

1. Актуальні проблеми теорії і методики ФВ / Упоряд.: О.М. Вацеба, Ю.В. Петрішин, Є.Н. Приступа, І.Р. Бондар – Л., 2005. – 296с.
2. Аванесов В.С. Применение тестов для формирования кадров высшей школы // Подготовка, повышение квалификации и аттестация научных и педагогических кадров: Тез. докл. междунар. семинара.- М., 1990.- С 168-170.
3. Богданова І.М. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя: Монографія. – Одеса, 1998. – 284 с.
4. Водяникова І.А. Никитушкина Н.Н. Практика применения модульного обучения в системе повышения квалификации специалистов по физической культуре и спорту // Теория и практика физ.культуры. – 2004. - №12. – С.43-44.
5. Гоглиб В.М. Мокров А.Н. Исследование эффективности тестового контроля в институтах физической культуры // Теория и практика физ.культуры . – 1991. - №11.-С.35-36.
6. Киселева Н.Н. Особенности организации процесса повышения квалификации слушателей // Теория и практика физ.культуры. – 2001. - №12. – С.38.
7. Методика навчання і наукових досліджень у вищій школі / За ред. С.У.Гончаренко, П.М. Олійника. – К.: Вища шк., 2003. – 324 с.
8. Свистунов С.В. Инновационность повышения квалификации в сфере физкультуры и спорта // Современный олимпийский спорт и спорт для всех : VII Междунар. науч. конгресс. – М., 2003. – Т.2. – С. 395-396.

Надійшла до редакції 01.12.2006р.

АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ОСНОВ ФОРМУВАННЯ ПОТРЕБ В САМОСТІЙНИХ ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ У СТУДЕНТІВ НФаУ

Куделко В.Е., Королінська С.В.

Національний фармацевтичний університет

Анотація. У статті розглядаються основні напрямки удосконалення фізичного виховання студентів НФаУ у контексті Болонського процесу. Обґрунтовано застосування різноманітних шляхів, засобів, методів формування стійкої потреби у самостійних заняттях фізичною культурою.

Ключові слова: студенти, фізичне виховання, мотиви, потреби, гармонійний розвиток.

Аннотация. Куделко В.Е., Королінська С.В. Анализ социально-педагогических основ формирования потребностей в самостоятельных занятиях физической культурой у студентов НФаУ. В статье рассматриваются основные направления усовершенствования физического воспитания студентов НФаУ в контексте Болонского процесса. Обосновано использование разнообразных путей, средств, методов формирования устойчивой потребности в самостоятельных занятиях физической культурой.

Ключевые слова: студенты, физическое воспитание, мотивы, потребности, гармоническое развитие.

Annotation. Kudelko V.E., Korolinska S.V. Analyse of social-pedagogical bases of forming necessities in independent employments by a physical culture at students NFaU. In the article basic directions of improvement of physical education of the students NFaU in context Bologna process. The use of various ways, facilities, methods of forming of steady necessity in independent employments by a physical culture.

Key words: high school students, physical fitness, reasons, necessities, harmonic development.

Вступ.

Науково-технічна революція значно змінила характер праці і спосіб життя сучасної людини. Автоматизація виробничих операцій, благоустрій побутових послуг, надмір інформації, що надходить по радіо і телебаченню, призвели до різкого скорочення фізичного навантаження і рухової активності у процесі професійної та побутової діяльності людей. Недостатня рухова активність торкнулася і студентів. А це серйозна загроза не лише їх здоров'ю, але й функціонуванню організму, його гармонійному розвитку. Вона неминуче спричиняє до зниження їх як розумової, так і фізичної працездатності [4,7,8].

На жаль, більшість студентів НФаУ займаються фізичними вправами лише на обов'язкових заняттях один раз на тиждень. Зрозуміло, що при такому стані викладачами фізичного виховання забезпечити масовість самостійних занять фізичною культурою студентами вкрай важко. Ось чому для вирішення цього завдання з тим, щоб активізувати руховий режим студентів, захистити їх від навислої над ними гіподинаміки, у кожному вузі необхідні зусилля всього викладацького колективу.

У найближчі роки ставиться завдання залучити до регулярних занять фізичною культурою і спортом усіх студентів незалежно від віку і фізич-

ної підготовленості. І не просто залучити на період навчання, а виховати у них усвідомлення необхідності цих занять, щоб вони стали повсякденною звичкою кожного на все життя.

На основі вказаних вимог визначився напрямок, за яким повинно йти подальше удосконалення фізичного виховання студентів. Відомо, що здійснюється воно у нашому вузі за Болонською системою, яка включає такі форми: заняття з фізичного виховання, позаурочні види спортивно-масової роботи, які допомагають вищій школі у розвитку фізичної культури і спорту.

У справі фізичного виховання студентів актуальною і маловивченою проблемою залишається формування у них позитивного ставлення до фізичної культури, яке складається під впливом багатьох чинників. Формування потреби у самостійних заняттях фізичною культурою визначається як сукупність мотивів навчальної діяльності. Якщо під час навчання у вищому навчальному закладі у студентів сформована стійка потреба до занять фізичною культурою, то вона, як правило, не зникне до глибокої старості і забезпечить оптимальний фізичний розвиток і міцне здоров'я. Тому пошук шляхів, засобів, методів формування стійкої потреби у самостійних заняттях фізичною культурою є найбільш актуальним завданням практики фізичного виховання.

Серед фахівців немає єдиної думки щодо ефективності запровадження тих чи інших засобів виховання цієї потреби. Серед них: демократичний стиль керівництва викладача, теоретичні заняття і залік з фізичної культури, ведення щоденника самоконтролю, розробка індивідуальних програм самовдосконалення, рейтингова система контролю, самостійні заняття фізичними вправами тощо. Проте, дослідження ефективності вказаних засобів в навчальному процесі практично не проводилось.

Дослідження виконано згідно до зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2001-2005р.р. у рамках теми 2.1.6. «Комплексний підхід до рішення задач фізичного виховання молоді» по проблемі № 2.3.4 «Вдосконалення процесу фізичного виховання в учбових закладах» (№ держреєстрації 010U006477).

Формулювання цілей роботи.

Мета дослідження – узагальнити теоретичні знання і практичний досвід по основних напрямках вдосконалення фізичного виховання студентів у вузах з урахуванням їх потреб і мотивації.

Методи дослідження. Для вирішення поставленої мети нами використовувалися наступні методи дослідження: вивчення і аналіз науково-методичної літератури і документальних матеріалів; структурно-функціональний аналіз, педагогічні методи, нагляд, опит.

Результати дослідження.

Мотивами називають потреби, почуття, інтереси, переконання та інші спонукання людини до діяльності, зумовлені вимогами її життя. Генетично основою мотивів діяльності людини є її різно-

манітні потреби – первинні (природні) і вторинні (матеріальні і духовні).

Внаслідок усвідомлення і переживання цих потреб у людини виникають певні спонуки до дій завдяки яким ці потреби задовольняються. Потреба, яку усвідомлює людина, може сама бути спонукою до діяльності, тобто виступати як мотив. У такому широкому значенні мотивами можуть бути будь-які внутрішні умови, які спонукають активність людини, спрямовують її поведінку. На рисунку 1 узагальнені фактори, що визначають імовірність участі студентів в заняттях фізичними вправами, а також мотивація рухової активності.

Говорячи про мотиви навчання студентів, маємо на увазі насамперед те, що спонукає їх до цієї діяльності, тобто всі ті соціальні моменти, якими визначається активність студентів в процесі навчання - різноманітні потреби та форми їх соціального відображення і переживання.

Навчальна діяльність здійснюється за багатьма різними за змістом і характером мотивами. Наприклад, студенти випускного курсу мають одна-

кову мету – закінчити вуз і отримати диплом про вищу освіту. Але провідними мотивами досягнення цієї мети в одних є прагнення здобути знання для початку професійної кар'єри, в інших – просто закінчити вуз, задовольнити вимогу батьків, дістати після закінчення вузу “легку” роботу тощо.

За походженням та відношенням до навчальної діяльності і роллю, яку відіграють мотиви як спонуки дій і вчинків студентів у навчально-виховному процесі, умовно їх поділяють на два основні види. Один з них охоплює мотиви, безпосередньо пов'язані з навчальною діяльністю, другий – мотиви, які зумовлені широкими суспільними відносинами студентів.

Мотиви першого виду ніби закладені в самому процесі навчання, зумовлені його формою, змістом, перебігом. Це – допитливість, потреба в розумовій діяльності, у пізнанні, у розширенні знань про навколишню дійсність, різноманітні інтелектуальні почуття, прагнення здобути нові знання й навчитись їх застосовувати, вдосконалювати свої пізнавальні можливості та інтелектуальні здібності.

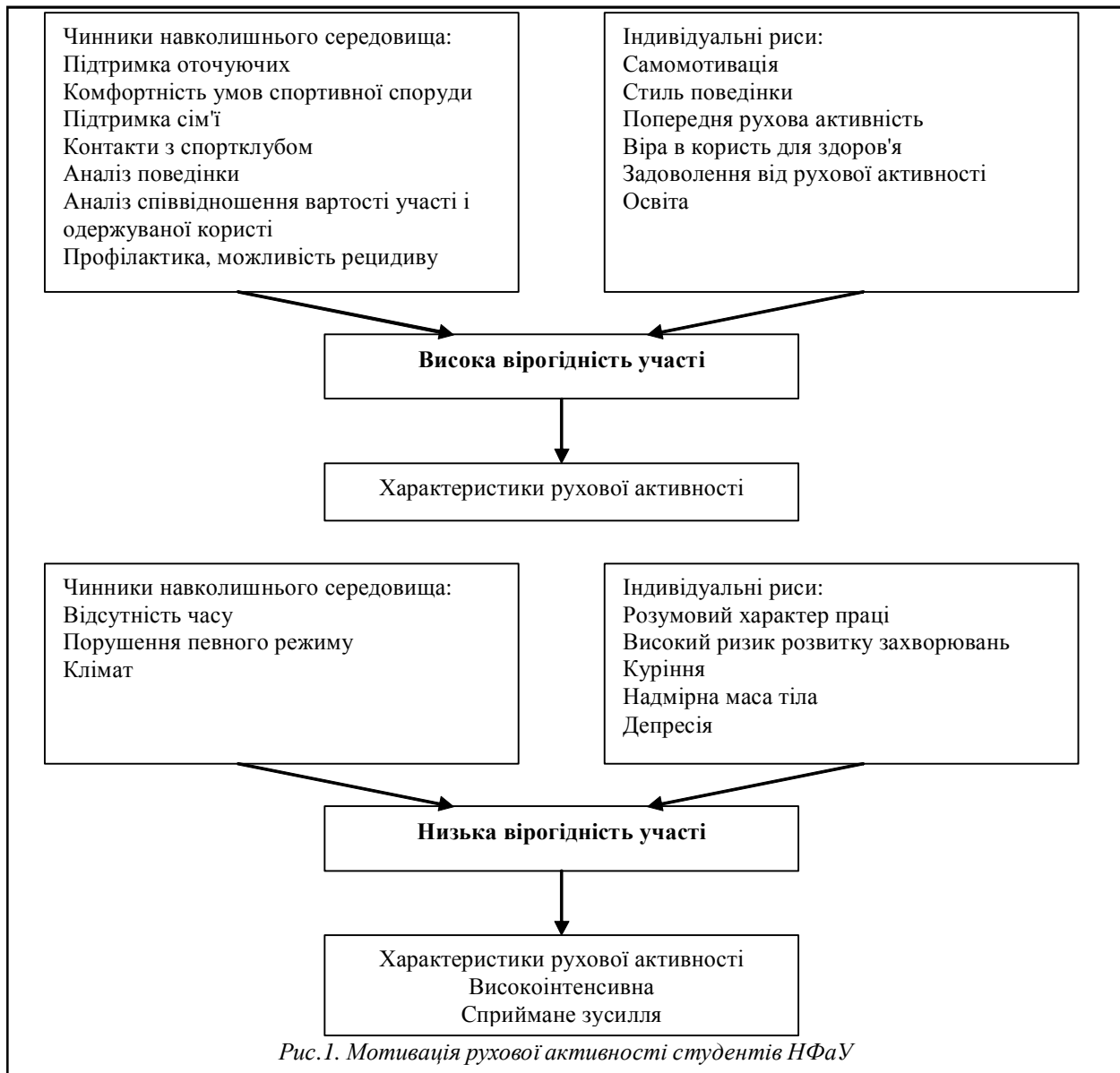

Рис. 1. Мотивація рухової активності студентів НФаУ

Основною спільною ознакою цих мотивів є те, що їх породжує й формує сам процес набування знань, умінь і навичок. При такій мотивації студентів приваблює сам процес навчання, який поглиблює і удосконалює знання, вміння й навички, вправляє кмітливість і винахідливість.

До другого виду мотивів навчальної діяльності належать ті які за своїм походженням і змістом ніби виходять за межі суто навчального процесу і пов'язані з широкими суспільними взаємовідносинами молоді. Умовно цю групу мотивів називають широкою соціальною мотивацією. У цій мотивації розкриваються вагомі для особистості соціальні установки, прагнення, запити, виявляється загальна спрямовуюча позиція студентів щодо навчання у вузі. Мотиви другого виду формуються під впливом навколишньої діяльності, сім'ї, всієї навчально-виховної роботи вищої школи. У цьому плані навчання для студентів є певною формою участі в житті суспільства.

Головним засобом мотивації навчальної роботи студентів, що використовується викладачем на заняттях з фізичного виховання є мотивування. Мотивування являє собою сукупність фактів, аргументів, що використовуються викладачем для переконання студентів в значимості кожної навчальної теми, кожної фізичної вправи. У результаті мотивування студенти повинні отримати відповідь на питання "Для чого потрібно вивчати певну тему чи вправу?".

Якщо студенти приймуть мотивуючи докази викладача, то матеріал, що вивчається, набуває для них особисте значення. Тоді відбувається з'єднання навчальної мети (що треба робити) з навчальним мотивом (для чого це треба робити), а репродуктивні навчальні дії студентів перетворюються на усвідомлену навчальну діяльність.

Сукупність мотивів визначає пізнавальні потреби, які виступають своєрідною орієнтацією людини в її зв'язках з дійсністю. Потреба є детермінованим мотивом діяльності, тому виявляє мотив, і в той же час стає метою.

Для формування потреб у самостійних заняттях фізичною культурою педагогу потрібно точно і доступно пояснити студентам значення і зміст занять; у завдання вклати особистий інтерес студентів і дати їм змогу відчутти результати їх діяльності; доводити одночасно до свідомості студентів необхідність тривало і наполегливо працювати для досягнення результатів. Гарна матеріальна база, естетичне її оформлення, доброзичлива атмосфера, позитивний приклад викладача, сприяють формуванню потреб у самостійних заняттях фізичною культурою.

Керуючись теоретичними положеннями соціологічних, педагогічних і спеціальних досліджень [1,3,6,9] розроблено шляхи і методику формування у студентів потреби у самостійних заняттях фізичною культурою.

Процес формування потреби складається з таких складових частин:

1. Виховання у студентів позитивної мотивації до виконання фізичних вправ.
2. Озброєння студентів знаннями з фізичної культури, гігієни, фізіології людини і формування на їх основі переконань.
3. Формування умінь і навичок самостійних занять фізичними вправами.
4. Практичне залучення студентів до щоденних занять фізичною культурою.

Формує потребу у заняттях фізичною культурою і сприяє закріпленню звички раціонально користуватися фізичними вправами елемент новизни. Так, при закріпленні вже відомої вправи її можна виконувати в різному темпі, з різних положень, рекомендувати виконувати їх у різних умовах – на відпочинку, в лісі, в туристичному поході і т.п.

Джерелом його можуть бути:

- завчасно (до початку заняття) підготовка спортивного залу, спортмайданчика, необхідного інвентаря згідно з темою заняття і з конкретними завданнями формування потреби;
- економне використання часу на підготовку студентів до заняття;
- короткі пояснення викладачем нового матеріалу;
- збільшення моторної щільності заняття шляхом поділу групи на кілька груп по 3-4 студента.

Встановлено, що обов'язковою складовою успіху у формуванні потреби є відповідна спрямованість у використанні засобів виховання. Так, метод прикладу можна використовувати у роботі для конкретизації мети занять фізичною культурою, постановки перед студентами близької та далекої перспективи. Методи користування і стимулювання, інструкції, заохочення і покарання - активізують мислення та дії студентів; громадська думка сприяє виконанню навчальних і виховних завдань.

В судженнях студентів провідне місце посідають такі якості, як сила, спритність, витримка тощо. Володіючи такими якостями, вони розуміють це як шлях до самоутвердження в групі. Педагог повинен використовувати це як стимул до фізичного вдосконалювання, орієнтуючи студентів на позитивний приклад товаришів і вказуючи шляхи досягнення цієї мети: заняття у спортивних секціях, планування рухового режиму дня та інше. Підхід тут мусить бути суто індивідуальним. Одних можна зацікавити виконанням обов'язків судді та інструктора на заняттях груп загальної фізичної підготовки та спортивних секцій, інших – туристичними походами, третіх - слід включати в організацію спортивних свят. Потрібно зважати на те, що студенти охоче займаються такими видами фізичної культури, які їм доступні, де вони з успіхом можуть докласти свої здібності.

Для формування потреб до занять фізичною культурою надзвичайно корисні групові завдання; їх виконання створює сприятливі умови для взаємодопомоги і взаємоконтролю при занятті спортом.

Необхідні студентам знання можна узагаль-

нити за такими розділами:

- вплив фізичних вправ на особу студента;
- роль занять фізичними вправами в розвитку форм і функцій організму;
- техніка фізичних вправ і методика їх навчання;
- правила побудови і проведення занять загалом;
- загальні відомості про види спорту, поняття і терміни.

При цьому знання, як і весь процес фізичного виховання, повинні бути індивідуалізовані за обсягом і змістом.

У практиці широко використовують різноманітні прийоми формування знань [2,5,10]. Це бесіди, коментування, супроводжуюче пояснення, описування, вказівки, обговорення тощо. Бесіда, як правило, передує вивчення рухової дії.

Висновки.

Дослідження рівня потреб у самостійних заняттях фізичною культурою у студентів, їх мотивації є однією з актуальних проблем педагогіки, теорії і методики фізичного виховання, від якої, у великій мірі, залежить фізичний розвиток і стан здоров'я студентів.

Потреби у самостійному занятті фізичною культурою знижуються, що обумовлено комплексом причин: недостатньою професійною підготовкою викладачів фізичної культури, недоліками у змісті і методиці занять, низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення вузів.

Процес формування у студентів потреби до самостійних занять фізичною культурою складається з таких взаємопов'язаних складових частин:

- виховання у студентів позитивної мотивації до занять фізичною культурою;
- озброєння студентів знаннями з фізичної культури, гігієни, фізіології людини і формування на їх основі переконань, що потрібно систематично займатися фізичною культурою;
- формування умінь і навичок самостійних знань фізичних вправ ;
- практичне залучення студентів до щоденних занять фізичною культурою.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем формування потреб в самостійних заняттях фізичною культурою у студентів.

Література

1. Актуальные вопросы формирования интереса в обучении / Под ред. Г.И.Шуткиной – М.,1984
2. Бальсевич В.К. Концепция альтернативных форм организации физического воспитания детей и молодежи // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 1996. – № 1. – С. 23-25.
3. Бахчанян Г.С. Мотивация интереса до занять фізичною культурою та спортом // Педагогіка і психологія.-1997.- №4.-с.41-47
4. Білогур В.С. Теоретико-методичне забезпечення фізичного виховання у вищих закладах освіти. - Автореф. дис. канд. наук з фв і с. – Рівне, 2002. – 18с.
5. Бубка С. Н. Формирование индивидуальных способностей студентов в процессе физического воспитания: Дис... канд. пед. наук: 13.00.07 / Донецкий национальный ун-т. — Донецк, 2001. — 207 с.

6. Круцевич Т.Ю. Управление физическим состоянием подростков в системе физического воспитания: Дис. ... докт. наук по физ. воспитанию и спорту: 24.00.02. – К., 2000. – 510с.
 7. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту. – К., 2004. – 9с.
 8. Токар Н.Ф. Динаміка мотивації в процесі професійної підготовки // Педагогіка і психологія .- 1997 .-№4 .-ст.151-154
 9. Corbin, C. B. (2002). Physical activity for everyone: What every physical educator should know about promoting lifelong physical activity. Journal of Teaching in Physical Education, 21, 128-144.
 10. Pender N.J. Motivation for physical activity among children and adolescents // Rev. Nurs. Res. – 1998. – 16. – P.139-172.
- Надійшла до редакції 06.12.2006р.

ОРГАНИЗАЦИОННАЯ СТРУКТУРА СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫМ ФУТБОЛЬНЫМ КЛУБОМ

Курганский А.В.

Профессиональный футбольный клуб «Металлург-Запорожье»

Аннотация. Статья посвящена изучению управленческих аспектов организационной структуры и опыта работы профессионального футбольного клуба «Металлург-Запорожье». На эффективность управления профессиональным футбольным клубом оказывают влияние следующие факторы: эмоциональная уравновешенность администрации и персонала, устойчивость структуры поведения, адекватность социально-психологических установок управленца по отношению к подчиненным, соответствие стиля руководства уровню организации персонала профессионального футбольного клуба.

Ключевые слова: структура, организация, функционирование, обобщение педагогического опыта, профессиональный спорт, футбольный клуб.

Анотация. Курганський А.В. Організаційна структура системи управління професійним футбольним клубом. Стаття присвячена вивченню управлінських аспектів організаційної структури і досвіду роботи професійного футбольного клубу «Металург-Запоріжжя». На ефективність керування професійним футбольним клубом впливають наступні фактори: емоційна врівноваженість адміністрації й персоналу, стійкість структури поводження, адекватність соціально-психологічних установок керівника стосовно підлеглих, відповідність стилю керівництва рівню організації персоналу професійного футбольного клубу.

Ключові слова: структура, організація, функціонування, узагальнення педагогічного досвіду, професійний спорт, футбольний клуб.

Annotation. The article is devoted to the study of administrative aspects of organizational structure and experience professional soccer club «Metallurg-Zaporozhzie». The management efficiency professional football club is influenced with the following factors: emotional steadiness of administration and the personnel, stability of frame of behaviour, adequacy of social - psychologic installations of the manager in relation to subordinates, correspondence of style of a management to a level of the organization of the personnel of professional football club.

Keywords: structure, organization, functioning, generalization of pedagogical experience, professional sport, soccer club.

Введение.

Современный футбол является одним из наиболее массовых и популярных видов спорта.

Как один из наиболее мощных видов социальной деятельности современный футбол непрерывно развивается и изменяется – растет число занимающихся, расширяется система соревнований, совершенствуется система спортивной подготовки профессионального резерва, усложняется характер соревновательной деятельности. Данный комплекс факторов порождает ряд проблем, центральными из которых являются совершенствование учебно-тренировочной и соревновательной деятельности в футболе.

Успешно решать данные проблемы на основе устаревших подходов (совершенствование технологии учебно-тренировочного процесса) представляется малоэффективным с позиций современных методологических подходов в области теории, методики и практики многолетней подготовки профессиональных футболистов и совершенствования их спортивной деятельности, которые требует применения новейших комплексных принципов в системе управления профессиональным футбольным клубом.

В данной работе сделана попытка представить организационную структуру управления профессиональным футбольным клубом как сложную многоуровневую систему, в которой органично используются современные инновационные элементы – системный подход, системный анализ, научная организация труда, целевое планирование и моделирование наряду с традиционными методами управления.

Современные теоретико-методические основы подготовки спортсменов в олимпийском и профессиональном спорте формировались под влиянием фундаментальных и прикладных исследований, рассматривающих различные аспекты деятельности тренера как процесс управления сложной динамической системой [1-6].

Управленческая и организаторская деятельность тренера рассмотрена в работах Н.В. Жмарева [7], И.Н. Решетень, М.И. Фролова [8], в которых детализированы функции управления – прогнозирование, планирование, программирование и моделирование. С точки зрения функционирования системы управления рассмотрены вопросы принятия управленческих решений, организации, регулирования, учета, контроля, сбора и анализа информации.

Современный профессиональный футбол является объектом пристального внимания специалистов – теоретиков и практиков. Система подготовки футболистов как объект управления наиболее полно представлена в работах [9-14]. В поле зрения авторов этих работ попали вопросы контроля технико-тактической и специальной физической подготовленности футболистов, актуальные направления совершенствования технологии управления процессом подготовки футболистов.

Данные исследования позволили сформировать представление о технико-тактическом мастерстве как предмете управления в учебно-тренировочном процессе по футболу. Содержание соревновательной деятельности и методические подходы к обоснованию уровня технико-тактического мастерства футболистов рассмотрены в комплексе с модельными характеристиками соревновательной деятельности, количественными и качественными критериями оценки технико-тактической подготовленности в решении прикладных задач управления учебно-тренировочной и соревновательной деятельностью квалифицированных футболистов.

Вопросы оптимального проектирования организационной структуры управления профессиональным футбольным клубом в современном футболе не нашли широкого освещения в доступной научно-исследовательской и научно-методической литературе. Построение рациональной многоуровневой системы управления профессиональным футбольным клубом позволит рационализировать учебно-тренировочную деятельность и оптимизировать соревновательный процесс футболистов.

Исследование выполнено в соответствии с планом научно-исследовательской работы профессионального футбольного клуба «Металлург-Запорожье». Тематика данной работы соответствует проблематике научно-исследовательской работы министерства Украины по делам семьи, молодежи и спорта на 2006 – 2010 годы по направлению П. «Методологические и организационно-методические основы рациональной подготовки спортсменов». Обобщенная тема 2.4 «Внетренировочные и внесоревновательные факторы в системе подготовки и соревновательной деятельности спортсменов».

Формулирование целей исследования.

Целью данного исследования является изучение, анализ и обобщение педагогического опыта управления профессиональными футбольными клубами на примере профессионального футбольного клуба «Металлург-Запорожье». Структурные компоненты исследования позволяют сформулировать следующие задачи:

- 1) изучение и анализ системы управления профессиональным футбольным клубом «Металлург-Запорожье»;
- 2) обобщение педагогического опыта управления профессиональным футбольным клубом «Металлург-Запорожье»;
- 3) разработка, апробация и внедрение методических элементов системы управления профессиональным футбольным клубом «Металлург-Запорожье».

Для решения задач исследования использованы следующие методы:

- методы получения ретроспективной информации: анализ и обобщение специальной научной и научно-методической литературы, обобщение передового педагогического опыта;

- методы сбора текущей информации: педагогические наблюдения, анализ и оценка параметров системы управления профессионального футбольного клуба «Металлург-Запорожье».

На начальном этапе изучена, проанализирована и обобщена специальная научная и научно-методическая литература, педагогический опыт спортивной практики по проблеме определения оптимальной системы управления профессиональным футбольным клубом.

На основном этапе исследования проанализированы и определены оптимальные параметры эффективности системы управления профессиональным футбольным клубом (на примере профессионального футбольного клуба «Металлург-Запорожье»).

На заключительном этапе результаты исследования обработаны, обобщены и классифицированы в аспектах оптимизации процесса управления профессиональным футбольным клубом «Металлург-Запорожье».

Объект исследования – система управления профессиональным футбольным клубом «Металлург-Запорожье».

Предмет исследования – параметры эффективности, педагогические и методические аспекты системы управления профессиональным футбольным клубом «Металлург-Запорожье».

Результаты исследования.

Структура управления или организационная структура управления – одно из ключевых понятий системы управления вообще и профессиональным футбольным клубом в частности. Это понятие тесно связано с целями, функциями, процессом управления, работой персонала и распределением между ними полномочий. В рамках этой структуры протекает весь управленческий процесс (движение потоков информации и принятие управленческих решений), в котором участвуют управленцы всех уровней и производственной специализации профессионального футбольного клуба.

Под организационной структурой управления профессиональным футбольным клубом обычно понимается упорядоченная совокупность устойчиво взаимосвязанных элементов, обеспечивающих функционирование и развитие организации как единого целого. Организационная структура управления определяется также как форма разделения и кооперации управленческой деятельности, в рамках которой осуществляется процесс управления по соответствующим функциям, направленным на решение поставленных задач и достижение намеченных целей. С этих позиций структура управления профессиональным футбольным клубом представляется в виде системы оптимального распределения функциональных обязанностей, прав и ответственности, порядка и форм взаимодействия между входящими в ее состав подразделениями, органами управления и работающими в них людьми (рис. 1, 2).

Ключевыми образованиями структур управ-

ления профессионального футбольного клуба являются элементы, связи (отношения), уровни и полномочия. Элементами организационной структуры управления могут быть как отдельные работники (руководители, специалисты, служащие), так и службы либо органы аппарата управления или структурного подразделения, в которых занято то или иное количество специалистов, выполняющих определенные функциональные обязанности. Существует два направления специализации элементов организационной структуры управления профессионального футбольного клуба. Первое, в зависимости от состава структурных подразделений вычлениваются звенья структуры управления, осуществляющие маркетинг и менеджмент организации профессионального футбольного клуба, научно-техническое и научно-методическое обеспечение процесса подготовки футболистов, материально-техническое обеспечение и т.п. Второе, исходя из характера общих функций, выполняемых в процессе управления профессиональным футбольным клубом, формируются органы, занимающиеся планированием, организацией учебно-тренировочной и соревновательной деятельности, управления производственной и коммерческой деятельностью, контролирующие процессы правовой защиты, охранной деятельности, перспективного развития и пр.

Отношения между элементами структуры управления поддерживаются благодаря связям, которые принято подразделять на горизонтальные и вертикальные. Первые носят характер согласования и являются одноуровневыми. Вторые – это отношения подчинения. Необходимость в них возникает при иерархичности построения системы управления, то есть при наличии различных уровней управления, на каждом из которых преследуются свои цели (рис. 3). При двухуровневой структуре создаются верхние звенья управления (администрация профессионального футбольного клуба) и низовые звенья управления (менеджеры, непосредственно руководящие персоналом).

Структурные образования управления профессиональным футбольным клубом имеют тесную внутреннюю взаимосвязь. Линейная система иерархии в производственном процессе (учебно-тренировочная и соревновательная деятельность) не обеспечивает оптимальной эффективности процесса управления вследствие отсутствия четких границ между сферами полномочий управленцев различных уровней, которые напрямую не подчинены друг другу. В этом случае, возрастает роль президента профессионального футбольного клуба как координатора и непосредственного управленца оперативными процессами учебно-тренировочной работы и соревновательной деятельности.

В наиболее общем виде управление может быть определено как упорядочение системы, т.е. приведение ее в соответствие с объективной закономерностью, действующей в данной сфере – профессиональном футболе.

Важной стороной процессов управления сложными динамическими системами является принцип обратной связи, согласно которому успешное управление может осуществляться только в том случае, если администрация профессионального футбольного клуба (управляющий объект) будет

получать информацию об эффекте, достигнутом тем или иным его действием на структурные подразделения и службы профессионального футбольного клуба (управляемый объект).

Для рационального управления процессом функционирования профессионального футбольно-

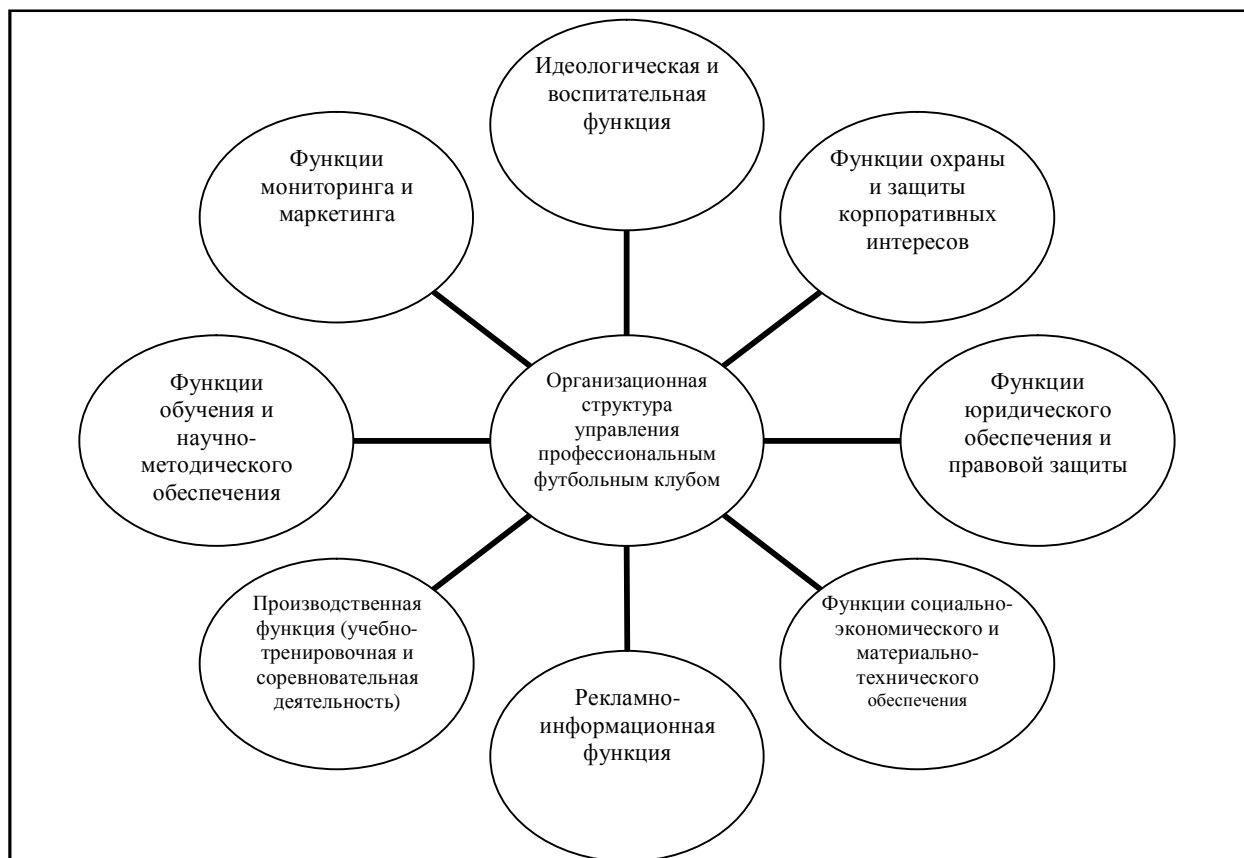

Рис.1. Функциональные взаимосвязи в системе управления профессиональным футбольным клубом

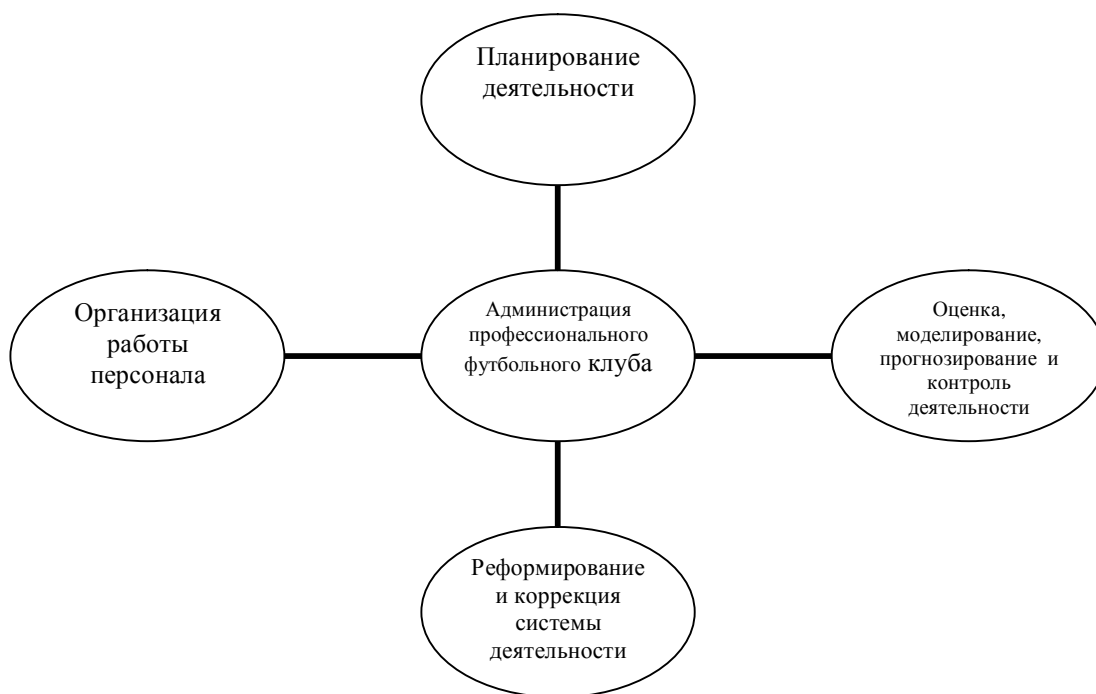

Рис.2. Обобщенная система управления профессиональным футбольным клубом

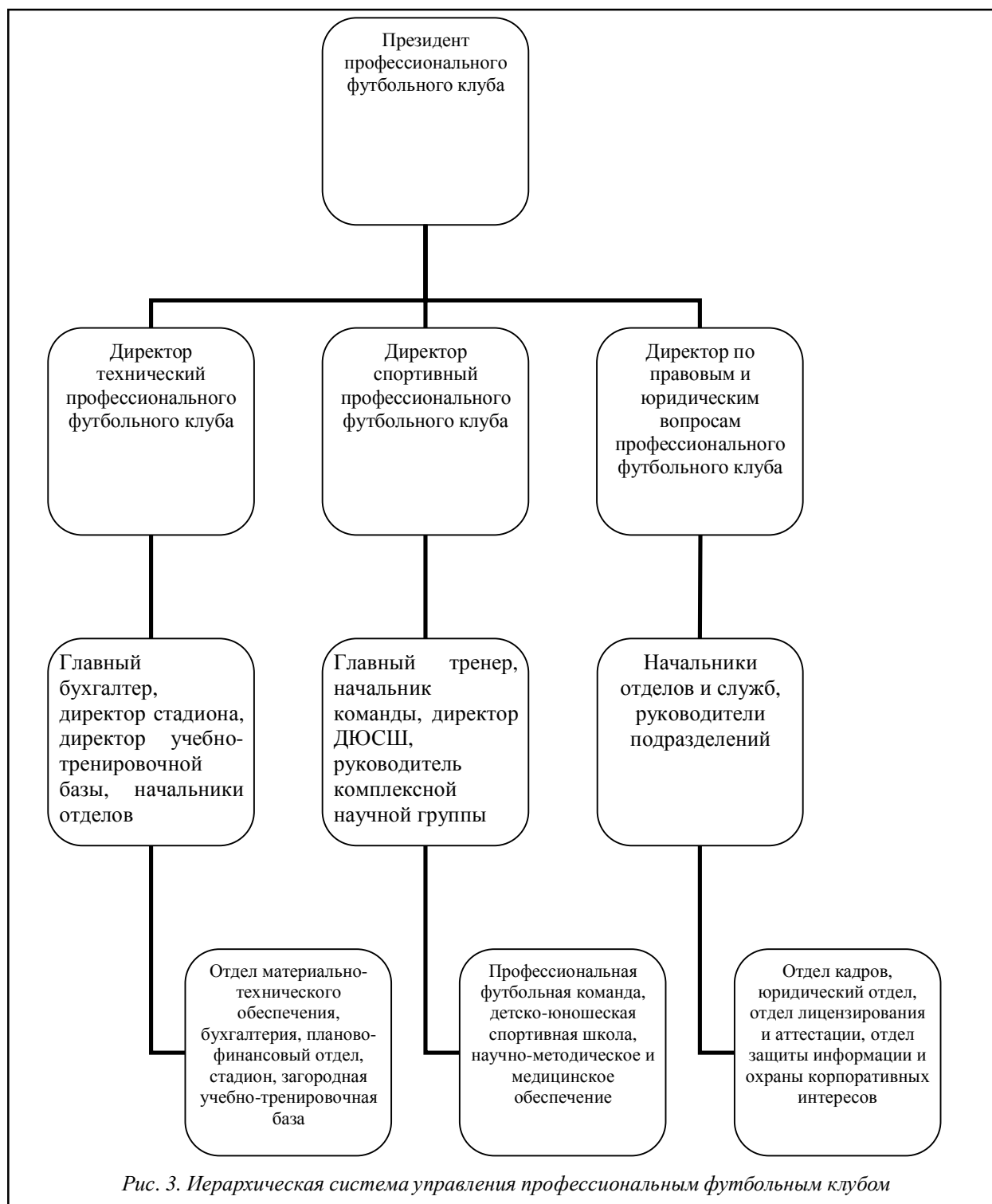

Рис. 3. Иерархическая система управления профессиональным футбольным клубом

го клуба, его дальнейшей разработкой и усовершенствованием нужно обеспечить подход, при котором на первый план выдвинуты конкретные цели и соответствующие их достижению педагогические и производственные процессы, протекающие в системе при реализации задач управления.

Целью управления процессом функционирования профессионального футбольного клуба является оптимизация поведения персонала, управленцев различного уровня и специализации, целесообразное развитие их профессиональных качеств, обеспечивающее оптимальное функциониро-

вание производственной деятельности.

Объектом управления в процессе функционирования профессионального футбольного клуба является кадровый состав персонала профессионального футбольного клуба, включая управленцев (менеджеров) различного уровня и производственной специализации, которые являются следствием применяющихся средств и методов управления, всего комплекса воздействий в системе производственной деятельности профессионального футбольного клуба.

Управление профессиональным футбольным клубом осуществляется администрацией (президент и профильные директора профессионального футбольного клуба) и предусматривает три группы операций:

- сбор информации о состоянии производственной деятельности профессионального футбольного клуба – процессе многолетней подготовки футболистов, эффективности соревновательной деятельности футболистов и команд, материально-техническом обеспечении учебно-тренировочной и соревновательной деятельности, правовом обеспечении и юридическом сопровождении деятельности профессионального футбольного клуба;
- анализ этой информации на основе сопоставления фактических и заданных параметров, разработка путей планирования и коррекции характеристик производственной деятельности профессионального футбольного клуба в направлении, обеспечивающем достижение заданного эффекта – функционирования рациональной системы подготовки и успешной соревновательной деятельности спортсменов профессионального футбольного клуба;
- принятие и реализация решений путем разработки и внедрения целей и задач, планов и программ, средств и методов, обеспечивающих достижение заданного эффекта производственной деятельности профессионального футбольного клуба.

Учет и контроль являются завершающими функциями в управленческом цикле профессионального футбольного клуба. Основной характеристикой учета являются получение, обработка, систематизация и анализ информации, отражающей процесс деятельности организации. Цель учета – создание и накопление баз данных для принятия оптимальных управленческих решений. Контроль как функция управления используется для определения и оценки эффективности процесса функционирования профессионального футбольного клуба, степени достижения поставленной цели или планового задания.

Выводы.

На эффективность управления профессиональным футбольным клубом оказывают влияние следующие факторы:

- 1) эмоциональная уравновешенность администрации и персонала, устойчивость структуры поведения, что создает оптимальный психологический климат, способствует формированию у персонала чувства уверенности в себе и позволяет формировать перспективные цели и задачи. Неустойчивая структура поведения управленцев профессионального футбольного клуба заставляет персонал все время менять стереотипы поведения, что приводит к излишней напряженности и снижает эффективность работы;

- 2) адекватность социально-психологичес-

ких установок управленца по отношению к подчиненным, что способствует объективной оценке их профессиональных и личностных качеств. Неадекватность установок руководителя приводит к необъективной оценке деятельности персонала профессионального футбольного клуба и снижает эффективность работы.

- 3) соответствие стиля руководства уровню организации персонала профессионального футбольного клуба. Персонал с высоким уровнем сознательности и организованности лучше воспринимает демократический тип руководства. Для слабо организованного персонала лучше подходит стиль управления близкий по характеристикам к авторитарному.

Перспективы дальнейших исследований базируются на необходимости углубленного изучения организационной структуры управления профессиональным футбольным клубом с целью дальнейшего совершенствования учебно-тренировочной работы и достижения высоких спортивных результатов.

Литература.

1. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте: Учебник для студентов вузов физического воспитания и спорта. – К.: Олимпийская литература, 1997. – 384 с.
2. Матвеев Л.П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов: учебное издание. – К.: Олимпийская литература, 2002. – 319 с.
3. Верхошанский Ю.В. Исследование закономерностей процесса становления спортивного мастерства в связи с проблемой оптимального управления многолетней тренировкой (на материале скоростно-силовых видов спорта): Автореф. дисс. ... доктора пед. наук. – М., 1973. – 39 с.
4. Друзь В.А. Моделирование процесса спортивной тренировки. – К.: Здоров'я, 1976. – 95 с.
5. Келлер В.С. Функции управления в системе подготовки спортсменов // Теория и практика физической культуры. – 1975. - № 6. – С. 57 – 58.
6. Булкин В.А. Педагогическая диагностика как фактор управления двигательной деятельностью спортсменов: Автореф. дисс. ... д-ра пед. наук. – М.: 1987. – 40 с.
7. Жмарев Н.В. Управленческая и организаторская деятельность тренера. – К.: Здоров'я, 1980. – 144 с.
8. Решетень И.Н., Фролова М.И. Деятельность тренера по руководству спортивной командой. – М.: ГЦОЛИФК, 1976.
9. Лисенчук Г.А. Управление подготовкой футболистов. – К.: Олимпийская литература, 2003. – 271 с.
10. Лисенчук Г.А. Теоретико-методичні основи управління підготовкою футболістів 7-16 років: Автореф. дис. ... доктора наук з фізичного виховання та спорту. – К.: 2004. – 42 с.
11. Зеленцов А.М., Лобановский В.В. Моделирование тренировок в футболе. – К.: Здоров'я, 1983. – 136 с.
12. Зеленцов А.М., Лобановский В.В., Ткачук В.Г., Кондратьев А.И. Тактика и стратегия в футболе. – К.: Здоров'я, 1989. – 192 с.
13. Вихров К.Л., Догадайло В.В. Педагогический контроль в процессе тренировки. – К.: 2001. – 66 с.
14. Футбол: навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких спортивних шкіл, шкіл вищої спортивної майстерності // В.Г. Авраменко, О.Е. Бобарико, В.І Гончаренко та ін. – К.: 2003. – 105 с.

Поступила в редакцию 15.12.2006г.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ НЕПРЕРЫВНОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ И СПОРТА В УКРАИНЕ

Курило В.С., Мартиненко В.В.

Луганский национальный педагогический университет имени Тараса Шевченко

Аннотация. Рассматриваются вопросы совершенствования подготовки специалистов физического воспитания и спорта в системе непрерывного образования. Авторами разрабатывается концепция непрерывной подготовки специалистов физического воспитания и спорта, создание и реализация которой позволит в полной мере обеспечить единство общего и специального образования, подготовить высококвалифицированные кадры в области физического воспитания и спорта, а также способствовать решению задачи всестороннего развития личности.

Ключевые слова: спорт, специалист, физическое воспитание.

Анотація. Куріло В.С., Мартиненко В.В. Концептуальні основи безперервної професійної підготовки спеціалістів з фізичного виховання та спорту на Україні. Розглядаються питання вдосконалення підготовки фахівців фізичного виховання і спорту в системі безперервної освіти. Автори розробляють концепцію безперервної підготовки фахівців фізичного виховання і спорту, створення та реалізація якої дозволить у повному обсязі забезпечити єдність загальної та спеціальної освіти, підготувати висококваліфіковані кадри в галузі фізичного виховання і спорту, а також сприяти вирішенню завдання всебічного розвитку особистості.

Ключові слова: спорт, спеціаліст, фізичне виховання. Annotation.

. The questions of perfection of continuous preparation of specialists of physical education and sport are examined in the system of continuous education. An author develops conception of continuous preparation of specialists of physical education and sport, creation and realization of which will allow to a full degree to provide unity of universal and special education, prepare highly skilled shots in area of physical education and sport and also will be instrumental in the decision of task of comprehensive development of personality.

Key words: sports, the expert, physical training.

Введение.

Реформы системы образования в Украине, происходившие в течение последнего десятилетия, осуществлялись с целью ее интеграции в мировое образовательное пространство и приближения к международным стандартам [7]. В процессе реформирования системы образования прослеживается ряд тенденций как позитивного, так и негативного характера [1; 5; 6]. К позитивным относятся:

- вариативность и разноуровневость содержания образования;
- обновление стандартов по всем специальностям;
- внедрение новых информационных технологий;
- введение новых специальностей, новых учебных дисциплин, востребованных в изменившихся социально-экономических условиях;
- автономия учреждений образования;
- обновление учебно-методических комплексов по дисциплинам;

- усиление внимания к гуманитарному образованию и др.

Вместе с тем, реформирование образования, в частности физкультурного, осуществлялось без глубокого концептуального, социально-экономического и психолого-педагогического анализа, что не дало возможности сформировать научную основу этого процесса. В ходе вузовской реформы система традиционного педагогического образования подверглась разрушению, а новая система, направленная на удовлетворение социального заказа общества, не была создана [8; 9; 10]. К примеру, в результате пересмотра учебных планов многие предметы специального цикла, адаптированные к потребностям физического воспитания и составляющие основу профессиональной подготовки учителей, были сведены до минимума и заменены общеобразовательными предметами. Все это значительно нивелировало качество подготовки специалистов в целом.

Государственные стандарты физкультурного образования не в полной мере реализуют принцип преемственности различных его уровней и ступеней; реальные потребности развития системы подготовки специалистов физического воспитания все далее отходят от заявленных в стандартах нормативов. При этом реальные рычаги приведения программ в соответствие со стандартами отсутствуют, что существенно затрудняет отслеживание результатов образования и оценку качества подготовки специалистов на всем протяжении непрерывного образования.

К наиболее существенным негативным факторам и тенденциям относятся также:

- отсутствие научно обоснованных подходов к созданию преемственных программ непрерывной подготовки специалистов физического воспитания и спорта;
- несовершенство механизма их разработки, апробации и внедрения на всех уровнях непрерывного физкультурного образования;
- неразработанность научных и научно-методических основ диагностики качества непрерывного физкультурного образования;
- отсутствие независимой единой системы оценки результатов обучения, что создает почву для субъективизма, манипулирования общественным мнением, произвольной оценки деятельности образовательных учреждений;
- недостатки в организации переподготовки специальных физкультурно-педагогических кадров для работы по принципиально новым планам и курсам в условиях вариативных образовательных программ и учебников профильного обучения;
- отсутствие взаимосвязи специальных дисциплин с дисциплинами педагогического цикла, что не позволяет придать специально-педагогическую направленность учебно-воспитательному процессу в целом;
- отставание в разработке и внедрении новых

- педагогических технологий;
- неразвитость информационной среды и культуры в системе непрерывного физкультурного образования;
- недостаточный учет региональных особенностей в практике подготовки специалистов физического воспитания;
- снижение социального статуса педагога, его слабая социальная защищенность, низкий престиж профессии учителя и тренера в обществе и, как следствие, высокая степень феминизации, старения кадров, сокращение количества выпускников вузов, выбирающих профессию учителя и остающихся в школе после окончания вуза, отток наиболее квалифицированных кадров в высокооплачиваемые отрасли экономики;
- недостаточное материально-техническое, информационное обеспечение профессиональной подготовки будущего специалиста;
- несоответствие сложившейся системы оценивания и аттестации педагогических кадров задачам, составляющим основу модернизации образования;
- несовершенство системы и структуры непрерывного физкультурного образования, отсутствие системы в организации научно-методической работы, направленной на повышение профессионального мастерства специалиста физического воспитания и спорта.

Работа выполнена по плану НИР Луганского национального педагогического университета имени Тараса Шевченко.

Формулирование целей работы.

Система физкультурного образования приобретает в настоящее время черты и свойства непрерывной: от дошкольного и внешкольно-спортивного до университетского, последиplomного. При совершенствовании этой системы возникает потребность в учебных программах, адекватном подборе средств и методов, позволяющих сформировать необходимые качества, навыки, а главное - создать преемственность всех форм и ступеней профессиональной подготовки специалистов в области физического воспитания и спорта. Данный вопрос имеет пути решения в рамках концепции непрерывной подготовки специалистов физического воспитания и спорта, которая в настоящее время отсутствует.

Результаты исследования.

Разрабатывая концепцию подготовки специалистов физического воспитания и спорта, мы учитывали положения Конституции Украины, Закона об образовании (ст. 40, 41), а также концепции непрерывного образования в Украине, утвержденной 24.07.1991 г.

Принципиально важным для нашего исследования является определение сущности непрерывного физкультурного образования, являющегося частью системы непрерывного образования в Украине. Анализ ее аспектов функционирования, теоретических выводов и положений дают основания утверж-

дать, что главная функция концепции состоит в качественной подготовке и переподготовке кадров, социальной их защите, профессиональном и духовном формировании личности в условиях социально-культурного и экономического возрождения Украины [1; 2; 3; 4; 7].

Таким образом, ведущей функцией непрерывной подготовки специалистов физического воспитания и спорта является их высококачественная подготовка и переподготовка для системы образовательных, спортивных и других учреждений различных уровней аккредитации, любой формы собственности в духе профессиональной активности, высокой культуры, формирования личности в современных условиях.

В настоящее время еще преобладают валовые показатели в деятельности непрерывного образования. Существует несбалансированность кадров в зависимости от уровня подготовки и профессионально-квалификационной структуры специалистов занятых в системе физкультурного образования. Возникают несоответствия увеличивающихся требований уровня профессионально компетентности специалистов и качества общеобразовательной и профессиональной подготовки, отставание содержания образования от развития научно-технического прогресса [5, с. 2].

Основные цели, задачи и принципы профессиональной непрерывной подготовки специалистов физического воспитания и спорта основываются на следующих положениях:

1. Обеспечение получения гражданами качественного образования соответственно их желаниям, интересам, способностям, повышение их квалификации, переподготовка. Система непрерывного физкультурного образования должна удовлетворять потребности отрасли в квалифицированных кадрах на уровне современных и перспективных требований, стать одним из важных способов реализации государственной политики занятости и социальной защиты населения.
2. Задачами подготовки специалистов в области физического воспитания и спорта в целях перехода к рыночным отношениям являются: подготовка высококвалифицированных, конкурентоспособных кадров с высоким уровнем профессиональных знаний, умений и навыков, соответствующих требованиям научно-технического прогресса и рыночным отношениям в экономике, воспитание социально активных членов общества, формирование у них мировоззрения, творческого мышления, высоких человеческих качеств, национального самосознания [10].

В концепции образования Украины рассмотрены основные компоненты организационной структуры и управления образованием [5]. Исходя из этого, система непрерывного физкультурного образования должна охватывать учебно-воспита-

тельные заведения, осуществляющие подготовку и переподготовку квалифицированных кадров независимо от их ведомственной принадлежности, а также спортивные, научно-методические, культурно-образовательные подразделения и органы управления. Она неразрывно связана с учреждениями, учебными заведениями, спортивными школами, обществами, предприятиями, организациями, хозяйствами, где работают специалисты физического воспитания и спорта или проходят практику студенты высших учебных заведений.

Содержание образования в непрерывной подготовке специалистов физического воспитания и спорта.

Подготовка специалистов органически связана с будущей профессией, в связи с этим содержание образования на всех ступенях определяется их уровнем. Государственные стандарты являются обязательными для всех учебных заведений, в том числе и спортивно-физкультурного профиля, независимо от их принадлежности [5].

Концепцией непрерывного образования в Украине предусмотрено включение в программу обучения различных блоков и циклов дисциплин [5; 8].

В учебных заведениях по подготовке специалистов физического воспитания и спорта учебные планы должны предусматривать следующие разделы:

1. Цикл гуманитарной и социально-экономической подготовки.
2. Цикл естественнонаучной подготовки.
3. Цикл подготовки по специальности [5; 10].

В каждом цикле предусмотрены нормативные дисциплины, а также дисциплины по выбору вуза и по выбору студента

В третий раздел кроме специальных дисциплин входят практики, курсовые, дипломные работы, госэкзамены. Данные разделы должны учитывать современные тенденции развития общества, физического воспитания и спорта [11; 13].

Приведенная схема содержания образования актуальна для всех ступеней подготовки специалистов физического воспитания и спорта, обеспечивает подготовку на широкой профессиональной основе, способствующей приобретению и формированию у будущих специалистов общеобразовательных, профессиональных и специальных знаний, умений и навыков, повышению спортивного и профессионального мастерства.

Отбор содержания образования в учебных заведениях физкультурно-спортивного профиля должен осуществляться с учётом подготовки специалистов физического воспитания и спорта различных специализаций, формирования знаний, умений и навыков различных адаптированных направлений.

Главным направлением перестройки содержания образования является обеспечение принципов гибкости, последовательности (непрерывности) и прогностичности [14;15]. Одним из основных на-

правлений содержания образования в непрерывной подготовке специалистов физического воспитания и спорта является широкое использование современных знаний в цикле подготовки по специальности. Данные разделы должны учитывать современные тенденции развития общества, физического воспитания и спорта [11; 13].

Цикл гуманитарной и социально-экономической подготовки должен быть обязательной составной частью профессиональной подготовки на всех этапах непрерывного физкультурного образования.

Цикл подготовки по специальности должен включать предметы, изучение которых направлено на формирование специалиста соответствующего тому или иному уровню образования. Кроме этого, наличие таких нормативных частей как курсовая работа и практика являются необходимыми составной частью в подготовке специалиста.

Естественно-научный цикл подготовки должен быть дифференцированным по содержанию в зависимости от ступеней непрерывного образования.

Предлагая схему непрерывной подготовки специалистов физического воспитания и спорта от дошкольного до различных форм переподготовки, последилового образования, подготовки докторов наук, следует обратить внимание на содержание образования, которое необходимо дифференцировать в зависимости от уровней, ступеней и будущей квалификации выпускаемых студентов.

Учебно-воспитательный процесс в учебных заведениях физкультурно-спортивного профиля должен основываться на педагогических принципах, совместной деятельности педагогических работников, учащихся, студентов, слушателей, аспирантов, докторантов; быть тесно взаимосвязанным с производством, учебными заведениями, спортивными клубами, обществами, т. е. местами предстоящей работы будущих специалистов. Важными условиями реализации положений предложенной концепции подготовки специалистов физического воспитания и спорта являются:

- научное обоснование содержания диагностических методик, оценки качества подготовки и переподготовки специалистов в системе непрерывного образования;
- поиск оптимальных структур образовательных программ для учебных заведений разных уровней аккредитации;
- разработка прогрессивных технологий обучения и методика их внедрения;
- создание научно-методического инструментария оценки и самооценки результатов работы педагогов;
- прогнозирование развития сети учебных, воспитательных, спортивных учреждений в соответствии с аккредитационно-лицензионными требованиями и демографическими условиями региона;
- исследование влияния экономических законов и отношений собственности на систему непре-

- рывного образования;
- создание механизма защиты социальных и экономических интересов участников непрерывной подготовки специалистов физического воспитания и спорта.

Все эти факторы должны стать предметом исследования.

Выводы.

Концепция непрерывной подготовки специалистов физического воспитания и спорта может быть реализована при введении новых форм, методов ее прогнозирования и планирования, социально-экономического механизма взаимодействия учебных и других заведений различных форм собственности с организациями, предприятиями. Необходимы также нетрадиционные подходы в оценке качества и обеспечения эквивалентности подготовки и переподготовки квалифицированных специалистов.

Создание и реализация концепции непрерывной подготовки специалистов физического воспитания и спорта позволит в полной мере обеспечить единство общего и специального образования, подготовит высококвалифицированные кадры в области физического воспитания и спорта, а также будет способствовать решению задачи всестороннего развития личности.

Дальнейшие исследования предполагается провести в направлении изучения других проблем непрерывной профессиональной подготовки специалистов физического воспитания и спорта.

Литература:

1. Анищенко О.А. Идея непрерывного образования // Истоки и реальность. – 1999. – № 7. – С. 15 – 17.
2. Арнаутов Т. В. , Мелихова Т.Ф. Взаимодействие педагогического университета и колледжа в региональной системе непрерывного образования // Непрерывное педагогическое образование. – Вып. 3. – Волгоград: Перемена, 1994.
3. Голуб Л.В. Программно-целевой подход к формированию личности в условиях региональной системы непрерывного профессионального образования // Среднее образование. – 2001. – № 4. – С. 3 - 7
4. Каргопалов Е.П. Последипломное образование физкультурных кадров в системе непрерывного физкультурного образования // Психолого-педагогические аспекты учебной и спортивной деятельности: Сб. науч. тр. – Омск, 1999. – С. 22 – 27.
5. Концепція професійної освіти України. – К., 1991. – 20 с.
6. Концепция развития высшего образования в Российской Федерации: [Разраб. коллективом работников инт. вузов Росс. Федерации] // Высш. Образование в России. – 1993. – №2. – С. 37 – 50.
7. Курило В.С. Становлення і розвиток системи освіти та педагогічної думки Східноукраїнського регіону в ХХ столітті: Автореф. дис. д-ра пед. наук. – К., 2000. – 39 с.
8. Науменко Т. Про аспекти реформування освіти України // Шлях освіти. – 1997. – № 1.
9. Платонов В.Н. Актуальные проблемы высшей школы и пути перестройки физкультурного образования // Теория и практика физической культуры.- 1990. – № 4. – С. 5 – 10.
10. Проблеми освіти: Наук.-метод. зб.- Вип 1 / М-во освіти України. Ред. Ю. М. Бугай. – К. , 1995. – 224 с.
11. Dickenson V., Sparkes A., Pupil definition of physical education, "British Journal of DIGEL H. : Die Versportlichung unserer Kultur und deren Folgen fbr den Sport - ein Beilrag; Zur Uneigentlichkeit des Sport, // H.Gabler & U. Gunner (Hrsg.), Fbr einen besseren Sport, Schjmdorf Hofmann 1990.

12. Harter S. A model of mastery motivation in children: individual differences and developmental change. Minnesota Symposium on Child Psychology, Hillsdale. – N. J.: Erlbaum 19.
13. Kuhnfmierz C. O przyczynach niechKci uczniyw do lekcji wwychowania fizycznego, // Lider 1996.– nr 12.
14. Locke L. Changing Secondary Physical Education // Quest.- 1992. – № 44.

Поступила в редакцию 05.12.2006г.

ОЦІНКА РІВНЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СОМАТИЧНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ

Курячий С.В.

Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого

Анотація. В статті представлені дані дослідження рівня індивідуального соматичного здоров'я студентів факультету підготовки слідчих кадрів для МВС України та курсантів Інституту підготовки слідчих кадрів для СБ України Національної юридичної академії України ім. Я.Мудрого. Встановлено, що найбільш розвитими є силові показники. Найнижчі результати були показані при тестуванні серцево-судинної системи та працездатності. Курсанти мають краще індивідуальне соматичне здоров'я, ніж студенти. Це дає можливість успішно формувати професійно-прикладні навички студентів (в особливості курсантів) не витрачаючи багато часу на ЗФП.

Ключові слова: здоров'я, студент, курсант, слідчий.
 Аннотация. Курячий С.В. Оценка уровня индивидуального соматического здоровья студентов на начальном этапе обучения. В статье представлены данные исследования уровня индивидуального соматического здоровья студентов факультета подготовки следственных кадров для МВД Украины и курсантов Института подготовки следственных кадров для СБ Украины Национальной юридической академии Украины им. Я.Мудрого. Установлено, что наиболее развитыми являются силовые показатели. Низкие результаты были показаны при тестировании сердечно-сосудистой системы и работоспособности. Курсанты имеют лучшее индивидуальное соматическое здоровье, чем студенты. Это дает возможность успешно формировать профессионально-прикладные навыки студентов (в особенности курсантов) не тратя много времени на ОФП.
 Ключевые слова: здоровье, студент, курсант, следователь.

Annotation. Kuryachy S. Estimation of the state of personal somatic students health at the first stage of education. In work the data of investigation the estimation of personal somatic students health of the police investigating department and the cadets of the Institute of preparing investigators for the Security Service of Ukraine of the Y.Mudry National Low Academy of Ukraine at the first stage of education. It is established that the most advanced are power parameters. Low results have been shown at testing cardiovascular system and serviceability. Cadets have the best individual somatic health than students. It enables to form successfully professional - applied skills of students (in particular cadets) not spending a lot of time for the general physical preparation.

Key words: health, student, cadet, investigator.

Вступ.

Однією з вирішальних умов, забезпечуючих результативність і продуктивність праці людини будь-якої професії є наявність міцного здоров'я та високої загальної працездатності, ґрунтуючихся на необхідній фізичній підготовленості і нормальному

фізичному розвитку [3].

Фізична підготовленість співробітників правоохоронних органів, вважається у світовій практиці одним з головних критеріїв їх професійної придатності і важливішою складовою професіограми [2,5,7].

Головною метою предмета фізичного виховання у ВНЗ є професійно-прикладна фізична підготовка. ППФП повинна базуватися на достатній загально-фізичній підготовленості, результат якої (у великій мірі) в свою чергу, залежить від рівня фізичного здоров'я студента [6]. У зв'язку з тим, питання рівня індивідуального фізичного здоров'я студентів, які вступили до Національної юридичної академії України ім. Я.Мудрого, є актуальним для вирішення завдань подальшого удосконалення процесу професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх слідчих ОВД та СБУ.

Робота виконана у відповідності до плану НДР Національної юридичної академії України ім. Я.Мудрого.

Формулювання цілей роботи.

Метою роботи є дослідження рівня та порівняльна характеристика індивідуального соматичного здоров'я студентів факультету підготовки слідчих кадрів для МВС України та Інституту підготовки слідчих кадрів для СБ України Національної юридичної академії України ім. Я.Мудрого на початковому етапі навчання (перший курс).

Методи дослідження.

Для оцінки рівня соматичного здоров'я студентів використовувався метод розрахунків по сьомі індексах. Оцінка індексів здійснювалась на підставі граничних значень (Круцевич Т.Ю., Апанасенко Г.Л., 1999). Кожен показник має п'ять ступенів(рівнів): низький, нижче середнього, середній, вище середнього, високий.

По загальній сумі балів (за кожний показник) оцінювався рівень соматичного здоров'я кожного студента[1,4].

Студенти тестувались та обстежувались по наступним напрямкам:

1. Вага. Зваження проводилось на медичних весах, у спортивному одязі.
2. Зріст. Вимірювання проводилось без взуття на коліброваній лінійці.
3. Сила (кисті сильнішої руки).Тестування проводилось за допомогою кистьового динамометра.

4. Артеріальний тиск (систоличний). Визначався за допомогою електронного манометра.

5. Життєва ємкість легень визначалась портативним сухим спірометром.

6. Стрибок у довжину з місця проводився у спортивній залі; результат вимірювався рулеткою.

7. Біг на 60 та 1000 метрів проводився на стадіоні ХОО ФСТ „Динамо” України та на стадіоні НТУ „ХП”. Результати фіксувались ручним електронним секундоміром.

Індекси розраховувались за наступними формулами:

-Життєвий індекс визначався відношенням життєвої ємкості легень до маси тіла.

-Силовий індекс – відношення сили більш сильнішої руки до маси тіла.

-Оцінка рівня стану серцево-судинної системи визначалась за формулою: ЧСС зв 1хв. помножити на систолічний артеріальний тиск та поділити на 100 (тест Робінсона).

-Фізична працездатність визначалась за допомогою проби Руф'є. -Швидкісний індекс є відношенням часу подолання 60м до маси тіла.

-Швидкісно-силовий індекс є відношення сили сильнішої руки до маси тіла , помноженого на 100.

-Індекс витривалості – відношення часу подолання бігом дистанції 1000 метрів помноженого на зріст до маси тіла.

Дані, отримані при дослідженні, були оброблені методами математичної статистики .

Результати дослідження.

У дослідженні взяли участь 57 студентів факультету підготовки слідчих кадрів для органів МВС України (далі студенти) та 47 курсантів Інституту підготовки слідчих кадрів для СБ України (далі курсанти).

Дані фізичних та фізіологічних показників досліджених приведені у таблиці 1.

Як видно, курсанти мають перевагу по всім показникам, окрім зросту : ЖЄЛ на 19,5% , у вазі на 7% , у силі на 16% , в бігу на 1000 м (витривалості) на 4,8%.

Результати розрахунків індексів наведені у таблиці 2.

Можна побачити, що : показники життєвого і силового індексів у більшості курсантів мають

Усереднені дані фізичних та фізіологічних показників студентів

Таблиця 1

Показники	M±m		Показники	M±m	
	студенти	курсанти		студенти	курсанти
Артеріальний тиск (мм.р.ст.)	123±6,74	121±5,39	Стрибок у довжину з місця (см)	231±12	236±12,36
Життєва ємкість легень (л)	4,1±0,26	4,9±0,43	Зріст (см)	181±4,13	181±6,45
Вага (кг)	76±4,78	71±7,64	Біг на 60м (сек)	8,4±0,35	8,2±0,38
Сила (кг)	44±4,35	51±7,19	Біг на 1000 м (хв.,сек.)	3,40±0,23	3,30±0,14

Дані індексів за результатами тестувань (%)

Показник	Низький		Нижче середнього		Середній		Вище середнього		Високий	
	студ	курс	студ	курс	студ	курс	студ	курс	студ	курс
Життєвий індекс	-	-	14	-	86	15	-	38	-	47
Силовий індекс	-	-	21	2	46	13	12	13	21	72
Індекс Робінсона	5	4	38	25	46	36	7	13	4	22
Індекс Руф'є	-	-	-	8	96	62	-	17	4	13
Швидкісний індекс	-	-	-	-	33	13	53	68	14	19
Швидкісно-силовий індекс	-	-	-	-	2	2	38	26	60	72
Індекс витривалості	5	-	36	15	37	36	20	19	2	30

рівень високий та вище середнього (у студентів – середній); показники стану серцево-судинної системи на середньому рівні; швидкісний та швидкісно-силовий індекс на високому та вище середнього рівнях. Індекс витривалості у студентів має значення середні та нижче середнього, курсантів – високий та вище середнього.

Загальний підрахунок за всіма індексами не виявив серед досліджених осіб з низьким та нижче середнього рівнів здоров'я (рис.1). Так 6% курсантів і 31% студентів мають середній рівень індивідуального соматичного здоров'я; 62% та 67% - вище середнього і тільки 2% студентів – високий (у курсантів – 32%).

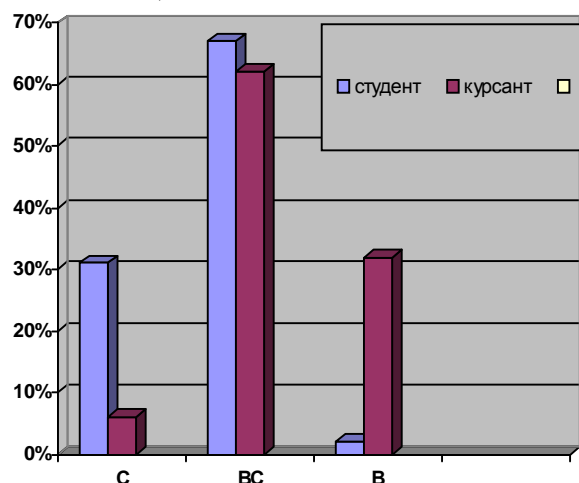

Рис.1. Діаграма рівня соматичного здоров'я студентів і курсантів. С – середній рівень; BC – вище середнього; B – високий.

Висновки.

1. Проведені дослідження показали достатньо непоганий рівень індивідуального соматичного здоров'я студентів та курсантів – майбутніх слідчих МВС та СБУ.
2. Найбільш розвитими є силові показники, а най-

нижчі результати були показані при тестуванні серцево-судинної системи та працездатності.

3. Курсанти мають краще індивідуальне соматичне здоров'я, ніж студенти.
4. Це дає можливість успішно формувати професійно-прикладні навички у які вступили до Академії студентів (в особливості курсантів), не витрачаючи багато часу на ЗФП.

Подальші дослідження будуть спрямовані на визначення динаміки змін рівня соматичного здоров'я курсантів Інституту підготовки слідчих кадрів для СБ України та студентів факультету підготовки слідчих кадрів для МВС України.

Література

1. Апанасенко Г.Л. Физическое развитие детей и подростков. – К.: Здоровья, 1985. – 80 с.
2. Бойко В.Ф. Методические материалы для подготовки слушателей к зачетам и экзаменам по курсу физподготовки. – К.: КВШ МВД СССР, 1990. – 92 с.
3. Грачев О.К. Физическая культура: Учебное пособие / Под ред. доцента Е.В.Харламова. – М.: ИКЦ «Март»; Ростов н/Д: Издательский центр «Март», 2005. – 464 с.
4. Круцевич Т.Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 230 с.
5. Лушак А. Роль спеціальної фізичної підготовки у навчально-тренувальному процесі працівників міліції // Молода спортивна наука України: 36. Наук. Ст. – Львів, 2000. – Вип.4. – с. 190 -193.
6. Физическая культура студента: Учебник / Под. Ред. В.И.Ильнича. М.: Гардарики, 2005. – 448с.
7. Ortis M. La defensa perdonal policial u Buquei. – FALMA, Granada, Espana, 1999. – 120p.

Надійшла до редакції 05.12.2006р.

ОСОБЛИВОСТІ ФІЗИЧНОГО СТАНУ ЮНАКІВ-СТУДЕНТІВ 18-20 РОКІВ

Лошицька Т.

Кременчуцький державний політехнічний університет

Анотація. Проведено факторний аналіз фізичного стану юнаків-студентів 18-20 років, виділено найвпливовіші фактори, розроблено та запропоновано раціо-

нальне співвідношення засобів фізичного виховання для кожної групи юнаків.

Ключові слова: фізичний стан, показники, структура, факторний аналіз, рухливі якості, адаптаційний потенціал, засоби, юнаки.

Аннотация. Лошицкая Т. Особенности физического состояния юношей-студентов 18-20 лет. Проведен анализ физического состояния юношей-студентов 18-20 лет, выделены наиболее влиятельные факторы, разработано и предложено рациональное соотношение средств физического воспитания для каждой группы юношей. Ключевые слова: физическое состояние, показатели, структура, факторный анализ, двигательные качества, адаптационный потенциал, средства, юноши.

Annotation. Loshytska T. Features of a physical condition of young men - students of 18-20 years. The analysis of a physical condition of young men - students of 18-20 years is lead, the most influential factors are allocated, the rational parity of means of physical training for each group of young men is offered and developed.

Key words: a physical condition, parameters, structure, the factorial analysis, impellent qualities, adaptable potential, means, young men.

Вступ.

Фізичний стан людини характеризує особистість людини, стан здоров'я, статуру і конституцію, функціональні можливості організму, фізичну працездатність і підготовленість.

Показниками фізичного стану є: рівень максимального споживання кисню (МСК), рівень максимальної фізичної працездатності, параметри діяльності функціональних систем організму, морфологічного і психологічного статусів, фізичної підготовленості, стану здоров'я [3]. Очевидно, що фізичний стан – це інтегральний показник і для його вивчення необхідно провести дослідження за всіма перерахованими показниками [4-6].

Цілком закономірно, що одна з найбільших труднощів, які виникають при визначенні структури фізичного стану людини – надзвичайно велика кількість показників, за якими можна проводити оцінку. Користуватись відразу всіма неможливо, та й недоцільно, оскільки вони часто характеризують одні й ті ж здібності (якості) людини.

Робота виконана за планом НДР Кременчуцького державного політехнічного університету.

Формулювання цілей роботи.

Задачею нашого дослідження було виділення найбільш вагомих показників у структурі фізичного стану юнаків 18 – 20 років, які мають різні рівні здоров'я та фізичної підготовленості.

Методи дослідження.

Як відомо, усі методи дослідження у практиці ФВ поділяються на методи отримання інформації і методи обробки інформації.

Результати дослідження.

У своїй роботі для отримання інформації про стан вищеназваних показників ми використовували:

- антропометричні вимірювання,
- спірометрію,
- методику Короткова для визначення артеріального тиску,

- рухові випробування із розділу Державних тестів для призовної молоді,
- пробу Озерецького для вивчення стану вестибулярного апарату,
- теплінг-тест для вивчення стану нервово-м'язового апарату,
- непрямий метод визначення ЧСС [2].
- експрес-методику Г.Л.Апанасенка для визначення рівня фізичного здоров'я,
- методику Р.Баєвського для вивчення адаптаційного потенціалу юнаків.

Як результат досліджень, ми отримали 29 показників фізичного стану. Для того, щоб мати уяву про структуру фізичного стану, ми вирішили уявити факторну структуру його показників шляхом факторизації змінних, тобто виділенням меншої кількості факторів, які несуть на собі найбільше навантаження.

Отже, для обробки отриманих показників ми обрали факторний аналіз (ФА) [1], а саме *метод головних компонентів* за допомогою Варимакс-критерію (Kaiser, 1958). Статистичний пакет – Statgraphics for Windows ver. 5.1.

Організація досліджень. Дослідження проведено на кафедрі фізичного виховання Кременчуцького державного політехнічного університету. До досліджень було залучено 3 групи по 17 юнаків віком 18-19 років. До першої групи (Е-1) увійшли юнаки, які на момент дослідження мали найвищі показники фізичного здоров'я. Другу групу (Е-2) склали юнаки, що мали відмінну фізичну підготовку, незалежно від рівня здоров'я. Третя група – контрольна (К) - була сформована без вибору за будь-якими показниками.

Факторний аналіз показників фізичного стану юнаків призовного віку проводився для оцінки % вкладу кожного фактора. Результати подано у таблиці 1.

Як видно з таблиці 1, структура фізичного стану юнаків різних груп – різна.

Короткі висновки до результатів факторного аналізу фізичного стану юнаків усіх досліджуваних груп подаємо таблицею 2.

Висновки.

Цілком логічно, що різний вихідний рівень фізичного стану у групах, потребує різної методики фізичного виховання, тому наступним кроком нашої роботи було визначення раціонального співвідношення засобів фізичного виховання для кожної групи юнаків з метою корекції фізичного стану. Для цього ми використали метод, що успішно апробований вченими Т.Ю.Круцевич, Л.Я.Івашенко, Л.В.Волковим, С.Г.Приймаком: використали парціальні значення кожного фактора в загальній дисперсії і отримали наступні співвідношення (табл.3.)

Наші подальші дослідження буде спрямовано на вивчення ефективності запропонованої методики за показниками фізичного розвитку, фізичного здоров'я та функціонального стану.

Література

1. Иберла К. Факторный анализ. – М.: Статистика, 1980. –

Таблиця 1

Структура фізичного стану юнаків (фактори відокремлені після обертання) (N=17)

1 експериментальна група (N=17)			
Інтерпретація фактора	Власне значення	Відсоток дисперсії	Сумарний внесок
Фізичний розвиток	9,27	31,96	31,96
Силові здібності	4,51	15,53	47,49
Адаптаційний потенціал	3,28	11,32	58,81
Функціональний стан	2,93	10,12	68,93
Швидкісні здібності	2,60	8,97	77,90
Силова витривалість	1,74	6,01	83,92
2 експериментальна група (N=17)			
Інтерпретація фактора	Власне значення	Відсоток дисперсії	Сумарний внесок
Фізичний розвиток	9,09	31,34	31,34
Швидкісно-силовий	4,48	15,46	46,80
Адаптаційний потенціал	3,10	10,70	57,50
Спритність	2,87	9,90	67,40
Динамічна сила	2,20	7,59	74,99
Статична сила	1,57	5,42	80,41
Контрольна група (N=17)			
Інтерпретація фактора	Власне значення	Відсоток дисперсії	Сумарний внесок
Фізичний розвиток, дин. сила	7,36	25,41	25,41
Силовий	5,74	19,79	45,20
Функціональний стан ССС	3,52	12,15	57,34
Енергетичний потенціал	2,36	8,13	65,48
Швидкість	2,28	7,86	73,34
Статична сила	2,15	7,42	80,76

Таблиця 2

Висновки до результатів факторного аналізу фізичного стану юнаків

Показники	Вплив	Висновки
Фізичного розвитку	У всіх групах завантажують 1-й фактор.	1. У структурі фізичного стану займають перше місце. 2. Із зростанням рівня здоров'я дещо послаблюється вплив окремих показників антропометричного статусу (околів шиї та тазу).
Функціонального стану	Навантажують 3-ій фактор у всіх групах, однак найбільша їх концентрація спостерігається у групі з більш високим рівнем здоров'я (Е-1), причому у двох факторах – 3-му та 4-му.	Із зниженням рівня фізичного здоров'я зменшується питома вага показників ФС. Найменшу дисперсійну вагу ці показники мають у другій експериментальній групі.
Фізичної підготовленості	Показники цього напрямку навантажують другий фактор у Е-2, перший та п'ятий – у групі К. У юнаків Е-1 їх вплив проявляється у 3-му факторі (3000 м) та посилюється у 5 та 6 факторах.	Не спостерігається прямої залежності між рівнем здоров'я та рівнем фізичної підготовленості.
Силові якості	Показники статичної сили - динамометрія та силовий індекс - навантажили 6 фактор у Е-2 та К групах, а в групі Е-1 вони проявили свій вплив раніше і навантажили 2 фактор. Динамічна сила посилює свій вплив від Е-1 до Е-2 та К груп.	Силові показники посилюють свій вплив із підвищенням рівня здоров'я.
Витривалість	Проявляє свою дисперсійну вагу у першому факторі для Е-1 та Е-2 та в другому для групи К.	Має суттєву дисперсійну вагу у всіх групах
Швидкісні якості	Найбільший вплив проявили у групі К (фактор 1), у Е-2 навантажили 2 фактор, а в Е-1 – тільки 5-й.	Рівень здоров'я не пов'язаний із рівнем розвитку швидкісних якостей.
Гнучкість	Проявила незначний вплив у Е-1(фактор 6) та Е-2 (фактор 5)	Проявляється тільки в групі з найвищим рівнем фізичної підготовленості.
Адаптаційний потенціал	Навантажує перший та третій фактори у Е-2, має близькі за значенням показники у групах Е-1 та К, де навантажує 3-й фактор.	Проявляється найсуттєвіше у групі з найвищим рівнем фізичної підготовленості

Співвідношення засобів ФВ у групах Е-1 та Е-2, %

Спрямування засобів фізичного виховання	Група Е-1		Група Е-2	
	Дисперсійний внесок	Загальний внесок	Дисперсійний внесок	Загальний внесок
Фізичний розвиток (гармонійність тілобудови)	31,96	38	31,34	39
Адаптаційний потенціал, функціональний стан серцево-судинної та дихальної систем	21,52	25,6	10,7	13,3
Силові здібності	21,53	25,7	28,47	35,4
Швидкість, спритність	8,97	10,7	9,9	12,3
Всього	83,92	100	80,41	100

- 398 с.
- Круцевич Т.Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе ФВ, Киев: «Олимпийская литература», 1999. - С.230.
 - Теория и методика физического воспитания / Учебник под ред. Т. Ю. Круцевич. Том 2. - Киев: „Олимпийская литература”, 2003. – С.11.
 - Грищенко О.В., Фролов В. Д. Зміни показників фізичної підготовленості в процесі колового спортивного тренування юнаків 18-22 років//Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту //зб.наук.праць за редакцією проф. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (XXII), 2006. - №6. - С. 20-24.
 - Гумен В.М., Линець М.М. Вплив занять шейпінгом на фізичний стан студенток вищих навчальних закладів // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту //зб.наук.праць за редакцією проф. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (XXII), 2006. - №11. - С. 31-35.
 - Римик Роман. Фізична підготовленість учнів професійно-технічних навчальних закладів //Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту //зб.наук.праць за редакцією проф. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (XXII), 2006. - №4. - С. 156-158.
- Надійшла до редакції 16.11.2006р.

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ТЕСТИРОВАНИЕ В СИСТЕМЕ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Любиева М.В., Буданова Л.Г.
Национальный фармацевтический университет

Аннотация. Статья посвящена педагогическому тестированию в системе качества образовательного процесса. В Украине уделяется много внимания вопросам повышения качества образования. Подчеркнуто, что тестирование решает проблему однозначности и воспроизводимости оценки знаний. Наличие эталонов правильных ответов подразумевает одинаковые для всех преподавателей критерии оценки, что позволяет сравнивать учебные достижения студентов в различных группах

Ключевые слова: качество образования, контроль знаний, тестирование, студенты.

Анотация. Любиева М.В., Буданова Л.Г. Педагогичне тестування у системі якості освітнього процесу. Стаття присвячена педагогічному тестуванню у системі якості освітнього процесу. В Україні приділяється багато уваги питанням підвищення якості освіти. Наголошено, що тестування вирішує проблему однозначності та відтво-

рювання оцінки знань. Присутність еталонів вірних відповідей має на увазі однакові для усіх викладачів критерії оцінки, що дозволяє порівнювати навчальні досягнення студентів в різних групах.

Ключові слова: якість освіти, контроль знань, тестування, студенти.

Annotation. Ljubieva M.V., Budanova L.G. Pedagogical testing in the system of quality of educational process. The article is dedicated to pedagogical testing in the system of quality of educational process. In Ukraine one pay attention to the questions of development of education quality questions. It has been underlined that testing decides the problem of knowledge estimation uniqueness and reproducibility. The availability of right answers implies identical for all teachers estimation criteria that allows us to compare students' educational achievements in different groups.

Keywords: education quality, knowledge control, testing, students.

Введение.

В Украине, как и в других странах мира, в последнее время уделяется много внимания вопросам повышения качества образования. Интеллектуальный потенциал общества, напрямую определяющийся качеством высшего образования, является важнейшим фактором не только экономического и социального развития, но и фактором экономической и политической самостоятельности страны, фактором ее выживания [1, 3-5].

Работа выполнена по плану НИР кафедры иностранных языков Национального фармацевтического университета Украины.

Формулирование цели работы.

Цель работы данного исследования – определить место педагогического тестирования в системе качества образовательного процесса.

Результаты исследования.

Под качеством образования одни понимают качество обучения, сводя его к процентному количеству учащихся, закончивших отчетный период без троек. Другие сводят качество образования к степени развития личности. Третьи, под качеством образования понимают процент трудоустроенных выпускников вузов, четвертые видят качество в количестве доцентов и профессоров, обучающих сту-

дентов [2, 7-8]..

В международном стандарте качество определяется как «степень соответствия присущих характеристик требованиям» [6]. В образовании требования определяют различные участники образовательного процесса, как внешние (государство, общество, работодатели, семьи студентов), так и внутренние (студенты, преподаватели, обслуживающий персонал).

Выделяют семь основных факторов, сгруппированных по трем направлениям, от которых зависит качество образования.

1. Качество субъекта получения образования (абитуриента, студента, слушателя, аспиранта).
2. Качество объекта предоставления образовательных услуг (образовательные учреждения).
 - 2.1. Качество управления (назначение, цели, принципы, методы, структура, организация планирования).
 - 2.2. Качество проекта предоставляемых образовательных услуг (структура и содержание программ обучения).
 - 2.3. Качество ресурсного обеспечения процесса предоставления образовательных услуг:
 - материально-технического (учебные аудитории и лаборатории, оборудование, расходные материалы);
 - методического (учебная литература, пособия, сборники задач, тренажеры);
 - кадрового (профессорско-преподавательский и вспомогательный персонал);
 - финансового [7-8]..

3. Качество процесса предоставления образовательных услуг
 - 3.1. Качество организации и реализации применяемых технологий предоставления образовательных услуг (структура взаимодействия субъектов, форма и содержание образовательных процессов, мотивационные факторы).
 - 3.2. Качество контроля за процессом предоставления образовательных услуг.
 - 3.3. Качество контроля результатов предоставления образовательных услуг.

Для того, чтобы иметь возможность оценить качество образования при проведении контролируемых мероприятий, необходимо ввести понятие нормы или эталона.

Норма качества образования – выявленная и зафиксированная документально система требований к качеству образования, соответствующих потребностям личности, общества, государства [2].

Оценка качества образования есть мера качества. Оценка качества может быть внешней или внутренней

Внешняя оценка дается качеству образова-

ния государством, социумом, профессиональной средой. Достаточно эффективной, универсальной внешней оценкой социума считается конкурентоспособность молодого специалиста на рынке труда, или результат его адаптации.

Под внутренней понимается оценка, данная самой личностью или учреждением, осуществляющим образовательный процесс. Такая оценка необходима для осуществления обратной связи и коррекции образовательного процесса. Особое значение в образовательном процессе принадлежит контролю и оцениванию знаний и умений студента. Особую ценность контролируемые мероприятия приобретают тогда, когда они используются не от случая к случаю, а представляют собой систему длительного непрерывного контроля.

Учитывая, что качество усвоения учащимися характеризуется различными уровнями усвоения (деятельности), то и мониторинг качества обучения может проводиться на различных уровнях:

1-й уровень – уровень представления (знания).

2-й уровень – уровень воспроизведения.

3-й уровень – уровень умений и навыков.

4-й уровень – уровень творчества.

Один из важнейших вопросов технологии мониторинга – использование средств и методов контроля усвоения учебного материала. Здесь могут быть привлечены контрольные вопросы, задания, задачи и др., однако наиболее эффективным является использование педагогических тестов. Преимущества педагогического тестирования перед традиционными методами контроля знаний:

1. Более высокая объективность контроля. В оценке, выставляемой на основе традиционных методов контроля, существенным оказывается субъективный компонент. Если тест достаточно качественный, то влияние субъективных факторов исключается, и получаемая оценка может рассматриваться как объективная.

2. Более дифференцированная оценка. Результаты тестирования, благодаря особой организации тестов, могут быть представлены, если необходимо, в шкалах, содержащих много градаций оценки, что обеспечивает более высокую точность измерений учебных достижений.

3. Более высокая эффективность. Тесты можно одновременно проводить на больших группах студентов. Обработка результатов для получения окончательных оценок проводится легче и быстрее, чем, скажем, проверка контрольных работ. Особенно велика экономия времени, когда в форме тестирования проводятся экзамены.

Конечно, у тестирования как метода контроля есть и свои ограничения. Легче всего с помощью тестов проверять овладение просто организованным учебным материалом. Проверка глубинного понимания предмета, овладения стилем мышления, свойственным изучаемой дисциплине, с помощью тестов затруднена, хотя в принципе возможна. От-

сутствие непосредственного контакта со студентом, с одной стороны, делает контроль более объективным, но, с другой стороны, повышает вероятность влияния на результат других случайных факторов.

Преодолеть эти недостатки помогает правильно организованная дидактическая система оценки качества обучения, в которой тесты занимают подобающее место. Наилучший эффект дает сочетание применения тестовых и традиционных методов контроля.

Особо эффективно автоматизированное тестирование. Использование компьютерных технологий для автоматического контроля знаний облегчает проверку работ и централизованное хранение результатов, а также получение различных статистических данных.

Виды педагогического тестирования знаний и умений учащихся:

- *входное*: при начале обучения;
- *текущее*: в течение периода обучения;
- *рубежное*: по окончании изучения раздела, темы;
- *итоговое*: по окончанию изучения дисциплины;
- *отсроченное*: спустя какое-то время после изучения темы.

Выводы.

Таким образом, педагогическое тестирование занимает определенное самостоятельное место в общей системе качества образовательного процесса в вузе. При его правильной организации и обучении преподавательского состава, педагогическое тестирование помогает учащемуся критически оценить свои успехи, позволяет получать информацию о том, как происходит овладение студентами учебным материалом, какие элементы учебного процесса недостаточно эффективны, какие корректирующие мероприятия следует внести в содержание и форму познавательной деятельности студентов.

Дальнейшие исследования предполагаются по вопросу диагностики и оценивания профессиональных знаний студентов в системе фармацевтического образования.

Литература:

1. Аванесов В.С. Вопросы объективизации оценки результатов обучения. М. НИИВШ, отдел научной информации. 1976 – 66с.
2. Аванесов В.С. Тесты в социологическом исследовании. М.: 1982. – 199с.
3. Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения. – М.: Педагогика, 1977. – 218с.
4. Булах І.Є. Тестологія як методологічна основа вимірювання знань. – Київ: ЦМК МОЗ України, 1994. – 27с.
5. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе: Диссертация в форме научного доклада на соискание ученой степени доктора пед. наук: 13.00.02 / АПН СССР, НИИ содержания и методов обучения – М., 1989. – 50с.
6. Оцінка знань студентів та якості підготовки фахівців (методичні та методологічні аспекти): Навч. посібник /А.Й. Ягодзінський, А.О. Муромцева, Л.В. Иванова та ін.; Одеський держ. економічний ун-т. – К., 1997. – 216с.
7. Tests: a comprehensive reference for assessments in psychology, education, and business. 4th edition. Taddy

Maddox, general editor. 1997. – 513pp.

8. William A. Mehrens, Irvin J. Lehmann. Measurement and Evaluation. Education and Psychology 4-d ed. – Winston, Philadelphia, 1991 – 145pp.

Поступила в редакцию 14.12.2006г.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРАМЕТРІВ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФУТБОЛІСТІВ І ФУТБОЛІСТОК РІЗНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ЇХ ПОРІВНЮВАЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Максименко І.Г.

Луганський національний педагогічний
університет імені Тараса Шевченка

Анотація. У статті охарактеризовано набуті експериментальним шляхом параметри змагальної діяльності футболістів і футболісток на всіх ступенях кваліфікації – від III розряду до майстра спорту; висвітлено результати порівнювального аналізу цих параметрів.

Ключові слова: гравці, змагальна діяльність, техніко-тактичні дії, брак, ефективність.

Анотация. Максименко И.Г. Исследование параметров соревновательной деятельности футболистов и футболисток различной квалификации и их сравнительный анализ. В статье охарактеризованы полученные экспериментальным путем параметры соревновательной деятельности футболистов и футболисток на всех ступенях квалификации – от III разряда до мастера спорта; приведены результаты сравнительного анализа этих параметров.

Ключевые слова: игроки, соревновательная деятельность, технико-тактические действия, брак, эффективность.

Annotation. Maksimenko I.G. The research of competitive activity parameters of male and female football players of different qualification and parameters' comparative analysis. The competitive activity parameters of male and female football players of different qualification – from the 3rd rate to Master of sport which were determined by the experiment are characterised in the article; the results of parameters' comparative analysis are given.

Key words: players, competitive activity, technical and tactical actions, spoilage, efficiency.

Вступ.

Змагальна діяльність є одним з основних чинників процесу підготовки у будь-якому виді спорту [1, 3]. Тому дуже актуальним є вивчення показників змагальної діяльності тих, хто займається [2, 4].

За даними аналізу останніх досліджень і публікацій, у футболі для оцінки змагальної діяльності використовують показники ефективності ігрових дій команди в цілому і кожного гравця окремо [1-4]. Однак, до цього часу не існує єдиної класифікації техніко-тактичних дій (ТТД), яку б рекомендували усі фахівці одноставно. У той же час, за результатами власних досліджень [3-5] та в ході аналізу літературних джерел встановили, що оцінку ігрової підготовленості у футболі необхідно здійснювати на основі використання наступних показників:

- кількості й ефективності виконання коротких й середніх передач м'яча вперед, назад й поперек,
- кількості й ефективності реалізації довгих передач,

- кількості й ефективності виконання ведінь м'яча,
- кількості й ефективності реалізації обведень суперника,
- кількості й ефективності виконання відборів м'яча,
- кількості й ефективності реалізації перехоплень м'яча,
- кількості й ефективності дій, що виконують головою,
- кількості й ефективності реалізації ударів по воротах,
- загальної кількості й ефективності виконання дій. Ступінь ефективності того чи іншого прийому у грі за цією класифікацією визначається відсотком браку, що було допущено під час реалізації цього прийому.

В серії попередніх публікацій [3-5] було відображено, як змінюється рівень ігрової підготовленості футболістів в залежності від їхньої кваліфікації – від III розряду до майстра спорту. Однак, до цього часу не встановлено аналогічні показники змагальної діяльності футболісток з різним рівнем кваліфікації та не визначено слабких сторін в ТТД гравців-жінок.

Робота виконана за планом НДР Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка.

Формулювання цілей роботи.

Зазначене вище дозволило сформулювати мету дослідження – для здійснення ефективного контролю за структурою ігрової підготовленості футболісток на всіх ступенях кваліфікації визначити параметри змагальної діяльності гравців з підготовленістю від III розряду до майстра спорту та здійснити порівнювальний аналіз цих параметрів з аналогічними показниками чоловіків-футболістів.

Результати роботи.

Для реалізації поставленої мети у футболісток з кваліфікацією III розряд – майстер спорту протягом змагального періоду реєструвалися показники ТТД (за зазначеною вище методикою). У дослідженні взяло участь понад 200 футболісток, які виступають у клубних командах України та Росії. Дослідження проводилося спільно з В.О. Папаїкою. Результати дослідження наведено у табл. 1.

В табл.2 представлено аналогічні параметри змагальної діяльності чоловіків-футболістів, отримані автором раніше. Як видно з табл. 2, паралельно із зростанням кваліфікації футболістів – від III розряду до майстра спорту – неухильно збільшуються як обсяг, так і ефективність реалізованих у матчі дій.

Аналіз результатів дослідження показників ТТД футболісток, представлених в табл. 1, підтвердив, що параметри змагальної діяльності жінок в залежності від кваліфікації змінюються таким же чином, як і у чоловіків – футболістів.

Так, футболістки з кваліфікацією III розряд в середньому за гру виконують наступний обсяг ТТД:

коротких й середніх передач вперед – 97,6, коротких й середніх передач назад й поперек – 118,7, довгих передач – 19,1, ведень м'яча – 29, обведень суперника – 32,6, відборів м'яча – 27,4, перехоплень м'яча – 96,3, дій головою – 29,1, ударів по воротах – 11,5, всього дій – 461,3. Відсоток браку при реалізації цих дій, відповідно, складає: 29,2; 29,7; 53,2; 8,1; 41,8; 37,9; 53,7; 52,9; 53,9; 40.

Кількість ігрових дій та відсоток браку у другорозрядниць в середньому за матч складає: під час виконання коротких й середніх передач м'яча вперед – 110,6 ТТД та 30,1%; передач назад й поперек – 112,3 та 28,9; довгих передач – 29,4 та 53,7; ведень м'яча – 27 та 6,9; обведень суперника – 39,4 та 40,6; відборів м'яча – 32,5 та 38,7; перехоплень – 101,1 та 52,5; дій головою – 24,7 та 51,4; ударів по воротах – 12,2 та 51,6; всього дій – 489,2; загальний брак – 39,4%.

Як встановили в ході дослідження, аналогічні показники у футболісток з рівнем кваліфікації I розряд складають: короткі й середні передачі вперед – 107,1 ТТД та 28,6%; передачі назад й поперек – 117 та 26,7; довгі передачі – 32,3 та 51,2; ведення – 33,2 та 7,2; обведення – 42,7 та 39,7; відбори – 37,7 та 36,5; перехоплення – 119 та 50,9; дії головою – 35,1 та 49,8; удари по воротах – 13,7 та 48,4; всього дій – 537,8; загальний брак – 37,7%.

Із табл. 1 видно, що кількість ігрових дій та відсоток браку у кандидатів в майстри спорту в середньому за гру складає: під час реалізації коротких й середніх передач м'яча вперед – 129,8 ТТД та 27,4%; передач назад й поперек – 124,7 та 24,1; довгих передач – 37,5 та 47; ведень – 31,6 та 5,6; обведень – 46,2 та 36,3; відборів – 40,9 та 33,3; перехоплень – 128,6 та 44,8; дій головою – 44,9 та 47,5; ударів по воротах – 16,3 та 46,3; всього дій – 600,5; загальний брак – 34,7%.

За результатами дослідження, найбільший обсяг дій з найвищою ефективністю виконують у грі футболістки – майстри спорту. Так, кількість ТТД та відсоток браку у майстрів спорту в середньому за матч складають: в ході реалізації коротких й середніх передач м'яча вперед – 137,3 ТТД та 25,4%; передач назад й поперек – 120,5 та 20,8; довгих передач – 44,6 та 47,9; ведень – 37,8 та 5,8; обведень суперника – 51,4 та 31,5; відборів – 42,5 та 30,9; перехоплень – 131,8 та 39,7; дій головою – 48,1 та 45,3; ударів по воротах – 17,1 та 43,8; всього дій – 631,1; загальний брак – 32,3%.

Здійснивши порівнювальний аналіз показників ефективності змагальної діяльності футболісток та футболістів з рівнем кваліфікації III розряд – майстер спорту, встановили, що на всіх ступенях кваліфікації чоловіки виконують більший обсяг ТТД та реалізують ігрові прийоми більш ефективно (з меншим браком), ніж жінки. Така тенденція простежується під час порівняння як окремих дій, так і загальної кількості ТТД. Однак, зафіксовано деякі виключення. Так, за результатами дослідження виявили, що жінки та чоловіки з кваліфікацією III роз-

Таблиця 1

Структура ігрової підготовленості футболісток різної кваліфікації

№	Техніко-тактичні дії		III розряд		P	II розряд		P	I розряд		P	Кандидат у майстри спорту		P	Майстер спорту	
			$\bar{X} \pm m$	P		$\bar{X} \pm m$	P		$\bar{X} \pm m$	P		$\bar{X} \pm m$	P		$\bar{X} \pm m$	P
1	Короткі й середні передачі вперед	кількість	97,6±5,89	>0,05	110,6±6,12	>0,05	107,1±4,62	<0,01	129,8±5,11	>0,05	137,3±5,44	>0,05	137,3±5,44	>0,05	137,3±5,44	>0,05
		брак, %	29,2±1,28	>0,05	30,1±1,13	>0,05	28,6±1,35	>0,05	27,4±1,19	>0,05	25,4±1,22	>0,05	25,4±1,22	>0,05	25,4±1,22	>0,05
2	Короткі й середні передачі назад й поперек	кількість	118,7±4,98	>0,05	112,3±5,40	>0,05	117,0±4,17	>0,05	124,7±5,83	>0,05	120,5±6,20	>0,05	120,5±6,20	>0,05	120,5±6,20	>0,05
		брак, %	29,7±1,17	>0,05	28,9±0,69	<0,05	26,7±0,73	<0,05	24,1±0,91	<0,05	20,8±1,06	<0,05	20,8±1,06	<0,05	20,8±1,06	<0,05
3	Довгі передачі	кількість	19,1±1,18	<0,01	29,4±2,01	>0,05	32,3±2,54	>0,05	37,5±2,10	<0,05	44,6±2,07	<0,05	44,6±2,07	<0,05	44,6±2,07	<0,05
		брак, %	53,2±2,04	>0,05	53,7±1,98	>0,05	51,2±1,46	<0,05	47,0±1,18	>0,05	47,9±2,11	>0,05	47,9±2,11	>0,05	47,9±2,11	>0,05
4	Ведення	кількість	29,0±3,01	>0,05	27,0±2,11	<0,05	33,2±2,02	>0,05	31,6±3,15	>0,05	37,8±2,87	>0,05	37,8±2,87	>0,05	37,8±2,87	>0,05
		брак, %	8,1±0,40	<0,05	6,9±0,35	>0,05	7,2±0,41	<0,05	5,6±0,39	>0,05	5,8±0,56	>0,05	5,8±0,56	>0,05	5,8±0,56	>0,05
5	Обведення	кількість	32,6±2,71	>0,05	39,4±3,11	>0,05	42,7±3,08	>0,05	46,2±2,95	>0,05	51,4±3,49	>0,05	51,4±3,49	>0,05	51,4±3,49	>0,05
		брак, %	41,8±2,17	>0,05	40,6±1,79	>0,05	39,7±2,04	>0,05	36,3±2,12	>0,05	31,5±1,95	>0,05	31,5±1,95	>0,05	31,5±1,95	>0,05
6	Відбори	кількість	27,4±3,14	>0,05	32,5±3,21	>0,05	37,7±2,86	>0,05	40,9±3,08	>0,05	42,5±3,26	>0,05	42,5±3,26	>0,05	42,5±3,26	>0,05
		брак, %	37,9±1,76	>0,05	38,7±1,69	>0,05	36,5±1,94	>0,05	33,3±1,55	>0,05	30,9±1,88	>0,05	30,9±1,88	>0,05	30,9±1,88	>0,05
7	Перехоплення	кількість	96,3±5,01	>0,05	101,1±4,11	<0,05	119,0±4,43	>0,05	128,6±5,17	>0,05	131,8±5,20	>0,05	131,8±5,20	>0,05	131,8±5,20	>0,05
		брак, %	53,7±1,96	>0,05	52,5±2,07	>0,05	50,9±2,15	<0,05	44,8±1,39	<0,05	39,7±1,42	<0,05	39,7±1,42	<0,05	39,7±1,42	<0,05
8	Гра головою	кількість	29,1±2,97	>0,05	24,7±2,19	<0,05	35,1±2,06	<0,05	44,9±2,29	>0,05	48,1±3,37	>0,05	48,1±3,37	>0,05	48,1±3,37	>0,05
		брак, %	52,9±2,09	>0,05	51,4±1,75	>0,05	49,8±1,96	>0,05	47,5±2,04	>0,05	45,3±1,89	>0,05	45,3±1,89	>0,05	45,3±1,89	>0,05
9	Удари по воротах	кількість	11,5±1,28	>0,05	12,2±1,33	>0,05	13,7±1,17	>0,05	16,3±1,36	>0,05	17,1±1,45	>0,05	17,1±1,45	>0,05	17,1±1,45	>0,05
		брак, %	53,9±1,92	>0,05	51,6±2,10	>0,05	48,4±1,98	>0,05	46,3±2,12	>0,05	43,8±2,06	>0,05	43,8±2,06	>0,05	43,8±2,06	>0,05
10	Всього	кількість	461,3±18,16	>0,05	489,2±12,09	<0,05	537,8±15,34	<0,05	600,5±14,82	>0,05	631,1±17,04	>0,05	631,1±17,04	>0,05	631,1±17,04	>0,05
		брак, %	40,0±1,67	>0,05	39,4±1,84	>0,05	37,7±1,91	>0,05	34,7±1,77	>0,05	32,3±1,92	>0,05	32,3±1,92	>0,05	32,3±1,92	>0,05

Таблиця 2

Структура ігрової підготовленості футболістів різної кваліфікації

№	Техніко-тактичні дії		III розряд		P	II розряд		P	I розряд		P	КМС		P	МС	
			$\bar{X} \pm m$	P		$\bar{X} \pm m$	P		$\bar{X} \pm m$	P		$\bar{X} \pm m$	P		$\bar{X} \pm m$	P
1	Короткі й середні передачі вперед	кількість	97,4±4,82	>0,05	96,8±3,72	<0,01	157,1±5,24	>0,05	165,5±6,80	>0,05	168,9±5,40	>0,05	168,9±5,40	>0,05	168,9±5,40	>0,05
		брак, %	25,9±1,29	>0,05	27,9±1,15	>0,05	24,9±1,22	>0,05	23,1±1,65	>0,05	19,0±1,15	>0,05	19,0±1,15	>0,05	19,0±1,15	>0,05
2	Короткі й середні передачі назад й поперек	кількість	129,2±5,11	<0,01	99,7±4,98	<0,05	120,6±7,01	>0,05	139,1±7,21	<0,05	164,0±6,15	<0,01	164,0±6,15	<0,01	164,0±6,15	<0,01
		брак, %	23,7±0,63	<0,01	19,1±0,83	<0,05	16,1±0,70	>0,05	18,5±1,07	<0,01	14,1±0,52	<0,01	14,1±0,52	<0,01	14,1±0,52	<0,01
3	Довгі передачі	кількість	54,1±4,23	<0,05	39,3±2,34	<0,01	54,7±3,49	>0,05	66,1±4,94	>0,05	67,5±4,08	>0,05	67,5±4,08	>0,05	67,5±4,08	>0,05
		брак, %	52,8±2,05	>0,05	50,9±2,04	>0,05	46,5±1,95	<0,01	34,9±2,85	>0,05	35,6±2,44	>0,05	35,6±2,44	>0,05	35,6±2,44	>0,05
4	Ведення	кількість	35,4±3,17	<0,05	47,0±2,42	>0,05	39,6±3,60	>0,05	48,2±4,15	<0,05	67,1±4,31	<0,05	67,1±4,31	<0,05	67,1±4,31	<0,05
		брак, %	7,0±0,71	>0,05	6,7±0,71	>0,05	5,1±0,56	>0,05	4,0±0,32	>0,05	5,0±0,64	>0,05	5,0±0,64	>0,05	5,0±0,64	>0,05
5	Обведення	кількість	32,3±2,54	>0,05	34,2±2,07	<0,01	61,3±3,99	>0,05	71,4±4,67	>0,05	72,3±3,77	>0,05	72,3±3,77	>0,05	72,3±3,77	>0,05
		брак, %	33,5±2,08	<0,05	39,4±1,10	<0,01	30,7±1,58	>0,05	32,3±1,28	<0,05	25,7±2,09	<0,05	25,7±2,09	<0,05	25,7±2,09	<0,05
6	Відбори	кількість	22,9±1,70	>0,05	25,3±1,20	<0,05	29,4±1,24	<0,01	40,0±3,38	>0,05	55,1±8,0	>0,05	55,1±8,0	>0,05	55,1±8,0	>0,05
		брак, %	21,7±1,05	>0,05	19,6±0,69	>0,05	18,0±0,81	<0,01	23,0±0,69	>0,05	24,1±1,11	>0,05	24,1±1,11	>0,05	24,1±1,11	>0,05
7	Перехоплення	кількість	97,4±4,99	>0,05	112,1±5,71	<0,01	168,0±5,49	<0,01	131,6±5,11	>0,05	134,7±5,34	>0,05	134,7±5,34	>0,05	134,7±5,34	>0,05
		брак, %	51,2±2,57	>0,05	51,7±2,42	>0,05	50,4±2,12	<0,01	37,9±1,92	>0,05	35,9±1,74	>0,05	35,9±1,74	>0,05	35,9±1,74	>0,05
8	Гра головою	кількість	41,6±1,35	<0,01	32,1±2,10	<0,01	42,6±1,94	>0,05	51,0±3,88	>0,05	58,8±3,57	>0,05	58,8±3,57	>0,05	58,8±3,57	>0,05
		брак, %	48,9±1,44	<0,05	43,3±1,92	>0,05	46,8±1,71	>0,05	43,0±1,54	<0,05	37,4±1,64	<0,05	37,4±1,64	<0,05	37,4±1,64	<0,05
9	Удари по воротах	кількість	17,2±1,09	>0,05	15,2±1,30	>0,05	18,0±1,33	>0,05	19,0±1,17	>0,05	21,3±1,23	>0,05	21,3±1,23	>0,05	21,3±1,23	>0,05
		брак, %	52,0±2,11	>0,05	50,0±2,09	<0,05	41,0±2,10	>0,05	43,7±1,66	>0,05	41,5±1,63	>0,05	41,5±1,63	>0,05	41,5±1,63	>0,05
10	Всього	кількість	527,5±15,18	>0,05	501,7±12,72	<0,01	691,3±16,45	>0,05	731,9±17,14	<0,01	809,7±16,26	<0,01	809,7±16,26	<0,01	809,7±16,26	<0,01
		брак, %	35,2±1,66	>0,05	34,3±1,18	>0,05	31,1±1,81	>0,05	28,9±1,89	>0,05	26,5±1,60	>0,05	26,5±1,60	>0,05	26,5±1,60	>0,05

ряд за гру в середньому виконують однакову кількість коротких й середніх передач м'яча вперед, обведень суперника та перехоплень м'яча. У той же час, футболістки у матчах реалізують більший обсяг наступних ТТД:

- гравці з кваліфікацією III розряд – відборів м'яча;
- II розряд – коротких й середніх передач вперед, назад й поперек; обведень суперника та відборів м'яча;
- I розряд – відборів м'яча;
- гравці-кандидати у майстри спорту – відборів м'яча.

Висновки.

1. В процесі дослідження встановили показники

змагальної діяльності футболісток різної кваліфікації. Ці показники можуть бути використані для забезпечення ефективного контролю за структурою ігрової підготовленості гравців на всіх ступенях кваліфікації – від III розряду до майстра спорту.

2. В ході порівнювального аналізу параметрів ефективності техніко-тактичних дій чоловіків та жінок – гравців виявили, що на всіх ступенях кваліфікації футболісти протягом матчу, в середньому, реалізують більше ігрових прийомів та виконують якісніше ці ТТД, ніж жінки (табл. 1, 2).

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем змагаль-

ної діяльності футболістів і футболісток різної кваліфікації.

Література.

1. Зеленцов А.М., Лобановский В.В. и др. Тактика и стратегия в футболе. — К.: Здоров'я, 1988. — 192 с.
2. Максименко И.Г. Основы отбора, обучения и тренировки футболистов. — Луганск: Знание, 2002. — 424 с.
3. Максименко И.Г., Сидоренко Ю.Н. Современная система подготовки футболистов. — Луганск: Знание, 2002. — 420 с.
4. Максименко И.Г. Уроки футбола в школе: Учебное пособие. — Луганск: Знание, 2003. — 336 с.
5. Пшибильські В. Комплексний контроль у системі багаторічної підготовки футболістів дитячого та юнацького віку: Автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту. — К., 1998. — 29 с.

Надійшла до редакції 23.11.2006р.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ І ФІЗИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІЛОТІВ- ВЕРТОЛІТНИКІВ

Маракушин А.І.

Харківський університет

Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Анотація. Стаття присвячена вивченню психофізіологічних і фізичних особливостей діяльності пілотів армійської авіації. Можна констатувати, що професія пілота вертольота вимагає високих показників фізичної підготовленості організму людини. Вона потребує постійного вдосконалення багатьох психічних і фізичних якостей. Військово-професійна діяльність пілотів армійської авіації пов'язана з високим рівнем нервово-емоційної напруги. Величина нервово-емоційної напруги пов'язана з умовами польотів (польоти в складних метеороумовах, на надмалих висотах, вночі). Вона також залежить від етапу польоту (зліт, посадка).

Ключові слова: пілоти-вертолітники, армійська авіація, несприятливі чинники польоту, психофізіологічний стан. Аннотация. Маракушин А.И. Психофизиологические и физические особенности деятельности пилотов-вертолетчиков. Статья посвящена изучению психофизиологических и физических особенностей деятельности пилотов армейской авиации. Можно констатировать, что профессия пилота вертолета требует высоких показателей физической подготовленности организма человека. Она нуждается в постоянном усовершенствовании многих психических и физических качеств. Военно-профессиональная деятельность пилотов армейской авиации связана с высоким уровнем нервно-эмоционального напряжения. Величина нервно-эмоционального напряжения связана с условиями полетов (полеты в сложных метеороусловиях, на небольших высотах, ночью). Она также зависит от этапа полета (взлет, посадка).

Ключевые слова: пилоты-вертолетчики, армейская авиация, неблагоприятные факторы полета, психофизиологическое состояние.

Annotation. Marakushin A.I. Psychophysiological and physical peculiarities of helicopter-pilots activity. The article is devoted to study of psychophysiological and physical peculiarities of the activity of Army aviation pilots. The occupation of the pilot of the helicopter demands high parameters of physical readiness of an organism of the person. Person requires constant refinement of many mental and physical qualities. Military - professional work of pilots of army aircraft is connected to a high level of nervous - emotional pressure. Value of nervous - emotional pressure is connected to requirements of flights (flights in the composite meteorological conditions, at small altitudes, at night). It also depends on a stage of flight (take-off, landing). Key words: helicopter-pilots, Army aviation, unfavorable flight factors, psychophysiological condition.

Вступ.

Високі темпи науково-технічної революції в авіаційній галузі зумовили зростання актуальності проблеми максимального узгодження психофізичних можливостей людини з можливостями літального апарата. Під час польоту організм пілота зазнає потужного впливу, його психофізіологічна і фізична витривалість практично перебуває на межі людських можливостей [9].

Праця пілота відбувається в умовах обмеженої рухливості більшості груп м'язів, тривалої статичної напруги м'язів для збереження одноманітної робочої постави та під впливом несприятливих чинників (захитування, вібрації, перевантаження, акустичних шумів), які викликають численні порушення у життєдіяльності організму [1; 3]. Унаслідок тривалого навантаження за кермом вертольота пілот стомлюється, що більшою мірою позначається на зниженні уваги. Недолік інформації і монотонність рухів на ділянках польоту з одноманітною обстановкою, скажімо, при польоті в режимі автопілота, знижують інтенсивність уваги і готовність пілота до дії; існує небезпека входження організму у загальмований стан [4].

При обмеженій рухливості поступово відбуваються зміни рухової функції і процесів сприйняття довкілля, при тривалому керуванні літальним апаратом погіршується фізична і розумова працездатність [5].

Робота виконана у відповідності до зведеного плану НДР Харківського університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба на 2001-2006 рр.

Формулювання цілей роботи.

Мета дослідження. Вивчити психофізіологічні і фізичні особливості діяльності пілотів армійської авіації при пілотуванні сучасних вертольотів. З'ясувати від яких несприятливих умов та чинників польоту залежить психофізіологічний стан пілотів-вертолітників, які зміни функціонального стану пілота викликають несприятливі чинники польоту на вертольотах.

Результати дослідження.

Постійні хитання, які притаманні будь-якому польоту, створюють суттєві навантаження на вестибулярний апарат пілота і можуть призвести до захитування з вестибулосоматичною, вестибулопсихічною або вестибуловегетативною реакціями [6].

Окрім того, на функціональні системи організму, зокрема, на вестибулярний апарат, впливають такі переміщення вертольота, як набір висоти з швидкістю до 175 км/год., планерування з працюючими двигунами при польоті до висоти 2000 м на швидкості 110-120 км/год., а з висоти 2000 м і нижче на швидкості 110-140 км/год., політ з швидкістю до 210 км/год., виконання обертів і віражів з креном до 45°, обертів на висині з кутовою швидкістю до 20°/с, а також фактор висоти у польотах на висоті до 4000 м [11].

Підвищення реактивності вестибулярного аналізатора призводить до значних змін у руховій,

сенсорній і вегетативній сферах: виникають порушення у координації рухів, змінюється рівень прояву рухових здібностей, виникає ряд вегетативних реакцій, які при підвищеній збудливості вестибулярного апарату переростають у симптомокомплекс захитування, спостерігаються зміни в сприйнятті довкілля, запаморочення, ілюзії. Фактично, високий рівень збудливості або дії надмірних за силою подразників перетворюють вестибулярний аналізатор з джерела інформації про рух на джерело дезінформації [7].

Провідні науковці, сформувавши складний ланцюг умовно-рефлекторних реакцій, які виконує організм пілота у процесі укладання і виконання рухових навиків, що збуджують вестибулярний апарат (на відміну від звичайних умов), вказують на зниження у цьому випадку координаційних, швидкісних та інших рухових можливостей людини. Вчені звертають увагу на те, що особи з підвищеною збудливістю вестибулярного апарату довго набувають навичок у фізичних вправах. Роздратування вестибулярного аналізатора суттєво впливає на працездатність людини при виконанні професійних дій. Більшість авторів, що вивчали питання про роль вестибулярного аналізатора в керуванні розташуванням тіла в просторі, приходять до висновку, що в здійсненні просторової орієнтації бере участь єдина функціональна система організму, інтегруючи діяльність комплексу аналізаторів: вестибулярного, рухового, зорового, шкірного і частково пропріоцептивного. Точність просторової орієнтації визначається рівнем їхньої взаємодії [8].

Роль того або іншого з аналізаторів визначається конкретними умовами професійної діяльності людини. Так, у льотчиків орієнтація у просторі при польоті здійснюється, в основному, за рахунок поточної зорової рецепції. І лише в екстрених випадках (туман, хмарність й інші несприятливі для польоту погодні умови) з'являється необхідність покладатися на сигналізацію вестибулярного аналізатора і пропріоцепторів [2].

Серед чинників, які справляють несприятливу дію на екіпаж вертольотів, головне місце посідає вібрація. Її вплив не лише ускладнює візуальне сприйняття приладової інформації і порушує точні рухи, що може позначатися на безпеці польотів, але й з перебігом тривалого часу дії суттєво впливає на організм людини. Льотний склад піддається дії переважно загальної вібрації, яка передається людині через сидіння, робочий майданчик або підлогу, причому до коливального процесу залучається весь організм, особливо при низькочастотних коливаннях (від 1 до 50 Гц) [10].

У польотах вібрація завдає перешкод сприйняттю приладової інформації, особливо на таких етапах, як зліт, посадка, зависання, знижує точність керувальних рухів і ускладнює процес пілотування. Це може бути однією з причин, що зумовлює "різке" пілотування вертольота, тобто переміщення важелів керування у доволі підвищеному темпі. Через подібні

відхилення у техніці пілотування виникає трясіння вертольота, мимовільне розгойдування, погіршується керованість цим транспортним засобом, що може спричинити створення аварійної ситуації.

Вібрація як першопричина проблем у системі "пілот – вертольот" спричинює зміну функціонального стану організму і зниження працездатності пілота. Так, абсолютна більшість опитаних пілотів (86%) вважають вібрацію найпроблемнішим чинником у кабіні екіпажу вертольота (значно неприємнішим, ніж шум – 58%). Суб'єктивно 82% пілотів сприймають вібрацію як безперервне ритмічне тремтіння, яке здебільшого передається на тулуб (58%) і голову (30%). У 70 % пілотів тривала дія вібрації упродовж льотної зміни викликала втому, що виявлялося через 3 – 5 годин польоту; 8% відзначали виникнення неприємних відчуттів, 14% – роздратування. Максимальну інтенсивність вібрації пілоти спостерігають при злеті (40%) і посадці (88%).

Вібрація вертольота ускладнює прочитування показників приладів, особливо під час посадки (74%). Щоб розрізнити покази приладів 44% пілотів вимушені наближати обличчя до приладів, тому, відповідно, тулуб нахиляється вперед. Така постава зумовлює передчасну втому мускулатури. На думку 56% пілотів, вібрація ускладнює керування вертольотом, оскільки викликає напругу скелетної мускулатури (44%) і знижує точність керувальних рухів (26%). Найвагомніше вібрація впливає на роботу педалями ногового керування і ручкою "крок – газ", що найчастіше проявляється на такому відповідальному етапі польоту, як посадка (70%) [4].

Дія вібраційних навантажень під час експлуатації вертольотів на зв'язково-м'язовий апарат хребта є причиною численних випадків дискваліфікації пілотів через захворювання опорно-рухового апарату і, зокрема, хребта (7,6%).

Несприятливі чинники польоту на вертольотах, особливо при довготривалому польоті, зумовлюють зміни функціонального стану, знижують працездатність пілотів. Від величини льотного часу за зміну залежить і рівень прояву змін психофізіологічних показників у пілотів. При експозиції до 5-ти годин погіршуються показники точності реакції на рухомий об'єкт (РРО) на 26,3%. Із збільшенням експозиції до 6-ти годин погіршуються показники РРО на 27,4±9%, відтворення заданого м'язового зусилля (ВЗМЗ) на 20,1±4,5%, статичної треметрії - (СТ) на 21,4±10%, критичної частоти злиття миготінь (КЧЗМ) - на 2,0±0,6 Гц. При експозиції 7 годин погіршуються показники РРО на 50,1±8,0%, ВЗМЗ – на 29,0±20%, СТ – на 21,3±8,2%, КЧЗМ – на 4,2±0,8 Гц [4].

Розподіл уваги пілота залежить від етапу польоту. На етапі відриву від землі понад 80% часу припадає на візуальне просторове орієнтування і близько 20% – на контроль показів приладів.

Для підтримки безпечних режимів польоту поблизу землі пілот виконує велику кількість професійних рухів у системі приладів керування верто-

льотом. Так, якщо на висоті польоту 150-200 м льотчик виконує за 1 хв в середньому 60-80 керувальних рухів, то поблизу землі їхня кількість зростає до 200 рухів за хвилину. Основну кількість цих рухів доводиться виконувати з невеликою амплітудою [11].

До найбільш значущих для професії пілота відчуттів належать: зорові, кінестетичні (м'язово-рухові), вестибулярні, слухові. Частка зорових відчуттів у процесах сприйняття вельми велика. До 80-85% інформації про довкілля пілот отримує за допомогою зору. Він повинен володіти необхідною гостротою зору, бути здатним миттєво зорово сприймати об'єкти довкілля, оскільки іноді долі секунди мають вирішальне значення у керуванні швидкісним транспортом.

Особливо треба звернути увагу і на м'язово-рухові відчуття. За допомогою них пілот отримує інформацію про виконувані ним рухові дії, звільняючи органи зору від контрольних функцій. Необхідна точність дозування м'язових зусиль при виконанні робочих рухів досягається за рахунок високого рівня м'язової чутливості до зусиль.

Висновки

Провівши оглядовий аналіз діяльності пілота вертольота, можемо констатувати, що професія пілота вертольота вимагає високих показників фізичної підготовленості організму людини, а також потребує постійного вдосконалення багатьох психічних і фізичних якостей.

Військово-професійна діяльність пілотів армійської авіації пов'язана з високим рівнем нервово-емоційної напруги. Величина нервово-емоційної напруги пов'язана з умовами польотів (польоти в складних метеоумовах, на надмалих висотах, вночі), а також залежить від етапу польоту (зліт, посадка).

Професійна робота льотчиків вертольотної авіації належить до особливо складної операторської діяльності, якій притаманне максимальне напруження праці [104].

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення впливу на психофізіологічний стан вертолїтників такого несприятливого чинника польоту, як акустичний шум.

Література

1. Барановская О.П., Мирзоев Б.М., Островский В.Ф., Локтев И.В. Психофизиологические и гигиенические особенности труда экипажей вертолетов. – Сб. материалов по медико-психологическим вопросам гражданской авиации. – М., 1973. – С. 38 – 41.
2. Деминский А.Ц., Макаров Р.Н. Автоматизированные диагностические комплексы и коррекция профессионально важных качеств: Учебное пособие. – М.: МНАПЧАК, 2001. – 214 с.
3. Каменский Ю.Н. О причинах утомления экипажей вертолетов гражданской авиации // Космич. биология и авиакосмич. медицина. – 1981. – Т. 15. – № 6. – С. 19 – 21.
4. Каменский Ю.Н. Динамика функционального состояния пилотов тяжелого транспортного вертолета в течение летной смены // Космич. биол. и авиакосмич. мед. – 1982. ? № 4. – С. 30 – 32.
5. Кривонос А.А., Кузнецов В.Н. Психофизиологические особенности деятельности летных экипажей вертолетов. – М.: Медицина, 1984. – 129 с.
6. Лапаев Э.В., Крылов Ю.В., Кузнецов В.С. Функция слу-

хового и вестибулярного анализаторов при действии факторов авиакосмического полета // Проблемы космической биологии. – М.: Наука, 1983. – Т. 47. – 240 с.

7. Макаров Р.Н., Евдокимов В.И., Щербина Ю.В. и др. Психодиагностика и коррекция профессионального здоровья операторов особо сложных систем управления: Учебное пособие. – М.: МАКЧАК, 2000. – 237 с.
8. Ровний А.С. Сенсорні механізми управління точнісними рухами людини. – Харків: ХадДФК, 2001. – 220 с.
9. Степанов В.К. Метод оценки энергозатрат у летчиков в полете / Матер. воен.-научн. конф. – Л., ВМОЛА, 1974. – С. 40 – 41.
10. Скребнев С.В. Вибрация на вертолетах и ее воздействие на организм летчика // Вестник МНАПЧАК №1 (9). – 2002. – С. 62 – 66.
11. Чунтул А.В. Психофизиологические особенности деятельности экипажей при выполнении полета вертолета на предельно малой высоте // Вестник МНАПЧАК, 2002. – № 1 (8). – С. 20 – 27.

Надійшла до редакції 12.12.2006р.

ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ПРЕДМЕТУ «ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ» У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ВІДПОВІДНО ДО КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Мосійчук Л.В., Дзюбановський А.Б.
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В. Гнатюка

Анотація. У статті вказуються шляхи визначення завдань фізичного виховання у вищих педагогічних навчальних закладах, їх вагомості для задоволення особистих та суспільних потреб, а також роль різних видів діяльності для їх вирішення виходячи із вимог Болонської конвенції. Обґрунтовується система оцінювання діяльності студентів.

Ключові слова: кредитно-модульна система підготовки фахівців, завдання фізичного виховання у вищих педагогічних закладах, система оцінювання діяльності студентів.

Аннотация. Мосійчук Л.В., Дзюбановский А.Б. Определение содержания и структуры предмета «Физическое воспитание» в высших педагогических учебных заведениях соответственно кредитно-модульной системе подготовки специалистов. В статье указываются пути определения заданий физического воспитания в высших педагогических учебных заведениях, их весомости для удовлетворения личных и общественных потребностей, а также роль разных видов деятельности для их решения исходя из требований Болонской конвенции. Обосновывается система оценивания деятельности студентов.

Ключевые слова: кредитно-модульная система подготовки специалистов, задания физического воспитания в высших педагогических заведениях, система оценки деятельности студентов.

Annotation.
. The ways determining the tasks of physical education in higher pedagogical educational establishments, their importance in satisfying private and social needs and the role of different kinds of activities for their solving according to the demands of Bologna convention have been pointed out in the article. The evaluation system of the students activity has been grounded.

Key words: modular credit system of specialists training, tasks of physical education in higher pedagogical educational establishments, evaluation system of the students' activity.

Вступ.

Модернізація вищої освіти на сучасному етапі розвитку України, вимагає пошуку ефективних шляхів озброєння майбутніх фахівців необхідним багажем знань, умінь та навичок. Приєднання України до Болонського процесу 19 травня 2005 року у м. Берген (Норвегія) поставила в основу національної системи вищої освіти такі критерії, як якість підготовки фахівців, зміцнення довіри між суб'єктами освіти, відповідність європейському ринку праці, мобільність, сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки, посилення конкурентноспроможності Європейської системи освіти [2, 3, 5]. Це ж стосується і системи фізичного виховання у вищій школі.

Білою плямою залишається низка важливих питань, серед яких:

- якою повинна бути спрямованість (мета і завдання) предмету «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах загалом та у педагогічних зокрема;
- яка вагомість кожного із завдань фізичного виховання для становлення педагогічного фахівця;
- яка роль різних видів діяльності (аудиторної роботи, самостійної, індивідуальної) для реалізації кожного із завдань фізичного виховання у вищій школі;
- якою повинна бути система оцінювання навчально-тренувальних та виховних досягнень студентів.

Робота виконана за планом НДР Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка.

Формулювання цілей роботи.

Метою статті є обґрунтування шляхів вирішення поставленої проблеми.

Результати дослідження.

Аналіз спеціальних літературних джерел [1, 4, 6] показав, що фізичному вихованню як навчальній дисципліні у вищих навчальних закладах належить особлива, важлива роль в підготовці сучасного фахівця, формуванні його особистості. Ця дисципліна, в процесі реалізації своїх специфічних та загальнопедагогічних завдань (див. нижче), покликана забезпечити:

- оптимальний фізичний та психічний розвиток організму в період завершення його вікового формування, а також створити передумови для сповільнення регресивних процесів у подальших періодах онтогенезу; забезпечити найкраще фізичне самопочуття; створити передумови для трудового довголіття (шляхом всебічного розвитку фізичних якостей у поєднанні з використанням інших шляхів управління функціональним станом та фізичним розвитком людини);
- готовність людини ефективно взаємодіяти із суспільним та природним середовищем протягом усього життя (використовуючи різні фізичні якості та накопичений руховий досвід);
- позитивний емоційний стан студентів (шляхом формування досконалого людського тіла, захоплен-

ня досконалими руховими діями, самовираженні через рухову активність, а також шляхом гормонального стимулювання (ендорфіни та тестостерон) позитивних емоцій);

- впровадження фізичного виховання у побут громадян (шляхом формування у майбутніх педагогів суддівських та інструкторських навичок);
- забезпечення оптимальної розумової працездатності студентів. Це положення актуальним є тому, що технічний прогрес сьогодення, стрімкий розвиток науки та всезростаюча кількість нової інформації, необхідної майбутньому спеціалісту, роблять навчальну діяльність студентів більш інтенсивною, напруженою. І тут ефективним шляхом забезпечення оптимальної розумової працездатності є цілеспрямована рухова активність, оскільки вона має властивість суттєво покращувати функціональний стан ЦНС.

Усе вище висвітлене стосувалось мети фізичного виховання у вищих навчальних закладах загальної спрямованості. Щодо педагогів, тут мета фізичного виховання значно розширюється.

Як вважають вчені (Б.А. Ашмарін, 1990; Л.П. Матвеев, 1991; Б.М. Шиян, 2002) та показує досвід, тільки спільними зусиллями всього педагогічного колективу школи, учнів, їхніх батьків, громадських організацій можна створити по справжньому дієву систему фізичного виховання, оскільки значно легше розв'язувати різні організаційні питання, активізувати позакласну спортивно-масову роботу, сформувати в учнів стійкі мотиви та звичку до систематичних занять фізичними вправами.

Дуже важливим для переорієнтації національної системи вищої освіти на Болонський процес є наявність єдиної дієвої системи оцінювання навчально-тренувальних досягнень студентів. Для її створення нами запропоновано використати метод експертного оцінювання (метод Делфі [7]) вагомості кожного із завдань фізичного виховання у вищих педагогічних навчальних закладах.

Практичне застосування методу Делфі зводиться до виконання наступних дій:

1. Підбір групи експертів у відповідності з характером і темою досліджуваної проблеми.
2. Формування мети, яку передбачається досягти в результаті вирішення проблеми.
3. Розробка опитувальної форми для сформованої групи експертів.
4. Опитування експертів у відповідності із розробленою формою.
5. Статистичне опрацювання даних опитування з метою синтезу нових результатів.
6. Аналіз кожним експертом отриманих результатів і забезпечення йому можливості врахувати відповіді та висновок усієї групи.
7. У випадку, коли деякі експерти відкорегують свої відповіді, після 6-го пункту проводиться повторна обробка даних опитування у відповідності з пунктом 5.
8. Пункти 5-7 виконуються доти, доки експерти не припинять корегувати свої відповіді. Отриманий

після цього результат вважається консенсусним. В окремих випадках після багатократного виконання пунктів 5-7 у відповідях експертів не досягається стабільність. Це вказує на неможливість вирішення поставленої проблеми, або на не зовсім вдалий підбір експертів – необхідно повернутись до пункту 1 і повторити всю процедуру спочатку.

9. Консенсусне рішення експерти аналізують додатково для його інтерпретації і розробки сценаріїв розвитку досліджуваної теми.

Для реалізації цього методу нами розроблено експертний опитувальник у формі таблиці. В основу визначення завдань фізичного виховання студентів ВНЗО педагогічної спрямованості (змістових модулів КМСОНП) нами покладено усі можливості цілеспрямованої рухової активності та потреби людини і суспільства.

В опитувальнику запропоновано здійснити наступні дії:

1) ознайомтесь із запропонованими компонентами (завданнями ФВ, або змістовими модулями) оцінювання навчально-тренувальних досягнень

студентів (див анкету). Якщо на Вашу думку є непотрібні складові, то викресліть їх. Якщо потрібних не вистачає – занесіть їх у пусті графі;

2) визначте ранг кожного компонента (перше місце, друге, третє і т.д). На перші місця поставте найвагомші компоненти навчально-тренувальної діяльності студентів (на одному рівні може бути декілька складових). По мірі зниження вагомості тих чи інших компонентів їхній ранг знижується;

3) визначте роль кожного виду діяльності студентів у вирішенні поставлених завдань (перше місце, друге, третє), враховуючи періодичність занять (аудиторного - раз на тиждень, індивідуально - два, самостійних - невідомо).

На даний час опитувальники опрацьовуються вченими Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. Надалі наше дослідження планується розширити до всеукраїнських масштабів. Отримані результати будуть опрацьовані методами математичної статистики та винесені на загальний аналіз. На основі цього буде розроблено 100 – бальна шкала оцінювання навчаль-

Експертний опитувальник						
№	Завдання ФВ студентів ВНЗО педагогічної спрямованості		Ранг	Роль аудиторних занять	Роль самостійних занять	Роль індивідуальних занять
1	Всебічна фізична підготовленість (фізичні якості).		?	?	?	?
2	Розвиток координаційних можливостей (спритність).		?	?	?	?
3	Досконалість форм тіла (постава, гармонійність м'язової системи, оптимальність маси жирової та м'язової тканин).		?	?	?	?
4	Рівень володіння життєво необхідними руховими навиками, в тому числі професійними.		?	?	?	?
5	Теоретичні основи фізичного виховання*.		?	?	?	?
6	Методична підготовленість	вміння складати навчально-тренувальні програми для формування рухових навиків та всебічного розвитку фізичних якостей, в тому числі для вдосконалення форм тіла.	?	?	?	?
7		Інструкторська та суддівська підготовленість для реалізації завдань ФВ у побуті.	?	?	?	?
8		вміння організовувати та проводити різні форми фізичного виховання у школі, співпраця з батьками школярів щодо реалізації завдань ФВ.	?	?	?	?
9		вміння реалізовувати міжпредметні зв'язки (власного уроку з фізичним вихованням).	?	?	?	?
10	Мотивованість та звичка до занять з фізичного виховання. Участь у спортивно-масових заходах.		?	?	?	?
11	Функціональний стан (соматичне здоров'я).		?	?	?	?
12	Навчально-дослідна підготовленість у ФВ (ІНДЗ).		?	?	?	?
13	Розумова працездатність (властивості нервових процесів).		?	?	?	?
14	Морально-патріотична вихованість.		?	?	?	?
15	?		?	?	?	?
16	?		?	?	?	?

*Пропонуємо таку систему теоретичних відомостей: біологічні основи ФВ (теорія адаптації до ФВ) > завдання та кінцева мета ФВ > керівні положення побудови навчально-тренувального процесу у ФВ > методика навчально-тренувального процесу (формування програм всебічного розвитку фізичних якостей, вдосконалення координаційних можливостей, накопичення рухових навиків, вдосконалення форм тіла) > додаткові шляхи впливу на функціональний стан та фізичний розвиток людини > самоконтроль у ФВ > діяльність вчителя-предметника для реалізації завдань ФВ.

но-тренувальних досягнень студентів у відповідності із метою та завданнями КМСОНП.

Висновки.

Опираючись на усе викладене вище впливає висновок, що предмет «Фізичне виховання» у вищих навчальних закладах загалом та педагогічних зокрема є важливою складовою вищої освіти на сучасному етапі розвитку суспільства. Для майбутніх педагогів мета і завдання цього предмету значно ширші, що робить неможливим його підміну заняттями у спортивних та оздоровчих секціях, кінцева ціль яких не відповідає стандартам вищої педагогічної школи.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем визначення змісту та структури предмету «Фізичне виховання» у вищих педагогічних навчальних закладах відповідно до кредитно-модульної системи підготовки фахівців.

Список використаних джерел.

1. Ашмарин Б.А. Теория и методика педагогических исследований в физическом воспитании: Учебное пособие. – М.: Физкультура и спорт, 1978. – 223с.
2. Болонський процес у фактах і документах / Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. - Київ – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с.
3. Болюбаш Я.Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти: Навч. посібник для слухачів закладів підвищення кваліфікації системи вищої освіти. – К.: ВВП «КОМПАС», 1997. – 64с.
4. Матвеев Л.П. Теория и методика физической культуры (общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры): Учеб. для ин-тов физ. культуры. – М.: Физкультура и спорт, 1991. – 543с., ил.
5. Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців / Розробники Грубінко В.В., Бабин І.І., Гузар О.В. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка.
6. Шиян Б.М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 1. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. – 272 с.
7. <http://bouriac.narod.ru/Analytic.htm>

Надійшла до редакції 07.12.2006р.

ЗНАЧИМІСТЬ МОВНИХ ВПЛИВІВ ВИКЛАДАЧА НА РЕЗУЛЬТАТИ ВИСТУПІВ КІКБОКСЕРА

Орел П.О.

Федерація кикбоксингу України

Анотація. У статті викладені мовні впливи викладача на результати виступу спортсмена. Більшість порад-настанов, що даються в період спортивних змагань, викликають порушення гальмування, що приводить до погіршення результатів. Поради-настанови і поради-підказки тренером безпосередньо перед початком чи бою в ході змагань, під час активних дій спортсмена роблять негативний мовний вплив. Мовні впливи тренера повинні бути такими, щоб вони не гнітили, а допомагали спортсмену одержати і переробити необхідну і достатню інформацію.

Ключові слова: мовні впливи, результати, спортсмен. Анотація. Орел П.А. Значимість мовних впливів тренера на результати виступу кикбоксера.

В статті изложены языковые воздействия преподавателя на результаты выступления спортсмена. Большинство советов-установок, которые даются в период спортивных соревнований, вызывают нарушение торможения, которое приводит к ухудшению результатов. Советы-установки и советы-подсказки тренером непосредственно перед началом или боя в ходе соревнований, во время активных действий спортсмена делают отрицательное языковое влияние. Языковые влияния тренера должны быть такими, чтобы они не угнетали, а помогали спортсмену получить и переработать необходимую и достаточную информацию.

Ключевые слова: языковые воздействия, результаты, спортсмен.

Annotation. Orel P.A. The significance of language influences of the teacher on outcomes of performances kickboxer. In paper language actions of the teacher on outcomes of performance of the sportsman are explained. The majority of advice - installations which are given in the season of sports competitions, invoke violation of inhibition which reduces in deterioration of outcomes. Advice - installation and the advice - help the trainer directly ahead of the beginning or fight during competitions, during the fissile actions of the sportsman do the negative language influence. Language influences of the trainer should be such that they did not oppress, and helped the sportsman to receive and process the necessary and sufficient information.

Key words: language influences, results, sportsman.

Вступ.

Мовний вплив викладача несе інформацію. Успіх змагальної діяльності спортсмена залежить від багатьох факторів, а також і від отриманої і переробленої інформації. Для спортсмена, який готується до виступу в змаганнях, найчастіше ця інформація несе негативний вплив.

Тренування з кикбоксингу - це процес взаємодії учня і викладача, а з іншого боку - із факторами зовнішнього середовища: температура і вологість повітря, шум; зоровими, слуховими і тактильними подразниками, що виходять від партнерів по команді, супротивника, глядачів і т.п.

Впливаючи на людину, ці фактори змушують його реагувати на них, тобто керують його поведінкою, вчинками, діями, викликають зміну стану [1-10].

Ми експериментально вивчили негативну сторону мовного впливу викладача-тренера на спортсмена.

Будь-який мовний вплив тренера-викладача містить інформаційну чи командну інформацію [1-10].

Інформаційна інформація впливає на створення моделі і її обробку, командна - сприяє переходу від саморегуляції до підпорядкування керуванню ззовні. Можливі також випадки, коли керування ззовні вступає в конфлікт із саморегуляцією [1-10].

Мовний вплив визначається тією інформацією, що цей вплив несе.

Успіх змагальної діяльності спортсмена є функція його підготовленості, стартового стану й інформації, що він одержав і переробив.

Стартовий стан впливає на процеси одержання і переробки інформації.

Стартова лихоманка створює скрутні умови прийому інформації, зокрема, відмінності корисної інформації від перешкод, шуму.

Механізми станів, що виникають перед діяльністю, крім умовно-рефлекторної, включає і психічну регуляцію станів, вольові процеси. Тому стан, який виникає перед діяльністю, характеризується не тільки змінами вегетативних функцій (підвищенням пульсу, ритмом подиху, обмінів речовин), але і відбивається на прояві рухових якостей, техніки рухів, поведінки спортсмена, його мові і т.д. [1-10].

Так при великому бажанні досягти успіху, супроводжуваним сильним емоційним порушенням (передстартовою лихоманкою) в емоційній сфері спостерігається нестійкість переживань (одні переживання швидко змінюються іншими, протилежними по характеру), що в поведінці приведе до примхливості, упертості і брутальності у відносинах з товаришами і з тренером, до зниження самокритичності. Страждає пам'ять, увага розсіяна, сон порушений (повільне засинання, сон з болісними сновидіннями). Зовнішній вигляд такого спортсмена відразу дозволяє визначити його сильне хвилювання: руки і ноги тремтять, холодні, риси обличчя загострюються, на щоках з'являється пропасний плямистий рум'янець [6-10].

Спортсмен втрачає апетит, нерідко спостерігаються розлади діяльності кишечника, пульс, подих і артеріальний тиск підвищені і хитливі [1-5].

У спортсмена, для якого майбутня діяльність не представляє інтересу і він у ній не хоче брати участь, спостерігається інший стан: апатія, яка супроводжується загальною млявістю, сонливістю, зниженням швидкості рухів і погіршенні координації, ослабленням уваги і процесів сприйняття, ослабленням вольових процесів; уповільненням і нерівномірністю пульсу [1-10].

Стартова апатія знижує «чутливість» і «пропускну здатність», сприяє подовженню часу переробки інформації. У свою чергу, сама інформація, що надходить до спортсмена, впливає на зміну його стану [1-10].

Таким чином, стан, який виникає перед діяльністю спортсмена не завжди сприяє його ефективності. Такі загальні положення. Виходячи з них, ми поставили перед собою задачу: з'ясувати психологічні аспекти негативного впливу тренера на спортсмена, який готується до виступу на змаганнях чи вже розпочав участь в спортивних змаганнях.

Ми не стали зупинятися на позитивному впливі порад тренера в зв'язку з обмеженими розмірами дійсного повідомлення і з меншою практичною значимістю цієї сторони проблеми.

Аналіз спеціальної літератури і публікацій показав, що в спеціальній літературі недостатньо освітлені методики мовних впливів на результати змагальної діяльності кікбоксерів.

Дослідження виконано у відповідності до практичних завдань Федерації кікбоксингу України.

Формулювання цілей роботи.

Мета роботи - експериментальне вивчення мовних впливів викладача на результати змагальної діяльності кікбоксерів.

Результати досліджень.

Вивчення й аналіз були проведені на матеріалі:

1. Власного досвіду й індивідуальних спостережень.
2. Опитування 150 спортсменів по різних видах спорту (кікбоксинг, бокс, карате, ушу, рукопашний бій) і 40 тренерів.
3. Дані методичної і наукової літератури.

Аналіз результатів дослідження підтвердив існування визначеного зв'язку між мовними впливами тренера і результатами, що досягаються спортсменами у змаганні. Розглянемо негативну сторону мовних впливів у двох випадках:

а) поради-настанови, що даються тренером безпосередньо перед початком змагання;

б) поради-підказки, які даються в ході змагання, під час спортивних дій спортсмена.

Зібраний матеріал показав, що більшість порад-настанов дається з метою сформувати у спортсмена позитивне ставлення до майбутнього змагання, сприяти зміцненню почуття впевненості у своїх силах, мобілізувати його до активних зусиль. Однак часто ці настанови приводять до протилежних результатів. Викликають порушення, рівень якого перевищує оптимальний, чи навпаки, гальмування, що виникає як парадоксальна реакція на надто сильний подразник. Таким чином, найчастіше наставлення майже не несуть корисної інформації і вони не нейтральні, тому що можуть викликати у спортсмена або стартову лихоманку, або стартову апатію [2-4].

У ряді видів спортивної діяльності (наприклад, у спринтерському бігу) стан стартової лихоманки може навіть сприяти успішним виступам у змаганнях. От, що говорить з цього приводу відома польська бігунка, экс-рекордсменка світу в бігу на 100 і 200 м. И.Киршенштейн (Шевинська): «Передстартова лихоманка безупинно підсилюється аж до того моменту, коли я встаю на стартові колодки, і зникає лише з пострілом стартера».

Стартова лихоманка не заважала спортсменці показувати видатні результати, тому що була для неї не випадковим, а характерним станом.

Багато чого залежить від того, як довго триває цей стан. Так у видатної плавчихи Г. Степанової на змаганнях у Мюнхені почалася за тиждень до старту стартова лихоманка:

«... було величезне бажання перемогти, я не знаходила собі місця. Не можу передати, як я цього хотіла. А вилилося це в психологічний збій. 150 метрів плила прекрасно, а потім не витримала. «Згоріла» завчасно» (див. «Радянський спорт», 1982).

Стан апатії теж складне явище і його не можна пояснити однозначно, як наслідок перепорушення. Небажання виконувати роботу також може привести до подавленого настрою і гальмування

нервових центрів [2-4,10].

Ряд тренерів з кікбоксингу, боксу, боротьби, фехтування, бажаючи «мобілізувати» спортсмена, спонукати його бути у більшому ступені уважним і обережним, підкреслюють силу майбутнього супротивника. Вони вживають ради типу: «Будь обережний». «З цим супротивником треба боротися особливо уважно», «він дуже технічний», «він має нокаутуючий удар з обох рук» (чи він дуже витривалий, сильний, злий, невтомно-агресивний і т.д.).

Такі ради несуть, здавалося б, корисну інформацію. Але насправді вони не завжди сприяють успіху спортсмена. Тренер говорячи в загальній формі, не конкретно про силу супротивника, лише ставить перед спортсменом нову задачу: розібратися, чим саме сильний супротивник, чому в зустрічі з ним треба бути особливо обережним. Безпосередньо перед стартом спортсмен не має інформацію, що дозволяє йому відповісти на ці питання. Отже, виникає дефіцит інформації, що спричиняє виникнення астенічних емоцій страху, сумніву в можливості досягнення успіху, утрату впевненості у своїх силах і заміну змагальної установки «здобути перемогу» на установку «не програти ганебно».

Очевидно, що такого роду мовні впливи негативно впливають. Але буває, що тренер прагнучи схвалити свого учня, говорить йому про слабкість супротивника, про легкість досягнення перемоги. Це часто приведе до тактичних промахів і ставить спортсмена в скрутне положення, якщо він раптом, усупереч чеканням, указівкам тренера наштотується на рішучий опір супротивника.

Реально допомогти спортсмену можуть лише конкретні вказівки тренера про відомі йому найбільш небезпечні технічні, тактичні чи фізичні особливості супротивника.

Тренер повинен бути абсолютно упевнений у вірогідності зведень, які він перед стартом повідомляє своєму підопічному.

При цьому він повинний коротко інформувати спортсмена лише про саме головне.

Але навіть такі зведення, як: «У ближньому бої б'є сильно по тулубі з переключенням ударів, що нокаутують у голову», «Надзвичайно сильні і серійні удари наносить не менш 15 секунд наприкінці кожного раунду» і т.п. треба давати вкрай обережно, з огляду на індивідуальні особливості і змагальний досвід спортсмена. Як видно з практики багатьох ведучих спортсменів, що повідомлення про удари супротивника, який нокаутує, приведе до того, що боксер тільки на них зосередить усю свою увагу, буде увесь час очікувати те, про що повідомив його тренер.

Це нерідко призводить до поразки у випадку застосування супротивником зовсім іншої тактики, що у цих умовах стає для спортсмена несподіванкою, у силу чого спортсмен буде реагувати на нього не тільки не адекватно, але і повільніше, ніж на інші, очікувані техніко-тактичні дії.

Це цілком погодиться з фактами, встанов-

леними у дослідженні, присвяченому зв'язуванню залежності швидкості реакції кікбоксера від ступеня імовірності сигналу [4].

Виникнення негативного ефекту внаслідок застосування порад-підказок активно діючому спортсмену зв'язано найчастіше з тим, що ці підказки порушують його зосередженість, відволікають його від аналізу мінливої змагальної ситуації і заважають йому самостійно вирішити змагальні задачі на основі створення і власній обробці ситуативних моделей щомиті виникаючих на ринзі.

Систематичне застосування підказок, що нав'язуються тренером, пригальмовує особисту ініціативу спортсмена. Спортсмен стає беззбройним, коли йому приходится виступати під час відсутності тренера.

У спортсменів, які звикли самостійно вирішувати виникаючі в ході змагань задачі, підказане тренером рішення може вступити в протиріччя з власними задумами. Таке протиріччя стає причиною складних конфліктних ситуацій, рішення яких у мікроінтервали часу є дуже важким і вимагає додаткових зусиль, спрямованих на розрізнення потрібних сигналів від перешкод.

Підказки активно діючому спортсмену можуть бути корисні лише у визначених критичних ситуаціях змагання. Досвідчені тренери в таких випадках дають команди, спрямовані на миттєве виправлення якої-небудь чи помилки на екстрену мобілізацію всіх сил спортсмена. Так стомленому боксеру - «Боксуй різноманітно!» чи «Рухайся швидше!», «Завдавай удари точніше!», «Боксуй у центрі рингу!», «Відтискуй суперника до канатів рингу!», «Обмежуй його пересування по ринзі!», «Користайся облудними рухами!» і т.д.

Але такі підказки можна застосовувати лише за умови тонкого розуміння змагальної ситуації, відмінного знання стану і можливостей спортсмена, який змагається, при наявності впевненості, що в даному випадку керування ззовні не вступить у протиріччя із саморегуляцією.

Отже, тренер прагне до того, щоб його мовні впливи допомагали спортсмену одержати і переробити необхідну і достатню інформацію (причому кількість цієї інформації визначається не тільки об'єктивними умовами змагань, але і суб'єктивними потребами спортсмена в інформації, його індивідуальними можливостями).

Дослідники [2-4,10] по поводженню в передстартовому стані виявили два типи людей: з високим і зниженим ступенем самоконтролю, що зв'язано, імовірно, з роллю емоційного і вольового компонентів. В осіб з високим ступенем самоконтролю спостерігається прагнення до уточнення інструкцій і завдань, до перевірки і випробування місця діяльності й устаткування, у них немає скутості і підвищеної орієнтованій реакції на обстановку. Якість виконання завдань у цих осіб не знижується, а вегетативні показники (шкірно-гальванічна реакція, пульс, подих) не виходять за межі верхніх

границь фізіологічної норми.

У спортсменів зі зниженим ступенем самоконтролю спостерігається нервово-емоційна напруга, що зовні виявляється в психічному порушенні, або навпаки, у депресії, гальмуванні.

Навіть стан «бойової готовності» характеризується оптимальним ступенем нервового й емоційного порушення, також має свої «вади».

Останнім часом виявлено, що в стані бойової готовності поряд з посиленням процесу порушення може спостерігатися також деяке ослаблення активного внутрішнього гальмування (знижується довільний контроль за діями) і збільшення інертності збуджувального процесу, що можна зв'язати з виникненням у спортсмена сильної робочої домінанти [2-4]. У ряді видів спорту, наприклад, у стрільців ці зрушення небажані. Для них оптимальна відсутність передстартового порушення, принаймні, його явних ознак.

Висновки:

1. Будь-який мовний вплив тренера містить інформаційну чи командну інформацію.
2. Вплив мовного впливу тренера на спортсмена, який змагається, визначається тією інформацією, що цей вплив несе.
3. Успіх змагальної діяльності спортсмена є функції його підготовленості, стартового стану й інформації, які він одержав і переробив.
4. Розрізняють три типи стартового стану: стартова лихоманка при сильному емоційному порушенні, апатія, яка супроводжується загальною млявістю, сонливістю, зниженням швидкості рухів і погіршенням координації, ослабленням уваги і т.д. бойова готовність, що характеризується оптимальним ступенем нервового й емоційного порушення.
5. Більшість порад-настанов, що даються в період спортивних змагань, викликають порушення гальмування, що приводить до погіршення результатів.
6. Поради-настанови і поради-підказки тренером безпосередньо перед початком чи бою в ході змагань, під час активних дій спортсмена роблять негативний мовний вплив.
7. Мовні впливи тренера повинні бути такими, щоб вони не гнітили, а допомагали спортсмену одержати і переробити необхідну і достатню інформацію.
8. Інформація, яку одержує спортсмен, визначається об'єктивними, суб'єктивними умовами, а також потребою спортсмена в даній інформації.
9. Враховувати необхідно також індивідуальні можливості сприйняття і переробки отриманої інформації.

У даній роботі ми розглянули деякі з причин, мовних впливів тренера, які діють на результат змагальної діяльності спортсмена.

Перспективи подальших досліджень. Подальша розробка цієї проблеми може допомогти

викладачам виробити свою оптимальну тактику застосування мовних впливів перед змаганнями на спортсменів-єдиноборців, або з інших видів спорту. Дослідження підтвердили доцільність застосування подальших розробок по удосконалюванню педагогічного процесу кікбоксерів, які ми і зараз продовжуємо.

Література

1. Абрамов В. В. Автореф. докт. дис. С-Пб.. 1993. – 48 с.
2. Джероян Г.О., Худадов Н.А. Психологическая подготовка боксеров. // Бокс: Учебное пособие. — М.; Фис, 1968-С.134-146.
3. Дмитриев О.В. Фролов, О.П., Худадов Н.А. Анализ манер ведения боя в современном боксе. — М.; Фис, 1975. — 112 с.
4. Жданов Ю.М. Психологична підготовка боксерів (навчальний посібник). ГДШМ, м.Горлівка, 2005. - 350 с.
5. Генев Ф. Психологические особенности мобилизационной готовности спортсмена. Фис. М.1979. – 148 с.
6. Гесслинич В. А. Предстартовое состояние спортсмена. Фис. М. 1979. – 240 с.
7. Келлер В. С. Деятельность спортсменов в вариативных конфликтных ситуациях. Фис. М.. 1987 – 220 с.
8. Левитов Н. Д. Про психологическое состояние человека. Просвещение, М., 1974. – 160 с.
9. Симонов П. В. Высшая нервная деятельность человека. Мотивационно-эмоциональные аспекты. Наука. М.. 1976. – 200 с.
10. Чуприкова. Слово как фактор управления в высшей нервной деятельности человека. Просвещение. М., 1997. – 196 с.

Надійшла до редакції 12.12.2006р.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ У НЕПЕРЕРВНІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Осадчий В.В.

Мелітопольський державний педагогічний університет

Анотація. У статті автор визначає роль глобальної мережі Інтернет у розвитку неперервної освіти в Україні, визначає способи отримання неперервної освіти через Інтернет, виділяє найбільш придатні інформаційні ресурси для здійснення цього процесу, а також розповідає про власний внесок – розроблений і опублікований у Інтернет сайт «Центр розвитку українського наукового співтовариства», який повинен стати однією з ланок у системі неперервної Інтернет-освіти.

Ключові слова: неперервна освіта, Інтернет, Інтернет-освіта, сайт «Центр розвитку українського наукового співтовариства».

Аннотация. Осадчий В.В. Современные тенденции непрерывного образования Украины. В статье автор определяет роль глобальной сети Интернет в развитии непрерывного образования в Украине, определяет способы получения непрерывного образования через Интернет, выделяет наиболее пригодные для этого процесса информационные ресурсы, а также рассказывает про собственный вклад – разработанный и опубликованный в Интернет сайт «Центр развития украинского научного сообщества», который должен стать одним из звеньев в системе непрерывного Интернет-образования.

Ключевые слова: непрерывное образование, Интернет, Интернет образование, сайт «Центр развития украинского научного сообщества».

Annotation. Osadchii V.V. Modern trends of continuous education in Ukraine. In the article the author defines the role of Internet in the development of continuous education in Ukraine, the ways of getting continuous education

through Internet and stages information resources, the most fit for this process, speaks of his personal contribution – designed and published Internet-site “Centre of Development of Ukrainian Scientific Community” that ought to become one of the links in the system of development of Internet-education.

Keywords: continuous education, Internet-education, Internet-site “Centre of Development of Ukrainian Scientific Community”.

Вступ.

У сучасному світі, який характеризується стрімко зростаючим процесом інформатизації та комп'ютеризації, поширюваною тенденцією міграції населення, що зумовлена процесами глобалізації, освіта перетворюється із закінченого процесу в безкінечний. Адже людина, яка прагне гідного соціального стану та позиції у суспільстві і бажає бути конкурентоспроможною на ринку праці, повинна неперервно навчатися новому, засвоювати як нові знання, так і набувати нових вмінь і навичок. Неперервна освіта означає не тільки освіту впродовж всього життя, а й передбачає постійний перехід на більш високі рівні, якісний і кількісний прогрес людини в оперуванні своїми професійними знаннями і вміннями, набуття життєвого і професійного досвіду.

Вперше термін «Неперервна освіта» був вжитий у 1968 році в матеріалах генеральної конференції ЮНЕСКО. І з того часу активно вживається у педагогічній науці, не зважаючи на розбіжності у тлумаченні його змісту.

Термін “неперервна освіта” має три значення: 1) неперервна освіта як освіта протягом трудового життя людини; 2) неперервна освіта як освіта протягом всього життя людини — «освіта крізь усе життя»; 3) неперервна освіта як безперервний глобальний процес накопичення, збереження і приросту (збільшення) людьми буденного і наукового знання протягом всієї історії людства. В своєму першому значенні неперервна освіта розуміється як системно організований процес освіти людей протягом всього їх трудового життя, в основі якого лежать нормативні розпорядження, що зобов'язали працевластців забезпечити працівнику необхідні і достатні умови для приросту професійних знань і умінь всякий раз, коли зміна умов його трудової діяльності пов'язана з пред'явленням йому нових або додаткових професійних вимог, що дозволить йому залишатися ефективним працівником, бути конкурентоспроможним на внутрішньому і зовнішньому ринках праці і зберігати соціальні умови життя, адекватні рівню його професійного рейтингу на ринку праці (В.Н. Скворцов).

У другому випадку, під неперервною освітою розуміється безперервний і цілеспрямований процес оволодіння людиною професійними (необхідними для конкретної роботи) і іншими знаннями, що дозволяють йому залишатися творчо активною протягом всього життя. При цьому держава забезпечує умови зростання професійних знань, а суспільство — відповідно до своїх можливостей і інте-

ресів особи.

В третьому значенні під неперервною освітою розуміється освіта як спосіб безперервної глобальної (загальної) передачі буденного і наукового знання з покоління в покоління методом безпосереднього (а надалі і опосередкованого) навчання, що забезпечувало людству в цілому, окремим його етносам, суспільству і державі накопичення, збереження і збільшення знання, необхідного і достатнього для виживання в постійно змінюваному природному і штучному середовищі (Н.А. Лобанов) [1, 32-33].

Зв'язок роботи із важливими науково-практичними завданнями. У Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті зазначено, що державна політика у галузі освіти, навчання та зайнятості здійснюється з урахуванням світових тенденцій розвитку неперервної освіти - освіти впродовж життя, відповідно до соціально-економічних, технологічних та соціокультурних змін. Неперервна освіта реалізується через:

- забезпечення наступності змісту та координації освітньо-виховної діяльності на різних ступенях освіти, які функціонують як продовження попередніх і передбачають підготовку осіб для можливого переходу до наступних ступенів;
- формування потреби й здатності до самонавчання відповідно до інтелектуальних можливостей особистості;
- оптимізацію системи перепідготовки працівників і підвищення їх кваліфікації;
- створення інтегрованих навчальних планів та програм;
- зв'язок між середньою загальноосвітньою, професійно-технічною, вищою школами та закладами післядипломної освіти;
- формування й розвиток навчально-науково-виробничих комплексів ступеневої підготовки фахівців.

Держава здійснює прогноз та відповідні розрахунки обсягів і напрямів професійної підготовки, створює умови для професійного навчання безробітних з урахуванням змін на ринку праці.

Формулювання цілей роботи.

Цілі роботи. Організація неперервної системи освіти - стратегічне завдання не тільки держави, а й педагогів, психологів, менеджерів освіти у співтоваристві зі спеціалістами у галузі інформаційних технологій, які забезпечують перенесення освітнього процесу у віртуальну (дистанційно-комп'ютерну) площину. Останнє стало можливим у зв'язку із розвитком глобальної мережі Інтернет, яка допомагає завдяки технології World Wide Web (WWW) не тільки зберігати різноманітного роду інформацію, а й швидко отримувати її, завдяки швидкому передаванню даних на великі відстані.

Результати дослідження.

Мережа Інтернет принесла у наш світ невичерпні запаси інформації, що були створені людством за кілька тисячоліть і представлені в наш час в електронному вигляді. Крім того, ці запаси про-

довжують поповнюватися, і цього безупинно прагнуть як комерційні, так і державні структури. Прогресивна частина людства вже давно зрозуміла переваги вільного, інтерактивного і анонімного доступу до інформації і швидкого спілкування.

Педагогічна наука також давно взяла на озброєння такі можливості глобальної мережі, результатом чого стала поява у Інтернет інформаційних ресурсів, присвячених освітнім цілям. Найбільше значення Інтернет має для забезпечення неперервної освіти. Адже люди, які прагнуть удосконалення своїх професійних знань або їх розширення, зазвичай вже мають місце роботи, тобто прив'язані до місцевості, у якій мешкають. І здійснення неперервної освіти через послуги мережі Інтернет для них є зручним засобом досягнення своїх професійних цілей.

На думку Н.А. Лобанова, як інститут неперервної освіти можна виділити Інтернет-освіту, якій належить велике майбутнє і, можливо, уже найближчим часом з'являться Інтернет-університети [1, 27]. Він визначає Інтернет-освіту як несистематизовану і неформальну форму загальної освіти, що активно розвивається, форму додаткової освіти і самоосвіти, що радикально розширює джерела надбання знань, а також об'єм, зміст і міру новизни надбаного знання [1, 27]. Також Н.А. Лобанов дає визначення Інтернет-освітньому просторові - позанаціональний і позадержавний відкритий освітній простір, формований множиною державних і недержавних організацій, а також приватними особами; відкриває нові можливості для придбання додаткових знань в рамках як формальної, так і неформальної освіти. Інтернет-освітній простір надає величезні можливості для навчання протягом всього життя, проте Інтернет-освітній простір як реальне (і конкуруюче) джерело освіти вимагає від його користувача достатньо великих знань і навичок володіння методичними прийомами систематизації наукової і учбової інформації. На думку Н.А. Лобанова, через ці причини Інтернет-освітній простір як самодостатнє джерело освіти навряд чи в найближчі десятиріччя зможе стати конкурентом класичним університетам і іншим вищим учбовим закладам, але одержить розвиток як інститут додаткової освіти в системі безперервної освіти [1, 27-28].

На нашу думку, у здійсненні неперервної освіти можна широко використовувати можливості мережі Інтернет, для чого потрібно використовувати найрізноманітніші її служби і сервіси. По-перше, це стосується власне інформаційних ресурсів Інтернет - сайтів та порталів освітньої тематики.

Ми вважаємо, що інформаційні ресурси мережі Інтернет у змозі надати багато різноманітних способів для здійснення процесу неперервної освіти, а саме:

1) систематично через сертифіковано визнані центри, фонди, організації та їх сайти у мережі (<http://specialist.ru>, <http://upmark.ru>), а також центри дистанційної або неперервної освіти (Центр дистанційної освіти ВНТУ - <http://cde.vstu.edu.ua/index.php>,

Центр електронної освіти - <http://eec.ntu-kpi.kiev.ua/ua/index.htm>, Центр дистанційного навчання Національної академії державного управління при Президентові України - <http://www.uapa-dlc.org.ua> та ін.);

2) несистематично за допомогою тематичних професійних або предметних сайтів.

Останній спосіб набуття неперервної освіти подібний до самоосвіти, проте якщо цим процесом керує викладач (тьютор), то доля самоосвіти зменшується.

На наш погляд, серед ресурсів Інтернет, які можна використовувати у неперервній освіті (самоосвіті) можна виділити кілька груп:

1) сайти для вчителів-предметників (екологія - <http://www.eko.org.ua/ua>, фізика - [2], [3], англійська філологія - <http://www.kyoto-su.ac.jp/information/tesl-ej>, <http://www.clec.ritsumei.ac.jp/english/callejonline>, українська філологія - <http://www.lnu.edu.ua/institutes/ils.htm>, <http://www.lnu.edu.ua/institutes/ils.htm>, математика - <http://vim.uni.net.ua>, <http://math.accent.kiev.ua>, хімія - <http://merlin.com.ua/chem>, астрономія - <http://www.galaxy.vinnica.ua> та ін.);

2) окремі матеріали з дисциплін або сайти для викладачів вчн ([4], [5], [6], Методичні вказівки щодо самостійної роботи з вивчення навчальної дисципліни «Соціальна екологія» - <http://uareferat.com/ukr/dll/2982> та ін.);

3) словники:

- тлумачні словники (<http://typo.mania.ru/GLOSSARY/index.htm>, <http://dict.linux.org.ua>, <http://vidahl.agava.ru>, <http://i-u.ru/biblio/dict.aspx>);

- перекладні словники (перекладачки) (<http://www.slovnyk.org.ua>, <http://pere.slovnyk.org.ua/cgi-bin/pere.cgi>);

4) енциклопедії (<http://www.ukrop.com/ua/encyclopaedia>, <http://filin.vn.ua>, <http://www.kinokolo.ua/cyclopedia>,);

5) вікіпедії (Українська вікіпедія - <http://uk.wikipedia.org>);

6) електронні бібліотеки (<http://www.nbu.gov.ua/eb/ep.html>, <http://exlibris.org.ua>, <http://lib.org.ua>, <http://lib.com.ua>);

7) професійні форуми (форум порталу «Острів знань» [7], освітній форум - <http://uchim.info>, Всеукраїнський форум вчителів біології [8], математичний форум [9]);

8) сайти для сприяння науковій діяльності (Аспірант України - <http://aspirant.com.ua>, для аспірантів та докторантів - <http://testlab.kiev.ua/ABOUT/ASP/index.html>, дисертаційні дослідження - <http://dissertant.net>, електронні копії джерел - <http://e-lib.org>);

9) списки розсилок (біологія - listserv@ksuvm.ksu.edu, комп'ютерні технології - listserv@tamvm1.tamu.edu, ліквідація неосвіченості дорослих - listserv@nysernet.org, нові методи навчання - listserv@uhccvm.uhcc.hawaii.edu, викладання природничих наук - listserv@ecuvvm.cis.ecu.edu);

10) навчання за кордоном, сайти обміну досвідом (Програма німецько-польсько-українсько/

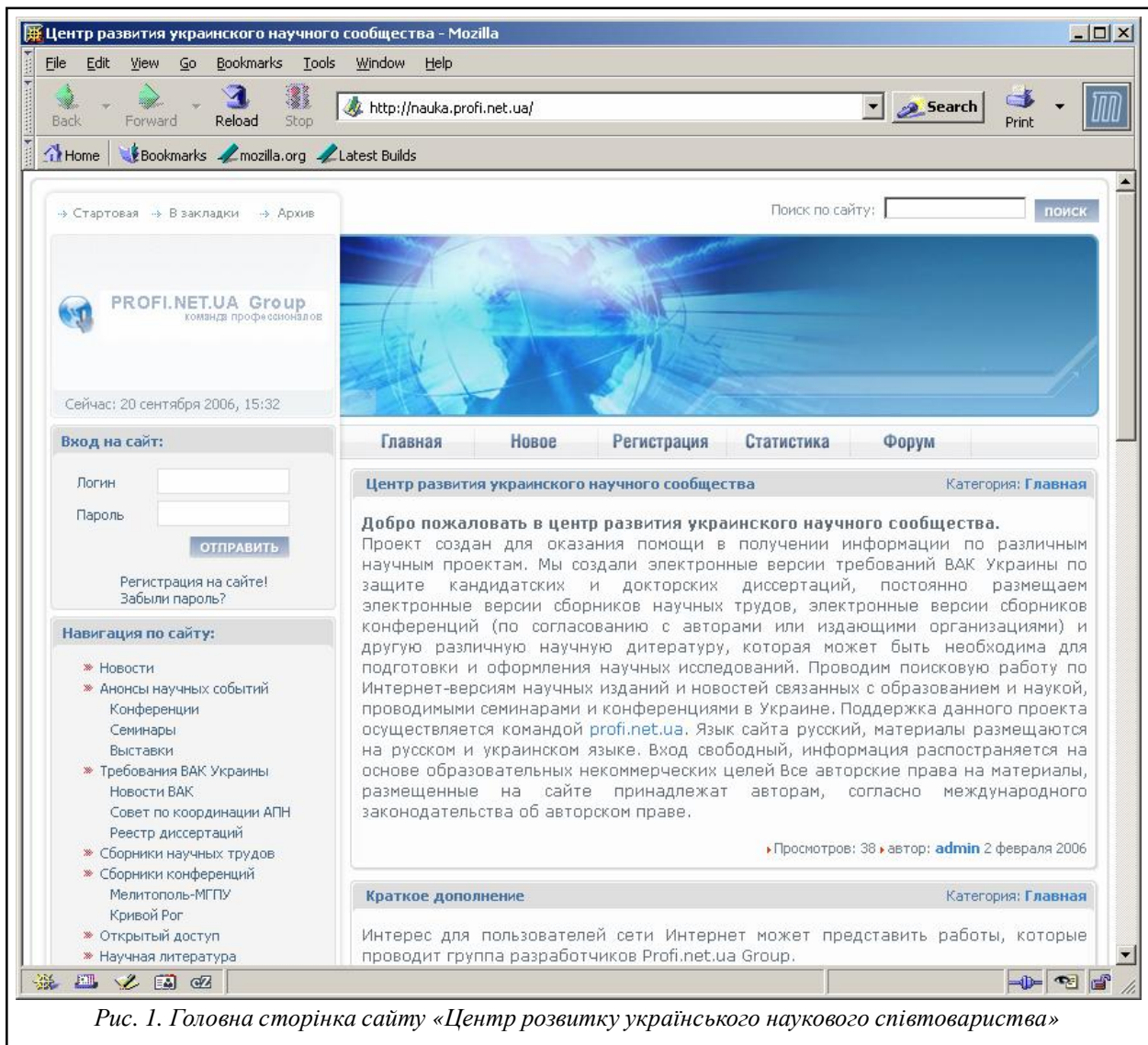

Рис. 1. Головна сторінка сайту «Центр розвитку українського наукового співтовариства»

білоруської співпраці - <http://auc.logincee.org/funding.asp>)

11) сайти загального призначення (освітній портал - <http://osvita.org.ua>, Острів знань - <http://ostriv.in.ua>, Всеукраїнський шкільний портал - <http://www.school.ed.net.ua>, Московський центр Інтернет-освіти - <http://center.fio.ru>).

Для підтримки процесу неперервної освіти науковців нами було створено сайт “Центр розвитку українського наукового співтовариства” (<http://nauka.profi.net.ua>) (Рис. 1).

Проект створено для надання допомоги у отриманні інформації по різноманітним науковим проектам. На сайті розміщено електронні версії вимог ВАК України до захисту кандидатських і докторських дисертацій (Рис. 2).

Постійно додаються до вже розміщених електронних версій збірників наукових праць нові матеріали, електронні версії збірників конференцій (за згодою авторів або організацій, що їх видають) та інша наукова література, яка може бути необхідна для підготовки і оформлення наукових досліджень (Рис. 3). На сайті розміщується інформація про Інтернет-версії наукових видань, публікуються но-

вини, що пов’язані з освітою та наукою, відомості про семінари і конференції в Україні. Наразі мова сайту російська, але матеріали розміщуються як російською, так і українською мовами. Користування сайтом і матеріалами, які на ньому розміщені, вільне. Розповсюджувана на ньому інформація публікується на основі освітніх некомерційних цілей.

Сайт “Центр розвитку українського наукового співтовариства” працює з лютого 2006 року. Станом на 20 листопада 2006 року він має таку статистику:

- Загальний розмір бази даних - 2.69 Mb
- Загальна кількість новин – 631
- Зареєстрованих користувачів – 67
- Кожний день сайт відвідує приблизно 117 користувачів

Висновок

Таким чином, можна зробити висновок, що даний сайт є потрібним для людей, які прагнуть до удосконалення своєї науково-професійної освіти, у чому їм допомагають ресурси сайту “Центр розвитку українського наукового співтовариства”.

У перспективі подальшого розвитку проекту планується наповнення сайту новими науковими

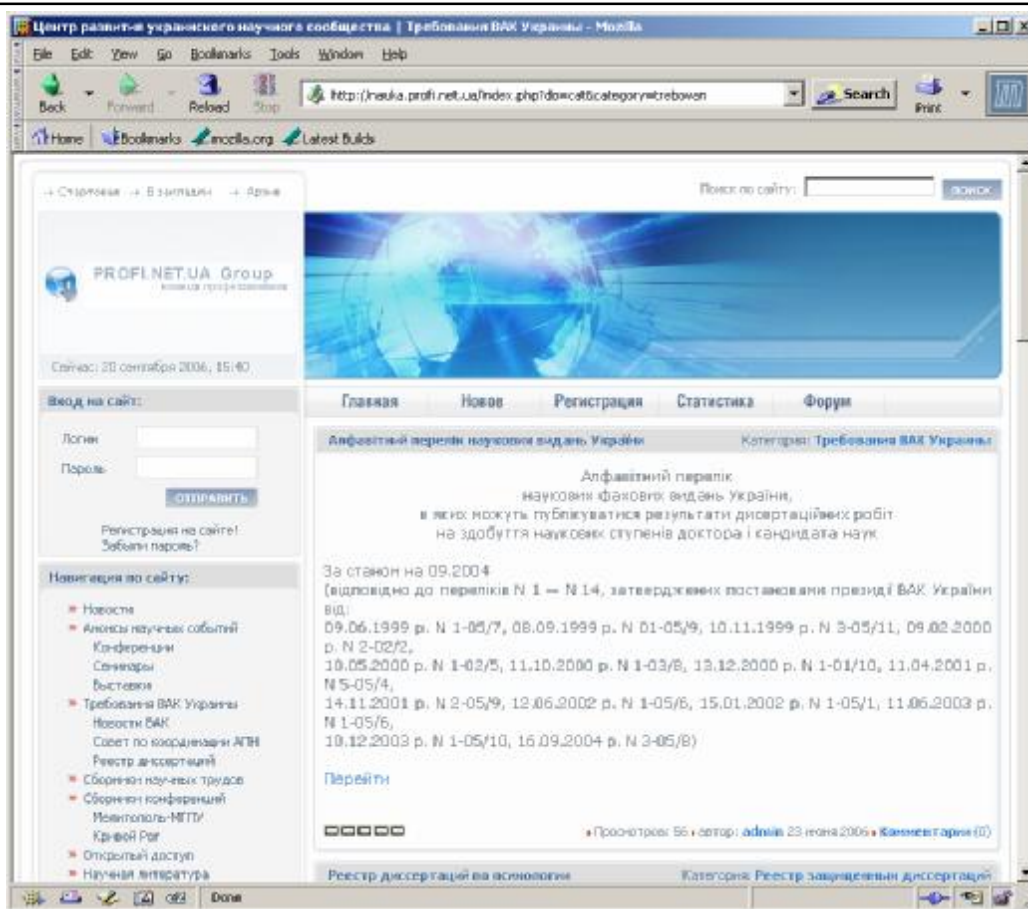

Рис. 2. Сторінка «Вимоги ВАК України»

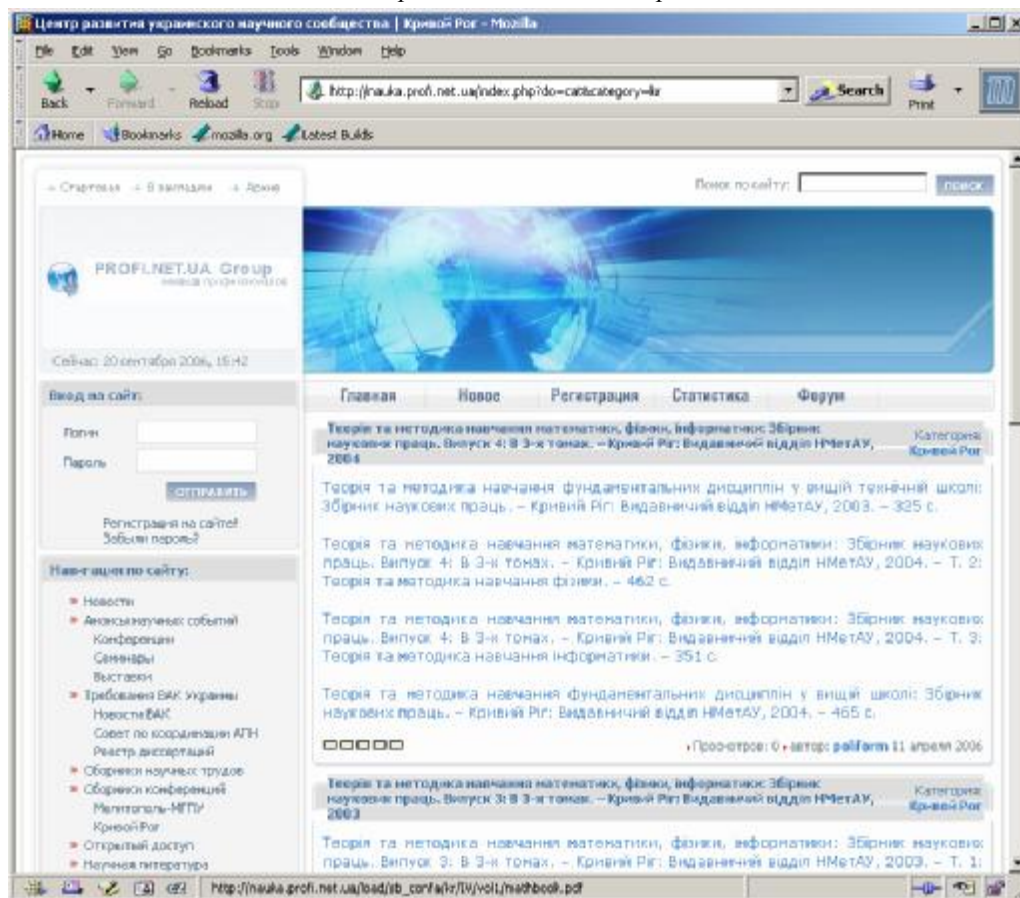

Рис. 3. Сторінка «Збірки конференцій»

матеріалами, постійне додавання новин світу науки і анонсів наукових подій, а також створення української версії сайту.

Література

1. Непрерывное образование: Краткий словарь. Изд. 5-е., дополн. / Составитель Н.А. Лобанов. Предисловие Н.А. Лобанова. Под ред. Н.А. Лобанова и В. Н. Скворцова. — СПб.- Винница: Издательский дом «Петрополис», 2004. — 76 с.
2. Науково-освітній центр Інститута теоретичної фізики ім. М.М. Боголюбова, 2006, <http://sec.bitp.kiev.ua/index.php?lng=ua§ion=geninfo>.
3. Веб-клас XIII. Фізика-10, 2006, Електричне поле. <http://dl.kpi.kharkov.ua/techn2/tu122/default.asp?ukr>.
4. Філософський факультет, кафедра політології І.П.Федірко. Навчальна програма дисципліни «Політична культура» для студентів спеціальності «Політологія», 2006, <http://www.phildep.univ.kiev.ua/polit/fedirko.htm>.
5. ВДУ ім. Лесі Українки, кафедра прикладної лінгвістики. Навчальні матеріали. Практична фонетика, 2006, http://vdu.edu.ua/linguistics/?Навчальні_матеріали:_Практична_фонетика.
6. Наукова бібліотека Ужгородського національного університету, 2006, <http://www.univ.uzhgorod.ua/~library>.
7. http://ostriv.in.ua/index.php?option=com_simpleboard&Itemid=69
8. <http://www.nenc.gov.ua/index.php?id=62>
9. <http://forum.userline.ru/myforum26107973>

Надійшла до редакції 06.12.2006р.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ БАСКЕТБОЛІСТІВ ВИСОКОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Петушинський Б.Б.

Ужгородський національний університет

Анотація. У статті розглядаються поняття тактики, особливості та структура тактичної підготовки в ігрових видах спорту. Вивчено фактори, які впливають на ефективність ігрової діяльності спортсменів. Включення в програму тактичної підготовки баскетболістів виявлених закономірностей формування ефективної атакуючої діяльності дозволить наблизити умови й режим тренувального процесу до реальних запитів змагальної діяльності. Це у свою чергу вплине на формування результату гри й змагань у цілому. Об'єктивність вищезазначеного припущення підтверджується загальними закономірностями теорії спортивного тренування й теорії спортивних ігор взагалі й баскетболу зокрема.

Ключові слова: тактична підготовка, змагальна діяльність, тактичні дії.

Аннотация. Петушинский Б.Б. Современные проблемы тактической подготовки баскетболистов высокой квалификации. В статье рассматриваются понятия тактики, особенности и структура тактической подготовки в игровых видах спорта. Изучены факторы, которые влияют на эффективность игровой деятельности спортсменов. Включение в программу тактической подготовки баскетболистов выявленных закономерностей формирования эффективной атакующей деятельности позволяет приблизить условия и режим тренировочного процесса к реальным запросам соревновательной деятельности. Это в свою очередь повлияет на формирование результата игры и соревнований в целом. Объективность вышесказанного предположения подтверждается общими закономерностями теории спортивных игр.

Ключевые слова: тактическая подготовка, соревновательная деятельность, тактические действия.

Annotation. Petushinskiy B.B. Modern problems of tactical

opening-up of basketball players of high proficiency. In the article the concepts of tactics, feature and frame of tactical opening-up in game kinds of sports are esteemed. It studied the factors, which one influence efficiency of game activity of the sportsmen. Inclusion in the program of tactical preparation of basketball players of the revealed laws of formation of effective attacking activity allows to approach conditions and a mode of training process to real inquiries of competitive activity. It in turn will affect formation of result of game and competitions as a whole. Objectivity of the above-stated assumption proves to be true the general laws of the theory of sports

Keywords: tactical opening-up, competitive activity, tactical operations.

Вступ.

У сучасній стратегії підготовки спортсменів високої кваліфікації в ігрових видах спорту техніко-тактична підготовка є стрижневим системоутворюючим елементом всієї багатогранної структури навчально-тренувального процесу (Вальгін А.І., 2003; Єрмаков С.С., 2002; Хромаєв З.М., Поплавський Л.Ю., Зашук Г.С., 2003).

Актуальною представляється проблема розробки нових підходів і принципів рішень завдань керування процесом спортивного тренування в цілому й техніко-тактичної підготовки в тренувальному процесі, зокрема. В ігрових видах спорту рівень оволодіння технічними елементами гри сьогодні в основному визначає стратегію й тактику змагальної діяльності команд на кожному етапі й періоді їхньої участі в чемпіонатах і першостях. Саме тому значимість даного виду підготовки в сучасних умовах не можна не враховувати.

У результаті аналізу спеціальної науково-методичної літератури (Корягін В.М., 1998; Лосєва І.В., 1997; Портнов Ю.М., 1997; Латишкевич Л.А., 1996) виявлено, що в цей час особливо відчувається нестача науково-методичних рекомендацій в області вдосконалювання тактико-технічної майстерності баскетболістів високої кваліфікації. Практика змагальної діяльності показує, що гравці багатьох команд усе ще недостатньо використовують той великий резерв майстерності, що може бути реалізований при вдосконаленні комплексної тактико-технічної підготовки спортсменів.

Як свідчать спеціальні дослідження (Бен Ясін; 1996; Хромаєв З.М., 1997; Шутова С.Е., 2000; Вальгін А.І., 2003; Мітова О.А., 2004) техніка в баскетболі досить складна, а прояв біомеханічних характеристик у ній досить варіативний, що в значній мірі обумовлено індивідуальними, груповими особливостями моторики спортсменів.

Як видно із проведеного аналітичного огляду, ця проблема є надзвичайно актуальною для сучасної теорії й методики підготовки баскетболістів високої кваліфікації, якими є гравці супер- і вищої ліг Чемпіонату України.

Робота виконана за планом НДР Ужгородського національного університету.

Формулювання цілей роботи.

Мета роботи – провести теоретичний аналіз доступної літератури з проблеми вдоскона-

лення тактичної підготовки спортсменів в ігрових видах спорту взагалі та у баскетболістів зокрема.

Результати дослідження.

Спортивну діяльність варто розглядати в контексті загальнолюдської діяльності, як суспільне явище підпорядковане закономірностям процесу пізнання [2, 6, 7].

Варто визнати, що спрямована діяльність людини визначає її зміст, а в ньому як складова частина, об'єктивно присутня програма дій, ціль якої – задовольнити потребу в рішенні конфлікту.

Латишкевич Л.А. під програмою дій рекомендує розуміти подумки уявну й практично реалізовану модель поведінки спортсмена з метою досягнення конкретного результату [13].

У практиці й теорії спортивних ігор програма дій гравця або програми спільних дій групи гравців або команди в цілому, спрямованих на досягнення кінцевої мети, прийнято визначати як тактику. Розрізняють тактику індивідуальних, групових або командних дій.

Розглядаючи поняття тактики, Матвеев Л.М. визначає її як мистецтво ведення спортивної боротьби [14]. В інших роботах відомі фахівці розкривають суть тактики у використанні таких способів ведення єдиноборств або командної боротьби, які дозволяють спортсменам з найбільшою ефективністю реалізувати свої здібності й переборювати опір суперника [1, 4, 8, 9, 15].

Фахівці різних видів спорту, досліджуючи проблеми тактики, намагалися дати їй визначення, представити схематично логічну структуру.

Уілхе В.П. під тактикою розуміє „...сукупність способів ведення спортивної боротьби. Елементами тактики є тактичні ходи: техніко-тактичні дії, а також прийоми психологічного впливу на суперника, вибір позиції й маскування намірів. Комбінації тактичних ходів називаються тактичними варіантами. Тактичні ходи й варіанти реалізуються за допомогою рухової діяльності, але вибір їх – результат розумової діяльності спортсмена”.

При розгляді застосування технічних способів ведення боротьби на змаганнях мається на увазі тактика протиборчих сторін з метою реалізації сил і можливостей команди, спрямованих на використання слабких сторін у підготовці суперника [3, 10, 11, 16].

Ефективність ігрової діяльності в баскетболі визначається умовами, у яких вона відбувається: дефіцит часу на сприйняття, оцінку й прийняття рішення; дефіцит часу на виконання рухового завдання; виконання необхідних дій при безпосередньому контакті із суперником і при його активному протиборстві; необхідність своєчасних рішень і дій при великому діапазоні варіативності взаємодій з партнерами; розуміння їх задумів; передбачення напрямку розвитку ігрових ситуацій; організація спільних дій; підвищена психологічна напруженість гри.

Все це створює певні труднощі в реалізації потенціалу окремого гравця й, тим більше, групи

гравців при групових і командних діях. От чому, група авторів [12, 13, 16] вважає за необхідне побудову тренувального процесу і його складових (фізичної, технічної, тактичної й інших видів підготовки) максимально наблизити до складних умов реалізації накопиченого потенціалу в гри й змаганнях.

Рижак М.М. визначив тактику водного поло як „сукупність методів ведення спортивної боротьби”, а саме: „розподіл сил команди й кожного гравця окремо протягом однієї змагальної зустрічі або серії їх; здійснення технічних дій відповідно до особливостей підготовленості гравців команди суперника до ігрових ситуацій; взаємодія гравців різних ліній; здійснення особливих систем технічних дій гравців команди, безпосередньо спрямованих на те, щоб закинути м'яч у ворота або відбити атаку суперника”.

Таким чином, невід'ємною умовою ефективності змагальної діяльності є розробка й реалізація оптимальних для кожної конкретної ситуації індивідуальних, групових і командних тактичних дій.

Теоретико-прикладні аспекти ігрового мислення, ефективність взаємодій на різних рівнях, психологічні основи ігрової діяльності становлять різні напрямки спортивних ігор у теорії спорту.

Теоретична підготовка охоплює ряд взаємозалежних завдань, найважливішою з яких є розвиток тактичного мислення.

В ігровій діяльності мислення спортсмена виступає як фактор ефективної тактики. Аналізу піддається ігровий процес, дії партнерів і суперників, рішення, прийняті самими спортсменами. Якщо представити тактичне мислення як творчий процес, то можна допустити й наявність ситуації, де немає готової відповіді, а програма дій і корекції її реалізації виникають у результаті оперативної розумової діяльності [6, 7, 11]. От чому, тактична підготовка в спортивних іграх обумовлює рішення оперативних завдань, що виникають у процесі взаємодій з партнерами в умовах жорсткої протидії суперника [5, 16].

На прикладі хокею та баскетболу Травіна А.П. (1983) виявила характерні помилки у взаємодії: несподівана передача, помилки в переміщеннях без м'яча, помилки в страхуванні, порушення у відволікаючих діях. Розроблений нею комплекс вправ передбачає створення різного ступеня невизначеності ігрової ситуації за рахунок відсутності інформації про можливі дії партнерів; виконання вправ, у яких невизначеність ігрової ситуації створюється за рахунок відсутності інформації про можливі дії супротивника, виконання ігрових вправ при відсутності інформації про можливі дії партнерів і суперників.

Досліджуються й такі більш вузькі проблеми тактичної підготовки, як індивідуальні тактичні дії [12, 13, 16].

При порівнянні з іншими спортивними іграми, розвиток тактики баскетболу відрізняється найбільшими змінами. Це пов'язано, насамперед, з наявністю серйозної конкуренції як серед професіоналів, так і серед аматорів; наявністю ве-

ликих преміальних фондів за призові місця; обміном досвідом підготовки й змагальної діяльності як усередині країн, так і між країнами; професіоналізацією й комерціалізацією баскетболу; прагненням підсилити видовищність виду спорту. Все це викликає необхідність постійного пошуку додаткових резервів у підготовці спортсменів з метою підвищення ефективності змагальної діяльності, контакту тренерів з науковцями. Як один із шляхів підвищення ефективності змагальної діяльності спортсменів розглядається проблема вдосконалювання тактичної підготовки баскетболістів.

Тактична майстерність взаємопов'язана з розвитком фізичних, технічних і психічних якостей. Специфіка змагальної діяльності в спортивних іграх ґрунтується на відборі й обробці інформації для прийняття стратегічного рішення. Аналізуючи розумові процеси, переглядаючи ситуації, які роблять досить проблематичним досягнення мети, можна зазначити, що існують так звані „проблемні ситуації”.

У зв'язку із цим цікавим представляється думка Москоу, який розглядає модель інтелекту як показник приватних складових.

1. Здатність успішно переробляти й поєднувати інформацію залежно від її значення. 2. Здатність робити пробні дії, пошук переходів, що логічно не випливають із наявної інформації, тобто робити стрибок через розрив існуючих даних. 3. Здатність управляти пошуковим дослідницьким процесом, керуючись „почуттям близькості рішення”. 4. Здатність розглядати обмеження на досить великий ряд положень і висновків сумісних з даним положенням.

У спортивних іграх інтелект визначає оперативне прийняття рішень, тактичне мислення, яке не можна відривати від механізмів психологічної діяльності [5, 13].

Відомо, що різне сполучення властивостей нервової системи утворюють типи вищої нервової діяльності [2, 6, 11]. Емоційний фон може бути значно змінений у процесі підготовки й діяльності. Виходячи з вищевикладеного, тактичні дії в спорті являють собою комплексну діяльність спортсмена, обумовлену перцептивними інтелектуальними й психомоторними здібностями, знаннями, уміннями й навичками. У практиці спостерігається широкий арсенал тактичних дій, здатність до швидкого впрацювання, варіювання тактики залежно від ігрової ситуації, сумісності дій з різними індивідуальними показниками партнера. Таке положення припускає організацію тренувального процесу, що враховує особливості ухвалення рішення й виконання рухового завдання в проблемних ситуаціях. От чому тактична підготовка в тренувальному процесі повинна бути адаптована до реальних завдань змагальної діяльності. Повною мірою це стосується й позиційного нападу.

Поведінка баскетболістів, як й інших представників спортивних ігор, визначається особливостями психічних процесів: інтенсивна розподілена

увага, швидка реакція вибору й точність реакції антиципації, сенсомоторна координація, швидка оцінка обстановки, „передбачення” кінцевого рішення в ланцюзі рішень, прогнозування найбільш імовірних змін ситуацій у наступні моменти [3, 4, 7, 13].

Дії баскетболістів, основний ефект просторово-часової орієнтації проявляється в точності сенсорно-перцептивного передбачення напрямку й швидкості переміщення м'яча, пересування суперників і партнерів по команді.

За словами академіка Анохіна І.К. антиципація є „випереджальне відбиття”. Вибір мети й програми дій займає максимальний обсяг часу при виконанні будь-якої техніко-тактичної дії. Тому створення в процесі тактичної підготовки баскетболістів умов, максимально наближених до ігрових, „прорахування” варіантів взаємодії партнерів й опору суперників, розширення діапазону варіантів дій, створює передумови для зменшення проблемних ситуацій, що вимагають багато часу для ухвалення рішення й зменшує часові параметри для виконання рухового завдання, що у свою чергу впливає на підвищення ефективності змагальної діяльності.

Ефективність ігрової діяльності баскетболістів визначається закономірностями формування результату. Як вказує Лагишкевич Л.А. зі співавторами об'єктивно існує чотири групи закономірностей:

- 1) закономірності формування інформаційних процесів;
 - 2) закономірності, що викликають об'єктивний розвиток ігрового конфлікту;
 - 3) закономірності, що характеризують часові параметри ігрової діяльності протиборчих команд;
 - 4) закономірності, що характеризують просторові параметри ігрової діяльності команд. Комплексний вплив зазначених закономірностей на результативність й ефективність ігрової діяльності проявляється через дію ряду основних факторів:
- темпу взаємодії нападаючих;
 - довжини ланцюга послідовних дій нападаючих (кількості взаємодій гравців);
 - безперервності атакуючих дій;
 - варіативності атакуючих дій;
 - комплексності дій.

Проведений аналіз змагальної діяльності баскетболістів високої кваліфікації, узагальнення й педагогічна інтерпретація отриманого фактичного матеріалу дозволили групі авторів [1, 3, 4, 8, 13] виділити основні тенденції розвитку світового баскетболу, у тому числі визначити сучасні тенденції тактичної підготовки спортсменів. До таких тенденцій насамперед належать:

- збільшення кількості команд із високим рівнем техніко-тактичної підготовленості;
- прогрес виконавчої майстерності провідних баскетболістів в умовах жорсткого опору суперників;
- підвищення інтенсивності тренувальної й змагальної діяльності команд-лідерів;

- зменшення часу в спортсменів на сприйняття й оцінку ігрової ситуації й прийняття рішення на виконання рухового завдання;
- варіативність використання прийомів гри й тактичних взаємодій;
- зростання фізичної й психічної напруженості змагальної діяльності;
- гармонічне сполучення універсалізації й спеціалізації гравців різних амплуа.

Висновки.

Вище перераховані тенденції визначили значний ріст рівня світового баскетболу. На перший план висуває пошук нових резервів для подальшого підвищення ефективності тренувальної й змагальної діяльності баскетболістів. На наш погляд, в основі цього процесу лежить дослідження структури позиційного нападу, як основного виду атакуючої діяльності команди.

Науковий пошук дослідників і практиків баскетболу був спрямований на раціоналізацію структури тренувального процесу; варіювання об'єму та інтенсивності тренувальних навантажень у макро, мезо, і мікроциклах; дослідження нетрадиційних засобів підготовки й контролю; об'єктивізацію структури підготовленості й змагальної діяльності; розробку модельних характеристик. Таким чином, ми вважаємо, що при збереженні досягнутого наукового потенціалу й практики підготовки спортсменів включення в програму тактичної підготовки баскетболістів виявлених закономірностей формування ефективної атакуючої діяльності при позиційному нападі дозволить в значній мірі наблизити умови й режим тренувального процесу до реальних запитів змагальної діяльності. Це у свою чергу вплине на формування результату гри й змагань у цілому. Об'єктивність вищевказаного припущення підтверджується загальними закономірностями теорії спортивного тренування й теорії спортивних ігор взагалі й баскетболу зокрема.

Перспективи подальших досліджень. Проблеми вдосконалення тактичної підготовки баскетболістів високої кваліфікації в процесі змагальної і тренувальної діяльності вимагають подальшого вивчення. Планується провести дослідження, які спрямовані на вдосконалення методів і засобів контролю за техніко-тактичною підготовкою спортсменів в ігрових видах спорту.

Література:

1. Амалин М.Е., Шилов О.С. Методика оценки соревновательной деятельности в спортивных играх // Теория и практика физической культуры. – 1980. – №9. – С.13-22.
2. Анохин П.К. Биология и нейрофизиология условного рефлекса. – М.: Медицина, 1968. – 547 с.
3. Апухтин Б.Г. Тактическая подготовка футболистов. – М.: Физкультура и спорт, 1961. – 88 с.
4. Аркадьев Б.А. Тактика футбольной игры. – М.: Физкультура и спорт, 1962. – 168 с.
5. Вайн Х. Хоккей на траве. Техника и тактика. – М.: Физкультура и спорт, 1980. – 184 с.
6. Вербицкий А.А. Влияние состояния ожидания на скорость приема и переработки информации человеком // Новые исследования в психологии. – 1973. – № 2. – С.64-67.
7. Гандельсман А.Б. Физиологические основы методики

спортивной тренировки. – М.: Физкультура и спорт, 1970. – С.17-48.

8. Генкин З.А., Яхонтов Е.Р. Баскетбол. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 224 с.
9. Гомельский А.Я. Методы сопряженных воздействий (Атлетизм в современной подготовке баскетболистов) // Спортивные игры. – 1982. – №3. – С. 8.
10. Дыржан К. Модель баскетболиста, команды, игры // Спорт за рубежом. – 1977. – №12. – С.10-11.
11. Келлер В.С. Теоретические основы спортивной тактики. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – С.37-38.
12. Корягин В.Н., Мухин В.Н., Боженаев В.А., Мозола Р.С. Баскетбол. – К.: Вища школа, 1989. – 280 с.
13. Латышкевич Л.А., Маневич Л.Р. Техническая и тактическая подготовка гандболистов. – К.: Здоров'я, 1981. – 135 с.
14. Матвеев Л.П. Основы общей теории спорта и системы подготовки спортсменов. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 317 с.
15. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. – К.: Олимпийская литература, 2004. – 808 с.
16. Яхонтов Е.Р., Лихачев О.Е. Факторная модель индивидуальных защитных действий баскетболистов // Теория и практика физической культуры. – 1985. – №3. – С.8-10.

Надійшла до редакції 29.11.2006р.

ВЛИЯНИЕ ВНУТРИСОСУДИСТОЙ ЛАЗЕРНОЙ ТЕРАПИИ НА НАРУШЕНИЯ РИТМА СЕРДЦА У БОЛЬНЫХ ИШЕМИЧЕСКОЙ БОЛЕЗНЬЮ СЕРДЦА И АРТЕРИАЛЬНОЙ ГИПЕРТЕНЗИЕЙ

Прихода И.В.

Луганский национальный педагогический университет имени Тараса Шевченко

Аннотация. В исследовании установлено, что внутрисосудистая лазерная терапия благоприятно влияет на систолическую и диастолическую функции левого желудочка. Внутрисосудистая лазерная терапия оказывает антиишемический, антигипертензивный и антиаритмический эффекты у больных с наджелудочковыми и желудочковыми нарушениями ритма. Показано, что антиаритмические эффекты внутрисосудистой лазерной терапии обусловлены антиишемической эффективностью, антигипертензивным действием, благоприятным влиянием на систолическую и диастолическую функции левого желудочка и нормализующим влиянием на состояние вегетативного баланса.

Ключевые слова: внутрисосудистая лазерная терапия, ишемическая болезнь сердца, артериальная гипертензия, нарушения ритма сердца.

Анотация. Прихода И.В. Влияние внутрисосудистой лазерной терапии на нарушения ритма сердца у больных ишемической болезнью сердца и артериальной гипертензией. У исследованных восстановлено, что внутрисосудистая лазерная терапия благоприятно влияет на систолическую та диастолическую функции левого желудочка. Внутрисосудистая лазерная терапия вызывает антиишемический, антигипертензивный та антиаритмический эффекты у больных с наджелудочковыми та желудочковыми нарушениями ритма. Показано, что антиаритмические эффекты внутрисосудистой лазерной терапии обусловлены антиишемической эффективностью, антигипертензивным действием, благоприятным влиянием на систолическую та диастолическую функции левого желудочка и нормализующим влиянием на состояние вегетативного баланса.

Ключевые слова: внутрисосудистая лазерная терапия, ишемическая болезнь сердца, артериальная гипертензия, нарушения ритма сердца.

Annotation. Prikhoda I.V. Influence of intravascular laser

therapy on infringements of the heart rhythm at patients with ischemic illness of heart and the arterial hypertension. It was established that endovascular laser therapy favorably influenced on the left ventricular systolic and diastolic functions. The endovascular laser therapy demonstrated antiischemic, antihypertensive and antiarrhythmic effects in patients with supraventricular and ventricular arrhythmias. It was shown that antiarrhythmic effects of endovascular laser therapy are predetermined by its antiischemic efficiency, antihypertensive action, favourable influence on systolic and diastolic functions of left ventricle and by normalizing influence on autonomic balance.
Key words: endovascular laser therapy, ischemic heart disease, arterial hypertension, cardiac arrhythmias.

Введение

Проблема нарушений ритма сердца (НРС) имеет большое медицинское и социальное значение в виду их высокой распространенности у больных ишемической болезнью сердца (ИБС) и артериальной гипертензией (АГ), что значительно осложняет течение этих заболеваний и существенно ухудшает прогноз [1, 2].

Актуальным остается вопрос выбора оптимальной терапии больных ИБС и АГ. При ишемии миокарда лазерное излучение определенной длины волны и интенсивности может непосредственно (способствуя вазодилатации, включению резервных сосудов миокарда и активации метаболизма) или опосредовано (изменяя физико-химические свойства крови и лимфы, подвижность клеточных элементов) стимулировать восстановительные процессы в миокарде [3, 4, 5]. Эффективность лазерной терапии с воздействием на рефлексогенные зоны сердца (область верхушки сердца, средняя треть грудины, левая подлопаточная зона) у больных ИБС была доказана многими исследователями (Корочкин И.М., 1988, Бабушкина Г.В. и соавт., 1993, Бреславская А.П., 1993, Рузов В.И., 1993, Бобров В.А. и соавт., 1995). Также положительные результаты были получены при лазерной терапии на область проекции крупных артерий (аорты и легочного ствола) (Люсов В.А., 1992). Под влиянием лазерной терапии у больных ИБС происходило изменение метаболизма простагландинов, выравнивание соотношения различных фракций эйкозаноидов, что в конечном итоге способствовало увеличению толерантности к физической нагрузке и повышению сократительной функции миокарда [3, 4, 5].

Однако, в целом опыт применения лазерного излучения у больных ИБС ещё не велик, да и он основан преимущественно на неинвазивных методах лазерной терапии. Существуют лишь единичные экспериментальные и клинические исследования внутрисосудистого лазерного облучения крови – внутрисосудистой лазерной терапии (ВСЛТ) у больных ИБС (Вахляев В.А., 1992, Бобров В.А., 1993, Гельфгат Е.Б., 1993).

Работа выполнена по плану НИР Луганского национального педагогического университета имени Тараса Шевченко.

Формулирование целей работы.

Целью исследования явилось изучение вли-

яния ВСЛТ на морфофункциональные показатели больных ИБС и АГ с различными НРС.

Материалы и методы исследования. . Обследовано 50 пациентов с НРС: 35 (70%) мужчин и 15 (30%) женщин в возрасте от 45 до 60 лет (средний возраст $52,5 \pm 2,5$ лет). У 40 (80%) пациентов диагностирована ИБС согласно критериям ВОЗ: стабильная стенокардия напряжения I – III функционального класса (ФК). У 35 (70%) пациентов диагностирована АГ согласно критериев ВОЗ: у 20 – мягкая, у 15 – умеренная. У 25 (50%) пациентов выявлено сочетание ИБС и АГ. Сердечная недостаточность (СН) I – II А стадии диагностирована у 38 (76%) пациентов. На момент включения в исследование желудочковые экстрасистолы (ЖЭ) наблюдали у 35 (70%) пациентов, суправентрикулярные экстрасистолы (СВЭ) – у 28 (56%).

В исследование не включали больных с синусовой брадикардией, синдромом слабости синусового узла, атриовентрикулярной блокадой II – III степени, бинодальной болезнью сердца, блокадами ножек пучка Гиса, приступами Морганьи-Эдемса-Стокса, некоронарогенными заболеваниями сердца, инфарктом миокарда и инсультом в предшествующие 3 мес, нестабильной стенокардией, острой левожелудочковой недостаточностью, систолическим вариантом СН, тяжелой АГ, декомпенсированными сопутствующими заболеваниями, а также больных, получавших дигоксин, дилтиазем, верапамил, амиодарон и другие антиаритмические препараты. В исследование также не включали больных с изменениями электрокардиограммы (ЭКГ) покоя, стойкой желудочковой (ЖТ) и суправентрикулярной (СВТ) тахикардией, мерцательной аритмией, синдромами предвозбуждения желудочков и удлиненного интервала Q – T, поскольку им требовались другие схемы лечения.

Все больные получали стандартную терапию: аспирин, бета-адреноблокаторы, статины. За 2 сут до начала исследования больным отменяли все препараты, за исключением короткодействующих форм нитратов.

Всем больным проводили ВСЛТ путём внутрисосудистого лазерного облучения венозной крови монохроматическим красным светом гелий-неонового лазера «АЛОКА – 01» с длиной волны 0,63 мкм и мощностью лазерного излучения на выходе световода 1 – 2 мВт. Продолжительность процедуры 15 минут; всего на курс 7 сеансов, проведённых через день.

Комплекс обследования включал, помимо общеклинических исследований, динамическое клиническое наблюдение, контроль офисного АД, ЭКГ покоя, суточное мониторирование АД, холтеровское мониторирование ЭКГ, двухмерную доплерэхокардиографию, велоэргометрию.

Все исследования проводили дважды – до начала лечения и через 2 нед терапии.

Результаты исследования обрабатывали путём определения для каждого вариационного ряда

средней арифметической величины „M” и стандартного отклонения „SD”. Определение достоверности полученных данных устанавливали при помощи критерия t Стьюдента. Расчёты проводили на персональном компьютере с помощью пакета программ Excel 2000. Достоверными считались различия при значении $P < 0,05$.

Результаты исследования.

В результате лечения с использованием ВСЛТ в течение 2 нед у всех пациентов улучшилось самочувствие: уменьшились, а у некоторых полностью исчезли перебои в работе сердца, сердцебиения и боли в области сердца. Также уменьшились или прекратились головные боли и головокружения.

Результаты суточного холтеровского мониторирования ЭКГ. Динамика показателей холтеровского мониторирования ЭКГ свидетельствует о выраженном антиаритмическом эффекте ВСЛТ (таблица 1).

Через 2 нед лечения с использованием ВСЛТ у больных отмечено достоверное снижение максимальной, минимальной и средней ЧСС в течение суток на 24,3%, 22,2% и 23,5% соответственно. Кроме этого, отмечено снижение максимальной и минимальной ЧСС за 1 ч на 20,2% и 17,8% соответственно ($P < 0,001$). Снижение ЧСС привело к уменьшению работы сердца и, как следствие, уменьшению ишемии миокарда, что объективно проявля-

Таблица 1.

Динамика показателей холтеровского мониторирования ЭКГ

Показатель	Величина показателя (M±m)	
	до лечения	через 2 нед
ЧСС макс., в 1 мин	123,5±3,4	92,2±1,5*
ЧСС мин., в 1 мин	60,2±2,5	46,8±1,5*
ЧСС средняя, в 1 мин	80,1±3,2	62,1±2,2*
ЧСС макс. за 1 ч, в 1 мин	110,5±3,2	88,9±2,6*
ЧСС мин. за 1 ч, в 1 мин	60,1±2,3	49,9±1,4*
Общая длительность ишемии за сутки, мин	19,5±2,6	6,7±1,6*
Средняя глубина депрессии сегмента ST, мм	1,55±0,22	0,52±0,12*
Частота всех ЖЭ, %	70	40*
Количество всех единичных ЖЭ	635,6±22,5	123,5±21,7*
Частота ЖЭ менее 10 в 1 ч, %	31,6	12,9*
Частота ЖЭ 10 и более в 1 ч, %	41,5	14,8*
Количество парных ЖЭ	0,75±0,45	0,55±0,34*
Частота парных ЖЭ, %	3,8	1,9*
Количество пробежек нестойкой ЖТ	0,85±0,21	0,12±0,05*
Частота пробежек нестойкой ЖТ, %	26,6	3,9*
Количество единичных СВЭ	925,6±37,8	245,6±22,7*
Частота всех единичных СВЭ, %	56	40*
Частота СВЭ менее 10 в 1 ч, %	19,7	8,6*
Частота СВЭ 10 и более в 1 ч, %	35,8	15,4*
Количество пробежек нестойкой СВТ	5,7±1,3	1,5±0,6*
Частота пробежек нестойкой СВТ, %	45,1	17,9*
SDNN, мс	125,7±3,6	145,2±3,7*
SDANN, мс	122,3±2,7	127,7±2,9
SDNNi, мс	56,9±3,4	62,5±3,5
rMSSD, мс	29,6±2,4	31,5±3,2
pNN50 %	9,4±1,3	10,5±1,4
LF, мс ²	361,6±28,5	320,6±22,5
HF, мс ²	192,7±15,7	268,9±35,8*
LF / HF, усл.ед.	1,85±0,35	1,15±0,24*

Примечание: * – различия показателей до и через 2 нед лечения достоверны ($P < 0,05 - 0,001$).

лось уменьшением общей длительности ишемии за сутки и средней глубины депрессии сегмента ST в 2,9 и 3,0 раз соответственно ($P < 0,01$). Частота и количество всех единичных ЖЭ уменьшились соответственно в 1,75 ($P < 0,05$) и 5,16 раз ($P < 0,01$), при этом частота ЖЭ менее 10 в 1 ч, а также 10 и более в 1ч уменьшилась соответственно в 2,4 и 2,8 раз. Особенно важно отметить уменьшение количества и частоты парных ЖЭ соответственно в 1,36 и 2 раза, а также уменьшение количества и частоты пробежек нестойкой ЖТ соответственно в 7 и 6,8 раз ($P <$

0,001). Количество и частота всех единичных СВЭ уменьшились соответственно в 3,8 ($P < 0,01$) и 1,4 раза ($P < 0,05$), при этом частота СВЭ менее 10 в 1 ч, а также 10 и более в 1 ч одинаково уменьшилась в 2,3 раза. Наряду с этим важно отметить уменьшение количества и частоты пробежек нестойкой СВТ соответственно в 3,8 ($P < 0,01$) и 2,5 раз ($P < 0,02$).

Исследование влияния ВСЛТ на состояние вегетативного баланса выявило благоприятную динамику временных (SDANN, SDNNi, rMSSD, pNN50) и спектральных (LF, HF, LF / HF) показате-

Таблица 2.

Динамика показателей доплерэхокардиографического исследования

Показатель	Величина показателя (M±m)	
	до лечения	через 2 нед
ЛП, мм	41,4±1,3	40,1±1,2
КДО ЛЖ, мл	114,4±4,5	120,6±4,8*
КСО ЛЖ, мл	48,5±2,5	48,8±2,8
УО, мл	69,1±4,6	75,5±4,9*
ФВ ЛЖ, %	54,6±2,5	59,2±2,2*
E, м / с	47,5±2,6	55,2±2,7*
A, м / с	58,1±2,3	60,2±2,6
E / A	0,81±0,02	0,93±0,03*
ПЖ, мм	27,2±0,5	26,1±0,3

Примечание: * – различия показателей до и через 2 нед лечения достоверны ($P < 0,05 - 0,001$).

Таблица 3.

Динамика показателей суточного мониторирования АД и велоэргометрии

Показатель	Величина показателя (M±m)	
	до лечения	через 2 нед
ЧСС в покое, в 1 мин	78,5±2,2	62,4±1,2*
ЧСС на высоте нагрузки, в 1 мин	135,4±3,5	115,1±2,2*
САД среднее в покое, мм рт.ст.	141,5±5,4	125,3±3,6*
САД на высоте нагрузки, мм рт.ст.	200,6±8,7	193,6±6,6
ДАД среднее в покое, мм рт.ст.	88,6±2,8	75,4±1,6*
ДАД на высоте нагрузки, мм рт.ст.	105,3±4,3	100,8±4,1
САД макс., мм рт. ст.	200,6±8,7	193,6±6,6
САД мин., мм рт. ст.	105,6±2,7	95,3±2,3*
ДАД макс., мм рт. ст.	105,3±4,3	100,8±4,1
ДАД мин., мм рт. ст.	62,3±2,2	56,2±2,1*
Пороговая нагрузка у всех больных, Вт	102,2±4,5	133,7±5,8*
Пороговая нагрузка у больных ИБС, Вт	80,3±6,6	108,9±6,9*
Пороговая нагрузка у больных АГ без ИБС, Вт	129,5±12,3	165,5±13,2*
Частота ЖЭ всех видов во время нагрузки, %	58	19*
Количество частых ЖЭ во время нагрузки, %	34	0*
Частота СВЭ всех видов во время нагрузки, %	55	15*
Появление частых СВЭ во время нагрузки, %	25	5*

Примечание: * – различия показателей до и через 2 нед лечения достоверны ($P < 0,05 - 0,001$).

лей вариабельности ритма сердца.

Таким образом, ВСЛТ является эффективным методом в лечении желудочковых и наджелудочковых аритмий у больных ИБС и АГ на фоне повышенного тонуса симпатической нервной системы.

Результаты доплерэхокардиографического исследования. Динамика показателей доплерэхокардиографии свидетельствует о благоприятном влиянии ВСЛТ на систолическую и диастолическую функции левого желудочка (ЛЖ) (таблица 2).

Наблюдалось достоверное увеличение фракции выброса ЛЖ (ФВ ЛЖ) на 8,9% ($P < 0,02$) за счет увеличения конечно-диастолического объема ЛЖ (КДО ЛЖ) на 5,2 ($P < 0,05$) при неизменном конечно-систолическом объеме ЛЖ (КСО ЛЖ). Ударный объем (УО) увеличился на 8,5% ($P < 0,02$), что обусловлено снижением ЧСС и увеличением продолжительности диастолы. Улучшение диастолической функции ЛЖ выражалось в достоверном увеличении соотношения E / A (скорости раннего и позднего диастолического наполнения) на 12,9% ($P < 0,05$) за счет достоверного увеличения E на 13,9% ($P < 0,05$). Размеры левого предсердия (ЛП) и правого желудочка (ПЖ) достоверно не изменились, что объясняется коротким сроком наблюдения.

Таким образом, ВСЛТ благоприятно влияет на систолическую и диастолическую функции ЛЖ за счет увеличения продолжительности диастолы ЛЖ.

Результаты суточного мониторирования АД и велоэргометрии. Динамика показателей суточного мониторирования АД и велоэргометрии свидетельствует о выраженной антигипертензивной и антиишемической эффективности ВСЛТ (таблица 3).

На фоне терапии с использованием ВСЛТ отмечено достоверное снижение ЧСС, что согласуется с данными холтеровского мониторирования ЭКГ, а также достоверное снижение среднего систолического АД (САД) и диастолического АД (ДАД) – в среднем соответственно на 15,4% и 11,7% ($P < 0,05$). Кроме этого, было также отмечено достоверное снижение максимального и минимального САД и ДАД. Нормализация АД отмечена у 26 (74,2%) из 35 пациентов. При оценке влияния ВСЛТ на толерантность к физической нагрузке установлено, что в среднем она увеличилась на 32% ($P < 0,01$), при этом пороговая нагрузка у пациентов с ИБС увеличилась на 37%, а у пациентов с АГ без ИБС – на 28%. Это объясняется более низким уровнем исходной пороговой нагрузки (в среднем на 49,2 Вт) у пациентов с ИБС по сравнению с пациентами с АГ без ИБС.

При оценке влияния ВСЛТ на НРС, возникшие при выполнении физической нагрузки, установлена высокая антиаритмическая эффективность препарата: в 3 раза уменьшилась частота ЖЭ всех видов и полностью исчезли частые ЖЭ ($P < 0,01$), а также в 3,6 ($P < 0,01$) и 5 раз ($P < 0,001$) соответственно уменьшились частота всех видов СВЭ и количество частых СВЭ.

Таким образом, при проведении нагрузочной пробы, ВСЛТ оказывала выраженный антиги-

пертензивный и антиишемический эффект, повышала толерантность к физической нагрузке, а также проявляла антиаритмический эффект, предотвращая появление во время нагрузки ЖЭ и СВЭ.

Выводы

1. Установлен выраженный антигипертензивный эффект ВСЛТ. У больных с АГ ВСЛТ на протяжении 2 нед оказывает положительное влияние на средние, максимальные и минимальные показатели САД и ДАД по результатам суточного мониторирования АД с нормализацией АД у 74,2% пациентов.
2. Установлен выраженный антиишемический эффект ВСЛТ. У больных ИБС и АГ ВСЛТ на протяжении 2 нед способствовала уменьшению общей суточной длительности ишемии и средней глубины депрессии сегмента ST в 2,9 и 3 раза соответственно, а также повышению толерантности к физической нагрузке в среднем на 32%.
3. Установлен кардиопротекторный эффект ВСЛТ. У больных ИБС и АГ ВСЛТ на протяжении 2 нед способствовала благоприятному влиянию на систолическую и диастолическую функции ЛЖ вследствие увеличения продолжительности диастолы ЛЖ.
4. Выявлен выраженный антиаритмический эффект ВСЛТ. У больных ИБС и АГ ВСЛТ на протяжении 2 нед способствовала достоверному уменьшению частоты и количества единичных, частых и парных ЖЭ и СВЭ, а также достоверному уменьшению частоты и количества пробежек нестойкой ЖТ и СВТ.
5. Отмечено положительное влияние ВСЛТ на состояние вегетативного баланса и вариабельность ритма сердца. У больных ИБС и АГ ВСЛТ на протяжении 2 нед способствовала улучшению временных и спектральных показателей вариабельности ритма сердца.

Дальнейшие исследования предполагается провести в направлении изучения других проблем влияния внутрисосудистой лазерной терапии на нарушения ритма сердца у больных ишемической болезнью сердца и артериальной гипертензией.

Литература

1. Коваленко В.Н., Дорогой А.П., Корнацкий В.Н., Прокопишин А.И., Манойленко Т.С. Смертность и инвалидность населения вследствие сердечно-сосудистых и сердечно-мозговых заболеваний – проблема современности // Укр. кардиол. журн. – 2003. – № 6. – С. 9 – 12.
2. Коваленко В.Н., Корнацкий В.Н. Болезни системы кровообращения и состояние здоровья населения Украины: Статистический справочник. – Киев: Випол, 2002. – 33 с.
3. Лыков А.А. Использование лазерного излучения и электромагнитных волн КВЧ диапазона в физиотерапии. – Донецк – Киев, 1997. – 210 с.
4. Шевченко В.Л. Основы физики терапевтического воздействия лазерного излучения на организм. – Киев, 1994. – 32 с.
5. Isner J.M., Pickering J.G. Laser induced dissections: pathogenesis and implications for therapy // J. Am. Coll. Cardiol. – 1992. – Vol.19, № 7. – P. 1619 – 1621.

Поступила в редакцию 24.10.2006г.

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВЛЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ ПЕРШОГО КУРСУ ФАКУЛЬТЕТУ ПРИРОДНИЧИХ НАУК КРЕМЕНЧУЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Ригас Т.С.

Кременчуцький державний
політехнічний університет

Анотація. У роботі розкриваються питання фізичної підготовленості студентів першого курсу факультету природничих наук. Методика фізичного виховання повинна враховувати найбільш значущі фізичні якості для забезпечення майбутньої трудової діяльності. Програма фізичного виховання базується на зборі інформації про стан фізичної підготовленості студентів, динаміці розвитку їх фізичних якостей, коректуванні недостатньо розвинених фізичних якостей та індивідуальних особливостей.

Ключові слова: фізичне виховання, фізична підготовленість, аналіз, професійне навчання.

Аннотация. Ригас Т.Е. Физическая подготовленность студентов первого курса факультета естественных наук Кременчугского государственного политехнического университета. В работе раскрываются вопросы физической подготовленности студентов первого курса факультета естественных наук. Методика физического воспитания должна учитывать наиболее значимые физические качества для обеспечения будущей трудовой деятельности. Программа физического воспитания базируется на сборе информации о состоянии физической подготовленности студентов, динамике развития их физических качеств, корректировании недостаточно развитых физических качеств и индивидуальных особенностей.

Ключевые слова: физическое воспитание, физическая подготовленность, анализ, профессиональное обучение.

Annotation. Rigas T. Physical readiness of students of the first rate of faculty of natural sciences of the Kremenchug state polytechnical university. In work questions of physical readiness of students of the first rate of faculty of natural sciences are opened. The technique of physical training should take into account the most significant physical qualities for maintenance of the future labour activity. The program of physical training is based on gathering of the information on a condition of physical readiness of students, dynamics of development of their physical qualities, a correcting not enough the advanced physical qualities and specific features.

Key words: physical training, physical readiness, the analysis, vocational training.

Вступ.

Процес фізичного виховання у вищому навчальному закладі орієнтований на зміцнення здоров'я, загартування, підвищення компенсаторних можливостей організму в процесі навчання, покращення фізичного стану, розвитку рухових якостей, підвищення фізичної та розумової працездатності [2, 3, 5, 6].

У даний час відбувається активний пошук нових методів і форм, які б сприяли підвищенню якості підготовки майбутніх спеціалістів. Аналіз спеціальної літератури (Євтушок Ю.І., 1997, Дрозд О.В., 1999, Віленський, 2001, Головченко Г.Т., Бондаренко Т.В., 2001 та ін.) свідчить, що існуючі методи організації фізичного виховання у ВНЗ не

підвищують рівень фізичної підготовленості студентів до належного рівня. У методиці проведення навчальних занять у ВНЗ за останні роки не відбулося значних змін. При цьому ефективність методики відносно низька, що не відповідає сучасним вимогам вищої школи.

Фізичне виховання у вищій школі не сприяє ефективному вирішенню питань зменшення дефіциту рухової активності, який є однією з причин різного роду відхилень у стані здоров'я [4].

Необхідно зазначити, що дана проблема ще не знайшла достатньої наукової розробки та застосування.

Усе це свідчить про те, що методика проведення і організація занять у ВНЗ потребують удосконалення, розробки і наукового обґрунтування нових шляхів підвищення якості викладання фізичного виховання.

Робота виконана за планом НДР Кременчуцького державного політехнічного університету.

Формулювання цілей роботи.

Метою дослідження було визначити рівень фізичної підготовленості студентів, які вступили на перший курс факультету природничих наук Кременчуцького державного політехнічного університету (КДПУ), а також проаналізувати динаміку рівня фізичної підготовленості за період 2004-2006 р.р. На основі проведених досліджень планувати подальший процес фізичного виховання та професійного навчання.

Результати дослідження.

Усі студенти, які вступили до КДПУ, на початку навчального року проходять тестування з метою визначення рівня фізичної підготовленості. Загальні нормативи фізичної підготовленості доступні кожному при умові певної підготовки для їх виконання.

Тестування студентів включає комплекс дій, що дозволяє визначити і оцінити рівень розвитку основних фізичних якостей.

Впровадження такої системи дає можливість індивідуально діагностувати фізичну підготовленість студента; спрямувати діяльність ВНЗ на забезпечення належного рівня фізичної підготовленості студентів, а також контролювати ефективність фізичного виховання, стимулювати розвиток фізичної культури та спорту.

Результати тестування студентів першого курсу факультету природничих наук КДПУ за період 2004-2006 р.р., а також якісний аналіз учасників цих тестувань представлено в таблицях 1, 2.

До дослідження були залучені студенти першого курсу факультету природничих наук різних років (загальна чисельність 236 студентів: 51 юнак та 185 дівчат).

Виходячи з даних таблиці 1, ми можемо спостерігати середні значення виконання визначених вправ впродовж обраного періоду часу.

Розглянемо показники тестувань у юнаків. Так найкращий результат, при визначенні пружності

(біг 100 м), було відзначено у студентів першого курсу 2005 року, який склав 13,7 с, що на 3,5% краще від рівня 2004 року. У 2006 році спостерігається погіршення результату з бігу на 100 м – 14,5 с (на 2,1% від рівня 2004 року).

Результати силових показників (підтягування на перекладині) у 2004 році становили 11,2 раза. У 2005 та 2006 роках спостерігається погіршення цих показників – 10,1 раза (до 9,2% від рівня 2004 року).

Показники вибухової сили (стрибок з місця) мають хвилеподібний вигляд. У 2004 році – 241 см; у 2005 році – 245 см (зростання на 1,7% від рівня 2004 року); у 2006 році – 216 см (погіршення на 11,4% від рівня 2004 року).

Відмінні результати з бігу на 100 м юнаки мали у 2004 році – 41%; у 2005 році – 54%; у 2006 році взагалі без відмінних оцінок.

У підтягуванні на перекладині на відмінно виконали вправу у 2004 році – 47%; у 2005 та 2006 роках 29% та 30% відповідно. При цьому у 2006 році 60% юнаків одержали не задовільні оцінки.

Хвилеподібний вигляд спостерігається аналізуючи відмінні результати зі стрибків у довжину з місця: у 2004 році – 65%; у 2005 році – 83%; у 2006 році – 10%.

Результати тестувань у дівчат з бігу на 100 м найкращі у 2004 році –

17,8 с. У 2005 та у 2006 роках маємо погіршення показників до 18,1 с (на 1,7%) та 18,2 с (на 2,2%) відповідно.

У вправі з піднімання тулуба з положення лежачи на спині за 1 хв. спостерігається покращення результатів: у 2004 році – 31 раз; у 2005 році – 31,7 разів (на 2,3%); у 2006 році – 36,9 разів (на 19%).

Показники зі стрибків у довжину з місця мають такий вигляд: у 2004 році 183 см; у 2005 році 190 см (покращення на 3,8% відносно 2004 року); у 2006 році – 160 см (погіршення на 12,6% відносно 2004 року).

Аналізуючи якісні показники тестування дівчат (таблиця 2), слід зазначити наступне. За результатами бігу на 100 м, найкращі відмінні показники у 2005 році – 37%; у 2004 році – 23%; у 2006 році – 14%. При цьому у 2006 році не задовільні показники з бігу на 100 м мають 47% студенток.

Найкращі показники у вправі з піднімання тулубу з положення лежачи на спині за 1 хв. у 2006 році – 45% відмінних оцінок; у 2004 та 2005 роках відмінні оцінки складала 20% та 30% відповідно.

Показники з виконання стрибка у довжину з місця маємо такі: 2005 рік – 57% відмінних оцінок; 2004 рік – 26%; 2006 рік – 6%.

На основі проведеного аналізу, встановлена тенденція до погіршення показників рівня розвитку фізичних якостей студентів першого курсу.

Результати тестування студентів першого курсу факультету природничих наук КДПУ за період 2004-2006 р.р. (n=236)						Таблиця 1								
Рік тестування	Стать	Кількість учасників тестування	Біг 100м(с)				Юн.- підтягування на перекладині; Дів.-піднімання тулубу з положення лежачи на спині за 1 хв. (кількість разів)				Стрибок у довжину з місця (см)			
			\bar{X}				\bar{X}				\bar{X}			
2004	чол.	17	14,2				11,2				241			
	жін.	71	17,8				31,0				183			
2005	чол.	24	13,7				10,1				245			
	жін.	63	18,1				31,7				190			
2006	чол.	10	14,5				10,1				216			
	жін.	51	18,2				36,9				160			

Якісний аналіз учасників тестування у відсотках за період 2004-2006 р.р. (n=236)															Таблиця 2			
Рік тестування	Стать	Кількість учасників тестування	Біг 100 м				Юн.-підтягування на перекладині; Дів.-піднімання тулубу з положення лежачи на спині за 1 хв.				Стрибок у довжину з місця							
			„5”	„4”	„3”	„2”	„5”	„4”	„3”	„2”	„5”	„4”	„3”	„2”				
2004	чол.	17	41	29	12	18	47	12	12	29	65	12	17	6				
	жін.	71	23	13	23	41	20	44	23	13	26	41	11	22				
2005	чол.	24	54	29	17	0	29	4	33	34	83	13	0	4				
	жін.	63	37	5	19	39	9	65	13	13	57	13	20	10				
2006	чол.	10	0	60	40	0	30	10	0	60	10	40	20	30				
	жін.	51	14	10	29	47	45	45	10	0	6	12	24	58				

Метою тестування студентів першого курсу є визначення фізичної підготовленості та виявлення недостатньо розвинених фізичних якостей.

За результатами тестувань викладач може планувати навчальний процес з фізичного виховання та розділу професійно-прикладної фізичної підготовки.

Після проведення тестувань, студентів розподіляють по навчальним відділенням: основному, спортивному, спеціальному медичному. Розподіл проводиться на початку навчального року після медичного обстеження та тестувань з урахуванням стану здоров'я, статі, фізичного розвитку та інтересів студентів.

У спортивне відділення, яке складається з навчальних груп за видами спорту, зараховуються студенти основної медичної групи, що мають добру фізичну підготовленість та виявили бажання. Таких видів спорту в університеті декілька, це – футбол, волейбол, баскетбол, бокс, настільний теніс, важка атлетика, городковий спорт, легка атлетика, плавання, аквааеробіка, аеробіка.

Слід зазначити, що студентам складно адаптуватися до навчання у ВНЗ, адже вчорашні школярі попадають у нові умови навчальної діяльності, нові життєві ситуації, що супроводжується істотною перебудовою психічних і фізіологічних станів. При цьому адаптація протікає на декількох рівнях: дидактичному (приспосовування до нової системи навчання), соціально-психологічному (входження в новий колектив – навчальний, гуртожиток) і професійному (прийняття цінностей майбутньої професійної діяльності, орієнтація на них). З цієї причини, період адаптації, пов'язаний зі зміною колишніх стереотипів, може спочатку призвести до низької успішності, труднощів у спілкуванні. У одних студентів вироблення нового стереотипу відбувається стрибкоподібно, в інших – рівно. До 35 % студентів страждають дезадаптивним синдромом [1].

У результаті цього ми прийшли до необхідності створення алгоритму управління процесом усебічної фізичної підготовки студентів, який базується, насамперед, на знанні початкового рівня розвитку фізичних якостей, а також індивідуальних особливостей фізичного розвитку.

Висновок.

1. Аналіз фізичної підготовленості студентів першого курсу за період 2004-2006 років дає змогу стверджувати про недостатній та однобокий рівень фізичного розвитку студентів.
2. Методика фізичного виховання повинна враховувати найбільш значущі фізичні якості для забезпечення майбутньої трудової діяльності.

Таким чином розроблена нами програма фізичного виховання базується на зборі інформації про стан фізичної підготовленості студентів, динаміці розвитку їх фізичних якостей, коректуванні недостатньо розвинених фізичних якостей та індивідуальних особливостей.

Аналіз оцінки рівня фізичної підготовле-

ності студентів першого курсу дозволяє намітити основні напрями удосконалення процесу фізичного виховання та подальших досліджень.

Література

1. Виленский М.Я. Физическая культура студента. – М: Гардарики, 2001. – С. 68,69,189.
2. Давыденко Д.И., Филиппов М.М. и др. Физическая культура. Теоретический курс. (Учебное пособие). – С.П. Изд. СПб.ГУ, 1999. – 250 с.
3. Державні вимоги до системи фізичного виховання дітей, учнівської і студентської молоді (Наказ Міністра освіти України №188 від 25.05.98 р.) Київ.: Мін.осв. України, 1998 р.
4. Драчук А.І. Оптимізація фізичного виховання студентів вищих навчальних закладів освіти гуманітарного профілю: Автореферат дис. ... кан. наук. з ф.в. і спорту: (24.00.02). / Львів. ЛІФК – Львів, 2001. – 20 с.
5. Канишевський С.М. Науково-методичні та організаційні основи фізичного самовдосконалення студентів (Навчальний посібник). – Київ: 13 МН, 1999. –270 с.
6. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (Затвердж. Наказом Мін. освіти України від 2 червня 1993 р. №161,–Київ. – 25 с.)

Надійшла до редакції 16.11.2006р.

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ХІМІКІВ

Родигіна В.П.

Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”

Анотація. У статті обґрунтовано використання засобів фізичного виховання у професійної підготовки майбутніх інженерів-хіміків. Викладено результати експериментальної перевірки ефективності застосування оздоровчих програм, спрямованих на підвищення рівня психофізичного здоров'я студентів – майбутніх фахівців.

Ключові слова: засоби фізичного виховання, оздоровчі програми, професійна підготовка майбутніх інженерів-хіміків.

Аннотация. Родыгина В.П. Использование средств физического воспитания в процессе профессиональной подготовки будущих инженеров-химиков. В статье обобщено использование средств физического воспитания в профессиональной подготовки будущих инженеров-химиков. Изложены результаты экспериментальной проверки эффективности применения оздоровительных программ, направленных на повышение уровня психофизического здоровья студентов - будущих специалистов.

Ключевые слова: средства физического воспитания, оздоровительные программы, профессиональная подготовка будущих инженеров-химиков.

Annotation. Rodygina V.P. Use of tools of physical training during vocational training the future engineers - chemists. In paper use of tools of physical training in vocational training the future engineers - chemists is justified. Outcomes of experimental check of efficacy of application of the improving programs directed on a raise of a level of psychophysical health of students - the future specialists are explained.

Keywords: facilities of physical education, health programs, professional preparation of future engineers-chemists.

Вступ.

Загострення проблеми погіршення здоров'я

молоді в Україні, поширення різноманітних функціональних відхилень, низький рівень рухової активності сучасної студентської молоді вимагають збагачення засобів фізичного виховання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Предмет «фізичне виховання» сьогодні є невід'ємною складовою системи професійної освіти студентської молоді та єдиною дисципліною, що забезпечує належний рівень працездатності при виконанні специфічних професійних обов'язків майбутнім фахівцем.

Питання зміцнення здоров'я населення, прищеплення підростаючому поколінню навичок здорового способу життя викликають сьогодні пильний інтерес науковців. Теоретичні питання збереження здоров'я та формування здорового способу життя студентської молоді розглянуті в роботах Г.Апанасенко, Е.Бондаревського, О.Дубогай, В.Новосельського, В.Платонова та ін.

Актуальні проблеми психофізичної підготовки студентів розкриваються в роботах П.Анохіна, Г.Балу, І.Зязюна, Б.Котляра, В.Носкова, Е.Соколова та ін.

Проблема зміцнення та підвищення здоров'я студентів у ході їхнього фізичного виховання є однією з актуальних і, разом з тим, не до кінця вирішених проблем сучасної професійної освіти у вищих навчальних закладах. Для її розв'язання необхідно впроваджувати у навчально-виховний процес інтенсивні методи і засоби фізичного виховання, оздоровчі програми з урахуванням специфіки професії, вікових та статевих особливостей студентів, рівня фізичного здоров'я та тривалості навчання.

Серед інженерних спеціальностей є такі, що висувають особливі специфічні вимоги до фізичного здоров'я, а саме, до функціональних, рухових та психологічних можливостей людини. До таких спеціальностей, в першу чергу, належать хімічні спеціальності, оскільки робота фахівців відповідного профілю здійснюється в умовах впливу на організм загазованості шкідливими хімічними речовинами. Для успішної роботи за таких умов крім якостей, необхідних усім інженерним працівникам, інженери-хіміки повинні мати високий рівень загального неспецифічного опору організму до дії несприятливих чинників середовища, стійкість до тривалої динамічної роботи в умовах недостатку кисню в організмі (гіпоксії) та інше.

Професійна діяльність інженера-хіміка вимагає від фахівця окрім професійних знань, умінь та навичок, спеціальних знань та навичок щодо збереження та підтримки стану власного фізичного здоров'я. Саме фізичне здоров'я виступає передумовою ефективності навчальної та професійної діяльності майбутнього інженера-хіміка, узагальненим показником його саморозвитку і самовдосконалення. Тому професійна підготовка інженера виявляється не тільки у професійній компетентності, а й у відношенні до свого здоров'я, у спроможності розвивати власні фізичні й розумові здібності.

Проблемі підвищення ефективності процесу професійної підготовки інженерів присвячена велика кількість досліджень, що розкривають особливості впливу фізичного виховання на розумову і фізичну активність студентів, на ефективність формування їхньої професійної компетентності.

Так, питання професійно-прикладної фізичної підготовки інженерів досліджено в роботах Р.Раєвського, В.Наскалова, В.Льїнича, С.Сичова, Н.Завидівського, В.Філінкова, В.Фотінюк, С.Канішевського, Г.Єфіменко та ін.

На основі аналізу наукових робіт можемо стверджувати, що формування здорового, професійно компетентного фахівця потребує пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки інженерів хімічних спеціальностей, одним з яких є використання засобів фізичного виховання. Отже, впровадження у навчально-виховний процес оздоровчих програм, спрямованих на підвищення рівня психофізичного здоров'я студентів, зокрема, укріплення дихальної та серцево-судинної системи, розроблених з урахуванням специфіки майбутньої діяльності інженерів-хіміків, стає сьогодні актуальним напрямом вдосконалення професійної підготовки фахівців. Вище викладене й зумовило вибір теми статті «Використання засобів фізичного виховання у процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-хіміків».

Робота виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри фізичного виховання і кафедри педагогіки та психології управління соціальними системами Національного технічного університету «Харківський політехнічний університет» (НТУ «ХП»).

Формулювання цілей роботи.

Мета роботи: здійснити експериментальну перевірку ефективності використання розробленої оздоровчої програми, як засобу фізичного виховання у процесі професійної підготовки.

Методи дослідження: теоретичний аналіз науково-методичної літератури, педагогічні спостереження, опитування експертів, педагогічний експеримент, тестування рівня здоров'я, методи математичної статистики.

Результати дослідження.

Експериментальна робота проводилась упродовж 2005-2006 навчального року на базі факультету технології органічних речовин в НТУ «ХП». Теоретико-методологічну основу роботи склали дані аналізу педагогічної, психологічної, медичної та спеціальної спортивної літератури; визначення складових частин процесу формування ціннісного відношення до здоров'я в ході професійної підготовки; вивчення мотиваційних чинників і вимог майбутніх інженерів-хіміків щодо використання фізичного виховання для підтримки здоров'я і продуктивності праці.

В експериментальній роботі брали участь 112 студентів 1-2 курсів НТУ «ХП», з них – 74 дівчини і 38 юнаків. Основну експериментальну групу склада-

ло 62 особи, контрольну – 50 осіб. Перевірка результатів експерименту здійснювалася на базі методики «Експрес-оцінки рівня здоров'я» Г.Апанасенко і Р.Науменко, яка дозволяє оцінити рівень здоров'я студентів. Усі студенти проходили обстеження на початку, в середині та наприкінці навчального року.

У ході експерименту були підібрані найбільш доцільні засоби фізичного виховання, поєднані в оздоровчі програми. Під час реалізації педагогічного експерименту було здійснено порівняння ефективності застосування двох таких програм, визначено характер їх впливу на рівень соматичного здоров'я майбутніх інженерів-хіміків.

Перша програма (експериментальна) передбачала впровадження оздоровчих засобів фізичного виховання, спрямованих на підвищення резервів дихальної і серцево-судинної систем. Виходячи із специфіки трудової діяльності майбутніх інженерів-хіміків, а також в цілях підвищення оздоровчого ефекту, в першій програмі (експериментальній) засоби фізичного виховання були розподілені на основні та допоміжні. До основних засобів віднесені: плавання, легкоатлетичні вправи на тривалість; до допоміжних – системи дихальних вправ за Стрельниковою та Бутейко.

Друга програма – традиційна (стандартна) – передбачала застосування традиційних засобів фізичного виховання, що використовуються при підготовці інженерів-хіміків вже протягом багатьох років.

Порівняльна характеристика кількісних показників рівня здоров'я студентів експериментальної і контрольної груп до та після впровадження у навчально-виховний процес оздоровчих програм дозволяє зробити висновок про динаміку підвищен-

ня оздоровчого впливу на організм обстежуваних в експериментальній групі (Табл.).

За даними таблиці, зіставлення в експериментальній та контрольній групах рівня фізичного здоров'я на початку року виявляє майже однакові показники – фізичне здоров'я студентів як експериментальної, так і контрольної груп знаходиться в основному у так званій “небезпечній зоні” (рівні – низький і нижче середнього), яка характеризується формуванням патологічних процесів.

Застосування оздоровчої програми в експериментальній групі протягом навчального року забезпечило динаміку підвищення рівня здоров'я і перехід більш ніж половини студентів (59,5% дівчат і 66,5% юнаків) до стану, що знаходиться в діапазоні між безпечним рівнем і початковими ознаками захворювання.

Ця динаміка знайшла прояв у виявлених у ході педагогічного спостереження та анкетування зниженні захворюваності та зміцненні здоров'я студентів, у формуванні у них ціннісних орієнтацій щодо здорового способу життя, що дуже важливо для майбутньої професійної діяльності. Слід зазначити, що в експериментальній групі виявилася тенденція до появи відповідальності за зміцнення і підтримку власного здоров'я.

Висновки.

Фізичне виховання у вузах є важливою складовою загального процесу професійної підготовки майбутніх інженерів. Воно відкриває широкі можливості активації професійної освіти та вдосконалення її через свої численні форми, методи та засоби.

Проведене дослідження показало, що застосування оздоровчих програм як засобу фізичного

Таблиця

Динаміка змін рівня фізичного здоров'я студентів хімічних спеціальностей.

Період проведення обстеження	Юнаки, %					Дівчата, %				
	Низький	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Вищий	Низький	Нижче середнього	Середній	Вище середнього	Вищий
	Небезпечна зона		«Третій стан»	Безпечна зона		Небезпечна зона		«Третій стан»	Безпечна зона	
Експериментальна група										
На початку уч. року	45,5	9	45,5	--	--	30,5	41	28,5	--	--
В середині уч. року	40,5	12,5	45	2	--	28	42,5	29,5	1	--
На кінці уч. року	20,5	23	61,5	5	--	15,5	26	54,5	4	--
Контрольна група										
На початку уч. року	43,5	10	46,5	--	--	29,5	39	31,5	--	--
В середині уч. року	44,5	10	47,5	--	--	28	40	32	--	--
На кінці уч. року	36,5	12	49,5	1	--	25	41	33	1	--

виховання, спрямованих на підвищення резервів дихальної та серцево-судинної систем, сприяє зміцненню здоров'я студентів хімічних спеціальностей. У зв'язку з цим є доцільним використовувати на заняттях зі студентами хімічних спеціальностей такі засоби фізичного виховання, що підвищують енергопотенціал організму людини. Це засоби, які пов'язані з аеробним енергозабезпеченням організму – елементи плавання, легкоатлетичні вправи, лижний спорт, різні види дихальної гімнастики та інше.

Подальші дослідження передбачається провести у напрямку вивчення інших проблем удосконалення професійної підготовки майбутніх інженерів-хіміків.

Література.

1. Амосов Н.М. Алгоритм здоровья. Человек и общество. - Д.: Стакер, 2002. - 464 с.
2. Апанасенко Г.Л. Диагностика индивидуального здоровья. - К., 2002. – 30 с.
3. Носков В.І. Основи психогігієнічного забезпечення гуманістично орієнтованої професійної підготовки студентів: Автореф. дис...докт. псих. наук: 19.00.02/ Київ, 2002. – 31 с.
4. Цибіз Г.Г., Черниш Н.І., Васильев С.Г. Збільшення захищеності студентів до занять з фізичного виховання // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Зб. наук. пр. за ред. С.С. Єрмакова – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2005. - № 24. – С. 105-107.
5. Щербина В.А. Навчально-прикладна психофізична підготовка та здоров'я студентів. - Київ, 1998. – 159 с.

Надійшла до редакції 06.12.2006р.

ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМЫ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В ВЕЛИКОБРИТАНИИ

Розенфельд Ю.Н., Рошупкин Г.В.
Харьковский гуманитарный университет
«Народная украинская академия»

Аннотация. Великобритания имеет репутацию страны классического университетского и профессионального образования. Модель системы высшего образования Великобритании распространена во всем мире и формально соответствует положениям Болонской Декларации. Центрами академического образования и научно-исследовательской работы в Великобритании являются университеты. В колледжах высшего образования студенты обучаются по программе бакалавра.

Ключевые слова: образование, высшее образование, управление и финансирование высшего образования.

Анотація. Розенфельд Ю.М., Рошупкин Г.В. Особливості системи вищої освіти у Великобританії. Великобританія має репутацію країни класичної університетської і професійної освіти. Модель системи вищої освіти у Великобританії поширена у всьому світі і формально відповідає положенням Болонської Декларції. Центрами академічної освіти і науково-дослідної роботи у Великобританії є університети. У коледжах вищої освіти студенти навчаються за програмою бакалавра.

Ключові слова: освіта, вища освіта, керування й фінансування вищої освіти.

Annotation. Rozenfeld Yu.N., Roschupkin G.V. Singularities of a system of higher education in the Great Britain. Great Britain has a reputation of country of classical university and professional education. The pattern of a system of higher education in Great Britain spreads the world over and officially corresponds to the acts of Bolonian

Declaration. The centers of academic education and research activities in Great Britain are Universities. In colleges of highes educational establishments all students are trained according to the bachelor programmer.

Keywords: education, higher education, management and financing of higher education.

Введение.

Одной из важнейших стратегических задач в сфере высшего образования в Украине является достижения высшими учебными заведениями европейского уровня качества и доступности. Сегодня остро стоит вопрос: насколько высшее образование в Украине отвечает высоким международным нормам, а также глубоким традициям отечественного образования? Все ли вузы готовят настоящих специалистов, или «размножение» учебных заведений, которое наблюдается последнее время – это просто способ заработать деньги, часто в ущерб качеству знаний? Как недавно отметил министр образования и науки Украины, ни один из наших университетов не вошёл в рейтинговый список из 500 университетов мира, а большинство их них просто неизвестны за границей. (1. С.15).

К числу довольно сложных задач, которые требуют своего решения на пути создания общеевропейского образовательного пространства, относится сближение образовательных систем высшей школы. Ведь в каждой стране за долгие годы сформировались свои, национальные системы высшего образования, которые существенно отличаются от подобных систем в других странах.

Работа выполнена по плану НИР Харьковского гуманитарного университета «Народная украинская академия».

Формулирование целей работы.

Цель работы – анализ особенностей системы высшего образования в Великобритании.

Результаты исследований.

Великобритания имеет репутацию страны классического университетского и профессионального образования. Квалификации ее высшей школы (бакалавр – магистр) формально наиболее соответствуют положениям Болонской Декларации. В отличие от стран континентальной Европы, Великобритания имеет последовательную образовательную систему, похожую на систему США. Эта модель распространена во всём мире и, как отмечают сами англичане, в настоящее время она представляет собой де-факто глобальную модель для стандартов высшего образования.

В настоящее время высшее образование осуществляется непосредственно в университетах или имеющих университетский статус колледжах и институтах высшего образования. Всего в Великобритании насчитывается более 170 вузов, в том числе 102 университета, подавляющее большинство которых – государственные.

Университеты являются центрами академического образования и научно-исследовательской работы. Есть ряд общих важных особенностей, ха-

рактерных для всех университетов. Все они присваивают свои собственные степени, например доктор философии Шеффилдского университета или бакалавр медицины Лондонского университета. Обучение в них ведётся как по учебным программам, так и по исследовательским с присвоением учёных степеней. После получения степени бакалавра можно продолжить учёбу по программам магистра и доктора. Большие университеты обычно подразделяются на колледжи, которые считаются частью университета.

В колледжах высшего образования студенты обучаются только по программе бакалавра. В отличие от университетов, эти вузы являются узкоспециализированными в таких областях, как живопись, дизайн и др. В колледже можно прослушать один или несколько курсов с присвоением диплома по успешно оконченным программам обучения (например, улучшить свой уровень знания английского языка и получить официальный сертификат, подтверждающий эти знания) Колледжи редко предлагают магистратуру и никогда - докторантуру.

Высшее образование в университетах осуществляется по классической трехуровневой схеме: бакалавр-магистр-доктор со сроками обучения 3-4, 4-6 и 7-9 лет соответственно.

Существует несколько типов степени бакалавра, название которых зависит от специализации обучения. 4 основные степени: - это бакалавр искусств, бакалавр инженерного дела, бакалавр наук, бакалавр права. Есть ещё несколько специализированных степеней бакалавра, в частности, по медицине и стоматологии.

По гуманитарным наукам присуждаются, как правило, степень бакалавра искусств, по естественным наукам – степень бакалавра наук. Однако могут быть исключения. Так, в Кембриджском университете присваивается только степень бакалавра искусств. В ряде шотландских вузов начальной академической степенью является магистр искусств, а степень бакалавра вообще отсутствует.(2.С.42).

В зависимости от содержания подготовки, определённого количеством и характером изучаемых дисциплин, имеется 2 основных вида программ на степень бакалавра. Первый вид – это программы на «проходную» или «обычную» степень бакалавра, предполагающие профилированное обучение по одной или двум-трём смежным дисциплинам, по которым сдаются выпускные экзамены. Второй вид - программы на степень бакалавра с отличием, предусматривающее углублённое изучение от одной до трёх профилирующих и несколько дополнительных дисциплин, по которым сдаются выпускные экзамены.

В зависимости от успеваемости степень бакалавра может быть 1-го, 2-го или 3-го класса. В Англии и Уэльсе для получения степени бакалавра требуется 3 года обучения, в Шотландии – 4. В таких областях, как медицина, стоматология и архитектура срок обучения на бакалавра может быть до 7-ми лет.

Имеются две большие группы программ,

ведущих к получению степени магистра. Одна ориентирована на повышение профессионального уровня по одной из специальностей, другая – ориентированная на исследовательскую деятельность.

Профессиональные магистерские программы предусматривают 8-9 месяцев учебных занятий в форме лекций и семинаров, сдачу экзамена, после чего в течение 3-4-х месяцев студенты выполняют дипломный проект. По результатам экзамена и защиты дипломной работы присваивается степень магистра.

Исследовательские программы магистра обычно завершаются получением степени магистра философии. Для этого нужно в течение 1-2-х лет сдать предусмотренные экзамены и под руководством профессора выполнить самостоятельную исследовательскую работу. Дальнейшее продолжение обучения ведёт к получению степени доктора философии – это чисто исследовательские программы, не предусматривающие лекций или учебных семинаров. Обычно на выполнение докторской программы уходит 2-3 года. К концу этого периода студент должен опубликовать полученные результаты в официальных отчётах, в научных или специализированных журналах и по опубликованным материалам написать диссертацию. Степень доктора присваивается после успешной защиты диссертации.

Во всех случаях при поступлении на программу любого уровня окончательное право на зачисление принадлежит конкретному вузу, в который абитуриент обращается и если вуз сочтёт, что данный кандидат для него интересен и обладает необходимыми данными, он может принять его даже при несоответствии некоторым формальным требованиям.

Оценка знаний в вузах может быть буквенной – от «А» до «Е», где «А», «В» и «С» сопоставимы с оценками «отлично», «хорошо» и «удовлетворительно». Но применяется и количественная кредитно-балльная система, позволяющая осуществить рейтинговое ранжирование студентов и однозначно определить средний балл итоговой аттестации. Эта система может использоваться также в переводных и накопительных целях при обучении за рубежом или в рамках непрерывного образования.

Управление и финансирование образования в Великобритании определяются 4-мя правительственными департаментами: (в Англии, Уэльсе, Шотландии и Северной Ирландии). Они осуществляют распределение фондов, предназначенных для образования, причём могут делать это самостоятельно или через другие структуры, например, через местные органы управления образованием.

Во всех учебных заведениях страны действует особая система самоуправления и самоконтроля, согласно которой важные, принципиальные решения принимаются на том уровне, на котором они должны претворяться в жизнь.

Непосредственное управление университетами осуществляется Попечительскими Советами

вузов (созданных до 1992г.) или Советами управляющих (в вузах, созданных после 1992г.). В Советы входят сотрудники университета, представители студентов, а также члены, назначаемые местными органами власти.

Ректоры вузов (в Великобритании – вице-канцлеры) избираются Попечительскими Советами на срок в 2-4 года и допускается повторное избрание. Однако большинство ректоров и проректоров, как правило, не получают дополнительной заработной платы – им лишь снижается учебная нагрузка, а учитывая, что профессор в Англии около 50% своих доходов получает в виде грантов по научно-исследовательской деятельности, то длительный уход в административную деятельность негативно сказывается на научной продуктивности и, следовательно, на заработной плате профессора – руководителя вуза. Если избранный на должность ректора профессор ранее работал по совместительству в другом вузе (разрешается на это использовать не более одного дня в неделю), то он может сохранить эту возможность работы по совместительству. (З. С.7)

Основным источником финансирования высшего образования являются: гранты Центрального правительства, выплачиваемые через департаменты образования; взносы, выплачиваемые органами местного самоуправления образования, для покрытия расходов, связанных с обучением; гранты научно-исследовательских советов для финансирования индивидуальных исследовательских проектов и поддержки последипломного обучения; частные источники, такие, как пожертвования, промышленность, финансирующая специфические научно-исследовательские проекты.

Обучение в вузах Великобритании с 1998/99 учебного года полностью платное и стоимость не может быть ниже 3-х тысяч стерлингов в год для местных студентов и значительно выше для иностранных студентов. В середине 1990-х годов в вузах Великобритании обучалось свыше 80 тысяч иностранных студентов из стран Евросоюза, 56 тысяч – из Африки и 13 тысяч – из Северной Америки (4. С. 5). Плата за обучение иностранных студентов существенно восполняет финансовые затраты на высшую школу.

Что касается грантов Центрального правительства, то основанием для их предоставления отдельным вузам являются результаты научных исследований. Общие расходы на высшее образование в Великобритании в конце 1990-х г.г. составляли в процентах от ВВП – 1,11 (государственные – 0,83; частные – 0,28) (5.С.37).

Выводы.

Великобритания имеет репутацию страны классического университетского и профессионального образования. Модель системы высшего образования Великобритании распространена во всем мире и формально соответствует положениям Болонской Декларации. Центрами академического образования и научно-исследовательской работы в

Великобритании являются университеты. В колледжах высшего образования студенты обучаются по программе бакалавра.

Дальнейшие исследования предполагается провести в направлении изучения особенностей системы высшего образования в других странах.

Литература

1. Станіслав Ніколаєнко. «Вища освіта і наука – найважливіша сфера відповідальності громадянського суспільства та основа інноваційного розвитку». Доповідь на засіданні підсумкової колегії Міністерства освіти і науки України (24 березня 2005 р., м. Київ) //»Вища школа». – 2005. - № 1. С. 13-30.
2. Организация, уровни и квалификация образования в зарубежных странах. Справочно-методическое пособие. М., – 2004. – 412с.
3. Филиппов В.М. Сравнительный анализ систем управления в вузах, организации и экономики образования [Электронный ресурс] / В.М. Филиппов –Режим доступа: /http://umj.usu.ru/unimgmt/?base=mag/0004(01-1998)&xsl=shonArticle.xslt&i../content.js. – 13с.
4. Интернационализация высшего образования в современном мире Режим доступа://http:// test.alledu.ru/publication_432/2432 / - 8 стр
5. Реформы образования. Аналитический обзор. М., 2003. – 304с.

Поступила в редакцию 16.12.2006г.

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК СКЛАДОВА ЙОГО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сухойваненко О.М., Медведь С.С.
Глухівський державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглядаються теоретичні основи формування професійної компетентності вчителя трудового навчання як важливого компоненту його фахової підготовки у вищому навчальному закладі. Представлено огляд підходів, які використовуються для визначення сутності цього педагогічного явища. Зазначено підходи до визначення цілей, відбору змісту, організації навчального процесу, відбору освітніх технологій, оцінці результатів підготовки компетентного спеціаліста в практиці професійної педагогічної освіти. В результаті формування професійної компетентності педагог буде здатний забезпечити позитивні та високоефективні результати в навчанні, вихованні та розвитку учнів.

Ключові слова: професійна компетентність, вчитель трудового навчання, підхід.

Аннотация. Сухойваненко О.М., Медведь С.С. Профессиональная компетентность учителя трудового обучения как составляющая его специальной подготовки. В статье рассматриваются теоретические основы формирования профессиональной компетентности учителя трудового обучения как важного компонента его специальной подготовки в высшем учебном заведении. Представлен обзор подходов, которые используются для определения сущности этого педагогического явления. Указаны подходы к определению целей, отбора содержания, организации учебного процесса, отбора образовательных технологий, оценке результатов подготовки компетентного специалиста в практике профессионального педагогического образования. В результате формирования профессиональной компетентности педагог будет способен обеспечить положительные и высокоэффективные результаты в обучении, воспитании и развитии учеников.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, учитель трудового обучения, подход.

Annotation. Sukhoivanenko O.M., Medved S.S. Professional competence of a manual work teacher as a component of his special training. The article is devoted to theoretical ground of a manual work teacher's professional competence forming as a core component of his training in a higher educational establishment. The review of approaches which are used for definition of essence of this pedagogical phenomenon is submitted. To definition of the purposes, selection of the maintenance the organization of educational process, selection of educational technologies, an estimation of results of preparation of the competent expert approaches are specified in practice of professional pedagogical education. As a result of formation of professional competence the teacher will be capable to provide positive and highly effective results in training, education and development of pupils.

Key words: professional competence, primary school teacher, approach.

Вступ.

Формування компетентного спеціаліста належить до “вічних” проблем педагогіки, остаточне розв’язання яких майже неможливе через безперервний розвиток суспільства, його постійної технологізації та інформатизації, зміни соціальних ситуацій та парадигм мислення.

Компетентність вчителя набуває в останні роки все більшу актуальність у зв’язку з тим, що постійно трансформується соціальний досвід, реконструюється сфера освітніх послуг, з’являються всеможливі різновиди інноваційних шкіл, авторських педагогічних систем, пріоритетного напрямку набувають педагогічне проектування та технологізація освітніх процесів, зростає рівень вимог соціуму до спеціаліста.

Термін “компетенція” давно використовується в лінгвістиці та методиці викладання різних дисциплін. Його було введено Н.Холмським у 1965 році, точніше повернено в понятійний апарат лінгвістики, оскільки ще раніше зустрічався у роботах В.Гумбольдта та інших мовознавців, у працях яких мова йшла про дослідження проблем генеративної граматики. Спочатку цей термін означав здатність, необхідну для виконання переважно мовленнєвої діяльності на рідній мові. Тому не випадково лінгвісти говорять про відповідну компетентність, що належить мовленнєвій особистості, в той час, коли психологи ведуть розмову про компетентність як про психологічне новоутворення особистості.

Питання професійної компетентності привертають увагу сучасних зарубіжних вчених (G.Moskowitz, R.L. Oxford, R.C. Scarella, E.W.Stevick, E.Tarone, G. Yule, D.J.Merill). Як показує аналіз досліджуваної проблеми в провідних зарубіжних країнах (Англія, Франція, США, Німеччина), відбувається зміщення акценту вимог до сучасного працівника з формальних факторів його кваліфікації та освіти до соціальної цінності його особистісних якостей.

У американській теорії “компетентного працівника” найважливішим компонентом його кваліфікації стає здатність швидко та безконфліктно пристосовуватись до конкретних умов праці. Тому велике місце в дослідженнях з питань компетент-

ності відводиться розробці методів і способів формування професійно компетентного робітника в тій чи іншій галузі виробництва.

Аналізуючи матеріали американських дослідників, ми помітили, що поняття “компетентність” і “кваліфікація” є взаємозамінними, синонімічними категоріями. Але відповідно до словникових даних, “кваліфікація” (від лат *qualis* – який за якістю та *facio* – роблю) є “соціально-економічною характеристикою рівня розвитку здібностей виконання працівником його трудових функцій у процесі діяльності”. До змісту кваліфікації входить “обсяг теоретичних знань і практичних навичок”. У розумінні ж авторів цієї концепції, кваліфікація відображає ступінь розвитку особистості у трудовій сфері її життєдіяльності, визначає її соціальний статус і має економічні показники, що відрізняє її від професійної компетентності спеціаліста.

Робота виконана за планом НДР Глухівського державного педагогічного університету.

Формулювання цілей роботи.

Мета дослідження – аналіз основних підходів до визначення феномену професійної компетентності вчителя трудового навчання як важливого компоненту його фахової підготовки у педагогічному вищому навчальному закладі.

Результати дослідження.

Перш ніж розглянути, які професійно-педагогічні компетенції необхідні майбутньому вчителю, розглянемо базові (ключові) компетенції, необхідні кожній людині, незалежно від роду діяльності та освіти. Ці п’ять компетенцій були названі Радою Європи в 1997 році як необхідні кожному освіченому громадянину об’єднаної Європи з метою зведення системи освіти та вимог до випускників різних навчальних закладів на території єдиної Європи до спільного знаменника, визначення певного орієнтира, на який необхідно націлюватись під час складання освітніх програм. В контексті підготовки вчителя початкової школи вони звучать наступним чином:

- Політичні та соціальні компетенції, пов’язані із здатністю брати на себе відповідальність, приймати участь у спільному прийнятті рішень, у функціонуванні та розвитку демократичних інститутів. Вони визначають соціальну зрілість людини.
- Компетенції, що стосуються життя в полікультурному суспільстві, які покликані перешкоджати виникненню ксенофобії, поширенню клімату нетерпимості, і сприяють як розумінню відмінностей так і готовності до життя з людьми інших культур, мов і релігій.
- Компетенції, що визначаються володінням усним та писемним мовленням, важливим як у роботі так і в суспільному житті. До цієї ж групи відноситься володіння декількома мовами, що приймає все зростаюче значення.
- Компетенції, пов’язані з виникненням суспільства інформації. Володіння новітніми інформаційними технологіями, розуміння їх сильних і слабких сторін, здатність до критичного відношення до

інформації та реклами, що поширюється по каналах ЗМІ та Інтернета.

- Компетенції, що реалізують здатність і бажання навчатись все життя не лише у професійній сфері, але і в особистому та суспільному житті [11].

Своє ж розуміння категорії “професійна компетентність вчителя” ми зробили спробу окреслити у контексті підходів, адже ми розглядатимемо сукупність цілей, шляхів їх досягнення та очікуваних результатів, що з позиції домінуючих ціннісних установок і прийнято називати підходом.

З позиції діяльнісного підходу виділяють та беруть за основу суттєві характеристики професійної компетентності (В.А.Адольф, Е.А.Бистрова, Л.А.Петровська, Е.Ф.Зеєр, М.Д.Грішин, А.К.Маркова, Н.В.Матяш, Е.М.Павлютенков та інші).

У розумінні А.К.Маркової [7] професійна компетентність охоплює сукупність п’яти сторін трудової діяльності вчителя: педагогічна діяльність; педагогічне спілкування; особистість педагога; навченість; вихованість.

Всередині кожного із цих блоків виокремлюють об’єктивно необхідні педагогічні знання (знання про сутність праці вчителя, особливості його педагогічної діяльності, спілкування, про особистості тих, хто навчається), уміння (дії, які виконані на достатньо високому рівні), професійні психологічні позиції (стійкість системи відношень учителя до учня, колег, себе, що визначають його поведінку та самооцінку, рівень професійних вимог, усвідомлення суті власної праці), психологічні особливості (якості), які стосуються його як пізнавальної сфери (педагогічне мислення, рефлексія, самооцінювання, спостережливість), так і мотиваційної. Поняття компетентності А.К.Маркова пов’язує із дозріванням особистості і набуття нею такого стану, що дозволяє їй продуктивно діяти під час виконання трудових функцій і досягати помітних результатів. Таким чином, основоположним компонентом компетентності є операційно-діяльнісний, що виражається в уміннях професійної діяльності.

Схожі ідеї розвиває Д.М.Гришин [4]. Під його керівництвом розроблена кваліфікаційна характеристика вчителя, де основним поняттям постає “педагогічна компетентність” як сукупність комунікативних, конструктивних, організаторських умінь педагога, його здатність практично використовувати ці уміння в педагогічній діяльності.

Сформовані знання, уміння та навички професійної діяльності в основі професійної компетентності розглядають В.А.Адольф, Е.А.Бистрова, Ю.М.Жуков та інші дослідники.

Так, В.А.Адольф пропонує формувати професійну компетентність майбутніх вчителів на основі сучасних інформаційних технологій, знання, уміння та навички в галузі яких складають педагогічний стрижень професійної компетентності вчителя. Такий підхід до навчання повинен сприяти формуванню пізнавальної активності і розвивати функціональну (предметну, психолого-педагогічну,

методичну) компетентність майбутнього педагога.

Однак, вчені не вказують при цьому на особистісний компонент компетентності, що полягає у врахуванні індивідуальних особливостей тих, хто навчається, самоаналізі особистісного та професійного становлення.

Є.М.Павлютенков [8] професійну компетентність педагога представляє як форму виконання ним власної діяльності, яка обумовлена глибокими знаннями якостей тих предметів, що перетворюються (людина, група, колектив), вільним володінням змістом своєї праці, а також відповідністю цієї праці професійно важливим якостям педагога, його самооцінці та пропонує наступну структуру компетентності:

- потребово-мотиваційна сфера (сукупність ціннісних орієнтацій, потреб та інтересів),
- операційно-технічна сфера (загальні та спеціальні знання, уміння, навички, професійно важливі якості, досвід)
- сфера самосвідомості (усвідомлення, оцінка людиною свого знання, поведінки, морального обличчя та інтересів, ідеалів і мотивів поведінки, цілісної оцінки самого себе).

Позитивним аспектом цього визначення компетентності значущість глибини знань людини, сформованість умінь, навичок, досвіду та професійно важливих якостей, звернення до цінностей, мотивів, інтересів, рефлексії особистості.

Таким чином, розгляд професійної компетентності з позиції діяльнісного підходу передбачає її моделювання протягом всього процесу підготовки у вищому навчальному закладі. Іншими словами, для професійного становлення вчителя, а в нашому конкретному випадку – вчителя трудового навчання, необхідні такі умови організації його навчання, при яких реалізація потреби “бути особистістю” відбувалася б у конкретній діяльності, а точніше у конкретній соціальній ситуації

Інший напрямок у розуміння проблеми пов’язаний із розумінням компетентності як рівня професійної діяльності (Б.С.Гершунський [3] та інші).

Професійна компетентність, на думку Б.С.Гершунського, визначається рівнем “власне професійної освіти, досвідом та індивідуальними особливостями людини, її прагненням до безперервної освіти та самовдосконалення, творчого відношення до справи”[3].

На нашу думку, це визначення є правомочним, оскільки професійна компетентність вчителя насправді становить певний рівень його підготовленості та володіння професією, що проявляється в уміннях здійснювати педагогічну діяльність, в досвіді, глибоких знаннях, ерудиції.

Вчений говорить, що професійно компетентним людиною повинна бути лише в обмеженій сфері трудової діяльності. В іншому випадку, коли людина реалізує свою індивідуальність і творчий потенціал у декількох сферах діяльності, то мова йтиме

не про професійну компетентність, а про загальну обдарованість особистості, яка здатна успішно діяти в різних галузях науки, культури, тощо.

Ми поділяємо цю точку зору і вважаємо, як і Б.С.Гершунський, що лише в обмеженій сфері діяльності, в конкретній ситуації можна досягти найбільш повної “життєвої самореалізації” відповідно до здатності, інтересів, потреб [3].

У працях Б.Р.Борщанської, Ю.Б.Гіппенрейтер, М.Є.Дуранова, Н.В.Матяш та інших науковців простежується думка про те, що професійна компетентність – це **комплекс професійно значущих якостей та властивостей** особистості педагога: здатність до рефлексії та співробітництва, емпатія, комунікативність, гнучкість, ціннісні орієнтири.

Дослідження Н.В.Матяш показало, що в провідних зарубіжних країнах вимоги до сучасного спеціаліста не лише не обмежуються формальними факторами його освіти та кваліфікації, а все більше зміщуються в бік пріоритету соціально ціннісних особистісних якостей.

В документі “Сучасні мови: вивчення, навчання, оцінка. Загальноєвропейська компетенція” розглядається поняття загальних компетенцій, під якими розуміють знання, уміння, екзистенційна компетенція, а також здатність вчитися. При цьому знання набуваються в процесі навчання і в результаті опанування суспільного досвіду, а екзистенційна компетенція передбачає індивідуальні характеристики, особистісні якості, такі, наприклад, як інтравертність та екстравертність, індивідуальні динамічні прояви психіки (темперамент) та інші.

З точки зору **системного підходу** професійну компетентність розглядають вчені Т.Г.Браже, С.Г.Молчанов та інші.

С.Г.Молчанов формулює поняття професійно-педагогічної компетентності і визначає її як коло питань, у яких педагог володіє досвідом, знаннями. При цьому автор робить акцент на компетентність, до компонентного складу якої входить обсяг компетенцій у галузі професійно-педагогічної діяльності. Таким чином, вчений розглядає компетентність як системне поняття, а компетенцію як її складову.

Т.Г.Браже до складу професійної компетентності включає не лише знання та уміння, але й мотиви діяльності спеціаліста, стиль його взаємовідношень з людьми, загальну культуру, володіння методикою викладання предмету, здатності до розвитку творчого потенціалу, професійно значущі якості особистості. При цьому вчений вказує на значну роль загальної культури людини та її основного компоненту – гуманітарних знань – у формуванні професійної компетентності вчителя [2]. Тим самим, ми можемо виділити наступні показники досліджуваного поняття за Т.Г.Браже:

- володіння професійними знаннями та уміннями;
- ціннісні орієнтації;
- культура, що виявляється в мовленні, стилі спілкування;

- відношення вчителя до себе, своєї професійної діяльності та її здійсненні.

Інші дослідники пов’язують компетентність із феноменом **культури**, яка становить результат розвитку особистості, її освіченості та вихованості (Є.В.Бондаревська, М.О.Фаєнова, О.Є.Піскунов, Ж.Л.Вітлін, Є.В.Попова).

Великий внесок з розробки проблем педагогічної культури в педагогічну науку зробила Є.В.Бондаревська, яка вважала педагогічну культуру “динамічною системою педагогічних цінностей, способів діяльності та професійної діяльності вчителя” [1]. Своє практичне втілення педагогічна культура вчителя знаходить у:

- педагогічній позиції та особистісних якостях;
- професійних знаннях і культурі педагогічного мислення;
- професійних уміннях та творчому характері педагогічної діяльності;
- саморегуляції особистості та культурі професійної поведінки [1].

Концепція педагогічної діяльності, яка створена Є.В.Бондаревською розкриває системний характер феномену культури, як цілісного утворення педагога, що проявляється у його ціннісному відношенні до оточуючого світу, володіння знаннями, достатніми для творчого здійснення своєї професійної діяльності, наявності концептуального мислення та особистісно значущих якостей, власної професійної позиції.

На думку О.І.Піскунова, формування професійної педагогічної культури становить “тривалий, багато етапний процес, що протікає під впливом різних соціокультурних та індивідуально-психологічних факторів протягом своєї активної, творчої життєдіяльності педагога” [10]. Вчений у зміст власне професійної культури включає компетентність, культуру педагогічної праці, педагогічного мислення, спілкування та культуру мовлення.

Отже, аналіз підходів до проблеми педагогічної культури дозволяє стверджувати, що вона є системоутворюючим аспектом і метою професійної підготовки вчителя у вищому навчальному закладі, а професійна компетентність становить її базовий компонент, який сприяє формуванню спеціаліста високої культури, а не “ремісника в освіті” [1].

Професійна компетентність розглядається як **характеристика особистості вчителя** і в її зміст введено результативний компонент (Є.В.Арцишевська, М.К.Кабардов, О.І.Панарін та інші). Вчені розмежовують поняття “здатність” і “компетенція” (синонімом для них є і категорія “компетентність”). У поняття “здатність” вводиться оцінний критерій і розуміється як “потенційні можливості та нахили, від яких залежить швидкість, якість і рівень відповідної компетенції” [5]. У розумінні психологів “здатність” не дорівнює “компетенції”, а є її зародженням та становленням. Під останньою дослідники розуміють “характеристики поведінки, домінуючу форму активності особистості, сформованість

відповідних навичок та вмій, ступінь володіння, наприклад, мовою та мовленням” [5].

Ми погоджуємося з тим, що компетентність є показником “сформованості відповідних навичок та вмій, ступенем їх володіння”, але не “формою активності особистості”, під формою розуміють “внутрішній зв’язок і спосіб організації, взаємодія елементів і процесів як між собою, так і з зовнішніми умовами”, тобто компетентною є активна людина у певній галузі знань. Ми вважаємо, що компетентність не може виступати формою його активності, що є деякою “оболонкою” явища чи об’єкта, а також характеристикою поведінки особистості, оскільки згідно словниковим даним, характеристика – “опис, визначення відмінних властивостей, якостей будь-кого” [6], але не сама властивість чи якість.

В контексті цього (**характерологічного**) напрямку розвиває свої погляди А.І.Панарін, який вважає професійну компетентність “найважливішою характеристикою підготовленості вчителя, сукупністю комунікативних, конструктивних, організаторських умій, а також здатністю та готовністю практично використовувати ці уміння в своїй роботі” [9].

Розуміння професійної компетентності А.І.Панарін зводить до сукупності ряду умій і не враховує знання та обізнаність особистості, що на нашу думку, є недостатнім.

Таким чином, досліджуючи у різні роки професійну компетентність педагога, вчені вказують на її основні складники:

- *знання* педагогічні, психологічні, предметні та їх інтегративний характер;
- *уміння та навички* конструювання навчально-виховного процесу, володіння педагогічною майстерністю;
- *уміння та навички* ефективного спілкування з тими, хто навчається, налагодження контакту в процесі обміну інформацією;
- *уміння та навички* особистісно-орієнтованої взаємодії, що передбачає визнання цінності особистості того, хто навчається, взаємодії на основі співробітництва та співтворчості;
- *досвід* професійно-педагогічної діяльності;
- *професійно значущі якості* особистості вчителя, що включають здатність до самоаналізу, професійній самосвідомості та самовдосконаленню.

Висновки.

Безумовно, перераховані підходи не вичерпують всього різноманіття варіантів формування змістовних і структурних компонентів професійної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання. Ми спробували представити лише короткий огляд підходів, які використовуються для визначення сутності цього педагогічного явища. Крім того, це лише один аспект проблеми підготовки компетентного спеціаліста в практиці професійної педагогічної освіти, цілісний розгляд чого передбачає вивчення підходів до визначення цілей, відбору змісту, організації навчального процесу, відбору

освітніх технологій, оцінці результатів. Проте, вже зараз ми можемо допускати, що саме в результаті формування професійної компетентності в контексті вище окреслених підходів педагог буде здатний забезпечити позитивні та високоефективні результати в навчанні, вихованні та розвитку учнів.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем професійної компетентності вчителя трудового навчання.

Література

1. Бондаревская Е.В. Теория и практика личностно-ориентированного образования. - Ростов-на-Дону, 2000. - 351 с.
2. Браже Т.Г. Из опыта развития общей культуры учителя // Педагогика. -1993.-№2.-С. 70-73.
3. Гершунский Б.С. Готово ли современное образование ответить на вызовы XXI века? // Педагогика. - 2001. - № 10. - С. 3-12.
4. Гришин Д.М., Прокопенко В.И. Педагогика: основные понятия, схемы, таблицы: Учебное пособие. - Калуга: КГПИ, 1991. - 111 с.
5. Кабардов М.К. Коммуникативно-речевые и когнитивно-лингвистические способности // Способности и склонности. - М., 1989. - С. 103-128.
6. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Педагогический словарь.- М.: Изд. Центр «Академия», 2000. - 176 с.
7. Маркова А.К. Психология профессионализма. - М., 1996. - 308 с.
8. Павлютенков Е.М. Профессиональное становление будущего учителя // Педагогика. - 1990. - №11. - С. 64-69.
9. Панарин А.И. Многоуровневое педагогическое образование // Педагогика. - 1993. - № 1. - С. 53-57.
10. Пискунов А.И. Педагогическое образование: концепция, содержание, структура // Педагогика. - 2001. - №3. - С. 41-47.
11. Common European Framework of Reference for Language Learning and Teaching. Language Learning and Teaching for European Citizenship. — Council of Europe, 1996.

Надійшла до редакції 16.11.2006р.

ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ ШКОЛЯРІВ І СТУДЕНТІВ: ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Хотченко І.А.

Українська інженерно-педагогічна академія

Анотація. В статті розглянуто питання узагальнення набутого досвіду побудови й розвитку шкали оцінювання навчальних досягнень школярів і студентів різних країн світу. Аналіз набутого досвіду свідчить про неможливість уніфікування шкали оцінки, обрання однієї єдиної для усіх шкали вимірювання знань учнів та студентів і стверджувати, що вона є найкращою. Один з шляхів до успішного розв’язання питання реформування шкали вимірювання знань - накопичувати досвід, аналізувати результати досліджень у цій галузі та запозичити найкраще з існуючого.

Ключові слова: шкала оцінювання, навчальні досягнення, студенти, школярі, контроль, бал.

Аннотация. Хотченко И.А. Оценивание учебных достижений школьников и студентов: историко-педагогический аспект. В статье рассмотрен вопрос приобретённого опыта построения и развития шкалы оценивания учебных достижений школьников и студентов разных стран мира. Анализ приобретённого опыта свидетельствует о невозможности унификации шкалы оценки, избрания одной единой для всех шкалы измерения знаний учеников и студентов и утверждать, что она есть наилучшей. Один из путей к успешному решению вопроса реформирования шкалы измерения знаний - на-

капливать опыт, анализировать результаты исследований в этой области и заимствовать лучшее из существующего.

Ключевые слова: шкала оценивания, учебные достижения, студенты, школьник, контроль, балл.

Annotation. Khotchenko I.A. Evaluating of studying achievements of pupils and students: the historical – pedagogical aspect. The question of the acquired experience of construction and development of the scale of evaluating of educational achievement of pupil and students from different countries of the world is considered in the article. Analysis of the got experience testifies to impossibility of unification scales of an assessment election of one uniform for all scale of measurement of knowledge of pupils and students. One of paths to a successful solution of a problem of reforming scale of measurement of knowledge - to accumulate experience, to analyze outcomes of researches in this range and to borrow best of existing.

Key words: scale of an estimation, educational reachings, students, schoolboy, monitoring, point.

Вступ.

Видатний педагог сучасності В. Сухомлинський [1] вважав, що “найголовніше заохочення і найсильніше (та не завжди дійове) покарання в педагогічній практиці – оцінка. Це найгостріший інструмент, використання якого потребує величезного вміння і культури”.

Проблема об’єктивного контролю якості знань учнів і студентів завжди була пріоритетною. Вона не втратила своєї актуальності і на сучасному етапі розвитку нашого суспільства, оскільки й сьогодні ми не можемо гарантувати стовідсоткового досягнення прогнозованих результатів навчання.

Одним з ключових питань оцінювання навчальних досягнень учнів і студентів – є шкала вимірювання знань школярів та студентів, багатий досвід якої мають іноземні заклади освіти.

В ході досліджень останніх кількох років у закладах середньої та в деяких закладах вищої освіти України спостерігається відносно успішне існування 12-бальної системи оцінювання знань учнів і студентів. Та вже майже вщухли дебати стосовно доцільності впровадження цієї системи оцінювання знань.

Дослідимо фрагменти з історії розвитку і сучасний стан поширених та успішно існуючих систем оцінки знань учнів та студентів різних країн світу.

Так, за дослідженнями Локшиної [2], ємність (наповненість) шкал оцінювання знань учнів у школах у країнах Заходу коливається в діапазоні від трьох (Ірландія) до ста балів (Італія). Найбільш поширена в Європі 5-бальна шкала (Швеція, Норвегія, т.д.). У тієї години як у дидактиці початкової освіти грузинського педагога Ш. А. Амоношвілі [3] пропонується повна відмова від цифрової оцінки. У працях В. І. Паламарчука [4] та Беспалько – перехід на 12-бальну шкалу.

Тривале й успішне використання тієї або іншої шкали оцінювання знань у навчальних закладах країни є свідченням доцільності її впровадження.

Робота виконана за планом НДР Українсь-

кої інженерно-педагогічної академії.

Формулювання цілей роботи.

Мета статті полягає в узагальненні набутого досвіду побудови й розвитку шкали оцінювання навчальних досягнень учнів й студентів різних країн світу.

Результати дослідження

За основним означенням контроль за результатами учбово-пізнавальної діяльності учнів містить у собі перевірку, тобто виявлення знань, умінь, навичок; оцінка - вимір знань, умінь, навичок, визначення їхнього рівня; облік – фіксацію результатів оцінювання у виді оцінок у класному журналі. Представимо це графічно:

Рис. 1. Контроль за результатами учбово-пізнавальної діяльності учнів

Зосередимо увагу на компоненті процесу контролю – оцінці.

Як відомо, оцінювання знань – визначення й вираження в умовних одиницях (балах), а також в одиночних судженнях педагога знань, умінь та навичок учнів відповідно до вимог навчальних програм.

Бал – це цифрова оцінка для оцінювання успішності навчання і поведінки учнів (студентів).

Оцінювання з використанням балів, як свідчить історія, виникло в схоластичних школах середньовіччя. Основною функцією такої системи було пригнічення дитини, посилення тиску на неї. Щоб зафіксувати можливості і старанність шкірного учня Я. А. Каменський ввів оцінку в практику.

У Київській духовній академії (17 століття) спочатку оцінки були словесними: “навчання неабияке”, “належно бадьоре”, “охоче старанне”, “усенадійне”, “скропостижне”, “навчання підле”, “прехуде”, “малонадійне”.

Поступово виникли бали, що набули регламентованого характеру і здобути чинності в більшості учбових закладів. Так, видатний російський математик та механік академік М. В. Остроградський у військових закладах освіти виставляв найвищий бал “12” – відмінно; “11” – надто добре, “10” – дуже добре, “9”, “8” – добре, “7” – досить добре, “6” – задовільно, “5” – “1” – слабо.

Цифрова система оцінювання переважно пов’язана з єзуїтськими школами, у яких учні поділялися на розряди в залежності від їхньої успішності, старанності і поведінки. Відлік починався з першого розряду, куди входили перші учні. За наших часів у школах Угорщини, Німеччини при оцінюванні зберігається відлік балів від одиниці – вищого бала.

Порівняльна таблиця шкал оцінок у навчанні

Шкали оцінок	Бали											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Нумерація 12-бальної шкали	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
2. Зведення 12-бальної шкали до традиційної форми (у рамках 5-тибальної шкали)	1	2	2+	3-	3	3+	4-	4	4+	5-	5	5+
3. Верхня межа виконання оцінки (для переходу із 100-бальної в дванадцятибальну шкалу оцінок), %	5	10	15	25	55	65	75	80	85	90	95	100

У сучасному Китаї та деяких країнах вже довгий час успішно використовують 100-бальну шкалу оцінювання знань.

100 балів – максимально можлива кількість балів – аналог 12 балів в Україні - блискучий результат;

оцінка від 90 до 100 балів – відмінно;

80-90 балів – дуже добре;

70-80 балів - досить добре;

60-70 – задовільно;

нижче 60 – незадовільно (готуйся до повторного складання іспиту).

Оцінка може знайти відображення й у буквеному вираженні: А, Б, В, Г. Наприклад, у таблиці американського школяра ми знаходимо такі оцінки і їхні показники А – постійно працює якісно, В – часто працює якісно, С – виконує те, чого вимагає школа, D – необхідні час і зусилля для оволодіння знаннями.

Історично відомо, що в середині 19 століття в Росії проти оцінки, опитування, екзаменів різко висловлювалися прихильники вільного виховання, наприклад, Л. М. Толстой, К. І. Вентцель та інші. Вони вважали, що оцінка перестала слугувати об'єктивним показником рівня знань, перетворилася одночасно і на грубе насилля з боку професорів, і на хитре обдурювання з боку студентів [5].

Щодо російської системи оцінювання 20 століття, то вона мала переважно непередбачений, мінливий характер.

Дослідження історії розвитку оцінки в школах дореволюційної Росії встановило переважне застосування 5-бальної системи оцінювання. Проте в кадетських корпусах, окремих жіночих гімназіях застосовувалася 12-бальна система оцінювання («12» - відмінно, «11» - дуже добре, «10» - дуже добре, «9» і «8» - добре, «7» - досить добре, «6» - задовільно, «5-1» - слабо).

Аналіз наукової педагогічної літератури показав, що імовірно найбільш радикальні зміни в оцінюванні знань у Росії відбулися після 1917 року. Спеціальним декретом були відмінені іспити, домашні завдання, а також застосування бальної системи взагалі. У травні 1918 року була прийнята Постанова Народного Комісаріату з освіти РСФСР, у якому були скасовані всі іспити - вступні, перехідні і випускні. Разом з цим була скасована і бальна система оцінки. Перехід із класу в клас, і видача свідчень про освіту повинні вироблятися на підставі

успіхів учнів, за відгуками педагогічної ради про виконання навчальної роботи [6]. У 1935 році введено 5-тиступінчау словесну оцінку, а в 1944 році прийнято 5-тибальну систему оцінювання: «5» - відмінно, «4» - добре, «3» - задовільно, «2» - незадовільно, «1» - дуже погано.

В сучасній Україні багато ВУЗів, як і раніше, використовують «стару добру» 5-бальну систему оцінки, проте частина ВУЗів вже перейшла на 12-бальну.

В ході наукового педагогічного дослідження В. І. Паламарчук винайшов наступну таблицю порівняння шкал оцінок у навчанні: 12-бальної, 5-бальної і 100-бальної.

Надана таблиця наглядно демонструє зв'язок трьох цифрових шкал оцінок. У ході аналізу порівняння трьох цифрових шкал легко прослідити їх схожий принцип оцінювання досягнень студентів і школярів.

Висновки

Таким чином, у ході дослідження виявлено різні підходи до створення шкал оцінювання результатів навчання у різних країнах.

Аналіз набутого досвіду з огляду на досліджену проблему свідчить про неможливість уніфікування шкали оцінки обрання однієї єдиної для усіх шкали вимірювання знань учнів та студентів і стверджувати, що вона є найкращою.

Проте, накопичувати досвід, аналізувати результати досліджень у цій галузі та запозичати найкраще з існуючого – один з шляхів до успішного розв'язання питання реформування шкали вимірювання знань.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем оцінювання навчальних досягнень школярів і студентів.

Література

1. Сухомлинський В. О. Серце відаю дітям. Вибр. твори: У 5-ти т. – Т. 3. – С. 167.
2. Локшина О. І. Контроль та оцінка успішності учнів у школах Західної Європи. – К.: КМІУВ, 2002.
3. Амонашвили Ш.А. Воспитательная и образовательная функции оценки учения школьников. – М., 1984.
4. Паламарчук В.І. Замість п'яти балів – дванадцять? // Радянська школа. – 1989 №11.
5. Толстой Л. Н. Воспитание и образование // Пед. Соч./ Сост. Н.В. Вейктан. – М., 1989. – 544с.
6. Сборник декретов и постановлений рабочего и крестьянского правительства по народному образованию. Вып. 1. М. Наркомпрос РСФСР, 1918, С. 96.

Надійшла до редакції 15.12.2006р.

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ЗБІРНОЇ КОМАНДИ УКРАЇНИ З ВОДНОГО ПОЛО

(З НАГОДИ 60-ЛІТТЯ ЛЬВІВСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ: ДОСВІД ДВАДЦЯТИП'ЯТИРІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ КОМПЛЕКСНОЇ НАУКОВОЇ
ГРУПИ)

Чернов В.М.

Львівський державний університет
фізичної культури

Анотація. З нагоди 60-ліття Львівського державного університету фізичної культури наводиться інформація про мету і завдання діяльності, методи та методики дослідження, деякі результати роботи з досвіду двадцятип'ятирічної діяльності комплексної наукової групи.

Ключові слова: водне поло, науково-методичне забезпечення, збірна команда України, змагальна діяльність, комплексний контроль, інтегральні показники.

Аннотация. Чернов В.Н. Научно-методическое обеспечение подготовки сборной команды Украины по водному поло. По случаю 60-летия Львовского государственного университета физической культуры приводится информация о цели и задачах деятельности, методах и методиках исследования, некоторые результаты работы из опыта двадцатипятилетней деятельности комплексной научной группы.

Ключевые слова: водное поло, научно-методическое обеспечение, сборная команда Украины, соревновательная деятельность, комплексный контроль, интегральные показатели.

Annotation. Chernov V.N. Scientific-methodical maintenance of preparation of a modular command Ukraine on water polo. On case 60-year-old Lviv's of state university of physical culture the information on the purpose and problems of activity, methods and techniques of research, some results of work from experience 25-year of activity of complex scientific group is resulted.

Key words: water polo, scientifico-methodical maintenance, modular command Ukraine, competitive activity, complex control, complex index.

Вступ.

Колектив кафедри Теорії та методики водних видів спорту ЛДУФК почав свою діяльність з науково-методичного забезпечення збірної команди України з водного поло у 1978 році. На різних етапах розвитку та становлення КНГ в її роботі приймали участь наступні викладачі різних кафедр університету (до 2006 року Львівського державного інституту фізичної культури): В.М. Чернов, М.І. Кочубей, О.Ю. Гульгоров, Л.В. Чернова, О.П. Хотінова, В.М. Трач, М.П. Пакош, Т.Г. Холявко, Б.П. Дацків, М.Г. Віннічук-Сибіль, М.А. Джафаров, А.О. Копейкіна, Л.С. Бабенко, В.В. Стеник, Е.Т. Дадукевич, М.М. Чаплінський, Г.І. Андросов, О.Ю. Сидорко, Н.І.

Робота проводилась під безпосереднім керівництвом ректорату ЛДУФК (ЛДІФК), відповідних підрозділів Держспорткомітету України, останні 10 років під патронажем Державного науково-дослідного інституту фізичної культури і спорту України та Міністерства України зі справ сім'ї, молоді та

спорту у тісному контакті з тренерами збірних команд України різного рівня: заслуженими тренерами України О.С. Баркаловим, Г.С. Баранніковим, О.Ю. Бойко, Ю.О. Самсоновим, Ю.О. Дрозиним, І.І. Зінкевичем, Ю.О. Гайдаєнко, Г.Н. Пінським, Е.Г. Намчиком, В.А. Зверевим, А.С. Богдановим, Е.І. Шилловим, О.І. Обединським.

Мета роботи: проінформувати про мету, завдання, методи та методики дослідження, деякі результати діяльності колективу комплексної наукової групи збірної команди України з водного поло.

Методи дослідження: Аналітичний огляд офіційних документів FINA, LEN, Міністерства України зі справ сім'ї, молоді і спорту, протоколів обстеження та звітів КНГ.

Результати дослідження.

Мета діяльності КНГ: підвищити ефективність процесу підготовки ватерполістів збірної команди України при досягненні планових спортивних результатів на Чемпіонатах Європи, Світу та Олімпійських іграх. Задачі: Визначити рівень змагальної діяльності та спеціальної підготовленості суперників збірної команди; визначити етапний плановий рівень спортивної підготовленості команди; виявити рівень індивідуальних можливостей кандидатів у збірну команду; удосконалити систему комплексного контролю за рівнем змагальної діяльності та спеціальної підготовленості команди та спортсменів за ігровим амплуа; розробити варіант комп'ютерного аналізу показників змагальної діяльності команди та окремих гравців; розробити програму тренувального процесу річного циклу підготовки збірної команди.

Методи та методики дослідження: Аналітичний огляд спеціальної літератури, вивчення та узагальнення досвіду практики: опитування провідних тренерів та суддів міжнародної категорії; педагогічні спостереження за змагальною діяльністю команд і спортсменів: наочний та інструментальний методи (методика стенографічного запису гри В.М. Чернова [1,2]; відеометрія); комплексний контроль: антропометрія, соматоскопія, нейрохронометрія, ергометрія, хронометрія, пульсометрія, сфігмоманометрія, психодіагностичні методики, педагогічне тестування; теоретична інтерпретація та пояснення причин та наслідків, структурних і функціональних характеристик досліджуваних явищ: методи діалектичної та формальної логіки; математичне моделювання; методи математичної статистики.

Наводимо перелік науково обґрунтованих параметрів, які мають провідне значення для досягнення високих спортивних результатів у грі водне поло: - кількісні показники змагальної діяльності: об'єм, результативність, різноманітність, ефективність виконання техніко-тактичних прийомів і характер помилок (володінь м'ячем, втрат м'яча, кидків у ворота, забитих і пропущених голів, контратак, порушень правил гри: вільних та штрафних кидків, усунень з поля); - зріст, маса тіла та її компоненти, об'єм грудної клітки; - час простої та склад-

ної рухової реакції; -показники загальної (PWC_{170}) та спеціальної працездатності при виконанні велоергометричної проби в лабораторних умовах; -ЧСС в стані спокою, після навантаження, в процесі відновлення; -сistolічний та діастолічний артеріальний тиск; -рівень особистої збудженості, типологічні якості та особливості темпераменту, характеристики індивідуальних соціально - психологічних якостей кожного ватерполіста, згуртованість команди; -показники спеціальної плавальної підготовленості: загальна кількість метрів, час подолання відрізків (5 x 3м; 15м; 2 x 10м; 30м вільним стилем для польових гравців, брасом для воротарів) при виконанні 5 та 7-хвилинного тесту; -показники загальної плавальної підготовленості: час подолання відрізків (вільним стилем - 20 x 50м з інтервалом 30с; 2 x 400м з інтервалом 2 хв; 10 x 25м з інтервалом 10с; 400м; 100м; 50м; 25м; комплексне плавання -400м; 4 x 25м брасом); -показники технічної підготовленості гравців: об'єм, різноманітність і ефективність техніки кидків у польових гравців; ефективність техніки зупинок м'яча та надійність захисних дій воротаря [1,3,4,5].

Аналіз і обробка отриманих даних проводилися відповідно до рекомендацій спортивної метрології, з застосуванням комп'ютерного варіанту математичної обробки та графічного аналізу результатів: прямих вимірювань (середнє арифметичне, середнє квадратичне відхилення, коефіцієнт варіації, похибки цих показників, вірогідність різниці між середніми величинами показників за t-критерієм Ст'юдента); непрямих вимірювань (системи коефіцієнтів, індексів, інтегральних показників за В.М.Черновим, [2,6]): - коефіцієнти /браку, неточних подач, точності і різноманітності кидків, ефективності техніки володіння м'ячем, голів з гри, голів різноманітними кидками, реалізації чисельної переваги, захисту в чисельній меншості, реалізації штрафних кидків, контратакуючого нападу, ефективності контратак, ефективності перекриття контратак суперника, надійності гри воротаря, недоторканності воріт, техніки зупинення та відбивання м'яча/ ; - індекси /активності, напруженості і рангу гри, індивідуальної позитивної та негативної активності, ефективності техніки зупинення м'яча, технічної підготовленості воротаря, спеціальної витривалості при виконанні плавального 7-хвилинного тесту/; - інтегральні показники /реалізації спеціальної працездатності, оцінки змагальної діяльності, індивідуальна активність та ефективність гри, спеціальної плавальної підготовленості польових гравців і воротарів за результатом виконання 7-вилинного тесту, загальної та спеціальної працездатності при виконанні велоергометричного випробування, морфологічної організації ватерполістів/ [7].

Апаратура та обладнання, що використовується при науково-методичному забезпеченні під час обстеження змагальної діяльності, етапного комплексного, поточного та біжучого обстеження: відеокамера, комп'ютерний комплекс, відеомагнітофон,

велоергометр, телеметрична система «Спорт».

Результати багаторічної роботи надавалися у публікаціях (1-8), наукових звітах за темою № 01829064987 Зведеного плану України з науководослідної роботи в сфері фізичної культури і спорту та докладалися на конференціях різного рівня. Узагальнення зроблені за деякими фрагментами лише педагогічних досліджень (провідного напрямку діяльності КНГ) під час змагальної діяльності, етапного комплексного, поточного та біжучого обстеження гравців збірної команди:

1.Зміни правил (зменшення часу володіння м'ячем і штрафного часу вилучення гравця з гри за грубе порушення, обмеження дії правила виконувати вільний кидок суворо з місця порушення правил, дозвіл кидати м'яча у ворота безпосередньо при виконанні вільного або штрафного кидка з певної відстані від воріт) відчутно вплинули на інтенсифікацію змагальної діяльності провідних клубних і національних команд світу.

2.Інтенсифікація гри викликала суттєве збільшення змагальних і тренувальних навантажень.

3.Підвищилися вимоги до індивідуальних здібностей спортсменів при реалізації їх фізичних кондицій, при виконанні точних рухів в умовах впливу різноманітних перешкод. Значно зросла роль індивідуальних якостей представників різного ігрового амплу: морфологічні особливості (високі зростові та вагові показники), значний рівень загальної і спеціальної фізичної підготовленості, високий рівень спеціальної плавальної готовності, артистичне володіння технікою прийому та передач м'яча, потужна та ефективна техніка кидків.

4. Суттєві зміни проявляються в організації самої гри. Чітко визначається одноманітність в характері тактики захисту та нападу команд. Команди відійшли від «гнучких» тактичних побудов в залежності від об'єктивних вимог змагальних ситуацій. В зв'язку з надзвичайно високим рівнем фізичної підготовки центрових нападаючих провідних збірних національних команд світу, неможливістю їх нейтралізації за рахунок індивідуальної гри захисників, застосовується варіант колективного відбору м'яча. . В нападі команди застосовують тактику швидкої контратаки. При цьому обов'язково виконується правило: при передачах м'яча - ніякого ризику, щоб його не загубити. Досить цікаві тенденції відмічаються при реалізації чисельної переваги і захисту при чисельній меншості гравців: а)при перевазі гравці атакують ворота суперника з застосуванням комбінованого варіанту нападу (зі зміною розташування за схемою 4 x 2 на положення 3 x 3 або навпаки); б)при меншості гравці захищаються за схемами, які базуються на синхронних пересуваннях гравців і високому блокуванні напрямків можливих кидків і раптових вистрибувань для перехоплення невдалих передач м'яча з боку атакуючих.

5. Техніка володіння м'ячем стає все більш одноманітною: а) з арсеналу прийомів практично зникли «приховані» передачі; б)техніка кидків ба-

зується на застосуванні основного кидка; все менше трапляється ігор, де можна побачити виконання кидків назад, поштовхів, в бік, з високою траєкторією тощо.

6. Формування збірної команди України рекомендуємо проводити за системою відбору, яка повинна базуватися на принципах об'єктивності і колегіальності у прийнятті рішення, що до оцінки індивідуальних досягнень спортсменів. Обов'язково треба враховувати ігрову спеціалізацію спортсмена, морфо-функціональні особливості, рівень стану здоров'я, розвитку фізичних якостей та стійкість нервової системи до перешкоджаючих факторів напруженої змагальної діяльності.

7. Ватерполісти, що претендують на зарахування до збірної команди, повинні відповідати таким вимогам: а) відзначатись спортивним талантом, здоров'ям, високими можливостями функціональних систем організму до перенесення напружених тренувальних і змагальних навантажень; б) володіти високим рівнем спеціальної підготовленості і мотивації на досягнення найвищих спортивних результатів, надійністю, емоціональною стійкістю, рішучістю; в) мати високу свідомість, патріотичність, бути дисциплінованим.

Висновки

1. Комплексна наукова група при збірній команді України з водного поло внесла позитивний вклад в виконання планових завдань з підвищення ефективності виступу українських спортсменів на міжнародних змаганнях різного рівня.

2. Розроблена та апробована система комплексного контролю та оцінки рівня інтегральної підготовленості та реалізації досягнутого потенціалу на етапах багаторічної підготовки команд та окремих ватерполістів різного амплуа та кваліфікації.

3. Система комплексного контролю та методики визначення та оцінки рівня ефективності змагальної діяльності, спеціальної плавальної, технічної та тактичної підготовленості впроваджені в команди майстрів вищої ліги Чемпіонату України з водного поло.

Подальші публікації передбачають детальне представлення результатів багаторічної науково-дослідної роботи, які згадані в розділі "Результати роботи" означеної статті.

Література

1. Чернов В.Н. Контроль за уровнем специальной плавательной подготовленности ватерполистов: Методические рекомендации, ДСП, - М.: Главное спортивно-методическое управление, 1978.- 24с.
2. Чернов В.Н. Водное поло // Игры VII Спартакиады народов СССР: Методические рекомендации, ДСП, - М.: Главное спортивно-методическое управление, 1980. - 24с.
3. Пакош М.П., Чернов В.Н., Холявко Т.А., Дацкив Б.П. Роль биохимических показателей в оптимизации контроля за специальной плавательной подготовкой ватерполистов // Республиканская конференция: Комплексная оценка эффективности спортивной тренировки. - Киев: Научно-методическое управление, 1978.- С. 43-45.
4. Осипов Л.М., Чернов В.М., Кочубей М.И. Говорят цифры. - М., Спортивные игры. №10. - с. 30 - 31.
5. Чернов В.Н., Чернова Л.В., Хотинова Е.П. Новый подход

к оценке функционального состояния юных ватерполистов // Всесоюзная научная конференция: Комплексная диагностика квалифицированных спортсменов. - М., 1990.- С. 36-39.

6. Чернов В.Н., Кочубей М.И. Сравнительный анализ выступления ватерпольных команд на VII и VIII Спартакиадах народов СССР.- М., Теория и практика физической культуры. № 10, 1985.- С.9 - 11.
7. Чернов В.Н. Современные тенденции совершенствования комплексного контроля подготовки резервов в водном поло.- М.: Физкультура и спорт, Научно - спортивный вестник. №1, 1985.- С. 6 - 11.
8. Chernov V.N. Zastosowanie gry jako metody w przygotowaniu klasowych watekopolistok do powaznych zawodow / Rochnik naukowy. - Krakow: Akademia wychowania fizycznego.- 1992, tom XXV.- S. 163 - 173.

Надійшла до редакції 21.11.2006р.

ВПЛИВ ЗАНЯТЬ ФУТБОЛОМ В УМОВАХ СПОРТИВНОГО ІНТЕРНАТУ НА СОМАТИЧНИЙ РОЗВИТОК ХЛОПЧИКІВ ТА ЮНАКІВ 11–17 РОКІВ

Швай О.Д., Чижик В.В., Романюк В.П.

Волинський державний
університет імені Лесі Українки
Луцький інститут розвитку
людини ВМУРЛ "Україна"

Анотація. У юних футболістів в порівнянні з неспортсменами виявлено більш істотне збільшення з віком довжини, маси і площі тіла, індексу Кетле, обводу грудної клітки, діаметру плечей і тазу. Найбільші темпи приросту антропометричних показників у футболістів виявлено в 14, 15 і 17 років, у неспортсменів в 12, 14 і 15 років.

Ключові слова: соматичний розвиток, морфологічні показники, футболісти.

Аннотация. Швай О.Д., Чижик В.В., Романюк В.П. Влияние занятий футболом в условиях спортивного интерната на соматическое развитие мальчиков и юношей 11-17 лет. У юных футболистов по сравнению с неспортсменами выявлено более существенное увеличение с возрастом длины, массы и площади тела, индекса Кетле, окружности грудной клетки, диаметра плеч и таза. Наибольшие темпы прироста антропометрических показателей у футболистов выявлены в 14, 15 и 17 лет, у неспортсменов в 12, 14 и 15 лет.

Ключевые слова: соматическое развитие, морфологические показатели, футболисты.

Annotation. Shvaj O.D., Chigic V.V., Romanyuk V.P. Influence of occupations by football in requirements of a sports boarding school on somatic development of boys and young men of 11-17 years. At young footballers as compared not to a sportsman more substantial increase is exposed with age of length, mass and area of body, the Kettle index, circumferences of thorax, diameter of shoulders and pelvis. Most growth of anthropometric indexes rates at footballers are exposed in 14, 15 and 17 years, in not a sportsman in 12, 14 and 15 years.

Keywords: somatic development, morphological indexes, footballers.

Вступ.

В останні десятиріччя набуває актуальності питання впливу спорту на фізичний розвиток юних спортсменів [5, 7]. На відміну від дорослих у дітей поняття "фізичний розвиток" може служити критерієм правильності їхнього росту і розвитку. Фізичний розвиток дітей свідчить про фізіологічні про-

цеси, які відбуваються в організмі на різних етапах онтогенезу [3]. Процеси росту і фізичного розвитку людини характеризують тотальні розміри тіла [1, 5]. До тотальних розмірів належать довжина і маса тіла, а також окружність грудної клітки. Їх оцінка, особливо в дитячому і підлітковому віці, дає ряд додаткових, а іноді й основних діагностичних і диференційно діагностичних ознак.

У спорті тотальні розміри тіла є однією з умов досягнення максимального результату та одним з основних критеріїв спортивного відбору. Будучи одним з критеріїв оцінки стану здоров'я фізичний розвиток відображає зміни які відбуваються в соціальних, економічних, екологічних, і гігієнічних умовах життя дітей і підлітків [6, 12]. Вивчення фізичного розвитку дітей і підлітків, що систематично займаються спортом має велике значення тому, що дозволяє вирішувати питання спортивного відбору, здійснювати контроль за розвитком організму, обсягом та інтенсивністю навантажень. Однак, фізичний розвиток школярів, що займаються футболом в умовах спеціалізованих спортивних інтернатів на сьогодні вивчений не достатньо.

В плані нашого вивчення нас цікавило наскільки заняття футболом сприяють соматичному розвитку, який традиційно вивчаються з метою діагностики здоров'я, фізичного розвитку та працездатності.

Робота виконана за планом НДР Волинського державного університету імені Лесі Українки.

Формулювання цілей роботи.

Мета роботи – проаналізувати вплив занять футболом в умовах спортивного інтернату на соматичний розвиток хлопчиків та юнаків 11–17 років.

Методи та організація дослідження. Обстежено 914 практично здорових хлопчиків віком 11–17 років, з них 730 учнів загальноосвітніх шкіл Луцька, що займалися фізичною культурою за традиційною програмою фізичного виховання та 184

футболістів, які навчаються у спортивному інтернаті Феміда–Інтер. Фізичний розвиток визначали за загальноприйнятими основними антропоморфологічними критеріями, використовуючи метод генералізованого спостереження і метод перцентильного аналізу. Визначали такі показники фізичного розвитку – довжина тіла, маса тіла, індекс Кетле (маса тіла, г/ріст, см), окружність грудної клітки, акроміальний (плечовий) діаметр, вертлюжний діаметр. Площу поверхні тіла визначали за формулою: площа тіла = 0,02 x маса тіла (кг) + 0,4.

Результати досліджень та їх обговорення.

Аналіз довжини тіла показав, що з віком вона збільшується як у нетренираних школярів так і у юних спортсменів, що займаються футболом. Статистично значимі прирости у спортсменів відмічали в 12, 13, 14, 15 і 17 років, у нетренираних – в 12, 13, 14, 15 і 16 років (рис. 1). Загальний приріст довжини тіла з 11 до 17 років у футболістів становив 40,4 см (28,9 %), у нетренираних – 35,5 см (25,4 %).

Збільшення довжини тіла з віком відбувалось нерівномірно. У футболістів спостерігалось три періоди інтенсивного приросту – з 11 до 12 років (4,9 %), з 13 до 14 років (5,9 %) і з 14 до 15 років (7,5 %). В інші вікові періоди темпи приросту були меншими – 1,3 % з 15 до 16 років та 3,0 % з 16 до 17 років.

У нетренираних виявлена подібна тенденція вікової динаміки довжини тіла. Періоди найбільшого приросту відмічали з 11 до 12 років (5,8 %), з 13 до 14 років (6,0 %) і з 14 до 15 років (4,3 %). Менш інтенсивними темпи зростання були з 15 до 16 та з 16 до 17 років – 1,9 і 1,4 % відповідно. Слід відмітити, що коефіцієнт варіації у всіх вікових групах не перевищував 6,3 %, що вказує на високу однорідність вибірки.

І.Д. Глазирінім [2] відмічено приріст довжини тіла в спортсменів–легкоатлетів за період з 11 до

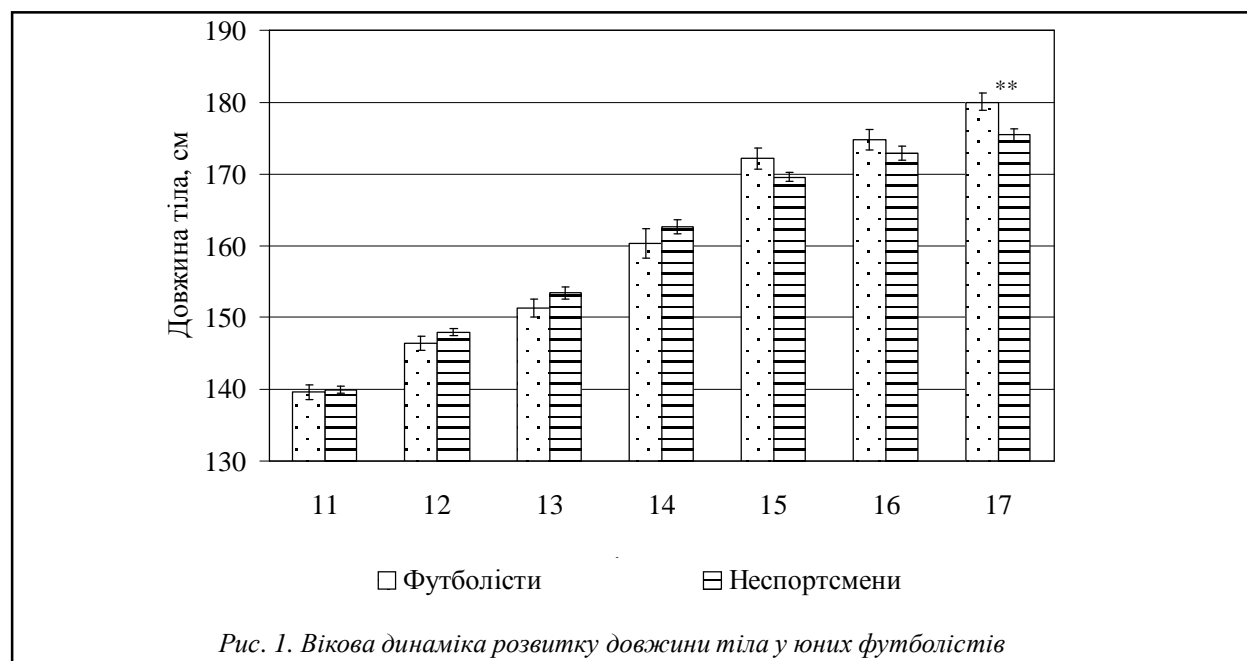

Рис. 1. Вікова динаміка розвитку довжини тіла у юних футболістів

17 років на 39,1 см (28,2 %), а також наявність ідентичних періодів інтенсивного зростання з 13 до 14 та з 14 до 15 років. Однак, слід звернути увагу на менші вихідні та кінцеві показники росту зареєстровані даним автором – в 11 років 138,6 см, в 17 років – 177,7 см.

Відмітимо, що нами не виявлено статистично значимої різниці між показниками довжини тіла у школярів до 17 років, в даній віковій групі більший ріст мали футболісти ($P < 0,01$).

Отримані нами дані для юних футболістів не узгоджуються з даними А.Я. Соколова та Л.І. Гречкіної [9], які обстежили 2913 чоловік (з них 1707 спортсмени) віком від 10 до 19 років. В цих дослідженнях в 11-ти річних спортсменів середній ріст становив $145,6 \pm 0,65$ см і у неспортсменів $145,7 \pm 0,58$ см, у 17-ти річних відповідно $175,4 \pm 0,77$ та $176,6 \pm 1,14$ см. І в інших вікових групах автори відмічали менші показники зросту у спортсменів. Ретардацію зросту у спортсменів важко пояснювати, тому що автори не приводять даних ні щодо їх спеціалізації, адже в ряді видів спорту іде цілеспрямований відбір низькорослих, ані щодо об'ємів фізичних навантажень чим можна було б пояснити зниження росту внаслідок спортивної гіперкінезії.

Слід зазначити, що стосовно питання впливу занять спортом на ростові процеси школярів думки вчених зводяться до наступного. До цього часу однозначно не доведено збільшення дефінітивних показників росту в зв'язку з заняттями спортом. А.В.-Чоговадзе [10] вважає, що більш високий ріст при заняттях окремими видами спорту являється результатом спеціального відбору. Б.А. Никитюк [5] зазначає, що навантаження надмірної інтенсивності перешкоджають нормальному росту кісток у юних футболістів. Навчально-тренувальна діяльність в даному виді спорту потребує великих енергетичних затрат. Істотно, що в умовах такого жорсткого режиму виникає висока напруженість механізмів енергопостачання, при цьому гормони і білки переключаються з ростових на енергетичні процеси, і в результаті знижуються темпи статевого і соматичного розвитку [11].

Отримані нами результати не заперечують висунуті окремими дослідниками [5] положення, що вплив спортивної гіперкінезії на фізіологію росту і гармонійність розвитку може бути в одному випадку нейтральним, в іншому – ростостимулюючим або ростогальмуючим.

Маса тіла генетично менш детермінована, ніж його довжина і більшою мірою залежить від конкретних умов життя. Цим визначаються більш широкі межі її внутрішньої і міжгрупової мінливості. Вивчення маси тіла показало її збільшення з віком у хлопчиків-спортсменів і нетренованих (рис. 2). Статистично значимими збільшення у юних футболістів були в 13, 14, 15 і 17 років. У школярів, які не займалися спортом, достовірні прирости виявлено в 12, 13, 14, 15 і 17 років.

При загальному збільшенні маси тіла у юних

футболістів за період з 11 до 17 років на 37,4 кг (110 %), найбільші прирости відмічалися у віці 14 (16,5 %), 15 (30,5 %) і 17 (15,7 %) років, тоді як у неспортсменів загальний приріст маси тіла за період з 11 до 17 років становив 27,3 кг (92 %). Найбільші прирости даного показника у нетренованих школярів відмічалися в 12 (14,1 %), 14 (19,0 %) і 15 (15,2 %) років.

Зазначимо, що періоди інтенсивного збільшення маси тіла юних футболістів 13–15 років співпадають з наявними в літературі даними спортсменів-легкоатлетів [2].

В результаті наших досліджень встановлено, що в 15 і 17 років футболісти мали більші показники маси тіла в порівнянні з нетренованими однолітками при $P < 0,05$ – $0,001$. Подібна тенденція виявлена і іншими дослідниками [11].

Зручною характеристикою ваго-ростових співвідношень є індекс Кетле: загальна маса тіла (г)/ріст (см). У молодшому шкільному віці у хлопців і дівчат цей показник приблизно однаковий і коливається від 180 до 260 г/см. Значне перевищення верхньої межі свідчить про надлишок маси тіла, величина менше нижньої межі вказує на недостачу. У середньому шкільному віці індекс Кетле коливається від 220 до 360 г/см. У дівчат він дещо вищий, ніж у хлопців. У старших школярів цей індекс коливається від 325 до 400 г/см [8].

Аналіз індексу Кетле (г/см) показав його зростання з віком як у юних футболістів, так і в нетренованих школярів (рис. 3). Вивчення результатів досліджень дало змогу виявити темпи приросту ваго-ростового співвідношення у школярів. Так, у неспортсменів достовірні прирости індексу Кетле виявлені в 12 (6,8 %), 13 (6,4 %), 14 (12,1 %), 15 (10,7 %) і 17 років (7,5 %) при $P < 0,001$, тоді як у спортсменів статистично значимі прирости спостерігались лише в 14 (9,0 % – $P < 0,05$), 15 (22,5 % – $P < 0,001$) та 17 років (12,5 % – $P < 0,001$). Найбільше збільшення даного показника у футболістів відмічалось в 15 та 17 років. У школярів, які не займалися спортом, найбільше збільшення індексу виявлено в 14 та 15 років. За період з 11 до 17 років показник індексу Кетле зріс у футболістів на 62,3 %, у неспортсменів – на 54,8 %.

Спостерігалась відсутність достовірної різниці показників індексу Кетле між футболістами та неспортсменами до 15 років. В 15, 16 та 17 років хлопці-футболісти мали значимо кращі величини. Статистичні дані свідчать, що достовірність різниці з віком поступово збільшувалась з $P < 0,05$ в 15-річних до $P < 0,001$ в 17-річних.

Оцінка рівня фізичного розвитку за індексом Кетле показала, що хлопчики-футболісти 11–13 років мали фізичний розвиток нижче середнього, в 14–16 років середній та в 17 років вище середнього відповідно до даних, наведених Т.Ю. Круцевич [4].

Аналізуючи отримані результати досліджень окружності грудної клітки (ОГК) встановлено, що з віком вона зростає у всіх обстежуваних школярів

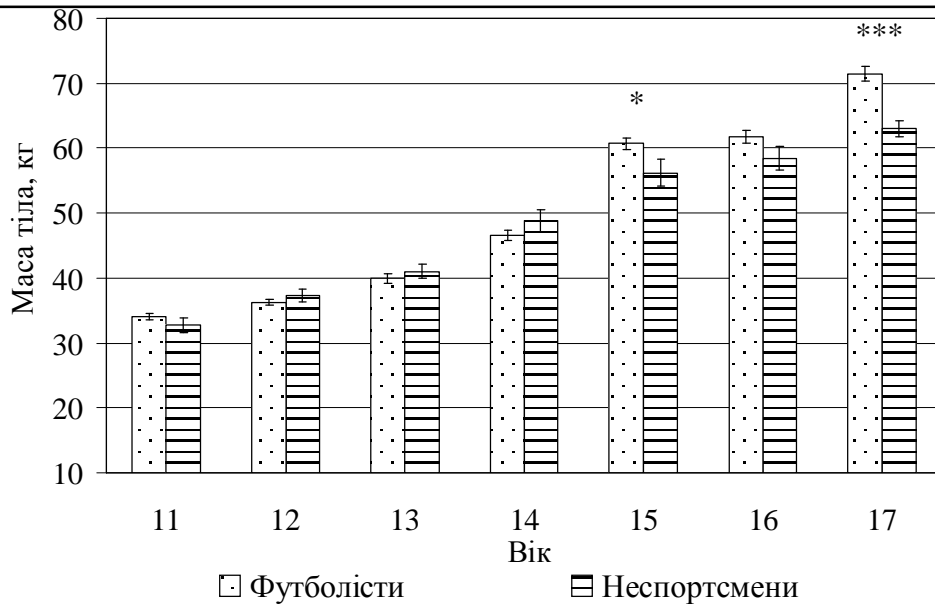

Рис. 2. Вікова динаміка розвитку маси тіла у юних футболістів

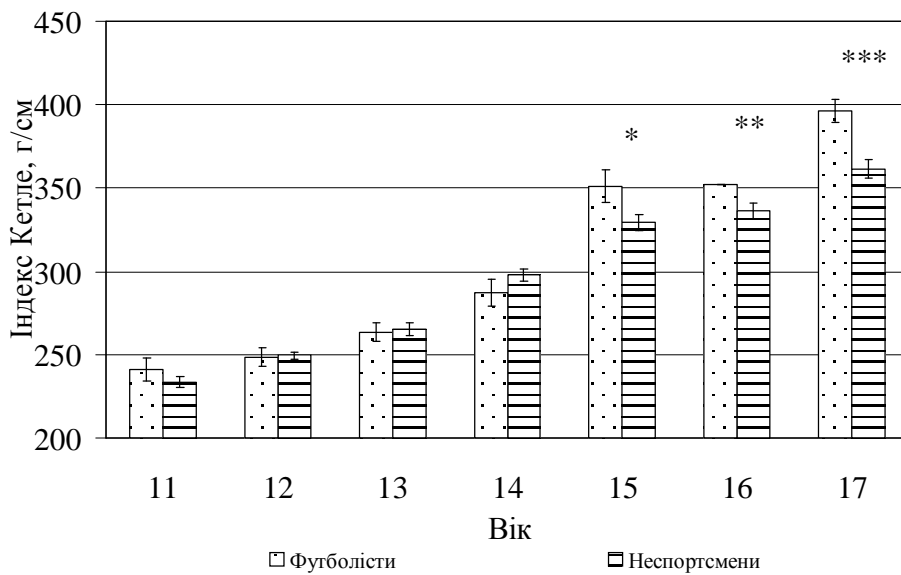

Рис. 3. Вікова динаміка показника індексу Кетле у юних футболістів

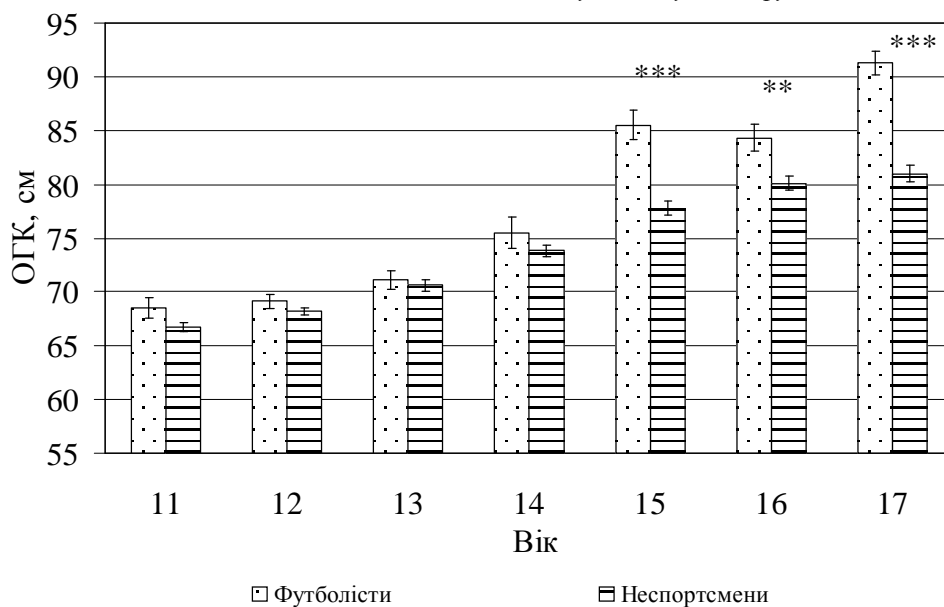

Рис. 4. Вікова динаміка розвитку окружності грудної клітки у юних футболістів

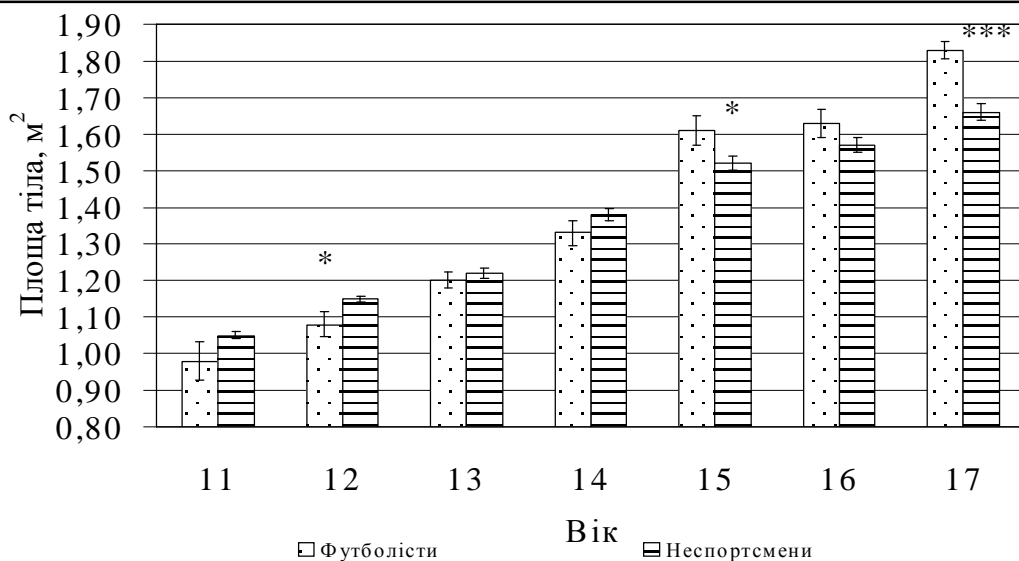

Рис. 5. Вікові особливості динаміки показника площі тіла у юних футболістів

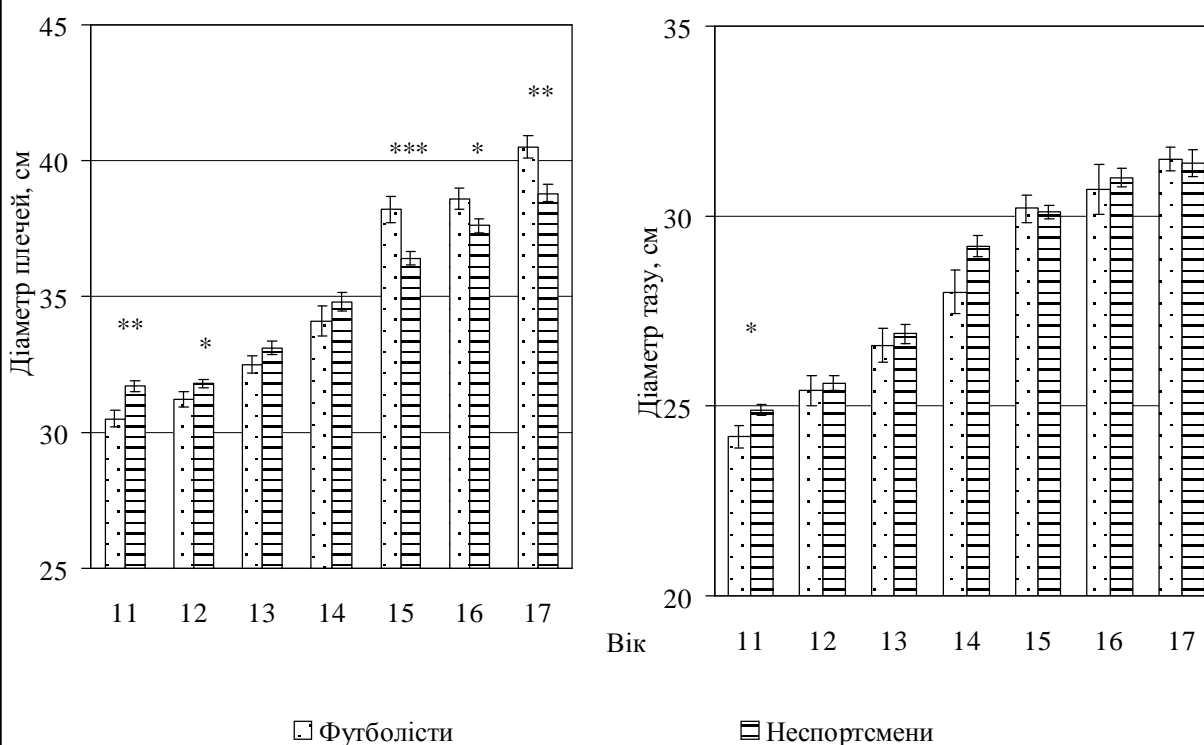

Рис. 6. Вікова динаміка розвитку діаметрів плечей і тазу у юних футболістів

(рис. 4). По мірі збільшення спортивного стажу ОГК зростає більш прогресивно, подібна тенденція впливу занять спортом на ОГК виявлена дослідженнями А.В. Шаханової [11].

Встановлено, що віковий приріст ОГК у хлопчиків-неспортсменів був більш рівномірним в порівнянні з футболістами. Достовірні прирости ОГК у футболістів відмічено в 14 (6,2 % – $P < 0,05$), 15 (13,2 % – $P < 0,001$) і 17 років (8,3 % – $P < 0,001$). У нетрениваних школярів такі прирости виявлено в 12 (2,2 % – $P < 0,01$), 13 (3,5 % – $P < 0,001$), 14 (4,5 % – $P < 0,001$), 15 (5,4 % – $P < 0,001$) і 16 років (3,0 % – $P < 0,05$). Найбільше збільшення ОГК у юних спортсменів відмічалось в 15 та 17 років, у школярів, які не займалися спортом, в 14 та 15 років. З 11 до 17

років ОГК збільшилась у футболістів на 22,8 см (33,3 %), у нетрениваних школярів – на 14,3 см (21,4 %). Слід зазначити, що коефіцієнт варіації у всіх вікових групах не перевищував 9,3 %.

Значимо, що ОГК футболістів у порівнянні з нетрениваними школярами була більшою в 15 ($P < 0,001$), 16 ($P < 0,01$) та 17 років ($P < 0,001$).

Одним з важливих морфологічних показників, який в найбільшій мірі корелює з основним обміном і використовується для його розрахунку, є площа тіла. Вивчення вікової динаміки площі тіла показало, що вона збільшується з віком у хлопчиків обох груп (рис. 5).

Достовірними віковими збільшеннями у спортсменів були в 13, 14, 15 і 17 років. У нетрениваних

школярів статистично значимі збільшення спостерігалися в 12, 13, 14, 15 і 17 років.

Найбільше збільшення площі тіла у футболістів відмічено у 15 років – 21,1 %. Окрім того, значний приріст виявлено і в 17 років – 12,3 %. У хлопчиків–неспортсменів найбільший приріст площі тіла спостерігався в 14 років – 13,1 %. Періоди інтенсивного збільшення площі тіла співпадають з найбільш інтенсивним збільшенням довжини тіла у дітей. За період з 11 до 17 років площа тіла юних футболістів зросла на 0,85 м² (86,7 %), тоді як у неспортсменів всього на 0,61 м² (58,1 %).

Дослідженнями встановлено, що середні показники площі тіла були більшими у нетренованих дітей в 12 років ($P < 0,05$). У хлопчиків–футболістів більші показники відмічали в 15 ($P < 0,05$) та 17 ($P < 0,001$) років. В останній віковій групі у футболістів спортивного інтернату площа тіла дорівнювала 1,83 м², а в хлопчиків, які не займалися спортом – 1,66 м².

Для повної характеристики впливу занять футболом на фізичний розвиток школярів ми вивчали вікову динаміку акроміального (плечового) і трохантенного (тазового) діаметра футболістів та нетренованих хлопчиків, як можливі потенційні критерії спортивного відбору. Дослідження показали, що діаметр плечей збільшується з віком у школярів обох обстежених груп (рис. 6). Статистично значимі збільшення діаметра плечей у футболістів спостерігали в 13 ($P < 0,01$), 14 ($P < 0,05$), 15 ($P < 0,001$) і 17 ($P < 0,01$) років, у неспортсменів в 13 ($P < 0,001$), 14 ($P < 0,001$), 15 ($P < 0,001$), 16 ($P < 0,001$) і 17 ($P < 0,01$) років.

Періодами найбільш інтенсивного збільшення діаметру плечей в нетренованих хлопчиків є вік 14 років – 5,1 %, у футболістів спортивного інтернату – вік 15 років – 12,0 %. Щодо вихідного рівня, то більший приріст показника діаметру плечей виявлено у футболістів. У хлопчиків даної групи він збільшився з 11 до 17 років на 32,8 %, у школярів–неспортсменів – на 22,4 %. Зазначимо, що збільшення діаметру плечей з віком у дітей із загальноосвітньої школи відбувалося більш рівномірно в порівнянні з футболістами спортивного інтернату.

Відмітимо, що в 11 років більший діаметр плечей був у нетренованих школярів ($P < 0,01$), а з 15 до 17 років у юних футболістів. В 15 – $P < 0,001$, в 16 – $P < 0,05$ і в 17 років – $P < 0,01$ відповідно.

Дослідження показали, що з віком діаметр тазу збільшується у хлопчиків обох груп (рис. 6). Статистично значимі збільшення показника в неспортсменів виявлено у 12, 13, 14, 15 і 16 років, тоді як у футболістів достовірні прирости спостерігались лише в 12, 13 і 15 років.

Найбільший темп приросту діаметру тазу у хлопців–футболістів відмічено у віці 15 років – 7,9 % ($P < 0,01$), у школярів, які спортом не займалися, інтенсивне збільшення діаметру тазу спостерігалось у 14 років – 8,6 % ($P < 0,001$). За період з 11 до 17 років діаметр тазу у юних футболістів збільшився

на 30,2 %, у нетренованих – на 26,1 %.

Статистичний аналіз розвитку діаметру тазу виявив більші величини у нетренованих школярів тільки в 11 років ($P < 0,05$). В інших вікових групах значимої різниці між показниками футболістів та неспортсменів не виявлено.

Виявлені особливості динаміки фізичного розвитку дають підставу погодитися з концепцією висунутою І.Д. Глазиріним [2], що гетерохронність фізичного розвитку слід враховувати при спортивному відборі, адже природний бурхливий розвиток певної системи організму можна прийняти за талант для того чи іншого виду спортивної діяльності.

Висновки.

Дослідження соматичного розвитку юних футболістів, які навчаються у спортивному інтернаті, дозволило виявити в них ряд вікових особливостей в порівнянні з нетренованими однолітками. З 11 до 17 років у футболістів в порівнянні з неспортсменами відмічено більш суттєве збільшення довжини, маси і площі тіла, індексу Кетле, об'єму грудної клітки, діаметра плечей і тазу, жирового, кісткового і м'язового компонентів складу тіла. Найбільші темпи приросту антропометричних показників у юних футболістів виявлено в 14, 15 і 17 років, у школярів які не займалися спортом в 12, 14 і 15 років. До 15 років за показниками індексу Кетле нетреновані хлопчики дещо переважали своїх ровесників футболістів, а в 15, 16 і 17 років спортсмени мають достовірно кращі величини ваго–ростового співвідношення.

Подальші дослідження в даному напрямку можуть проводитись з питань вивчення функціональної підготовленості школярів в умовах додаткового уроку футболу.

Література

1. Бунак В.В. Закономерности относительного роста как основного фактора формообразования в позднем (постэмбриональном) онтогенезе // Архив анатомии, гистологии и эмбриологии. – 1961. – Т. 40. – Вып. 2. – С. 3–16.
2. Глазирин І.Д. Вплив показників морфофункціонального розвитку на становлення пружкості підлітків та юнаків // Вісник Черкаського університету: серія біологічні науки. – Черкаси, – 2002. – № 39. – С. 30–33.
3. Квашина Л.В. Нові підходи до оцінки стану здоров'я і діагностики ранніх його порушень у дітей шкільного віку: Автореф. дис. ... док. мед.наук. – К., 2000. — 37 с.
4. Круцевич Т.Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания / Учебн. пособие для студ. – К.: Олимпийская литература, 1999. – 232 с.
5. Никитюк Б.А. Морфологические основы адаптации организма к мышечной деятельности: Ежекварт.науч.сб. «Новости спорт.и мед. Антропологии».–М.–1990.–С.40–58.
6. Осотова В.П. Особенности физического и полового развития школьников с различным профилем обучения // Гигиена и санитария. – 1998. – № 1. – С.44–46.
7. Поворознюк В.В., Вовк І.Б., Орлик Т.В., Ключко Э.Д., Абабкова Г.Н. Костная ткань у девочек и подростков. Связь с половым и физическим развитием // Вісник Асоціації акушерів–гінекологів України. – 2000. – № 2(7). – Ч.1. – С.88–95.
8. Сергієнко Л.П. Тестування рухових здібностей школярів. – К.: Олімпійська література, 2001. – 439 с.
9. Соколов А.Я., Гречкина Л.И. Физическое развитие и со-

стояние серцево-судинної системи у молодих людей в залежності від рівня двигательної активності // Гигиена и сан. – 2004. – №4. – С. 63–65.

10. Чоговадзе А.В., Бахрах Н.И., Дорохов Р.Н. Влияние систематических занятий спортом на опорно-двигательный аппарат юных спортсменов // Детская спортивная медицина / Под ред. С.Б. Тихвинского, С.В. Хрущева. – Руководство для врачей. – 2-е изд. – М., 1991. – С. 92–98.
11. Шаханова А.В. Влияние расширенного двигательного режима на онтогенетическое развитие и физическую подготовленность детей и подростков: Автореф. дис. ... докт. биол. наук – М., 1998. – 50 с.
12. Ямпольская Ю.А. Тенденции физического развития девочек Москвы в последние два десятилетия и их прогноз на ближайшие годы // Гигиена и санитария. – 1986. – №9. – С. 24–28.

Надійшла до редакції 16.11.2006р.

ВЗАЄМОНАВЧАННЯ ЯК АКТУАЛЬНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Шовкун М.П.

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Анотація. У статті подано характеристику дефініції “взаємонавчання”, розкрито значення “взаємонавчання” для формування особистості майбутнього фахівця, виявлено умови, за яких взаємонавчання ефективне. Визначено взаємонавчання як актуальну наукову проблему, як специфічну форму педагогічної взаємодії, в ході якої органічно поєднуються навчання й виховання у єдиний педагогічний процес за умови зміни позиції з прямої взаємодії “викладач-студент”, “студент-студент” на опосередковану.

Ключові слова: взаємонавчання фахівців, практика, ВНЗ.

Аннотация. Шовкун М.П. Взаимообучение как актуальная научно-педагогическая проблема. В статье раскрыто сущность понятия «взаимообучение», определено его значение для формирования личности специалиста, а также выявлены условия его реализации в вузовской практике. Определено взаимодействие как актуальная научная проблема, как специфическая форма педагогического взаимодействия, в ходе которой органически объединяются обучение и воспитание в единый педагогический процесс при условии изменения позиции с прямого взаимодействия «преподаватель-студент», «студент-студент» на опосредствованную.

Ключевые слова: взаимодействие, специалисты, практика, ВНЗ.

Annotation. Shovkun M.P. Mutual training as an actual scientific pedagogical problem. In article «mutual training» is opened essence of concept. Its value for formation of the person of the expert is determined. Conditions of its realization in high school practice are revealed. Mutual training as an actual scientific problem and as the specific form of pedagogical interaction is determined. In it training and education in uniform pedagogical process are integrally united. Direct interaction «teacher - student», «student - student» is replaced on mediate.

Key words: mutual training, experts, practice, high school.

Вступ.

Формування особистості майбутнього фахівця, розвиток його сутнісних сил, здібностей, професійно значущих якостей відбувається у певній структурі суспільних відносин на основі взаємодії і співробітництва з викладачами і студентами.

Але, як свідчить практика роботи вищих

навчальних закладів, взаємодія викладач-студент не відповідає вимогам співробітництва, має відтінки формалізму, який проявляється, як правило, у виокремленні процесів навчання і виховання; ігноруванні його цілісності, єдності, в однобічності педагогічного впливу; ігноруванні принципу індивідуального підходу тощо.

Застосування різноманітних форм і методів навчально-пізнавальної роботи, використання навіть інтерактивних методів не завжди забезпечують ефективність навчально-виховного процесу. Студент, на жаль, залишається пасивним “слухачем”, “повторювачем” інформації.

Студент, як зазначає Кондрашова Л., [1] виступає як носій знань, умінь, навичок, а не особистість із своїми інтересами, потребами, бажаннями, можливостями і здібностями.

Одним із шляхів, засобів організації ефективної, унікальної взаємодії, на наш погляд, є взаємонавчання студентів.

Ступінь дослідження проблеми. Ідея взаємонавчання має давні корені, сутність якої полягає у побудові взаємодії “учень-учень”. Реалізуючись у різних формах: Мангеймська система, Дальтон-план, план-Трампа, бригадно-лабораторний метод та інші, вона дозволяла в свій час максимально здійснювати функції розвиваючого і виховного дитячого навчального співробітництва.

Результатом взаємонавчання виступали міцні знання, сформовані організаційно навчальні уміння, а також морально вольові якості такі як відповідальність, гуманність, толерантність тощо.

Робота виконана за планом НДР Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Формулювання цілей роботи.

Проблема взаємонавчання у вищезазначених формах розкрита у підручниках з педагогіки у численних науково-педагогічних статтях. Окремі ж публікації (Г.Цукерман [1], В.Коротов, В.Рубцов [3], В.Кондрашова, І.Чередов, В.Д’яченко, І.Первін, Л.Г.Ярошук [5] та ін.), що мають місце, носять епізодичний характер, висвітлюють переважно окремі прийоми взаємонавчання, підкреслюючи певну значущість їх використання переважно у практиці середньої школи. Сутність взаємонавчання його освітнє виховнє значення ще не було предметом спеціальних досліджень, що і склало *мету* даної статті.

Результати дослідження.

“Хто вчить, той вчиться” – цією мудрістю керувалися ще давні греки. Відомо, у школах Спарти кожний, хто пройшов курс навчання, присвячував два роки навчання молодших.

Вважалося, що молодші учні набувають у цьому разі не тільки досвіду вчителів але й головне – надійний захист, підтримку. Самі ж наставники відточували свої тільки-но опановані знання і здібності, давали вихованцям зразки вчинків, суджень, оцінок, одночасно самі навчалися соціальної

та громадянської відповідальності за доручних воїнів, отримували перші уроки прояву почуттів, побудови відносин.

За часів Я. Коменського також панувала думка про організацію взаємонавчання учнів. Не тільки сам педагог пропонував для істинного володіння знаннями, вміннями учні повинні побувати в ролі як учителя, так і власно учня.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що за організацією навчального співробітництва, а саме взаємонавчання, виступали вчені й вчителі, переважно шкіл, обґрунтовуючи свою позицію доцільності надання можливості ділового спілкування учням-одноліткам у межах навчання.

Термін “взаємне навчання” у сучасних публікаціях зустрічається надзвичайно рідко. Частіше з’являються “взаємний контроль”, “взаємне консультування”, “взаємна допомога”.

Серед причин такого стану називаються як правило: “Взаємне навчання знижує роль і значення вчителя, викладача”, “учні, студенти не можуть один одного навчити у силу відсутності досвіду, вмінь і навичок навчати”.

Але, як свідчить проведене дослідження, взаємонавчання хоч і не обґрунтовано у повній мірі, у методично-педагогічній літературі, у реальній практиці представлено досить широким спектром своїх форм і прийомів.

Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить про різні підходи до визначення сутності дефініції “взаємонавчання”. Так, одні дослідники (В. Коротов) вважають взаємонавчання методом організації навчання, який забезпечує підвищення творчої активності, самостійності і відповідальності учнів, формування їх товариських стосунків у навчальному процесі шляхом залучення товаришів до їх навчання, до передачі їм свого досвіду майстерності.

Інші дослідники (Г. Цукерман) взаємонавчання визначають, з одного боку, як важливу умову ефективності засвоєння навчальної інформації, пояснюючи тим, що взаємонавчання дає можливість обговорити її з рівним собі, відстояти точку зору з різних питань. З іншого – як форму організації навчально-пізнавальної діяльності, при якій здійснюється “інтеріоризація” знань, поглядів, світогляду, т.б. перетворення їх у власні переконання; як форму організації, при якій маючи загальну мету, працюють сумісно, визначають окремо часткову мету для кожної навчальної дії, планують роботу, організують її, здійснюють контроль, оцінюють її результати [1].

Треті вчені відносять взаємонавчання до особливого виду навчальної взаємодії суб’єктів, сутністю якої є визнання пріоритетної ролі суб’єктів навчання: надання функції викладача самим учням, а також періодична зміна їх позицій у цьому процесі. Як ситуацію реальної єдності навчання і виховання розуміє взаємонавчання Ш. Амонашвілі. Крім того,

як свідчить проведене дослідження взаємонавчання виступає:

- засобом стимулювання пізнавальної діяльності;
- економічним засобом, що дозволяє набуті знання зберегти; навчає здійснювати допомогу і контроль навчально-пізнавальної діяльності;
- інтегруючим фактором, що систематизує ознаки соціальної общності, який детермінує практично всі процеси, що протікають в цьому колективі;
- умовою зниження тривожності, посилення комфортності в колективі;
- середовищем, яке дозволяє присвоїти отримані від дорослих цілі й зразки дії, поведінки. Студенти закріплюють один в одному почуття самостійності, незалежності. Саме у спілкуванні один з одним студенти можуть практикувати традиційні форми поведінки (контроль, оцінку); саме в колі з однолітками відкривається й утверджується їм ідея і практика рівноправ’я; саме в цій ситуації зароджується необхідність і змога завжди погодитися з точкою зору іншого, координувати свої дії з іншими.

Отже, аналіз існуючих підходів дозволяє констатувати, що взаємонавчання – це специфічна форма педагогічної взаємодії, яка має особливості побудови навчального процесу: організація контакту учня безпосередньо не тільки з вчителем, а й товаришем по навчанню (тобто педагогічна взаємодія не пряма, а опосередкована); зміна мотиваційної основи навчання.

У ході дослідження встановлено, що взаємонавчання має значні освітньо-виховні можливості, які ми прагнули класифікувати. Згідно даних аналізу творчої спадщини педагогів, вчених, методистів у ході взаємонавчання відбуваються певні зміни у пізнавальній, мотиваційній, морально-етичній та вольових сферах, що виявилися у певних вміннях.

Так, у ході взаємонавчання:

- створюються умови для самовираження, самореалізації особистості;
- формуються вміння підкорятися і бути лідером;
- укріплюються міжпредметні зв’язки під час повторення матеріалу;
- студенти вчаться виявляти та аналізувати причини своїх помилок і приймати допомогу;
- студенти оволодівають інформацією про зміст свого знання і незнання;
- формуються і розвиваються здібності орієнтуватися в різних видах діяльності;
- оптимально поєднуються індивідуальні і колективні форми навчальної діяльності (В. Вихрущ), розумові і фізичні зусилля тих, хто навчається (Т. Бунеева), зусилля тих, хто навчається і тих, хто навчає для рішення загальних завдань;
- реалізовується більш повноцінно метод самоуправління;
- забезпечується потреба пропагувати знання, погляди, переконання;

- зростає пізнавальна активність і творча самостійність студентів;
- посилюється згуртованість студентів, групи;
- змінюється характер взаємовідносин між студентами (на засадах гуманності, толерантності, розуміння...);
- зростає самокритичність студентів, збагачується досвід спілкування сокурсниками;
- формуються морально-етичні якості, необхідні для набуття професії і для життя в суспільстві: відповідальність, такт, уміння будувати свою поведінку з урахуванням позиції інших людей, колективу, самостійність, толерантність тощо;
- задовольняється потреба в емоційному контакті.

У ході дослідження виявлено умови, за яких взаємонавчання можливе і відбувається ефективно:

- студенти уміють чітко і тактично обирати форми і засоби передачі іншим свої думки, почуття, прагнуть досягти найбільшого взаємопорозуміння (уміння сприймати вимоги “партнера”, підкорятися йому);
- у студентів є сумісна загальна мета і чіткий розподіл праці, функцій, обов’язків і сприймається обома учасниками відповідально;
- студенти вміють учитися, уміють бути учнем і вчителем одночасно;
- сформована відповідальність за свої дії і вчинки;
- створені гарні міжособистісні стосунки між учасниками взаємодії, взаємні симпатії;
- у суб’єктів взаємонавчання сформовані уміння вести дискусію, слухати.

Висновки.

У ході дослідження визначено взаємонавчання як актуальну наукову проблему, як специфічну форму педагогічної взаємодії, в ході якої органічно поєднуються навчання й виховання у єдиний педагогічний процес за умови зміни позиції з прямої взаємодії “викладач-студент”, “студент-студент” на опосередковану.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем взаємонавчання як форми педагогічної взаємодії.

Література:

1. Цукерман Г.А. Зачем детям учиться вместе? – М.:Знание, 1985.-80 с.
2. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися. - Москва: Изд-во «Прометей», 1990.- 158 с.
3. Рубцов В.В. Организация и развитие совместных действий у детей в процессе обучения.- Москва: Педагогика, 1987.- 160 с.
4. Якунин В.А. Педагогическая психология: Учебное пособие.- СПб: Из-во Михайлова В.А., 2000.- 349 с.
5. Ярошук Л.Г. Теоретичні основи педагогічної технології // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту //зб.наук.праць за редакцією проф. Єрмакова С.С. - Харків: ХДАДМ (ХХІІ), 2006. - №7. - С. 127-131.

Надійшла до редакції 07.12.2006р.

СПРЯМОВАНІСТЬ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ З УРАХУВАННЯМ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВЛЕНОСТІ ШКОЛЯРІВ У СТРИБКАХ ВГОРУ

Щелкунов А.О.

Слов’янський державний педагогічний університет

Анотація. В статті представлена система оцінки технічної підготовленості дітей у стрибках вгору. Показано аналіз кінематичних і динамічних характеристик стрибків, що дозволяє характеризувати технічну підготовленість дітей. На підставі отриманих даних пропонується оптимальні шляхи в області керування підготовкою юних легкоатлетів.

Ключові слова: руховий потенціал, тактична підготовленість, кінематичні і динамічні характеристики, функціональні можливості, критерії оцінки техніки.

Аннотация. Щелкунов А.А. Направленность учебного процесса с учетом технической подготовленности школьников в прыжках вверх. В статье, в которой система оценки технической подготовленности детей представлена в прыжках в высоту. Анализ кинематики и динамических описаний в прыжках, позволяют характеризовать техническую подготовленность детей. На основании путей оптимумов поисков предлагаются в области подготовки управления молодых атлетов.

Ключевые слова: движущий потенциал, тактическая подготовленность, кинематика и динамические характеристики, функциональные возможности, критерии оценки техники.

Annotation. Schelkunov A.A. Directedness of educational process with the count of engineering readiness of schoolboys in leaps upwards. The article is ducted to the presentation of system of assessment of technical preparation of schoolchildren in running at medium distances. The author presents the analysis of kinematic and dynamic characteristics of running, that help to characterize the technical preparation of school-children. The results of the conducted research will facilitate the process of instruction of young sportsmen.

Key words: moving potential, technical preparation, kinematic and dynamic characteristics, functional abilities, anaerobic and aerobic indices.

Вступ.

Одна з істотних проблем нашого суспільства – проблема здоров’я підростаючого покоління, рішення якої залежить від удосконалювання фізичного виховання. Вітчизняний і закордонний досвід показує, що найбільш ефективним засобом оздоровлення населення є розвиток фізичної культури, що забезпечує профілактику захворювань, що сприяє формуванню здорового способу життя.

Нинішня школа не сприяє підготовці фізично розвинених і здорових молодих людей. На наш погляд, ефективність фізичного виховання багато в чому залежить як від врахування регіональних особливостей клімату, культури, традицій, так і від прагнення вчителів і учнів до досягнення мети. Назріває необхідність забезпечення викладачів нормально діючими програмами фізичного виховання, що дасть можливість врахувати умови регіону, індивідуальні можливості і потреби учнів.

Безперечно, техніка виконання легкоатлетичних вправ на навчальних заняттях у школі – явно не вивчений напрямок, відсутні критерії оцінки техніки

виконання вправи. Необхідні нові експериментальні дані, що характеризують технічну підготовленість школярів з легкої атлетики на навчальних заняттях.

Аналіз теоретичних і практичних аспектів шкільної фізичної культури розкриває цілий ряд труднощів і проблем. При виконанні програмного матеріалу не враховується індивідуальність і інтерес того, кого навчають, відсутня діяльна і зацікавлена участь дітей у процесі навчання. Переорієнтація навчального процесу з навчання учня на процес навчання, безперечно є важливою і актуальною в роботі школи. (В.И.Лях, Г.Б.Мейсон). Ми вважаємо, що необхідно формувати у дитини інтерес до самостійного освоєння рухових дій як у навчальний час, так і у позакласний. В даний час фізичне навантаження, рухова підготовленість і моторна щільність залишаються основними показниками роботи викладача на уроці (П.Н.Гойхман, О.Н.Трофимов, Г.П.Богданов, Ю.Н.Вавилов). Заклопотаний підтримкою необхідного рівня даних характеристик, вчитель не дає можливість учням осмислити свої дії, виявити ініціативу і самостійність при вивченні навчального матеріалу.

Фахівці (Г.Н.Максименко, А.А.Зданевич) пов'язують невдачі у фізичному вихованні з недостатнім контролем. Дійсно, контроль потрібний у якості об'єктивної оцінки підготовленості школярів, а найбільше він необхідний для коректування навчального процесу, що дозволяє кожному учневі максимально використовувати свої потенційні можливості.

Робота виконана за планом НДР Слов'янського державного педагогічного університету.

Формулювання цілей роботи.

Актуальність представленої проблеми послужила передумовою для проведення цього дослідження. У даній роботі починається спроба експериментально обґрунтувати і запропонувати оцінку ефективності техніки виконання вправ, засновану на реалізації рухового потенціалу школярів. Рухові можливості визначаються комплексом найбільш інформованих показників у даному виді легкої атлетики. Складене рівняння множинної регресії дозволяє визначити належний, відповідний руховому потенціалові результат. Якщо дійсний і належний результати збігаються, то рівень технічної майстерності вище за середній, менше – нижче середнього. На підставі рівнянь регресії складені таблиці, за допомогою яких можна визначити ефективність техніки виконання вправ у різних видах легкої атлетики.

Результати дослідження.

Спосіб «перешагування» починає вивчатися з 3-го класу. Даний спосіб стрибка дуже простий для оволодіння, але менш ефективний, ніж способи «перекидний» і «флоп». Зростання спортивних результатів вимагає не тільки пошуку талановитих спортсменів, але й удосконалення системи підготовки, і тому навчальні заняття повинні стати насправді керованим процесом.

Для успішного здійснення такого підходу велике значення має об'єктивізація підготовки, що

вірогідно відбиває зміни основних характеристик рухової діяльності учнів.

На підставі спеціального дослідження були відібрані основні показники, що відбивають рівень спеціальної фізичної підготовленості стрибуна (табл.1).

Таблиця 1

Визначення рухового потенціалу у стрибках вгору

Вік, роки	Рівняння регресії	
	Хлопчики	Дівчата
9-10	$y = 0,54x_1 - 0,05x_2 + 0,28$	$y = 0,50x_1 - 0,075x_2 + 0,14$
11-12	$y = 0,31x_1 - 0,14x_2 + 0,87$	$y = 0,53x_4 - 0,09x_2 + 0,39$
13-14	$y = 0,63x_1 - 0,01x_2 + 0,05$	$y = 1,12x_4 - 0,01x_3 + 0,81$
15-17	$y = 0,32x_1 - 0,09x_2 + 0,84$	$y = 0,97x_4 + 0,81$

Умовні позначки: y - руховий потенціал, м; x_1 - стрибок у довжину з місця, м; x_2 - біг 20 м з ходу, хв; x_3 - біг 30 м зі старту, с; x_4 - стрибок нагору з місця, м.

Показники рухового потенціалу дівчат у стрибках вгору взаємопов'язані з фактичними результатами по-різному: у віці 9-10 років відзначається середній взаємозв'язок ($r = 0,532$), а в період полового дозрівання він помітно знижується ($r = 0,257$), потім з віком знову підсилюється ($r = 0,475$).

Технічна підготовленість дівчат більш істотно впливає на результат у стрибках вгору, ніж руховий потенціал, при цьому відзначається високий і стабільний взаємозв'язок цих показників у віковому діапазоні 9-17 років.

Отже, результат у стрибках вгору в більшій мері обумовлений технічною підготовленістю дівчат (55,7 - 73,2%). Багато учителів велику увагу звертають на фізичну підготовленість школярів, і це серйозно гальмує ріст їхніх результатів у вгору.

У хлопчиків в усі вікові періоди досліджується високий і стабільний взаємозв'язок показників рухового потенціалу і фактичних результатів ($r = 0,71 - 0,84$). Вплив технічної підготовленості на результат у стрибках вгору з віком помітно знижується і підсилюється значимість фізичної підготовленості (табл.2).

У хлопчиків з віком повинні превалювати навчально-тренувальні заняття, у дівчат необхідно акцентувати роботу на техніку виконання стрибка, однак не можна забувати про важливість спряженості фізичної і технічної підготовки у дітей різної статі. Спрямованість навчальних занять у більшій мері залежить від співвідношення рівнів розвитку фізичних якостей і технічної майстерності, ніж вікових особливостей.

Таблиця 2

Вплив фізичної і технічної підготовленості школярів на результативність у стрибках вгору, у %

Підготовленість	Стать	Вікові періоди, роки			
		9-10	11-12	13-14	15-17
Фізична	ю	44,1	67,2	85,1	69,5
	д	34,6	18,3	30,8	25,1
Технічна	ю	42,4	23,2	10,4	24,8
	д	60,6	73,2	55,7	69,6

Висновки.

Аналіз технічної підготовленості учнів у стрибках вгору показує, що відбувається ніби відокремлення даної характеристики. У хлопчиків з віком трохи збільшується відсоток, тих хто займаються, які мають високий і низький рівні технічної підготовленості, але помітно знижується кількість дітей із середнім рівнем.

У дівчат зміни носять трохи інший характер: з віком помітно збільшується число школярок з низьким рівнем техніки стрибка вгору. Істотні технічні погіршення в даному виді легкої атлетики стають серйозним гальмом подальшого поліпшення результатів. Порівняння розрахункового та фактичного результатів в стрибках вгору дозволить вчителю цілеспрямовано акцентувати увагу на відстаючому компоненті кожного учня.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем навчального процесу школярів.

Література

1. Зацюрский В.М. Физические качества спортсменов. – М.: Физкультура и спорт, 1982. – 300 с.
2. Зацюрский В.М. Основы спортивной метрологии. – М.: Физкультура и спорт, 1979. – 152 с.
3. Кудинов А.А. Комплексная система подготовки школьников в физических видах легкой атлетики: Автореферат дис... д. пед. наук: 13.00.04. – М., 1994. – 48 с.
4. Курдинов Б.Ф. Некоторые педагогические аспекты совершенствования процесса обучения в общеобразовательных школах: Теория и практика физической культуры. – 1996. - № 9. с. 10-14.
5. Изаак С.И. Статистические модели дифференцированной оценки двигательных возможностей детей и молодежи: Автореферат дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – М., 1997. – 24 с.
6. Филатов О.И. Морфофункциональные особенности организма юношей различных самотипов: Автореферат дис... канд. пед. наук: 13.00.04. – Новосибирск., 1993, – 24 с.
7. Филин В.П., Фомин Н.А. Основы юношеского спорта.: Физкультура и спорт, 1980. – 224 с.

Надійшла до редакції 21.11.2006р.

МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВІ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ – ОСНОВА ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

Плахтеева В.І.

Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Анотація. У статті представлено сформованість морально-вольових якостей у майбутніх учителів у контексті розвитку громадянської свідомості. У більшості студентів було зафіксовано прагнення змінити себе, ставити мету і управляти своїми формами активності: спілкуванням, поведінкою, діяльністю і почуттями. Майбутні викладачі розуміли, що самовиховання, самоуправління процес творчий, пов'язаний з незвичайною ситуацією або протиріччям, необхідністю постановки нових цілей, пошуком нових рішень і засобами досягнення них. У цих випускників спостерігалось також і прагнення змінити деякі стереотипи, закріпити те, що набуто.

Ключові слова: якості особистості майбутній вчитель, громадянська свідомість.

Анотация. Плахтеева В.И. Нравственно-волевые качества будущего учителя - основа гражданского сознания.

В статье представлено сформованість морально-волевих якостей у будучих учителів у контексті розвитку гражданского сознания. У большинства студентов были зафиксированы стремления изменить себя, ставить цель и управлять своими формами активности: общением, поведением, деятельностью и чувствами. Будущие преподаватели понимали, что самовоспитание, самоуправление процесс творческий, связанный с необыкновенной ситуацией или противоречием, необходимостью постановки новых целей, поиском новых решений и средствами достижения их. У этих выпускников наблюдалось также и стремление изменить некоторые стереотипы, закрепить то, что приобретено.

Ключевые слова: качества личности, будущий учитель, гражданское сознание.

Annotation. Plahteeva V.I. Moral - strong-willed qualities of the future teacher as basis of civil consciousness. In clause is submitted the formation of moral - strong-willed qualities at the future teachers. At the majority of students have been fixed aspirations to change themselves, to put the purpose and operate the forms of activity. The future teachers understood self-education and self-management as creative process. It connected to unusual situation or the contradiction, necessity of statement of the new purposes, search of new decisions and means of achievement of them. At these graduates it was observed as well aspiration to change some stereotypes.

Key words: qualities of the person, the future teacher, civil consciousness.

Вступ.

Розбудова українського суспільства на демократичних й правових засадах вимагає трансформації свідомості його членів, зокрема майбутніх учителів.

Необхідною умовою вирішення цього завдання є створення умов для засвоєння студентською молоддю демократичних норм, формування відповідних соціально-політичних, правових знань, умінь, а також морально-вольових якостей.

Проблема формування громадянськості в особистості не є новою. Різні її аспекти виступали предметом досліджень П.Ігнатенка, К.Косаревої, О.Рацула [1,2], Ю.Руденко [3], М.Стельмаховича [4,5], О.Сухомлинської [6-7], М.Триняк, М.Чепіль [8] та ін.

Робота виконана за планом НДР Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

Формулювання цілей роботи.

Формування морально-вольових якостей як основи громадянської свідомості майбутніх учителів залишалося поза увагою дослідників, що й зумовило мету дослідження.

Результати дослідження

Як відомо, всі до єдиної чесноти можуть існувати і проявлятися виключно в житті суспільства, вони не є тільки моральними, але й соціальними.

Але є така група морально-практичних якостей, в яких тема суспільства, соціальності відображена особливо яскраво: працелюбство, мужність, патріотизм, громадянськість, гуманність, здібність дружити тощо.

Серед якостей, що ґрунтують громадянську свідомість, слід назвати мужність, що виявляється у стійкій поведінці, хоробрості, вірності, волі,

міцності, самостійності, гідності поведінки, надійності, сталості.

У контексті дослідження у студентів-випускників сформовано розуміння мужності як єдності гідності і стійкості, здатності бути вірним своїм моральним принципам при самих тяжких обставинах.

Так, усвідомлення мужності як частини, індивідуального „Я”, часткове відмовлення від своєї унікальності, ототожнюючи себе з групою, до якої він належить зменшилося з 77% до 11%; а мужність бути собою, т. б. протистояти будь-якому колективізму, спробі нівелювати особистість і мужність прийняти рішення спостерігалася у більшості студентів: 57% проти 18%, 32%-5%.

Т.б.мужність ми розглядали як основу громадянської свідомості, що знаходить вираження не тільки у частковому відмовленні від себе, а й протистоянню зовнішньому тиску, у змозі самостійно приймати рішення.

Самостійність вчинків, суджень спостерігалась і під час диспутів, рішення проблемних ситуацій, наприклад: Як Ви розумієте вирази? Ваше ставлення до виразів: 1. „Господь не дає страждань не по силам”. 2. „Мужня людина приймає страждання як самоіспит, як перевірку себе”. 3. „Мужність – протистояння спокусам”. 4. Бути одночасно і багатим, і моральним – мужність.

На початку експерименту студентам було дано анкету:

Чи вмієте ви: визначити актуальні проблеми сьогодення; аналізувати джерела інформації; визначити важливі факти?

Після закінчення експерименту: Чи навчилися ви: визначити актуальні проблеми; аналізувати джерела інформації; визначити у джерелах важливі факти за п'ятибальною системою?

Які проблеми громадянського, національного виховання ви бачите сьогодні?

Майбутніми вчителями були названі такі проблеми:

- використання методів народознавчої роботи і шляхів залучення шкільної молоді до національних традицій, звичаїв, народу;
- підготовки вчителя щодо тактовного, толерантного уміння педагога поважати власний вибір особистості;
- створення умов для розвитку в особистості її власних інтересів, думок, почуттів;
- використання в процесі навчання і виховання гуманістично спрямованих методик;
- фрагментарного характеру національного виховання;
- використання у навчально-виховному процесі високохудожніх скарбниць;
- захоплення театралізацією, засценарюваність педагогічних заходів;
- створення умов для пізнання сучасної світової культури з метою усвідомлення себе рівного серед інших, зберігання своєї національної неповторності тощо.

Відповіді на запитання, як бачимо, свідчать про інтерес студентів до проблеми, глибину обізнаності в питаннях громадянського виховання, певну усвідомленість важливості і сутності формування громадянськості у школярів.

Про сформованість громадянської свідомості свідчили різноманітність представлених аспектів життя молоді у певні періоди історії, які на сьогодні актуальні й потребують подальшого дослідження: освіта (67%); професійна освіта (67%); спілкування (48%); молодіжні організації, політика та суспільно-політичне життя (73%); молодь і релігія, молодь і мистецтво (45%); молодь і захист країни (31%); молодіжна субкультура, молодь і дружба, молодь і сім'я, молодь і фізична культура і спорт, молодь і одяг, молодь і захоплення (93%).

Про активність студентів, як показник громадянської свідомості свідчили участь їх у різних громадських акціях. Крім того, ми використовували тест Люшера, згідно якого вибір кольору відображує нерідко спрямованість особистості на певну діяльність, настрої, функціональний стан і найбільш стійкі риси особистості. Так, якщо до початку експерименту:

I (72) 12 - % обирали колір зелений і червоний, що вказувало на автономність, самостійність у прийнятті рішень, ініціативність, активне прагнення до успіху, до самостійних рішень, подолання перешкод у діяльності.

II (73) 11 - %

III (71) 69 - %, то наприкінці цей відсоток відповідно збільшився: 36 - %; 32 - %; 11 - %.

Однією з ознак сформованості громадянської свідомості особистості є її поведінкова активність (використовували методику діагностики типу поведінкової активності Л. І. Вассермана, М. - В. Гуменюка.

До початку експерименту у більшості студентів груп E_3 , E_2 переважала поведінкова активність типу А: невміння і небажання виконувати кожний день одноманітну роботу; нездатність до довготривалої роботи; нетерплячість, прагнення зробити все швидко, не дивлячись на якість; імпульсивність, емоційна не витривалість у суперечках, дискусіях; невміння до кінця вислухати співробітника; амбіційність, прагнення домінувати в колективі; у групах E_1 – поведінкова активність типу A_1 : прагнення до успіху і лідерству; неповне задоволення досягнутим; постійне бажання покращити результати зробленої роботи; нестійкість настрою і поведінки в різних ситуаціях; прагнення до знань, але без амбіцій та агресивності тощо.

Після закінчення експерименту студентам груп E_3 , E_2 були вже в більшій мірі притаманні риси поведінкової активності A_1 , а студентам E_1 – поведінкової активності A_6 . Саме цим студентам вже були характерні активна і цілеспрямована діяльність, різносторонність інтересів, уміння збалансувати ділову активність; уміння в певних ситуаціях вести себе роль лідерів; відносна стійкість до дії стресо-

чинних факторів тощо.

Ці дані ми доповнили результатами застосування методики діагностики спрямованості особистості Б. Гасса (орієнтаційна анкета).

За допомогою даної методики виявлено такі спрямованості:

До експерименту у групах E_3 , E_2 переважала спрямованість на себе (Я) (57%), що виражалось орієнтацією на пряме нагородження і задоволення безвідносно роботи, здатність до суперництва. У групі E_1 – переважала спрямованість на спілкування (О) – прагнення підтримати відносини з людьми, орієнтація на сумісну діяльність, на соціальне схвалення (53%) і 23% - спрямованість на справу – зацікавленість в рішенні проблем, виконанні роботи якомога краще, орієнтація на співробітництво, здатність відстоювати в інтересах справи власну думку.

Після експерименту дані певним чином змінилися:

Студентам груп E_3 , E_2 вже була притаманна спрямованість на спілкування (47%); 35% і відповідно на справу 48% - 42%. У студентів групи E_1 цей показник збільшився: 72% - на спілкування, 73% - на справу.

Результатом проведеного експерименту була сформована кумулятивна толерантність.

Якщо на початку експерименту (ми застосували методику діагностики комунікативної установки В. В. Бойко) переважала у всіх групах ситуативна та типологічна комунікативна толерантність, то після закінчення експериментальної роботи стала переважати професійна і загальна комунікативна толерантність. Про це свідчили відповіді студентів на питання анкети, їхні вчинки щодо вміння і бажання розуміти або приймати індивідуальність інших людей; оцінки їх поведінки, образу думок, категоричності і консервативності в оцінках людей; уміння захищати або сглажувати неприємні почуття; щодо прагнення перевиховати своїх одногрупників, зробити їх схожими на себе; пристосовування до характерів, звичок, установок інших тощо.

Як відомо, система ціннісних орієнтацій визначає змістовну сторону спрямованості особистості і складає основу її ставлення до оточуючого світу, до інших людей, до самого себе, основу світогляду, мотивації життєвої активності, а також свідомості.

Використання методики „ціннісних орієнтацій” М. Рокича дало нам змогу виявити зміни, що відбулися у ціннісних орієнтаціях майбутніх учителів.

Якщо на початок експерименту перебільшували термінальні цінності (цінності-цілі), то наприкінці експерименту превалювали інструментальні цінності, тобто цінності-заходи.

Так, на початку експерименту серед термінальних цінностей студенти виділяли: здоров'я, любов, матеріальне забезпечення життя, дозвілля – 68%; активне, діяльне життя – 71%; наявність гарних товаришів – 12%; саморозвиток – 10%; свобода – 27%;

щасливе сімейне життя – 31%; творчість – 17%.

Серед інструментальних цінностей називалися: почуття гумору – 37%; вихованість – 17%; акуратність – 12%; загальна культура – 41%; відповідальність – 35%; тверда воля – 23%.

Після експерименту майбутні вчителі серед цінностей-цілей звертали увагу на: активне діяльне життя – 37%; можливість розширення своєї освіти – 41%; інтелектуальний розвиток – 39%; саморозвиток – 42%; творчість – 38%, а серед цінностей за собою перевагу віддавали: здатності діяти самостійно і рішуче – 41%; відповідальності – 43%; самодисципліні – 37%; толерантності – 62%; умінню зрозуміти чужу точку зору – 39%; виконавській дисципліні – 62%.

Про результативність експериментальної роботи свідчила також, по-перше, поява інтересу до проблем, що підіймалися, що характеризувалося спрямованістю уваги студентів на той чи інший навчальний предмет, явище, проблему; загальним рівнем розвитку особистого запасу знань; спрямованістю морально-естетичних ідеалів; спрямованістю, по-друге, міцністю рушійної сили; готовністю до активної діяльності, що приносила задоволення тощо.

По-друге, відповіді студентів, що брали участь в експерименті. На питання ми отримали такі дані.

I групу склали відповіді, в яких відображались пізнавальні мотиви. Студенти цінили змістовне наповнення навчальних предметів за те, що воно розширювало їхній кругозор (68%).

II групу склали відповіді, які характеризували емоційну оцінку студентами експерименту. Ці знання, відомості цікаві, хвилюють, збуджують до дії, корисні для подальшої роботи (57%).

III групу склали відповіді, що відобразили моральну оцінку проведеного експерименту (77%).

Відомо, що кожна людина має певне уявлення про ідеал найбільш цінних якостей особистості. На ці якості вона орієнтується у процесі самовиховання. У процесі експериментальної роботи змінилась і самооцінка майбутніх учителів.

Якщо на початку експерименту у студентів згідно методики „Самооцінка” E-43% і K-42% була завищена самооцінка у E-44% і K-45% - занижена самооцінка, і лише у E-13%; K-12% - адекватна, то у процесі формування громадянської свідомості зменшився відсоток студентів, які невірно себе уявляють, ідеалізують свою особистість і можливості. E-22%; K-37%; які не впевнені в собі, не мають змоги себе реалізувати, не ставлять перед собою перспективних цілей E-29%; K-37%; але збільшився відсоток майбутніх студентів, вірно співвідносили свої можливості і здібності, досить критично ставилися до себе, прагнули реально дивитися на свої невдачі і успіхи; до оцінки досягнутого вони підходили не тільки із своїми мірками, але й намагалися передбачити ставлення до цього інших людей; E-49%; K-36%.

Проведена робота сприяла формуванню здатності володіти собою у різних ситуаціях, умінь

оцінювати свої дії і вчинки. Так, у більшості студентів було зафіксовано прагнення змінити себе, ставити мету і управляти своїми формами активності: спілкуванням, поведінкою, діяльністю і почуттями. Майбутні викладачі розуміли, що самовиховання, самоуправління процес творчий, пов'язаний з незвичайною ситуацією або протиріччям, необхідністю постановки нових цілей, пошуком нових рішень і засобами досягнення них. У цих випускників спостерігалось також і прагнення змінити деякі стереотипи, закріпити те, що набуто.

Е-61% К-24%, відповідно до експерименту

Е-13% К-12%.

Застосовувалася методика "Здібність самоуправління", розроблена у лабораторії психологічних проблем вищої школи Казанського університету під керівництвом М.М.Пейсахова.

Висновки.

Крім того, проведена робота під час експерименту сприяла формуванню комунікативних і організаційних здібностей особистості майбутнього вчителя (уміння чітко і швидко встановлювати ділові і товариські контакти з людьми, прагнення розширювати контакти, участь у колективних заходах, уміння впливати на людей, прагнення проявляти ініціативу тощо). Це зафіксовано у 83% студентів Е проти 17%.

Зафіксовано, що рівень формування громадянської свідомості у майбутніх учителів підвищувався з підвищенням рівня уяви студентів про професію, що передбачало знання ними тих вимог, які пред'являє професія і умов професійної діяльності.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем морально-вольових якостей майбутнього вчителя.

Література

1. Рацул О.А. Формування громадянськості у студентів вищих навчальних закладів України у другій половині XIX - на початку XX ст.: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. — Х., 2005. — 21с.
2. Рацул О.А. Виховання громадянськості у студентів: історія та теорія: Метод. рек. до вивч. спецкурсу / Кіровоградський держ. педагогічний ун-т ім. Володимира Винниченка. — Кіровоград : ТОВ «Імекс ЛТД», 2005. — 71с.]
3. Кузь В.Г., Руденко Ю.Д., Губко О.Т. Українська козацька педагогіка і духовність / Ю. Руденко (ред.). — Умань, 1995. — 116с.
4. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т. Історія української педагогіки / М.Г. Стельмахович (ред.). — К., 1999. — 356с.
5. Артемова Л. В., Богущ А. М., Лисенко Н. В., Стельмахович М. Г. Актуальні проблеми українського національного дошкілля: Для наук. працівників, студ., практикам дошк. виховання / Прикарпатський ун-т ім. Василя Стефаника / М.Г. Стельмахович (ред.). — Івано-Франківськ, 1995. — 242с.
6. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. — К. : А.П.Н., 2003. — 67с.
7. Сухомлинська О. В., Калениченко Н. П., Ільченко Ж. Д., Копиленко Н. Б., Самоплавська Т. О. Нариси історії українського шкільництва (1905-1933): Навч. посібник / Міжнародний фонд «Відродження» / О.В. Сухомлинська (ред.). — К. : Заповіт, 1996. — 304с.
8. Чепіль М.М. Формування національної свідомості учнівської молоді Галичини (1848-1939 рр.): Навч. посіб. для студ. пед. спец. — Дрогобич : Коло, 2005. — 539с.

Надійшла до редакції 07.12.2006р.

ВИМОГИ ДО СТАТЕЙ

Текст обсягом **6 і більше** сторінок формату А4 на українській (російській, англійській, польській) мові переслати електронною поштою в редакторі WORD. До статті можна включати графічні матеріали - рисунки, таблиці та ін. Шрифт - Times New Roman 14, поля 20 мм, орієнтація сторінки - книжкова, інтервал 1,5.

Структура статті: назва статті, прізвище та ініціали автора, назва організації, анотації і ключові слова (трьома мовами - укр., рос., англ.), текст статті за структурою згідно Постанови ВАК України від 15.01.2003 N 7-05/1, література, авторська довідка.

Редакція надішле за вказаною Вами адресою 1 прим. збірника.

Тел. (057) 755-73-58; 7000-198; 70-72-289; факс: 706-15-60; 61068, м.Харків-68, а/с 11135, Єрмаков Сергій Сидорович.

Термінова довідка: моб. тел. 097-910-81-12.

Листування з авторами виключно електронною поштою. Повідомлення про прийняття (або відхилення) статті до друку надсилається автору електронною поштою після рецензування її членами редколегії.

Умови щодо формування списку літературних джерел: при наявності посилань на збірники «Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту» та «Физическое воспитание студентов творческих специальностей» редакційна колегія розглядає статтю першочергово.

Електронна пошта: pedagogy@ic.kharkov.ua; pedagogy@mail.ru; sport2005@bk.ru

Файли з великим обсягом інформації направляти на sportart@gmail.com

Web-сторінки: www.pedagogy.narod.ru - загальна інформація; <http://www.nbu.gov.ua/articles/khhpi/> - архів статей за 1996-2006рр.; <http://lib.sportedu.ru/books/xspi> - російськомовна сторінка; електронні версії наукових конференцій: <http://www.sportscience.org>; <http://www.ksada.org>

Бєлих С.І. Методика підвищення ефективності педагогічного процесу розвитку спеціальних рухових здібностей кікбоксерів	3
Бермудес Д.В. Сучасні напрямки ритмічної гімнастики як засіб підвищення рівня фізичного розвитку та фізичної підготовленості студенток	7
Бойко Г.М. Дослідження самооцінки спортсменів-інвалідів різних нозологічних груп	10
Бойчук Ю.Д., Зіоменко С.К. Внесок стародавніх філософів у формування еколого-валеологічних понять	16
Бугєря Т.М. Використання положень акмеології у процесі креативної професійної підготовки майбутніх фізичних реабілітологів	19
Верблюдов І.Б., Шаповал М.С. Деякі аспекти індивідуальної тренувально-оздоровчої роботи у ВУЗах	23
Волобуєва І.В., Градусов В.О. Особливості підготовки починаючих парашутистів в аероклубах та парашутних клубах України	26
Волошко Л.Б. Фреймові технології у навчанні студентів ВНЗ	31
Воронов М.П., Брусник В.В. Засоби діагностики рівня теоретичних знань з дисципліни «Фізичне виховання»	33
Гвоздецька С.В. Корекція показників уваги у дітей 6 років із затримкою психічного розвитку засобами фізичного виховання	36
Гончаренко М.С., Новикова В.Є. Валеологічні аспекти формування здоров'я у сучасному освітянському процесі ...	39
Григонене Й.Я., Скірене В. Формування навчальних навиків плавання у дітей в рамках проекту «Я учусь плавати»	43
Гринченко І.Б., Поялков Ю.М., Казьмерчук А.П. Конверсія технології спортивної підготовки в навчально-педагогічний процес з дисципліни: «Спортивні ігри з методикою викладання. Волейбол» для факультетів фізичної культури педагогічних ВУЗів	46
Грицкова Ю.В. Основні форми просвітницької роботи з батьками у другій половині ХХ сторіччя	49
Денисова Л.В. Гіпермедійна модель побудови учбово - інформаційного середовища підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту	53
Деревінська В.В. Особливості прояву психічної надійності спортсмена в залежності від стану нервової системи	57
Дорошенко Е.Ю., Цапєнко В.О., Шалфєєв П.О., Петров В.О., Гусак О.Ю. Параметри змагальної діяльності кваліфікованих футболістів (на прикладі ігор чемпіонату світу 2006 року)	59
Дудко М.С. Современные проблемы пребывания высококвалифицированных спортсменов на этапе сохранения достижений в художественной гимнастике и перспективы их решения	65
Касянюк М.В. Методика цілеспрямованого виховання кікбоксерів	68
Козина Ж.Л. Проявление закономерностей развития саморегулирующихся систем в сфере спортивных игр	70
Кравчук О.О. Аналіз зміни зареєстрованих показників індивідуальної ефективності ігрових дій баскетболістів у змагальному періоді	78
Красота В.М. Залежність фізичного стану та психофізіологічних показників спеціалістів операторського профілю від рівня професійної підготовленості	80
Криштак І.В. Роль школи у правовому вихованні старшокласників у другій половині ХХ століття	84
Крупський В.П. Моделювання тренувального процесу лижників-ветеранів на етапі підготовки до змагань	88
Круцевич Т.Ю., Воробйов М.І., Ісаченко М.А. Тестовий контроль в системі підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів	90
Кудєлко В.Е., Королінська С.В. Аналіз соціально-педагогічних основ формування потреб в самостійних заняттях фізичною культурою у студентів НФАУ	93
Курганський А.В. Организационная структура системы управления профессиональным футбольным клубом	96
Курило В.С., Мартиненко В.В. Концептуальные основы непрерывной профессиональной подготовки специалистов физического воспитания и спорта в Украине	102
Курачій С.В. Оцінка рівня індивідуального соматичного здоров'я студентів на початковому етапі навчання	105
Лошицька Т. Особливості фізичного стану юнаків-студентів 18-20 років	107
Любієва М.В., Буданова Л.Г. Педагогическое тестирование в системе качества образовательного процесса	110
Максименко І.Г. Дослідження параметрів змагальної діяльності футболістів і футболісток різної кваліфікації та їх порівнювальний аналіз	112
Маракушин А.І. Психофізіологічні і фізичні особливості діяльності пілотів-вертолітників	115
Мосійчук Л.В., Дзюбановський А.Б. Визначення змісту та структури предмету «Фізичне виховання» у вищих педагогічних навчальних закладах відповідно до кредитно-модульної системи підготовки фахівців	117
Орєл П.О. Значимість мовних впливів викладача на результати виступів кікбоксера	120
Осадчий В.В. Сучасні тенденції у неперервній освіті України	123
Петушинський Б.Б. Сучасні проблеми тактичної підготовки баскетболістів високої кваліфікації	128
Прихода І.В. Влияние внутрисосудистой лазерной терапии на нарушения ритма сердца у больных ишемической болезнью сердца и артериальной гипертензией	131
Ригас Т.Є. Фізична підготовленість студентів першого курсу факультету природничих наук Кременчуцького державного політехнічного університету	136
Родигіна В.П. Використання засобів фізичного виховання у процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-хіміків	138
Розєнфельд Ю.Н., Рошупкин Г.В. Особенности системы высшего образования в Великобритании	141
Сухойваненко О.М., Медведь С.С. Професійна компетентність вчителя трудового навчання як складова його фахової підготовки	143
Хотченко І.А. Оцінювання навчальних досягнень школярів і студентів: історико-педагогічний аспект	147
Чернов В.М. Науково-методичне забезпечення підготовки збірної команди України з водного поло (з нагоди 60-ліття Львівського державного університету фізичної культури: досвід двадцятип'ятирічної діяльності комплексної наукової групи)	150
Швай О.Д., Чижик В.В., Романюк В.П. Вплив занять футболом в умовах спортивного інтернату на соматичний розвиток хлопчиків та юнаків 11–17 років	152
Шовкун М.П. Взаємонавчання як актуальна науково-педагогічна проблема	158
Щєлкунов А.О. Спрямованість навчального процесу з урахуванням технічної підготовленості школярів у стрибках вгору	160
Плахтєєва В.І. Морально-вольові якості майбутнього вчителя – основа громадянської свідомості	162

Contents

Belykh S.I. Procedure of Raise Efficacy of Pedagogical Development of Special Motorial Abilities a Kickboxers	3
Bermudes D.V. Modern Trends of Gymnastics as the Trends of the Physical Development and Readiness Increase of Girl Students	7
Boyko G.N. Research of Self-appraisal of Sportsmen-disables of Different Defects Groups	10
Boychuk Yu.D., Ziomenko S.K. The Contribution of Ancient Philosophers into the Creating of Ecological and Valeological Notions	16
Bugerja T.M. Use of Positions Akmeology During Creative Vocational Training of the Future Specialists in Physical Rehabilitation	19
erbludov I.B., Chapoval N.S. Some Aspects of Training-improving Program Work	23
Volobueva I.V., Gradusov V.A. Features of Preparation of Beginning Parachuters in Aeroclubs and Parachute Clubs of Ukraine	26
Voloshko L.B. Framing Technologies of Teaching Students of Higher Educational Institutions	31
Voronov N.P., Brusnyk V.V. The Means of Diagnostic Theoretic Knowledge on "Physical Educational" Subject	33
Gvozdetskaya S.V. The Correction of Attention Index of Six-age Children with a Delay of Mental Development with the Help of Physical Training	36
Goncharenko M.S., Novikova V. E. Valueology Aspects of Formation of Health in Modern Enlightened Process	39
Grigoniene J. J., Skyriene V. Formation of Swimming Skills of Children in Project "I am Learning to Swim"	43
Grinchenko I.B., Pojarkov J.M., Kazmerchuk A.P. Conversion of Technology of Sports Preparation in Preceptive - Pedagogical Process with Discipline: «Sport Games with Teaching Technique. Volleyball» for Faculties of Physical Training of Pedagogical High Schools	46
Gritskova Y.V. The Basic Forms of Educational Work with Parents in the 2nd Half of XX Century	49
Denisova L.V. Hypermedia Model of Construction of the Educational-informative Environment of Preparation of Experts on Physical Training and Sports	53
Derevinska V.V. Peculiarities of Demonstration of Sportsman Psychological Stability Depending From Nervous System ..	57
Doroshenko E.Y., Tsapenko V.A., Shalfeev P.A., Petrov V.A., Gusak A.E. Parameters of Competition Activity of Skilled Footballers (On the Example of Games of Championship of World of 2006)	59
Dudko M.S. Modern Problems of Stay Highly Skilled Sportswomen at a Stage of Preservation of Achievements in Art Gymnastics and Prospects of their Decision	65
Kasyanyuk M.V. Procedure of Purposeful Education a Kickboxer	68
Kozina Z.L. Exhibiting of Regularities of Development of Self-organizing Systems in an Orb of Sports	70
Kravchuk O.A. Analysis of Alteration Registered Indexes of Individual Efficiency by the Game Productivity of Basketball Players in Competition Period	78
Krasota V.N. The Correlation Indexes Professional Preparation Specialists of Operator Profile and Level Development their Physical Preparation	80
Krishtak I.V. Role of School in Legal Education of Senior Pupils in Second Half of XX Century	84
Krupskiy V.P. Modeling of Training Process of Skiers of Veterans at a Stage of Preparation for Competitions	88
Krutsevich T.J., Vorobiov M.I., Isachenko M.A. Test Control over System of Improvement of Professional Skill of the Sports Staff	90
Kudelko V.E., Korolinska S.V. Analyse of Social-pedagogical Bases of Forming Necessities in Independent Employments by a Physical Culture at Students NFaU	93
Kurganskiy A.V. Organization Structure of Control System by a Professional Soccer Club	96
Kurilo V.S., Martinenko V.V. Conceptual Bases of Continuous Vocational Training of Experts of Physical Training and Sports in Ukraine	102
Kuryachy S. Estimation of the State of Personal Somatic Students Health at the First Stage of Education	105
Loshytska T. Features of a Physical Condition of Young Men - Students of 18-20 Years	107
Ljubieva M.V., Budanova L.G. Pedagogical Testing in the System of Quality of Educational Process	110
Maksimenko I.G. The Research of Competitive Activity Parameters of Male and Female Football Players of Different Qualification and Parameters' Comparative Analysis	112
Marakushin A.I. Psychophysiological and Physical Peculiarities of Helicopter-Pilots Activity	115
Mosiychuc L.V., Dzubanovskyy A.B. The Definition of the Contents and Structure of the Subject «Physical Education» in Higher Pedagogical Educational Establishment According to Modular Credit System of Specialists' of Training	117
Orel P.A. The Significance of Language Influences of the Teacher on Outcomes of Performances Kickboxer	120
Osadchiy V.V. Modern Trends of Continuous Education in Ukraine	123
Petushinskiy B.B. Modern Problems of Tactical Opening-up of Basketball Players of High Proficiency	128
Prikhoda I.V. Influence of Intravascular Laser Therapy on Infringements of the Heart Rhythm at Patients with Ischemic Illness of Heart and the Arterial Hypertension	131
Rigas T. Physical Readiness of Students of the First Rate of Faculty of Natural Sciences of the Kremenchug State Polytechnical University	136
Rodygina V.P. Use of Tools of Physical Training During Vocational Training the Future Engineers - Chemists	138
Rozenfeld Yu.N., Roschupkin G.V. Singularities of a System of Higher Education in the Great Britain	141
Sukhoivanenko O.M., Medved S.S. Professional Competence of a Manual Work Teacher as a Component of his Special Training	143
Khotchenko I.A. Evaluating of Studying Achievements of Pupils and Students: the Historical – Pedagogical Aspect	147
Chernov V.N. Scientific-Methodical Maintenance of Preparation of a Modular Command Ukraine on Water Polo	150
Shvaj O.D., Chigic V.V., Romanyuk V.P. Influence of Occupations by Football in Requirements of a Sports Boarding School on Somatic Development of Boys and Young Men of 11-17 Years	152
Shovkun M.P. Mutual Training as an Actual Scientific Pedagogical Problem	158
Schelkunov A.A. Directedness of Educational Process with the Count of Engineering Readiness of Schoolboys in Leaps Upwards	160
Plahteeva V.I. Moral - Strong-willed Qualities of the Future Teacher as Basis of Civil Consciousness	162

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ПЕДАГОГІКА, ПСИХОЛОГІЯ ТА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ

Видання зареєстровано ISSN International Centre (Paris, France):
ISSN 1818-9172 (Print);
ISSN 1818-9210 (Online) - URL: <http://www.nbu.gov.ua/articles/khhpi/>

Видання зареєстровано у Державному комітеті
інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.
Свідоцтво: серія КВ №7111 від 25.03.2003р.

Свідоцтво про внесення до держ. реєстру суб'єкта видав. справи
ДК №860 від 20.03.2002р.

Оригінал-макет підготовлено в редакційно-видавничому відділі ХДАДМ: Тетяна Єрмакова.

Підп. до друку 26.12.2006. Формат 60x84 1/16. Папір: офсетний. Друк: ризографічний.

Ум. друк. арк. 10.5. Тираж 100 прим.

ХДАДМ, Харківська державна академія дизайну і мистецтв,
61002, Харків-2, вул. Червонопрапорна, 8.

Надруковано у типографії ХДАДМ
61002, Харків-2, вул. Червонопрапорна, 8.